

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М.І. Долішнього»

**ЕКОЛОГІЧНЕ ТА СОЦІАЛЬНЕ СЕРЕДОВИЩЕ ЯКОСТІ
ЖИТТЯ НАСЕЛЕННЯ КАРПАТСЬКОГО РЕГІОНУ УКРАЇНИ:
ВИКЛИКИ ТА ІНСТРУМЕНТИ ПОКРАЩЕННЯ**

Електронне наукове видання

Львів – 2021

УДК 314.14:351.1, 330.59:[504+330.342.146](477.8)

Екологічне та соціальне середовище якості життя населення Карпатського регіону України: виклики та інструменти покращення: наукове видання / за ред. д.е.н., проф. Т. Г. Васильціва. ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долишнього НАН України». Львів. 2021. 149 с.

У електронному науковому виданні на основі даних Державної служби статистики України та її головних управлінь у Івано-Франківській, Закарпатській, Львівській та Чернівецькій областях та власних розрахунків авторів визначено проблемні аспекти стану навколишнього природного середовища та соціального розвитку Карпатського регіону України. Вказано на їх наслідки в контексті впливу на якість життя населення. Відображено результати: оцінювання екологічного та соціального середовища якості життя населення регіону методом інтегральної оцінки; аналізування прогресу якості життя з використанням інноваційного, ресурсного та витратного підходів; моделювання і візуалізації зв'язку та впливу соціальних і екологічних детермінант на якість життя населення у розрізі областей Карпатського регіону. Визначено пріоритетні напрями, інструменти й засоби регіональної політики покращення якості життя населення Карпатського регіону України.

Наукове видання розраховане на науковців та практиків у сфері соціальної економіки, екологічної політики, природокористування, державного управління, регіональної економіки, а також експертів, залучених у політичну та громадську діяльність – широкого кола осіб, які виявляють інтерес до вирішення проблем якості життя населення, соціального розвитку, охорони навколишнього природного середовища.

ISBN 978-966-02-9825-5

Рецензенти:

Бойко В. В. – доктор економічних наук, професор, професор кафедри менеджменту організацій НУ «Львівська політехніка»;

Шульц С. Л. – доктор економічних наук, професор, завідувач відділу регіональної економічної політики ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М.І. Долишнього НАН України»

Рекомендовано до друку Вченою радою Державної установи
«Інститут регіональних досліджень імені М.І. Долишнього НАН України»
(протокол № 11 від 20.12.2021 р.)

©Державна установа «Інститут регіональних досліджень імені М.І. Долишнього НАН України», 2021

ЗМІСТ

ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1. ХАРАКТЕРИСТИКА ЕКОЛОГІЧНОГО І СОЦІАЛЬНОГО СЕРЕДОВИЩА ТА ЕМПІРИКА ВПЛИВУ ЕКОЛОГІЧНИХ І СОЦІАЛЬНИХ ДЕТЕРМІНАНТ НА ЯКІСТЬ ЖИТТЯ НАСЕЛЕННЯ КАРПАТСЬКОГО РЕГІОНУ УКРАЇНИ	13
1.1. Загальна характеристика екологічного та соціального середовища якості життя населення регіону	6
1.2. Соціальне й екологічне середовище якості життя населення України та Карпатського регіону: інтегральні оцінки	13
1.3. Зміна якості життя населення Карпатського регіону: диференційовані підходи до аналізу	34
1.4. Моделювання зв'язку та впливу соціальних і екологічних детермінант на якість життя населення у розрізі областей Карпатського регіону	38
1.5. Стратегічне забезпечення екологічної та соціальної компонент якості життя населення регіону	52
РОЗДІЛ 2. ПРІОРИТЕТИ ТА ЗАСОБИ ПОКРАЩЕННЯ СЕРЕДОВИЩА ЯКОСТІ ЖИТТЯ НАСЕЛЕННЯ КАРПАТСЬКОГО РЕГІОНУ УКРАЇНИ: ЕКОЛОГІЧНІ ТА СОЦІАЛЬНІ ДЕТЕРМІНАНТИ	64
2.1. Стратегічні пріоритети покращення екологічного та соціального середовища якості життя населення	64
2.2. Інструменти та засоби розвитку соціальної інфраструктури в контексті активізації соціо-екологічних чинників покращення якості життя населення	78
2.3. Елементи та напрями стратегії покращення екологічної компоненти якості життя населення	88
2.4. Зарубіжний досвід регулювання екологічних та соціальних детермінант якості життя населення	96
ВИСНОВКИ	104
ДОДАТКИ	

ВСТУП

Тенденцією сучасних наукових досліджень та їх науково-прикладних результатів є гуманізація і соціологізація. У центрі уваги перебуває людина. Гідна якість життя населення слугує інтегральною характеристикою рівня розвитку суспільства. Позаяк, екзистенційні виклики сьогодення все більше загострюють і виносять на перший план проблематику екологізації економіки та суспільства, раціональності використання ресурсів, захисту біорізноманіття (Програма «Європейський Союз для довкілля» (EU4Environment) для країн Східного партнерства на 2019-2022 рр., Європейський «зелений» курс на 2030 і 2050 рр.), а також її поєднання з пріоритетами соціальної стабільності і згуртованості (Програма соціальної політики ЄС).

Природне середовище (довкілля) є одним з головних чинників якості життя. Проте, як в Україні загалом, так і в Карпатському регіоні зокрема, існує низка екологічних проблем, які слід враховувати крізь призму їх впливу на якість життя населення. Це забруднення поверхневих та підземних вод, потрапляння забруднюючих речовин у водні об'єкти, забруднення повітря та зміна його складу через промислові та інші викиди, порушення балансу природного середовища внаслідок виснажливого видобування корисних копалин та мінеральних вод, незаконне вирубування лісів Карпат, зміна структури земельних ресурсів через забудови, негативні фізико-географічні процеси, зниження родючості ґрунтів і т. ін.

Не меншої важливості за сучасних умов набувають й чинники соціального середовища. За останні роки якість життя значно знизилася, що пов'язано зі суспільними і соціально-економічними наслідками зовнішнього воєнного конфлікту на Сході країни, внутрішніми вимушеними переміщеннями населення, соціально-економічною нестабільністю, зростанням інфляції, зниженням реальних доходів населення, підвищенням цін і тарифів, вартості транспортних і житлово-комунальних послуг тощо.

Відповідно, підтримання екологічної рівноваги та забезпечення соціальної стабільності стають все більш потужними чинниками добробуту й якості життя населення, врешті – забезпечення сталого розвитку регіону. На сучасному етапі розвитку особливо актуальними є дослідження якості життя саме на регіональному та локальному рівнях.

У Карпатському регіоні України існують вагомі соціальні проблеми, а також загрози екологічній безпеці. Тут актуальною є проблематика забезпечення соціальної стабільності через таку специфіку, як:

- висока міграційна активність населення у зв'язку з наближеністю до кордонів ЄС та «вимивання» людського потенціалу, що призводить до соціокультурних дисбалансів, втрати поколінь, розриву зв'язків «батьки-діти», знецінення інституту сім'ї, звуження демографічного розвитку внаслідок структурних деформацій у відтворенні населення, поглиблення диспропорцій та

проблем функціонування ринку праці;

- нерівномірність соціально-економічного розвитку окремих територій порівняно з іншими, зокрема промислово розвинутими територіями як регіону, так і України на загал;

- наявність значної частини гірських районів Українських Карпат, які мають значно нижчий рівень розвитку соціальної інфраструктури і безпекоспроможності.

Водночас, екологічна специфіка Карпатського регіону пов'язана передусім із проблемами знеліснення територій та деградації лісових екосистем, порушення гідрологічного режиму гірських рік, що часто призводить до повеней та інших небезпечних стихійних процесів, виснаження сільськогосподарських земель, забруднення регіону відходами різного ступеня небезпеки.

Такі умови та чинники формують середовище соціально-екологічної вразливості регіону, визначають перспективи його подальшого економічного зростання і добробуту населення, а отже, повинні враховуватися у плануванні регіонального розвитку.

Зазначене актуалізувало завдання дослідження загальних характеристик та безпосереднього оцінювання екологічного й соціального середовища якості життя населення, аналізування зміни його параметрів, моделювання зв'язку та впливу соціальних і екологічних детермінант на якість життя населення у розрізі областей Карпатського регіону, обґрунтування пріоритетів, інструментів та засобів регулювання соціо-екологічних детермінант якості життя населення у Карпатському регіоні України.

Наукове видання підготовлене авторським колективом відділу проблем соціально-гуманітарного розвитку регіонів ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М.І. Долишнього НАН України» під науковим керівництвом д.е.н., проф. Васильціва Т.Г.

Авторський колектив:

Васильців Т.Г., д.е.н., проф. (вступ, підрозділи 1.1, 2.1, 2.2, висновки)

Біль М.М., д.е.н., с.н.с. (підрозділ 2.4)

Мульська О.П., д.е.н. (підрозділи 1.2, 1.3, 1.4)

Риндзак О.Т., д.е.н. (підрозділ 2.3)

Левицька О.О., к.е.н. (підрозділ 1.5)

Бачинська М.В., к.е.н. (підрозділ 2.2)

Наукове видання підготовлене у межах виконання НДР «Якість життя населення Карпатського регіону України: екологічні та соціальні детермінанти» (номер державної реєстрації 0121U111772).

РОЗДІЛ 1. ХАРАКТЕРИСТИКА ЕКОЛОГІЧНОГО І СОЦІАЛЬНОГО СЕРЕДОВИЩА ТА ЕМПІРИКА ВПЛИВУ ЕКОЛОГІЧНИХ І СОЦІАЛЬНИХ ДЕТЕРМІНАНТ НА ЯКІСТЬ ЖИТТЯ НАСЕЛЕННЯ КАРПАТСЬКОГО РЕГІОНУ УКРАЇНИ

1.1. Загальна характеристика екологічного та соціального середовища якості життя населення регіону

Екологічні та соціальні чинники в значній мірі визначають рівень якості життя населення. Загальна екологічна та соціальна ситуація в регіоні позначається, з одного боку, на загальному добробуті людей і суспільства, а, з іншого, – на якості навколишнього середовища і, відповідно, бажанні проживати на певній території. Попередні оцінки ключових показників соціального розвитку областей Карпатського регіону України (Додаток А, табл. 1) дають підстави до висновку про наявність слабких місць у порівнянні з соціальним середовищем в країні на загал та в тому числі безпосередньо в західному регіоні країни. Так, для всіх чотирьох областей регіону рівень доходів населення у 2010-2019 рр. стабільно залишався нижчим, ніж в середньому за регіонами країни. Пари цьому відхилення для Закарпатської області коливалися в діапазоні близько 30-35 %, Чернівецької області – 25-30 %, Івано-Франківської області – 15-20 %. Обсяги доходу в розрахунку на одиницю населення у Закарпатській та Чернівецькій областях також стабільно нижчі й у порівнянні з середніми значеннями цього показника у Західному регіоні України, тоді як доходи населення у Львівській та Івано-Франківській областях вищі в порівнянні з іншими західними областями країни.

Для більшості територій Карпатського регіону характерним є й нижчий рівень витрат на одну особу, що характеризує послаблення купівельної спроможності та погіршення можливостей зі задоволення споживчих потреб населення. Особливо критичними були диференціації доходів та витрат для Закарпатської (близько 30 % за доходами та 20 % за витратами) і Чернівецької (25 % та 15 %) областей. Обсяги доходів і витрат у цих регіонах поступалися також і середнім значенням за областями Західного регіону України.

Схожі тенденції простежуються й для середньої заробітної плати з деякими особливостями, до прикладу, – зростанням оплати праці у Закарпатській області, рівень якої, починаючи з 2016 р., перевищує середню заробітну плату у Західному регіоні країни; зниженням рівня оплати праці в Івано-Франківській області до середнього як на Західний регіон країни. Найбільш критичні диспропорції за показником середньої оплати праці стали характерними для Чернівецької області. Йдеться про нижчий рівень у порівнянні з середньо регіональними значеннями на 23,2 % та показниками Західного регіону країни – на 7,8 %.

Очевидно, що нижчий рівень як середньої заробітної плати, так і доходів населення загалом (стабільно менші показники в порівнянні з середньо державними значеннями) може виступати одним зі вагомих соціальних чинників – детермінант погіршення якості життя населення Карпатського регіону України.

Вплив його, щоправда, може компенсуватися іншими чинниками, як-от порівняно нижчий рівень безробіття. Йдеться про Івано-Франківську, Львівську та Чернівецьку області, де рівень безробіття, починаючи з 2014 р., не значно, але стабільно нижчий, ніж у середньому по країні та й у її Західному регіоні. Позаяк, чинник безробіття все ще потужна соціальна детермінанта пониження якості життя населення Закарпатської області, де його рівень продовжує перебувати вищим в порівнянні як з середньо регіональними даними, так і значеннями цього показника безпосередньо у Західному регіоні України.

Не в достатній мірі стабільною залишається й ситуація з ціновою динамікою. Рівень споживчих цін в областях регіону, особливо у Закарпатській та Львівській областях, дещо вищий, що за нижчих (в порівнянні з середніми значеннями в країні та її Західному регіоні держави) обсягів витрат слугує додатковим чинником, який обмежує купівельну спроможність населення, а, відтак, здатність забезпечувати власні потреби у базових товарах споживання та споживчих послугах.

Таким чином, особливостями областей Карпатського регіону України в частині базисних параметрів соціального розвитку – детермінант якості життя населення на сучасному етапі розвитку насамперед стали нижчий рівень доходів, оплати праці та витрат населення на тлі дещо меншого безробіття й відносно стабільної цінової ситуації.

Відносно екологічних детермінант, зокрема в частині навколишнього середовища, то, до прикладу, області Карпатського регіону вирізняються достатньо хорошим рівнем забезпеченості та раціональності використання водних ресурсів (Додаток А, табл. 2). Якщо обсяги забору води в середньому у регіонах України у 2019 р. становили 265,2 м³, то у Чернівецькій області – 71,0 м³, в Івано-Франківській області – 69,4 м³, у Львівській області – 67,3 м³. У Закарпатській області значення показника стали одним з найнижчих в країні – на рівні 28-34 м³, що у понад 8 раз поступається середньо регіональному значенню. При цьому за 2010-2019 р. обсяги забору води з природних водних об'єктів у Закарпатській та Івано-Франківській областях як загалом, так і в розрахунку на одиницю населення практично збереглися на існуючому рівні, тоді як у Львівській області знизилися на 31,5 %, а у Чернівецькій області темпи спаду на загал відповідали загальнодержавним тенденціям (18-19 %).

В областях регіону суттєво меншими залишалися й обсяги використання свіжої води. Якщо в середньому за регіонами країни показник становив у 2019 р. в розрахунку на одну особу 174,6 м³, то у в Івано-Франківській області у 2,9 разу менше, у Чернівецькій області – у 3,2 рази менше, у Львівській області – у 3,6 разу менше. Найнижчі обсяги споживання свіжої води у регіоні традиційно характерні для Закарпатської області – 23,9 м³ в розрахунку на одну особу, що у 7,3 рази менше за середньо регіональне значення показника в країні. При цьому,

тенденція до зменшення обсягів споживання свіжої води зберігається і за 2010-2019 рр. значення показника для Закарпатської області знизилося на 9,8 %.

З іншого боку ситуація з ефективністю формування води для використання в областях Карпатського регіону України не настільки рівномірна. До прикладу, в Івано-Франківській області налагоджено значно ширшу практику економії забору свіжої води за рахунок застосування систем зворотного і повторного водопостачання, включаючи використання стічних та колекторно-дренажних вод. Відповідний показник у 2019 р. тут становив 1380,8 м³ оборотно та повторно використаної води в розрахунку на 1 особу, що є найвищим значенням в регіоні та перевищує середньо регіональне значення на 567,5 м³ або на 69,8 %.

Однак, області Карпатського регіону України характеризуються нижчим рівнем загального водовідведення, що, втім, значною мірою обумовлено меншою густотою населення та проживанням значної його частини у великих містах. Забезпеченість областей Карпатського регіону України загальним водовідведенням на одну особу у середньому менша у 2,0 рази для Львівської області, 2,9 рази Чернівецької області, 3,0 рази Івано-Франківської області та у понад 4,0 рази – для Закарпатської області.

У той же час можна відмітити значний дисбаланс з-поміж областей Карпатського регіону за рівнем забруднення водних об'єктів. Коли у Закарпатській, Івано-Франківській та Чернівецькій областях обсяги скидання зворотних вод у поверхневі водні об'єкти невисокі – 1-4 млн м³, що в розрахунку на 1 особу складає 1-3 м³, то значення цього показника у Львівській області перевищує середньо регіональне. У 2019 р. відповідні показники становили 17,9 та 17,6 м³. Загалом у поверхневі водні об'єкти Львівщини щорічно скидається понад 40 млн м³ забруднених зворотних вод.

Це відбувається на тлі достатньо високої потужності очисних споруд області – понад 280 м³, що водночас дає підстави вести мову про їх недостатньо ефективне використання. До того ж в розрахунку на 1 особу потужності очисних споруд Львівщини поступаються середньо регіональним та їх обсяги за 2010-2019 рр. зменшилися (на 17,4 м³ (22,8 %) в розрахунку на 1 особу та на 48,0 м³ (14,5 %) загалом).

Якщо специфікою Львівської області став високий рівень забруднення поверхневих водних об'єктів, то для Івано-Франківської області характерне істотне забруднення атмосферного повітря (Додаток А., табл. 3). Причому ситуація погіршується. До прикладу, якщо у 2010 р. обсяги викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря від стаціонарних джерел забруднення складали 169,2 тис. тонн, то до 2019 р. показник збільшився до 205,0 тис. тонн. В розрахунку на 1 тис. осіб цей показник у Івано-Франківській області (149,8 тонн) значно (у понад 2,5 рази) перевищує середньо регіональне значення (58,7 тонн). При тому обсяги викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря від стаціонарних джерел забруднення на Івано-Франківщині зростають. В розрахунку на одиницю населення за 2010-2019 рр. показник збільшився на 27,2 тонн на 1 тис. осіб або на 22,2 %. Порівняно високим можна вважати забруднення атмосферного повітря й у Львівській області – 35,4 тонн у 2019 р.

Основними забруднювачами повітря залишаються підприємства з виробництва та розподілення електроенергії, від стаціонарних джерел забруднення яких в атмосферне повітря надходить близько 90 % загальнообласних викидів.

Проблемою техногенно-екологічного характеру на території Прикарпаття є ліквідація наслідків надзвичайної екологічної ситуації, яка склалася після припинення виробничої діяльності зі виробництва калійних дорив на території Калуського гірничопромислового комплексу (Домбровський кар'єр, хвостосховища та акумулюючі ємності, солевідвали, просідання земної поверхні на колишніх гірничими виробітками рудників, залишковий вплив полігону токсичних відходів).

У структурі речовин, що забруднюють атмосферне повітря Івано-Франківської області, переважають діоксиди: сірки (99,5 тонн на 1 тис. осіб у 2019 р., тоді як середньо регіональне значення цього показника становило 16,1 тонн), азоту (11, тонн на 1 тис. осіб проти 4,9 тонн) та вуглецю (9,4 проти 2,9 тонн). Високими залишаються в області й викиди оксиду азоту. За 2010-2019 рр. показник зріс з 0,4 до 0,6 тонн в розрахунку на 1 тис. осіб, коли середньо регіональне значення цього показника було утричі нижчим.

Щодо Львівської області, то тут у структурі забруднення атмосферного повітря переважають: метан (17,6 тонн на 1 тис. осіб у 2019 р. при середньо регіональному рівні 10,5 тонн) та діоксид сірки (10,1 тонн на 1 тис. осіб). Причому, якщо загалом в країні питомі обсяги забруднення атмосферного повітря зі вказаних джерел за 2010-2019 рр. істотно скоротилися, то на Львівщині ці типи забруднення все ще залишаються високими і знизилися незначно – за метаном на 17,8 %, діоксидом сірки – на 18,5 %.

Найбільші обсяги викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря на Львівщині здійснюють підприємства добувної промисловості і розроблення кар'єрів, а також постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря. В районах та містах, де розташовані підприємства цих галузей, спостерігаються найвищі обсяги викидів в атмосферне повітря – ВП «Добротвірська ТЕС», ДП «Львіввугілля», ГПУ «Львівгазвидобування», філія «Оператор газосховищ України».

Інші області Карпатського регіону України характеризуються загалом достатньо задовільним станом відносно чистоти атмосферного повітря. Так, у Чернівецькій області обсяги викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря від стаціонарних джерел забруднення у 2019 р. становили лише 2,4 тис. тонн, а у Закарпатській області – 3,7 тис. тонн, що сумарно складало 0,25 % від загальних викидів в Україні. Питомі показники (на 1 тис. осіб) в цих областях у 2019 р. склали 2,7 та 3,0 тонн відповідно та мали чітко виражену тенденцію до подальшого зниження.

Таким чином, є всі підстави віднести Чернівецьку та Закарпатську області до регіонів з найкращими показниками охорони повітряного басейну в країні, що має достатньо вагоме значення в контексті позитивного впливу на якість життя населення як цих областей, так і Карпатського регіону в цілому. Натомість,

значна кількість викидів шкідливих речовин в атмосферне повітря призводить до послаблення інших позитивних характеристик якості життя на Івано-Франківщині, а також в окремих районах Львівщини, як-от смт Добротвір, м. Червоноград, м. Стрий, м. Калуш, м. Бурштин, тобто гірничо-промислові райони, а також промислово-міські агломерації: Львівська, Дрогобицька, Самбірська, Жидачівська, Івано-Франківська, Калуська, Бурштинська та ін.

Дещо кращою в порівнянні з станом забруднення атмосферного повітря є ситуація з відходами у Карпатському регіоні країни (Додаток А., табл. 4). За обсягами утворених відходів області регіону мають нижчі значення, ніж в середньому за областями України. Причому такий стан справ характерний і в розрахунку на одиницю площі і в розрахунку на одиницю населення. Найкращі показники у Чернівецькій області, де обсяги високо небезпечних відходів мінімальні – 0,1 кг у розрахунку на одну особу. Схожою є ситуація у Закарпатській області. Там відповідний показник становив 0,5 кг. Хоча Львівська та Івано-Франківська області також характеризуються невисокими показниками утворення надзвичайно, високо та помірно небезпечних відходів.

Однак, одними з основних проблем поводження з відходами I-III класів небезпеки є питання екологічно безпечного зберігання та утилізації відходів нафтопереробки, зокрема кислих гудронів, та гудронів завезених у Львівську область з Угорщини. Значну загрозу для навколишнього середовища становлять відходи, отримані в результаті фізико-хімічної переробки гірничої сировини. Серед них хвости флотації сірчаних руд, хвости і шлами переробки полімінеральних руд та збагачення вугілля, переробка та утилізація яких потребує потужних стаціонарних технологій тривалої дії.

Натомість, простежуються негативні тенденції, пов'язані з накопиченням в областях Карпатського регіону України малонебезпечних відходів, особливо в Івано-Франківській області. Так, показники утворення відходів IV класу небезпеки у цьому регіоні хоча й залишаються нижчими ніж середньо регіональні, втім суттєво вищі, ніж в інших областях Карпатського регіону. Зокрема, значення аналізованого показника для Івано-Франківської області у 2019 р. становило 214,4 тонни на одиницю площі та 2,2 тонни на одиницю населення, що було у понад 2,3 та 2,7 рази більше ніж у Львівській області, що йде другою за відповідним показником. Обсяги утворення відходів IV класу в Івано-Франківській області за 2010-2019 рр. збільшилися на 122,8 тонни (2,3 рази) на одиницю площі та на 1,3 тонни (у 2,4 рази) у розрахунку на 1 особу.

Для областей Карпатського регіону України, як і для країни назагал, характерна ситуація з низьким рівнем утилізації відходів. З одного боку позитивно, що коефіцієнт утилізації відходів в Івано-Франківській області найвищий з-поміж областей регіону, проте значення відповідних показників (0,62 за утилізацією відходів I-III класу небезпеки та 0,29 IV класу небезпеки) низькі, що вказує на наявність проблеми відсутності необхідних потужностей з утилізації та переробки сміття й відходів. Особливої гостроти ця проблема набула у м. Львові та Львівській області, що позначається на суттєвому погіршенні якості життя населення.

У підсумку обсяги відходів, накопичених протягом експлуатації, у спеціально відведених місцях чи об'єктах, у Львівській області у 2019 р. зросли до 222,6 млн тонн, що було на 48,1 млн тонн або 27,6 % більше за значення цього показника станом на 2010 р. У 2019 р. обсяги накопичених відходів у Львівській області перевищували сумарне значення цього показника для трьох інших областей регіону у понад 4,2 раза.

Утім, негативні тенденції в частині накопичення відходів простежуються не лише у Львівській, але й у Івано-Франківській області. Так, станом на 2019 р. обсяги відходів, накопичених протягом експлуатації, у спеціально відведених місцях чи об'єктах регіону в розрахунку на 1 особу сягнули 33,6 тонн, а до 2010 р. показник збільшився на 30,2 %. Відповідні показники для Львівської області становили 88,6 тонн у розрахунку на одиницю населення зі приростом у 29,2 % за 2010-2019 рр. Хоча середньо регіональні обсяги накопичених відходів значно вищі є всі підстави стверджувати про загострення проблеми накопичення побутових відходів у Львівській та Івано-Франківській областях, що безпосередньо позначається на погіршенні якості життя населення на цих територіях Карпатського регіону країни.

У Карпатському регіоні України збільшуються обсяги капітальних інвестицій на охорону навколишнього природного середовища. Позитивна динаміка характерна для всіх областей регіону, тоді як за обсягами переважали Івано-Франківська та Львівська області. У 2019 р. інвестиції у зазначеному керунку становили 248,5 і 221,3 млн грн, а темпи приросту до 2010 р. – 81,5 та 52,6 % відповідно. Позаяк, з огляду на підвищений рівень забруднення навколишнього природного середовища в цих областях, а також й на деяких інших територіях Карпатського регіону інвестиції в його охорону залишаються обмеженими. Йдеться про, до прикладу, частку капітальних інвестицій, яка в сумі за чотирма областями складає лише близько 2-3 % від загального обсягу капітальних інвестицій на охорону навколишнього природного середовища в Україні; низькі питомі показники інвестування – 11,2 тис. грн в розрахунку на 1 тис. осіб у Закарпатській області, 33,4 тис. грн у Чернівецькій області, 88,1 тис. грн у Львівській області та 181,6 тис. грн у Івано-Франківській області (станом на 2019 р.), коли середньо регіональні значення показника становили 387,9 тис. грн на 1 тис. осіб; нижчі темпи приросту (в середньому у 3-4 рази) капітальних інвестицій у областях Карпатського регіону в порівнянні з середньо регіональними значеннями; практично аналогічну ситуацію з обсягами, рівнем та структурними характеристиками поточних витрат на охорону навколишнього природного середовища (Додаток А, табл. 5).

Обсяги фінансування природоохоронних заходів в областях Карпатського регіону України залишаються низькими. Так, частка поточних витрат на охорону навколишнього природного середовища у 2019 р. у всіх областях регіону не досягала й 1 % від ВРП, зокрема у Львівській області становила 0,24 %, у Чернівецькій області – 0,36 %, у Закарпатській області – 0,51, у Івано-Франківській області – 0,73 %. А рівень поточних витрат до ВРП за 2010-2019 рр. мав спадну динаміку у Львівській та Чернівецькій областях.

Схожа ситуація спостерігається й за показником «частка капітальних інвестицій на охорону навколишнього природного середовища у капітальних інвестиціях». До прикладу, у 2019 р. у Закарпатській області відповідний показник становив лише 0,15 %, а у Львівській і Чернівецькій областях – 0,71 та 0,73 % відповідно. За період 2010-2019 рр. частка капітальних інвестицій на охорону навколишнього природного середовища у Закарпатській, Івано-Франківській та Львівській областях скоротилася.

Певний виняток становила Івано-Франківська область, для якої характерні порівняно вищі значення частки капітальних інвестицій на охорону навколишнього природного середовища – 3,13 % у 2010 р.; 3,82 % у 2017 р.; 3,13 % у 2018 р.; 2,67 % у 2019 р. Відповідні показники перевищували середньо регіональні значення в Україні.

Водночас, на загал потрібно констатувати наявність факту обмеженого та недостатнього фінансування заходів з охорони навколишнього природного середовища в областях Карпатського регіону України, що не сприяє його належній захищеності, охороні та відновленню для наступних поколінь, а, відтак, призводить до зниження якості життя населення в регіоні.

1.2. Соціальне й екологічне середовище якості життя населення України та Карпатського регіону: інтегральні оцінки

Якість життя як категорія, яка враховує об'єктивні та суб'єктивні детермінанти умов життя і діяльності населення, включає також потенціал збереження і капіталізації отриманих результатів. Відповідно якість життя корелює із соціально-економічним, природним і суспільно-політичним середовищем, в якому реалізуються певною мірою потреби населення. Дослідження соціальних й екологічних (природних) детермінант якості життя населення території, як і інших суб'єктивних чинників, має інформаційно-аналітичні обмеження, пов'язані з неповнотою і нестачею консолідованої статистичної інформації щодо окремих складових соціально-економічного та природно-ресурсного середовища, а також із значними прогалинами методичного забезпечення у регіональному вимірі.

Для оцінювання соціального середовища якості життя населення Карпатського регіону відібрано 31 детермінанту, об'єднаних у чотири групи: (1) зайнятість, доходи, умови проживання, (2) соціальне забезпечення, (3) соціальна напруга, (4) забезпеченість соціальною інфраструктурою (табл. 2.1); екологічного середовища – 20 детермінант, згрупованих (табл. 2.2) за критеріями (1) наявності водних ресурсів, (2) забрудненості територій, якості атмосферного повітря, (3) інвестиційного забезпечення природокористування і (4) забезпеченості земельним фондом. Вихідні дані індикаторів наведено у додатках Б і В.

Таблиця 2.1

Детермінанти соціального середовища якості життя населення Карпатського регіону

Детермінанти	Кількісне вираження	Характер впливу
Зайнятість, доходи, умови проживання		
Рівень зайнятості населення у віці 15-70 років	у % до всього населення відповідного віку	+
Рівень прийому працівників	% до середньооблікової кількості штатних працівників	+
Рівень звільнення працівників		-
Середньомісячна номінальна заробітна плата	у середньому на одного штатного працівника, євро	+
Наявний дохід населення	у розрахунку на одну особу, євро	+
Індекс споживчих цін	% до попереднього року	-
Частка сукупних витрат домогосподарства на продукти харчування	у розрахунку на одне домогосподарство за місяць, %	-
Децильний коефіцієнт диференціації загальних доходів населення		-
Ветхий житловий фонд, загальна площа житлових приміщень	м ²	+
Охоплення населення послугами Інтернету	% до усього населення	+
Кількість фізичних осіб-підприємців	у розрахунку на 1 тис. населення	+
Рівень неформально зайнятого населення	у % до зайнятого населення	-

Детермінанти	Кількісне вираження	Характер впливу
Соціальне забезпечення		
Середній розмір державної соціальної допомоги малозабезпеченим сім'ям	євро	+
Видатки з державного бюджету на сферу освіти	у розрахунку на одну особу, євро	+
Видатки з державного бюджету на сферу охорону здоров'я		+
Видатки з державного бюджету на соціальний захист та соціальне забезпечення		+
Середній розмір пілг і субсидій на оплату житлово-комунальних послуг, електроенергії, палива	у розрахунку на одне домогосподарство, євро	+
Соціальна напруга		
Рівень безробіття усього населення у віці 15-70 років	% населення відповідного віку	-
Сума заборгованості з виплати заробітної плати	у розрахунку на одного штатного працівника, євро	-
Кількість виявлених злочинів	у розрахунку на 1 тис. населення, од.	-
Кількість пенсіонерів	у розрахунку на 1 тис. зайнятого населення	-
Забезпеченість населення житлом	у розрахунку на одну особу, м ²	+
Охоплення дітей закладами дошкільної освіти	у % до кількості дітей відповідного віку	+
Чисельність населення із середньодушовими еквівалентними загальними доходами у місяць, нижчими фактичного прожиткового мінімуму	у % до загальної чисельності населення	-
Захворюваність населення	кількість уперше зареєстрованих випадків на 1 тис. населення	-
Середня очікувана тривалості життя при народженні	роки	+
Забезпеченість соціальною інфраструктурою		
Кількість лікарняних ліжок	у розрахунку на 1 тис. населення, од.	+
Кількість місць у будинках-інтернатах для громадян похилого віку та осіб з інвалідністю	у розрахунку на 100 тис. населення, од.	+
Кількість закладів загальної середньої освіти		+
Кількість закладів вищої освіти		+
Житловий фонд	у розрахунку на одну особу, м ² загальної площі	+

Примітка: поділ індикаторів на стимулятори («+») і дестимулятори («-») здійснено експертним методом

Джерело: авторська інтерпретація

Принципами відбору індикаторів є: 1) *доступність даних* (за наявною інформацією Державної служби статистики України та головних регіональних управлінь статистики); 2) *універсальність* (можливість відображення емпіричним показником середовища якості життя населення на національному та регіональному рівнях); 3) *компаративність* (можливість порівняння за темпоральним і просторовим підходами); 4) *валідність* (об'єктивний підхід до відображення підсистем середовища якості життя); 5) *відтворюваність* (можливість відтворення дослідження панельним методом).

Таблиця 2.2

Детермінанти екологічного (природного) середовища якості життя населення Карпатського регіону

Детермінанти	Кількісне вираження	Характер впливу
Наявність водних ресурсів		
Забір води зі природних водних об'єктів	у розрахунку на одну особу, м3	—
Використання свіжої води		+
Обсяг оборотної та повторно використаної води		+
Загальне водовідведення		+
Скидання забруднених зворотних вод у поверхневі водні об'єкти		—
Потужність очисних споруд		+
Забрудненість територій, якість атмосферного повітря		
Викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря від стаціонарних джерел забруднення	у розрахунку на 1 тис. населення, тонн	—
Утворення відходів I-III класу небезпеки	у розрахунку на одиницю площі, тонн	—
Утворення відходів IV класу небезпеки	у розрахунку на одну особу, кг.	—
Коефіцієнт утилізації відходів I-III класу небезпеки		+
Коефіцієнт утилізації відходів IV класу небезпеки		+
Індекс накопичених відходів протягом експлуатації у спеціально відведених місцях чи об'єктах	у % до попереднього року	—
Інвестиційне забезпечення природокористування		
Капітальні інвестиції на охорону навколишнього природного середовища,	у розрахунку на одну особу, євро	+
Поточні витрати на охорону навколишнього природного середовища		+
Частка поточних витрат на охорону навколишнього природного середовища у ВРП	%	+
Частка капітальних інвестицій на охорону навколишнього природного середовища у капітальних інвестиціях	%	+
Забезпеченість земельним фондом		
Частка забудованих земель	%	—
Частка площі сільсько-господарських угідь		+
Частка земель природно-заповідного фонду		+
Площа лісів та лісовкритих площ, та земель під водою	у розрахунку на 1 тис. населення, тис. га	+

Примітка: поділ індикаторів на стимулятори («+») і дестимулятори («–») здійснено експертним методом

Джерело: авторська інтерпретація

Методика дослідження екологічного та соціального середовища якості життя населення передбачає реалізацію 5 етапів:

1. Формування однорідних динамічних рядів даних. Для побудови співмірних рядів значень індикаторів здійснюється нормування показників для кожної групи зокрема у межах вибраної сукупності територій (області Карпатського регіону) за допомогою формули (1) для індикаторів-стимуляторів та формули (2) для індикаторів-дестимуляторів:

$$a_{it}^{sn} = x_{it}^n / k_{nor}, \quad k_{nor} \geq x_{\max t}^N, \quad (1)$$

$$a_{it}^{dn} = k_{nor} / x_{it}^n, \quad k_{nor} \leq x_{\min t}^N, \quad (2)$$

де a_{it}^{sn}, a_{it}^{dn} – нормовані значення i -го індикатора-стимулятора та дестимулятора n -ої області в t -інтервалі часу; k_{nor} – еталонне значення індикаторів; x_{it}^n – вихідне значення i -го індикатора n -ої області; $x_{\max t}^N, x_{\min t}^N$ – максимальне та мінімальне значення i -го індикатора в t -інтервалі часу у межах N -ої сукупності територій.

2. З урахуванням мінливої соціально-економічної, політичної і зовнішньоекономічної ситуацій, які приводять до структурних змін в економіці та емпіричних оцінках економетричних взаємозв'язків, вагові коефіцієнти, побудовані на основі принципу стійкості в часовому періоду, не відображають реальної дійсності. Для усунення цього недоліку здійснено побудову темпоральних вагових коефіцієнтів з використанням теорії еластичності, яка дає змогу врахувати чутливість інтегрального показника середовища якості життя до зміни соціальних і екологічних індикаторів. Динамічні вагові коефіцієнти індикаторів у межах кожної групи показників для вибраної сукупності територій можна розрахувати за формулою (3):

$$w_{it}^{nk} = \frac{|\mu_i^{kn} \Delta x_{it}^n|}{\sum_{i=1}^j |\mu_i \Delta x_{it}^n|}, \quad (3)$$

де μ_i^k – коефіцієнт чутливості i -го індикатора у k -ій групі n -ої області; Δx_{it}^n – коефіцієнт зміни i -го індикатора n -ої області в t -інтервалі часу; w_{it}^{nk} – ваговий коефіцієнт i -го індикатора у k -ій групі n -ої області в t -інтервалі часу; j – кількість i -их індикаторів у кожній групі показників.

3. Розрахунок зважених коефіцієнтів індикаторів у межах k -ої групи показників середовища якості життя здійснюється за допомогою формули (4):

$$\beta_{it}^{nk} = a_{it}^{w_{it}^{nk}}, \quad (4)$$

де β_{it}^{nk} – зважений коефіцієнт i -го індикатора у k -ій групі n -ої території в t -інтервалі часу.

4. Побудова зважених коефіцієнтів підсистем (груп) середовища якості життя відбувається на основі мультиплікативного підходу (формула 5):

$$Kcoef_{kt}^n = \prod_{i=1}^j \beta_{it}^{nk}, \quad (5)$$

де $Kcoef_{kt}^n$ – коефіцієнт k -ої групи індикаторів n -ої території у t -інтервалі часу.

5. Побудова інтегрального коефіцієнта середовища якості життя населення відбувається на основі додаткового розрахунку динамічних вагових коефіцієнтів мультиплікативним методом.

Побудовані однорідні ряди нормованих значень послужили основою для розрахунку динамічних вагових коефіцієнтів індикаторів у межах кожної групи для областей Карпатського регіону та України (додаток Г). Так, для Івано-Франківської області найбільшу вагову значущість у 2010 р. мали детермінанти «Наявний дохід населення» (11,07 %) і «Середньомісячна заробітна плата» (10,65 %), а найменшу значущість – «Рівень неформально зайнятого населення» (6,3 %) і «Охоплення населення послугами інтернету» (6,51 %). У 2014 р. значної вагової значущості набув індикатор «Кількість фізичних осіб-підприємців» (13,56 %) і «Частка сукупних витрат на продукти харчування» (10,04 %), що свідчить про пожвавлення економічної діяльності населення і покращення бізнес-середовища у регіоні. У 2019 р. зростає вагова значущість детермінанти заробітної плати до позначки 12 % і рівня зайнятості населення – до 9,53 %.

Фінансова та системна криза в Україні привела до суттєвих змін соціально-економічного середовища якості життя населення. Так, вагова значущість середнього розміру державної соціальної допомоги малозабезпеченим сім'ям зросла з 21,05 % у 2010 р. до 30,45 % у 2015 р., аналогічно як і пільги та субсидії на оплату послуг ЖКГ, електроенергії та палива – з 21,94 % у 2010 р. до 34,25 % у 2019 р., що свідчить про високу кореляцію середовища якості життя населення і фінансової спроможності домогосподарств задовольняти базові потреби. Варто відзначити, що в Івано-Франківській області спостерігалось зменшення вагової значущості бюджетного фінансування сфери освіти й охорони здоров'я, що є наслідком проведеної адміністративної реформи. Наприклад, ваговий коефіцієнт видатків державного бюджету на соціальний захист зменшився з 15,46 % у 2010 р. до 13,22 % у 2016 р.

У групі «Соціальна напруга» Івано-Франківська область демонструє значні зміни вагових коефіцієнтів за такими індикаторами як «Рівень оплати праці» (5,96 % і 10,54 % у 2010 р. і 2019 р. відповідно), «Чисельність населення із доходами нижче прожиткового рівня» (10,63 % у 2010 р. і 28,45 % у 2015 р.), «Кількість виявлених злочинів» (9,11 % у 2012 р. і 10,78 у 2019 р.). У 2010 р. найбільші значення коефіцієнтів вагової значущості в групі «Соціальна інфраструктура» мали індикатори «Житловий фонд» (20,72 %) і «Кількість лікарняних ліжок» (20,67 %). Натомість, у 2019 р. значні значення мали індикатори «Кількість закладів загальної середньої освіти» (20,45 %) і «Кількість закладів вищої освіти» (21,07 %).

У Закарпатській області в групі показників «Зайнятість, доходи, умови проживання» детермінанти «Ветхий житловий фонд» і «Частка сукупних витрат домогосподарств на продукти харчування» у 2010 р. і 2019 р. мали найбільші значення вагових коефіцієнтів (9,67 %, 9,33 % і 9,72 %, 9,88 % відповідно). Найменшу вагову значущість мала у 2010 р. детермінанта «Рівень прийому працівників» (6,82 %), а у 2019 р. – «Середньомісячна номінальна заробітна плата» (6,19 %) і «Середньооблікова кількість штатних працівників» (6,58 %).

У групі «Соціальне забезпечення» вага індикатора «Середній розмір допомоги малозабезпеченим сім'ям» з позначки 23,96 % у 2010 р. зросла до 30,27 % у 2017 р. Натомість, коефіцієнти вагової значущості детермінант

видатків державного бюджету на сферу освіти та охорони здоров'я зменшилися з 19,78 % і 23,45 % у 2010 р. до 14,53 % і 19,9 % у 2019 р. Значення вагового коефіцієнта розміру пільг і субсидій на оплату послуг ЖКГ, електроенергії, палива зросло з 12,56 % у 2010 р. до 28,59 % у 2019 р., що свідчить про високу значущість обсягів соціальної допомоги у процесі формування середовища та реалізації інструментів покращення якості життя населення Закарпатської області.

Вагові коефіцієнти групи показників «Соціальна напруга» у Закарпатській області мають стійкий динамічний характер, зокрема незмінні високі значення ваг демонструють індикатори «Рівень безробіття», «Кількість виявлених злочинів», «Забезпеченість населення житлом», «Охоплення дітей закладами дошкільної освіти», «Захворюваність населення» і «Середня очікувана тривалість життя». Протягом 2010-2019 рр. вага детермінанти «Чисельність населення з середньодушовими доходами нижче прожиткового мінімуму» зросла з 8,35 % у 2010 р. до 22,57 % у 2015 р., і у 2019 р. зменшилася до 4,92 %, натомість, індикатора «Кількість пенсіонерів» з 6,47 % у 2010 р. зменшилася до 5,36 % у 2015 р. і зросла до 6,09 % у 2019 р.

У групі «Соціальна інфраструктура» найменші значення вагових коефіцієнтів за 2010-2019 рр. спостерігалися у детермінанти «Кількість місць у будинках-інтернатах для громадян похилого віку» на рівні 7,6-7,8 %. Аналогічна ситуація і у Львівській області, де вага цього індикатора не перевищувала 9 %. Зокрема, найбільшу вагову значущість мала детермінанта «Житловий фонд», середнє значення якого за досліджуваний період становило 24,5 %. Оскільки Львівська область є одним із центрів притягання робочої сили у Західній Україні, збільшення чисельності наявного населення привело до зростання попиту на нерухомість і збільшення вагової значущості цього показника у проекції формування середовища якості життя.

У Львівській області в групі «Зайнятість, доходи, умови проживання» найбільші значення вагових коефіцієнтів у 2019 р. демонстрували «Децильний коефіцієнт диференціації загальних доходів населення» (14,6 %) і «Рівень неформально зайнятого населення» (10,69%), що свідчить про значну диференціацію життєвого рівня населення в області і поширення тіньового ринку праці. Порівняно з іншими областями Карпатського регіону у Львівській області спостерігалось найменше значення ваги детермінанти «Частка сукупних витрат на продукти харчування» (4,29 %) і «Ветхий житловий фонд» (6,09 %).

Роль соціального забезпечення як детермінанти формування якості життя населення у Львівській області, так і у інших областях Карпатського регіону, зростала у кризові роки, зокрема у 2014-2015 рр. Вага допомоги малозабезпеченим сім'ям і пільг, субсидій на оплату послуг ЖКГ зросла з позначки 21,39 % і 19,31 % у 2010 р. до 32,14 % (2015 р.) і 26,66 % (2014 р.) відповідно. Така тенденція є результатом зниження якості життя населення у відповідь на зменшення фінансової спроможності домогосподарств і зростання їхньої залежності від різних форм державної допомоги, зокрема субсидій і дотацій.

У групі «Соціальна напруга» найбільшу вагу в 2019 р. мала детермінанта «Рівень оплати праці» (20,59 %), значення якої за досліджуваний період зросло майже вдвічі. Висока вагова значущість спостерігалася і для індикатора «Захворюваності населення» (12,79 %), «Охоплення дітей закладами дошкільної освіти» (12,93 %). Натомість, детермінанти «Кількість пенсіонерів» і «Рівень безробіття» мали найменші значення ваг (6,42 % і 7,55 % відповідно).

Для Чернівецької області характерні високі значення вагових коефіцієнтів таких індикаторів у групі «Зайнятість, доходи, умови проживання», як «Середньооблікова кількість штатних працівників» (11,78 %) і «Рівень зайнятості населення» (9,94 %). Цікавою є ситуація з детермінантою «Неформальна зайнятість», оскільки Чернівецька область була регіоном-лідером за показником неформальної зайнятості у 2019 р., однак, вагова значущість даного показника є найменша (7,03 %) серед усіх областей Карпатського регіону і України загалом. Аналогічно вага детермінанти «Децильний коефіцієнт диференціації загальних доходів населення».

Тенденція щодо вагової значущості індикаторів групи «Соціальне забезпечення» у Чернівецькій області відрізняється від інших областей Карпатського регіону. Зокрема, спостерігалось значне зростання ваги середнього розміру пільг і субсидій на оплату послуг ЖКГ (з 18,69 % у 2010 р. до 54,64 % у 2019 р.), а також зменшення ваги видатків державного бюджету на соціальний захист та на сферу освіти з 15,77 % і 22,32 % у 2010 р. до 11,97 % і 12,23 % у 2019 р. відповідно.

Детермінанти «Забезпеченість населення житлом» і «Охоплення дітей закладами дошкільної освіти» мали найбільші значення вагових коефіцієнтів (13,36 % і 12,76 % відповідно), що підтверджує тезу про створення значної соціальної напруги за цими складовими у Чернівецькій області. Зокрема, відбулося значне зростання ваги індикатора «Заборгованість з виплати заробітної плати» з 10,38 % у 2010 р. до 70,23 % у 2014 р. У періоди криз значну соціальну напругу створювали такі індикатори як «Рівень безробіття», «Середня очікувана тривалість життя» і «Частка населення із середньодушовими еквівалентними загальними доходами нижче прожиткового мінімуму», зокрема вага якого зросла до 29,84 % у 2015 р. Однак, для Чернівецької області характерне значне зменшення вагової значущості окремих детермінант у кризові роки. Наприклад, вага індикатора «Кількість пенсіонерів» за 2010-2014 рр. зменшилася у 4 рази, а «Кількість виявлених злочинів» – у 5 разів.

Тенденція щодо ваг у групі «Соціальна інфраструктура» у Чернівецькій області була стійкою, значення вагових коефіцієнтів коливалися у діапазоні від 19 % до 21 %. Аналогічна ситуація спостерігається і по Україні загалом. Так, ваги детермінант соціальної інфраструктури України не перевищували 21 %. Варто відзначити, що серед усіх груп індикаторів соціального середовища якості життя лише група забезпеченості соціальною інфраструктурою мала оптимально рівну вагову структуру. Натомість, у групі «Зайнятість, доходи, умови життя» спостерігалася значна диференціація вагових коефіцієнтів у період кризи, у який

детермінанти дохідності та неформальної зайнятості мали найбільші значення. У 2019 р. найменші вагові коефіцієнти мали «Індекс споживчих цін» (9,43 %), «Частка сукупних витрат домогосподарств на продукти харчування» (9,81 %).

Фінансова децентралізація в Україні зменшила тиск на державний бюджет, делегувавши частину повноважень щодо соціального забезпечення місцевим бюджетам. Так, починаючи з 2016 р., вагові коефіцієнти видатків державного бюджету на сферу освіти та охорони здоров'я зменшилися з 23,38 % і 26,49 % до 12,51 % і 17,66 % відповідно. Динаміка вагових коефіцієнтів розміру пільг і субсидій на оплату послуг ЖКГ, палива та електроенергії набувала сигмудальних рис, у т.ч. мала висхідну динаміку у періоди загострення соціально-економічної кризи та низхідну – у роки економічного пожвавлення (2016-2017 рр.).

На формування середовища якості життя населення України найбільшу вагу мала детермінанта «Заборгованість з виплати заробітної плати» за увесь досліджуваний період, а також «Забезпеченість населення житлом», ваговий коефіцієнт якої коливався у діапазоні від 9,3 % до 12,0 %. Найменшу вагову значущість мали індикатори «Охоплення дітей закладами дошкільної освіти» (5,77 % у 2010 р. і 6,01 % у 2019 р.) та «Середня очікувана тривалість життя» (близько 9,7 % протягом 2010-2019 рр.).

Зважаючи на економічні потрясіння, суспільно-політичну нестабільність та соціальні трансформації, середовище якості життя формувалося комплементарно під впливом значної кількості детермінант, однак, у темпоральному зрізі спостерігається значна диференціація впливу окремих соціальних детермінант на якість життя населення Карпатського регіону. Так, за 2010-2019 рр. у сфері зайнятості, доходів і умов життя зросла вагова значущість лише детермінанти «Децильний коефіцієнт диференціації загальних доходів населення» у Карпатському регіоні та України загалом, і зменшилася для індикатора «Наявний дохід населення» (середньорічний темп 0,2 %) (табл. 2.3).

Низхідна динаміка вагових коефіцієнтів спостерігалася для індикаторів «Середній розмір державної соціальної допомоги малозабезпеченим сім'ям», видатків із державного бюджету на сферу освіти та охорону здоров'я, а висхідна – для «Середній розмір пільг і субсидій (безготівкові) на оплату житлово-комунальних послуг, електроенергії, палива», що свідчить про значну залежність якості життя населення від державної допомоги незахищеним верствам населення. Високу соціальну напругу формували детермінанти «Заборгованість з виплати заробітної плати» у всіх областях Карпатського регіону та України загалом, а також «Захворюваність населення», середньорічний темп зростання вагових коефіцієнтів зростав у середньому на 1 %. Зростання значень вагових коефіцієнтів спостерігається і для детермінант кількості закладів загальної середньої і вищої освіти.

Таблиця 2.3

**Середньорічні темпи приросту вагових коефіцієнтів детермінант
соціального середовища якості життя населення Карпатського регіону,
2010-2019 рр., %**

Детермінанти	Україна	Чернівецька	Львівська	Закарпатська	Івано-Франківська
Зайнятість, доходи, умови проживання					
Рівень зайнятості населення у віці 15-70 років	0.021	0.013	-0.134	0.007	0.016
Рівень прийому працівників	0.074	0.101	0.072	0.159	-0.033
Рівень звільнення працівників	0.072	0.124	-0.013	-0.068	0.017
Середньомісячна номінальна заробітна плата	-0.164	-0.181	-0.240	-0.163	0.150
Наявний дохід населення	-0.126	-0.230	-0.240	-0.065	-0.116
Індекс споживчих цін	-0.011	-0.004	-0.031	-0.048	0.009
Частка сукупних витрат домогосподарства на продукти харчування	0.021	0.020	0.005	0.061	-0.043
Децильний коефіцієнт диференціації загальних доходів населення	0.086	0.043	0.613	0.077	0.066
Ветхий житловий фонд	0.021	0.111	0.022	0.006	-0.009
Охоплення населення послугами Інтернету	-0.033	-0.063	-0.139	-0.057	0.071
Кількість фізичних осіб-підприємців	-0.057	0.014	-0.044	0.040	-0.040
Рівень неформально зайнятого населення	0.095	0.051	0.130	0.051	-0.088
Соціальне забезпечення					
Середній розмір державної соціальної допомоги малозабезпеченим сім'ям	-0.766	-1.219	-0.828	-0.934	-0.412
Видатки з державного бюджету на сферу освіти	-0.868	-1.232	-0.864	-0.583	-0.644
Видатки з державного бюджету на сферу охорону здоров'я	-0.616	-1.121	-0.676	-0.394	-0.513
Видатки з державного бюджету на соціальний захист та соціальне забезпечення	0.072	-0.423	0.087	0.131	0.202
Середній розмір пільг і субсидій (безготівкові) на оплату житлово-комунальних послуг, електроенергії, палива	2.178	3.994	2.280	1.781	1.367
Соціальна напруга					
Рівень безробіття усього населення у віці 15-70 років	-0.107	-0.120	-0.107	-0.140	-0.076
Сума заборгованості з виплати заробітної плати	0.486	0.181	1.062	0.596	0.509
Кількість виявлених злочинів	-0.120	-0.055	-0.061	0.053	0.036
Кількість пенсіонерів	-0.045	-0.068	-0.063	-0.043	-0.085
Забезпеченість населення житлом	-0.044	-0.030	-0.123	-0.108	-0.081
Охоплення дітей закладами дошкільної освіти	0.026	0.087	-0.033	0.037	-0.036
Чисельність населення із середньодушовими еквівалентними загальними доходами у місяць, нижчими фактичного прожиткового мінімуму	-0.310	0.005	-0.538	-0.381	-0.242
Захворюваність населення	0.130	0.009	-0.057	0.017	0.005
Середня очікувана тривалості життя при народженні	-0.015	-0.010	-0.081	-0.031	-0.030
Забезпеченість соціальною інфраструктурою					
Кількість лікарняних ліжок	0.011	-0.025	0.076	0.042	0.034

Детермінанти	Україна	Чернівецька	Львівська	Закарпатська	Івано-Франківська
Кількість місць у будинках-інтернатах для громадян похилого віку та осіб з інвалідністю	-0.037	0.008	-0.006	0.028	-0.083
Кількість закладів загальної середньої освіти	0.011	0.026	0.008	0.019	0.022
Кількість закладів вищої освіти	0.084	0.015	0.027	0.004	0.119
Житловий фонд	-0.069	-0.023	-0.105	-0.093	-0.091

Джерело: побудовано на основі даних додатку Д

Вагові коефіцієнти індикаторів екологічного середовища якості життя населення Карпатського регіону мали інерційний характер, не вирізняються хвилюватою динамікою (додаток Д). Так, у групі «Наявність водних ресурсів» Чернівецької і Львівської областей спостерігалися мінімальні значення вагових коефіцієнтів індикаторів «Скидання забруднених вод у поверхневі водні об'єкти» (6,62 % і 6,33 % у 2019 р. відповідно). Однак, для Івано-Франківської і Закарпатської областей характерні стійкі динамічні вагові коефіцієнти за увесь досліджуваний період. Найбільші значення ваг для областей Карпатського регіону мали детермінанти «Забір води з природних водних об'єктів» і «Загальне водовідведення». Натомість, загалом по Україні значної вагової значущості у цій групі показників мали індикатори «Потужність очисних споруд» (18,0 % у 2019 р.) і «Використання свіжої води» (18,55 % і 18,15 % у 2010 р. і 2019 р. відповідно). Отримані результати є свідченнями гострих екологічних проблем щодо забезпечення раціонального використання водних ресурсів, охорони їх від виснаження і забруднення в областях Карпатського регіону. У період 2010-2019 рр. регіон стикнувся з викликом щодо водозабезпечення. Водні ресурси в окремих областях регіону використовуються нерационально, відбувалося значне їх забруднення як промисловими, так і сільськогосподарськими стоками та відходами. Найбільшими об'єктами-забруднювачами поверхневих та підземних вод Карпатського регіону можна вважати Бурштинську і Добротвірську ТЕС, а також агропромислові комплекси, фермерські господарства, у яких, як правило, відсутні очисні споруди та каналізаційні системи. Гранично допустимі концентрації деяких забруднюючих речовин у водоймах областей Карпатського регіону перевищували десятки разів.

У Карпатському регіоні є чимало великих забруднювачів й атмосферного повітря, що впливає на якість життя населення. Зокрема, це автотранспорт, підприємства деревообробної і харчової промисловості, будівельні корпорації, сільські господарства. Причинами забруднення території і атмосферного повітря можна вважати застаріле технологічне та газоочисне обладнання, а в окремих випадках – відсутність газоочистки та автоматичного контролю за приладами, низька технологічна дисципліна, відсутність необхідного обсягу коштів для закупівлі сучасного очисного устаткування. Окреслені виклики негативно впливають на реалізацію відповідних заходів щодо охорони природного середовища, що підсилюється неефективними економічними інструментами та

важелями, покликаними стимулювати підприємства до впровадження екологобезпечних технологій, інноваційного очисного обладнання, забезпечення належного функціонування очисних споруд тощо.

Так, у всіх областях Карпатського регіону України спостерігалася динаміка збільшення вагової значущості детермінанти «Утворення відходів I-III класу небезпеки». Наприклад, у Чернівецькій області з 13,92 % у 2010 р. до 21,47 % у 2019 р., у Львівській області з 14,44 % у 2010 р. до 20,98 % у 2019 р. Натомість по Україні спостерігалася значне зростання ваги індикатора «Коефіцієнт утилізації відходів IV класу небезпеки» з 17,65 % у 2010 р. до 20,53 % і 20,06 % у 2014 р. і 2019 р. відповідно, що свідчить про особливу потребу в будівництві сміттєпереробних заводів у регіоні. Варто відзначити, що вага детермінанти «Накопичених відходів протягом експлуатації у спеціально відведених місцях чи об'єктах» у Закарпатській області набула значної значущості у роки кризи (2014-2015 рр.), натомість, в Івано-Франківській області вага цього індексу була найменшою протягом 2010-2019 рр. Для Львівської області, яка має значні проблеми з утилізацією відходів, вагові коефіцієнти утилізації були високими порівняно з іншими областями Карпатського регіону. Для порівняння, вага коефіцієнта утилізації відходів I-III класу небезпеки у Львівській і Закарпатській області у 2019 р. становила 28,6 % і 9,05 % відповідно. Примітно, що регіон потребує формування і розвитку спеціальних фінансових фондів відтворення та охорони окремих видів природних ресурсів, а також розбудови індустрії поводження з відходами, оскільки несвочасне видалення та утилізація промислових і побутових відходів наносять значну шкоду як навколишньому середовищу, так і здоров'ю місцевого населення.

Підвищення якості життя населення Карпатського регіону залежить від екологічної ситуації, яка корелює з ефективністю регіональної політики комплексного природокористування і обсягами інвестиційного забезпечення. Потенційно вагомим джерелом фінансування проектів комплексного природокористування у Карпатському регіоні виступають надходження рентних платежів за використання лісових ресурсів, спеціальне використання води, користування надрами, плата за землю та екологічний податок до місцевих бюджетів. За результатами аналізу виявлено, що для областей Карпатського регіону найбільшу вагову значущість мали капітальні інвестиції на охорону навколишнього природного середовища (у 2019 р. для Закарпатської області – 42,8 %, Львівської – 28,45 %, Івано-Франківської – 32,55 % і Чернівецької – 25,9 %). Тенденція по Україні аналогічна, зокрема найбільші значення ваг у 2019 р. мали детермінанти капітальних інвестицій і поточних витрат на охорону навколишнього середовища (по 29,18 %).

У розрізі чотирьох областей Карпатського регіону спостерігається значний варіаційний розмах у розрізі вагових коефіцієнтів детермінанти «Частка поточних витрат на охорону навколишнього середовищу у ВРП». У Закарпатській області спостерігався у 2013-2014 рр. і 2016-2017 рр. висхідний тренд у поточних витратах, натомість, у Львівській області у цей період вагова значущість індикатора зросла до позначки 36,55 % і 38,76 % відповідно. Для

Івано-Франківської і Закарпатської областей ваги детермінанти «Частка поточних витрат на охорону навколишнього середовища у ВРП» у 2019 р. були найменшими і становили 16,21 % і 10,11 % відповідно. Примітно, що позитивним аспектом фінансового забезпечення комплексного природокористування Карпатського регіону є значне зростання видатків на охорону довкілля та на розвиток природно-ресурсного сектора у Івано-Франківській області з 2016 р. Варто відзначити, що забезпечення комплексного природокористування значною мірою залежить від суми видатків місцевих бюджетів на охорону довкілля і розвиток туристично-рекреаційного сектора.

Львівська область серед інших областей Карпатського регіону вирізняється потужним економічним потенціалом, вищим рівнем урбанізації територій, що відповідним чином відображається на нормативній грошовій оцінці земель різних категорій та рівні комплексності природокористування, що і підтверджують результати проведеного аналізу вагової значущості індикаторів групи «Забезпеченість земельним фондом». Так, найбільшу вагову значущість протягом 2010-2019 рр. мали індикатори «Частка забудованих земель» (38,79 % у 2019 р.) і «Площа лісів» (27,06 %). Натомість, у Закарпатській й Івано-Франківській областях найбільшу вагу мала детермінанта «Частка сільськогосподарських угідь» (29,67% і 30,06 % у 2019 р.).

В умовах поглиблення децентралізації влади та реформи місцевого самоврядування, які передбачають перенесення центру регулювання процесів комплексного природокористування на рівень територіальних громад, необхідною є цільова спрямованість надходжень екологічних податків до місцевих бюджетів, які стосуються раціонального використання природних ресурсів та охорони довкілля, що дасть можливість поживати процеси відтворення природно-ресурсного потенціалу Карпатського регіону (табл. 2.4). Зокрема, за 2010-2019 рр. відбулося зростання вагової значущості детермінант «Інвестиційного забезпечення природокористування» у середньому за рік на 0,2 % у всіх областях Карпатського регіону.

Таблиця 2.4

Середньорічні темпи приросту вагових коефіцієнтів детермінант екологічного середовища якості життя населення Карпатського регіону, 2010-2019 рр., %

Детермінанти	Україна	Чернівецька	Львівська	Закарпатська	Івано-Франківська
Наявність водних ресурсів					
Забір води зі природних водних об'єктів	0,073	0,039	-0,103	-0,073	-0,075
Використання свіжої води	0,106	0,222	-0,030	-0,157	-0,045
Обсяг оборотної та повторно використаної води	0,084	0,089	0,205	0,206	0,061
Загальне водовідведення	0,031	0,173	0,006	0,086	-0,004
Скидання забруднених зворотних вод у поверхневі водні об'єкти	-0,320	-0,651	0,025	-0,296	-0,051
Потужність очисних споруд	0,027	0,128	-0,103	0,233	0,114

Детермінанти	Україна	Чернівецька	Львівська	Закарпатська	Івано-Франківська
<i>Забрудненість територій, якість атмосферного повітря</i>					
Викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря від стаціонарних джерел забруднення	-0,148	-0,298	-0,809	0,117	-0,498
Утворення відходів I-III класу небезпеки на одиницю площі	-0,322	0,839	0,726	0,056	0,146
Утворення відходів IV класу небезпеки	0,318	0,001	-0,670	-0,116	0,453
Коефіцієнт утилізації відходів I-III класу небезпеки	-0,200	-0,234	1,719	-0,336	0,580
Коефіцієнт утилізації відходів IV класу небезпеки	0,268	-0,276	-0,448	0,258	-0,417
Індекс накопичених відходів протягом експлуатації у спеціально відведених місцях чи об'єктах	0,084	-0,033	-0,518	0,021	-0,264
<i>Інвестиційне забезпечення природокористування</i>					
Капітальні інвестиції на охорону навколишнього природного середовища	-0,036	-0,317	0,001	1,607	0,371
Поточні витрати на охорону навколишнього природного середовища	-0,036	0,139	-0,370	-1,778	-0,518
Частка поточних витрат на охорону навколишнього природного середовища до ВРП	0,391	0,157	0,218	-1,752	-0,184
Частка капітальних інвестицій на охорону навколишнього природного середовища у капітальних інвестиціях	-0,318	0,021	0,151	1,923	0,332
<i>Забезпеченість земельним фондом</i>					
Частка забудованих земель	0,057	0,271	0,254	-0,487	-0,247
Частка площі сільсько-господарських угідь	0,022	-0,062	-0,060	0,199	0,107
Частка земель природно-заповідного фонду	-0,086	-0,130	-0,081	0,120	0,082
Площа лісів та лісовкритих площ, та земель під водою	0,007	-0,079	-0,112	0,168	0,058

Джерело: розраховано на основі даних додатку Е

Коефіцієнти вагомості слугували необхідними критеріями дослідження соціального середовища якості життя населення України та Карпатського регіону за 2010-2019 рр. Так, за компонентою «Зайнятість, доходи, умови проживання» області Карпатського регіону відстають у порівнянні з середньодержавними показниками (рис. 2.1а). У 2010 р. лідером за значенням зазначеного групового коефіцієнта серед областей Карпатського регіону була Івано-Франківська область з показником 0,630, у 2015 р. і 2019 р. – Львівська (0,623 і 0,719 р. відповідно). Аутсайдером за складовою зайнятості та умов життя була Чернівецька область, яка на 0,161 позицію за груповим коефіцієнтом відстає від середнього значення по Україні.

Рівень соціального середовища якості життя за компонентою «Соціальне забезпечення» у 2019 р. був найвищий в Івано-Франківській (0,444) і Львівській областях (0,436). За досліджуваний період у всіх областях Карпатського регіону у 2014-2015 рр. спостерігалися найменші значення рівнів соціального забезпечення (рис. 2.1б).

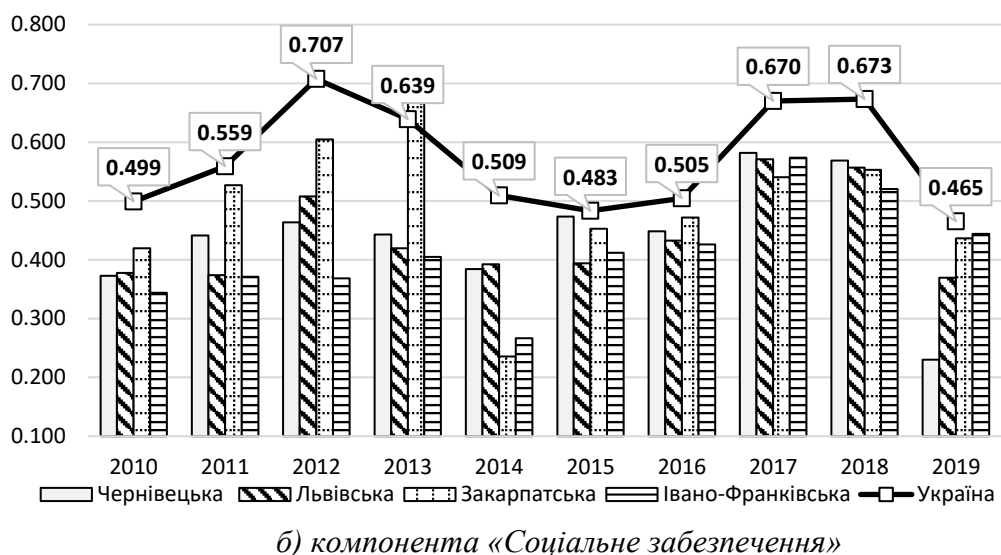
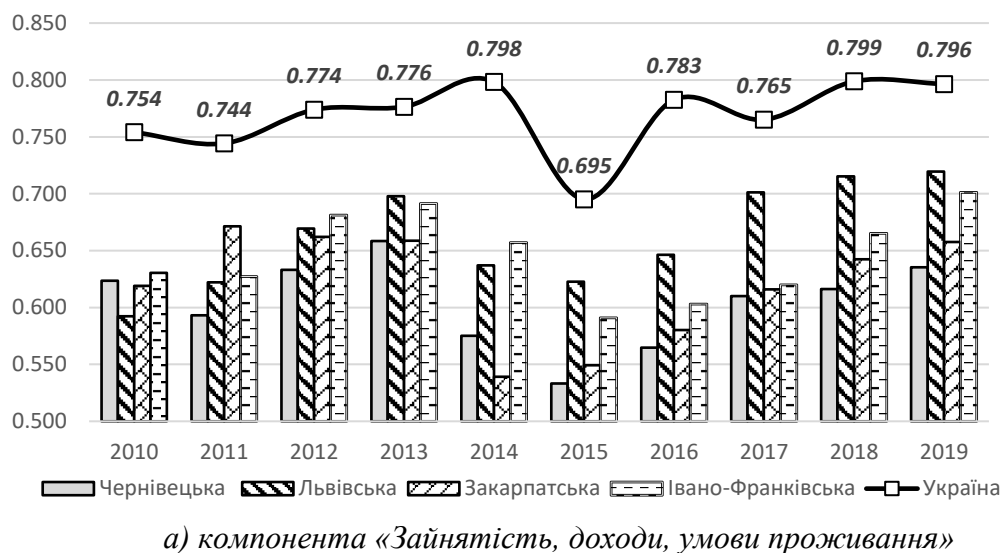

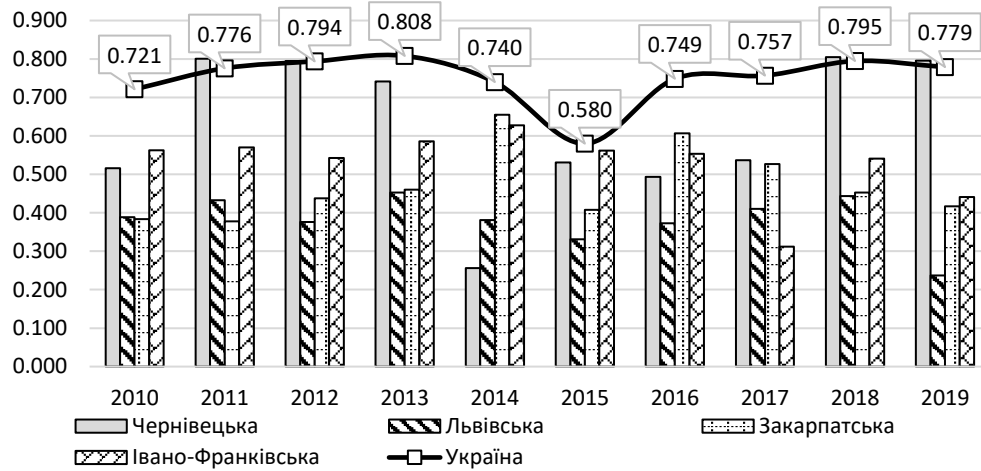
Рис. 2.1. Соціальне середовище якості життя населення України та Карпатського регіону: проекції «зайнятість, доходи, умови проживання» і «соціальне забезпечення», 2010-2019 рр.

Джерело: побудовано на основі даних додатку Ж

Варто відзначити, що за складовою «Соціальна напруга» найбільш сприятливе середовища якості життя у 2019 р. спостерігалось у Закарпатській і Львівській областях і в Україні загалом (0,779). У Чернівецькій області спостерігався у 2019 р. значно вищий рівень соціальної напруги через зростання рівня безробіття і обсягів заборгованості щодо виплати заробітної плати. У 2014-2015 рр. області Карпатського регіону мали помірні рівень соціальної напруги, що свідчить про погіршення якості життя населення у період кризи 2014-2015 рр. (рис. 2.2а). В Україні пікові значення соціальної напруги були у 2015 р. (0,580)00, що на близько 20 % більше, ніж у 2010 р.

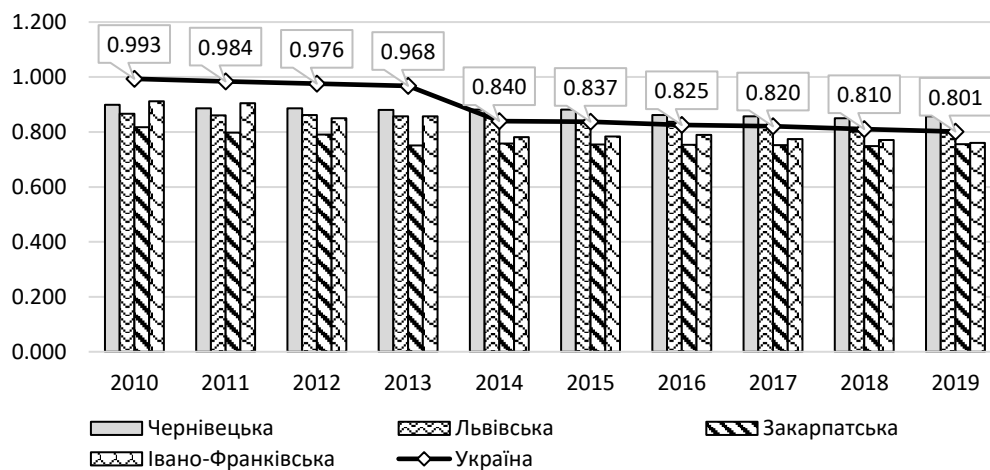
Серед усіх складових середовища якості життя населення Карпатського регіону та України групові значення детермінант «Забезпеченість соціальною інфраструктурою» не вирізняються піками та спадами (рис. 2.2б). Так, найбільші

значення спостерігалися у 2018-2019 рр. у всіх областях регіону, натомість, по Україні – у 2011-2013 рр.

а) компонента «Соціальна напруга»

Примітка: зростання коефіцієнта свідчить про зменшення сприятливого середовища якості життя населення і навпаки.

б) компонента «Забезпеченість соціальної інфраструктурою»

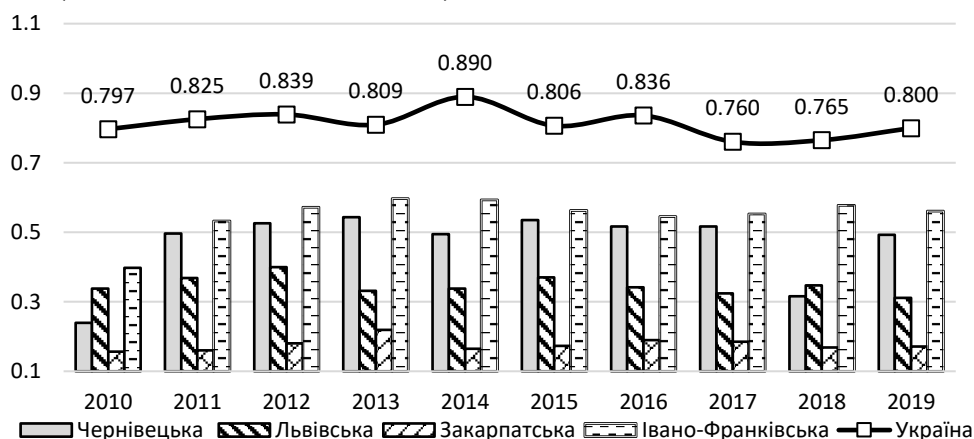
Рис. 2.2. Соціальне середовище якості життя населення України та Карпатського регіону: соціальний тиск та інфраструктура, 2010-2019 рр.

Джерело: побудовано на основі даних додатку Ж

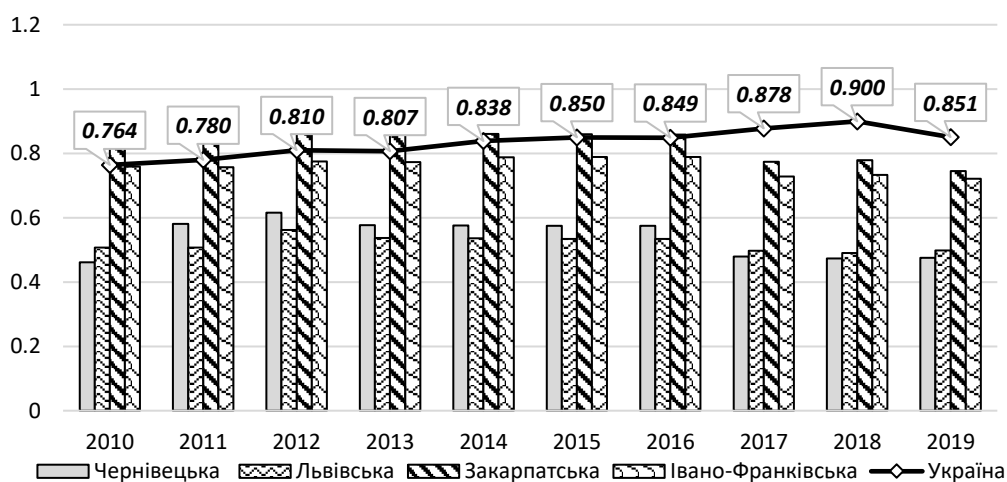
Екологічне середовище якості життя населення Карпатського регіону у 2010-2019 рр. за складовою «Наявність водних ресурсів» суттєво вирізняється від середньодержавного значення. Так, у 2010 р. найвище значення коефіцієнта було в Івано-Франківській області (0,398), а найменше – у Закарпатській області (0,156); натомість, у 2019 р. якість життя у проекції забезпечення водними ресурсами була найкращою в Івано-Франківській і Чернівецькій областях (0,561 і 0,492 відповідно) (рис. 2.3а). Значне зростання групового коефіцієнта спостерігається у Чернівецькій і Львівській областях – близько у 2 рази.

Групові коефіцієнти середовища якості життя за складовою «Забезпеченість земельним фондом» демонстрували погіршення ситуації у всіх областях Карпатського регіону. Із 2017 р. у Львівській області спостерігалось

зменшення коефіцієнта на 15 %, а у Закарпатській області – на 18 % (рис. 2.3б). Чернівецька і Львівська області у 2019 р. мали найменші значення групових коефіцієнтів (0,475 і 0,498 відповідно).

а) компонента «Наявність водних ресурсів»

б) компонента «Забезпеченість земельним фондом»

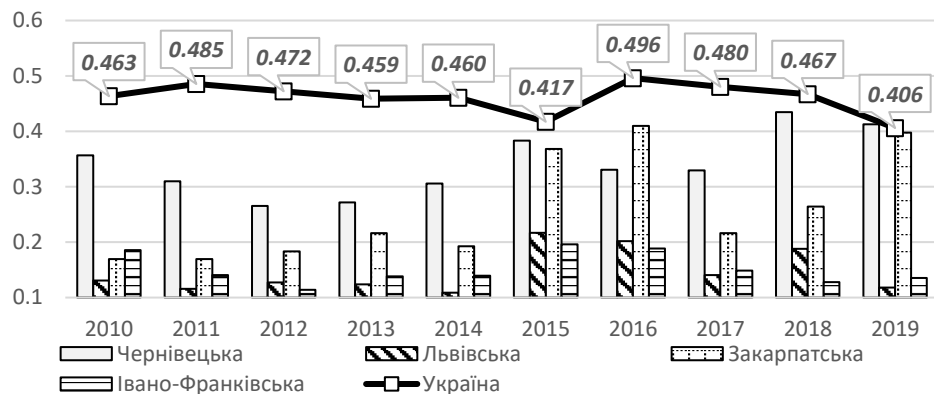
Рис. 2.3. Екологічне середовище якості життя населення України та Карпатського регіону: забезпеченість водними та земельними ресурсами, 2010-2019 рр.

Джерело: побудовано на основі даних додатку Ж

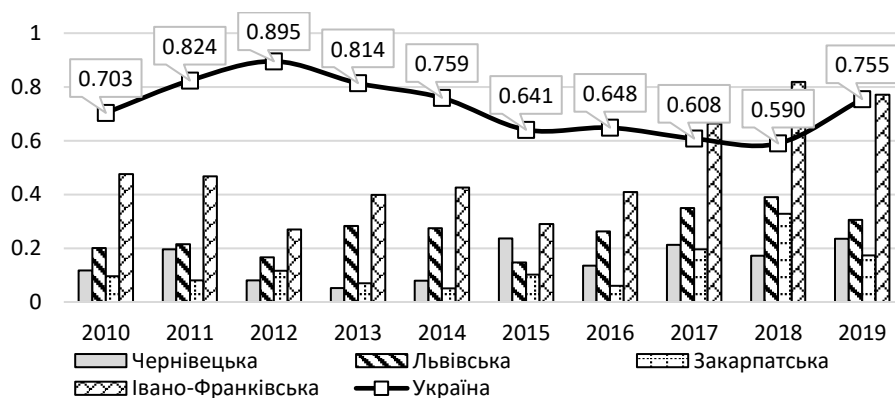
Отримані емпіричні оцінки екологічного середовища якості життя за складовою «Забрудненість територій, якість атмосферного повітря» демонстрували значний варіативний розмах між областями Карпатського регіону і Україною. Так, у 2010 р. найгірша ситуація щодо забрудненості території і якості атмосферного повітря спостерігалася у Львівській області (0,131), найвищі значення групового коефіцієнта мала Чернівецька область (рис. 2.4а). У 2019 р. ситуація не змінилася. У Львівській області спостерігалися найменші значення коефіцієнта (0,118). Натомість, в Чернівецькій – найбільші (0,413).

Найменші значення групових коефіцієнтів «Інвестиційне забезпечення природокористування» за 2010-2019 рр. були в Чернівецькій області, критично

низькими – у період кризи (0,051-0,079). У Закарпатській області у динаміці видатків на охорону довкілля та на розвиток природно-ресурсного сектора спостерігається висхідний тренд, зокрема у 2017 р. порівняно з 2012 р. груповий коефіцієнт зріс. У 2019 р. порівняно з 2010-2014 рр. відбулося збільшення видатків з місцевих бюджетів на капітальні інвестиції (рис. 2.4б). Природно-ресурсне забезпечення інноваційно- й екологічно-орієнтованого розвитку регіональних економік сприяє створенню додаткових можливостей для формування сприятливого екологічного середовища якості життя у регіоні.

а) компонента «Забрудненість території, якість атмосферного повітря»

б) компонента «Інвестиційне забезпечення природокористування»

Рис. 2.4. Екологічне середовище якості життя населення України та Карпатського регіону: забрудненість території та інвестиційне забезпечення, 2010-2019 рр.

Джерело: побудовано на основі даних додатку Ж

На формування соціального середовища якості життя населення кожна група детермінант впливає з різним ступенем сили. Так, у 2019 р. складова «Зайнятість, доходи, умови проживання» найбільшу вагу мала для Закарпатської області (25,76 %), а найменшу – для Івано-Франківської області (12,87 %). Натомість, у цих областях найбільшу роль для соціального середовища якості життя мала компонента «Соціальне забезпечення» (29,70 % і 42,54 % відповідно). Примітно, що вагова значущість групи «Соціальна напруга» зростає комплементарно з групою «Соціальне забезпечення», натомість, зростання вагових коефіцієнтів соціальної інфраструктури мало реверсну динаміку з групою «Зайнятість, доходи, умови проживання» (табл. 2.5).

Таблиця 2.5

Коефіцієнти вагової значущості компонент соціального середовища якості життя населення Карпатського регіону та України, 2010-2019 рр., %

Компо- ненти	Регіони	Роки									
		2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Зайнятість, доходи, умови проживання	Україна	24,20	23,20	24,97	23,60	23,24	23,49	23,92	23,94	23,81	20,96
	Львівська	26,05	25,54	25,64	24,73	26,35	25,60	26,55	26,58	25,72	19,76
	Чернівецька	26,64	31,73	25,62	25,06	6,83	39,41	24,54	27,22	28,91	19,43
	Закарпатська	28,46	27,95	30,80	29,33	24,56	26,61	30,47	26,92	26,51	25,76
	Івано- Франківська	15,13	15,57	13,64	15,76	13,57	17,88	14,98	12,82	15,69	12,87
Соціальне забезпечення	Україна	24,47	23,46	20,66	26,49	26,87	21,81	26,06	20,16	24,90	31,95
	Львівська	25,82	26,85	20,14	30,92	25,50	24,72	24,88	21,64	26,67	29,70
	Чернівецька	22,91	21,93	22,39	23,48	5,92	25,50	23,62	19,49	25,71	42,54
	Закарпатська	23,82	20,21	22,14	22,08	47,70	11,82	25,83	20,89	22,61	27,97
	Івано- Франківська	30,91	29,34	30,51	29,70	40,04	21,26	30,19	19,99	37,93	32,50
Соціальна напруга	Україна	29,66	29,86	31,04	28,55	28,04	36,33	25,56	32,08	28,87	27,31
	Львівська	20,63	19,07	25,14	16,98	22,65	22,80	19,39	20,75	19,21	29,45
	Чернівецька	27,78	20,28	28,74	29,14	82,18	4,03	29,21	28,16	20,33	21,13
	Закарпатська	27,76	30,03	25,59	27,04	13,79	42,46	21,10	32,10	31,39	27,94
	Івано- Франківська	29,22	29,53	30,07	28,61	23,26	34,65	29,98	45,22	18,73	32,13
Забезпеченість соціальної інфраструктурою	Україна	21,67	23,48	23,34	21,36	21,85	18,38	24,46	23,83	22,42	19,78
	Львівська	27,50	28,54	29,08	27,37	25,49	26,88	29,17	31,03	28,40	21,08
	Чернівецька	22,66	26,07	23,25	22,32	5,07	31,06	22,63	25,14	25,05	16,90
	Закарпатська	19,96	21,81	21,47	21,55	13,96	19,10	22,60	20,09	19,49	18,32
	Івано- Франківська	24,74	25,55	25,78	25,94	23,13	26,21	24,84	21,97	27,64	22,51

Джерело: розраховано на основі даних додатку Д і Е

У порівнянні з соціальним середовищем, роль складових якого мала сигмудальний характер, значущість компонент екологічного середовища якості життя населення – стійку динаміку. Зокрема, у групі «Наявність водних ресурсів» лише у Закарпатській області у 2019 р. спостерігалось незначне значення вагового коефіцієнта. Вагова значущість цієї компоненти для якості життя населення України була на рівні 20-22 %. Ваговий коефіцієнт групи «Забрудненість територій, якість атмосферного повітря» у 2010-2019 рр. був найбільший для України загалом і Чернівецької області (табл. 2.6). Інвестиційне забезпечення природокористування для формування середовища якості життя у 2019 р. найбільшу роль відігравало у Закарпатській (55,02 %) й Івано-Франківській областях (37,16 %). Вагова значущість групи «Забезпеченість земельним фондом» для Івано-Франківської області була найвища серед інших областей Карпатського регіону і становила у 2013 р. 42,86 % і 36,26 % у 2019р.

Таблиця 2.6

**Коефіцієнти вагової значущості компонент екологічного середовища
якості життя населення Карпатського регіону та України, 2010-2019 рр., %**

Компо- ненти	Регіони	Роки									
		2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Наявність водних ресурсів	Україна	20,74	21,44	20,98	22,28	18,83	21,63	20,07	21,52	20,42	20,99
	Львівська	27,15	25,56	24,01	35,21	26,03	20,50	33,34	28,43	27,71	25,19
	Чернівецька	13,64	8,37	8,39	10,95	17,49	18,14	10,73	14,91	21,26	20,40
	Закарпатська	10,37	9,51	10,72	7,13	11,56	13,97	7,76	10,83	13,89	8,06
	Івано- Франківська	13,38	9,81	9,74	15,00	13,89	12,45	15,23	14,22	13,52	13,45
Забрудненість територій, якість атмосферного повітря	Україна	32,51	33,70	34,07	29,86	28,61	28,83	33,38	31,22	32,69	37,00
	Львівська	13,74	15,98	11,98	15,22	15,23	5,70	16,80	19,59	11,23	18,16
	Чернівецька	28,83	42,28	21,94	23,34	29,90	33,08	25,42	31,60	32,17	28,63
	Закарпатська	22,50	21,11	24,21	16,00	21,06	16,72	16,59	43,37	22,48	11,81
	Івано- Франківська	14,22	18,47	13,69	13,73	14,57	8,92	16,35	19,37	17,46	13,13
Інвестиційне забезпечення природокористування	Україна	31,48	28,79	29,78	31,97	37,83	35,28	31,21	31,69	32,14	26,02
	Львівська	34,45	33,15	42,71	21,77	34,63	53,35	21,86	25,67	33,79	36,47
	Чернівецька	35,58	27,17	56,17	46,29	26,94	17,15	47,16	24,76	24,37	23,11
	Закарпатська	36,75	41,00	29,68	51,36	41,90	26,10	50,71	11,52	26,82	55,02
	Івано- Франківська	35,87	35,80	48,66	28,41	34,56	46,47	28,09	23,77	30,73	37,16
Забезпеченість земельним фондом	Україна	15,27	16,07	15,18	15,89	14,73	14,26	15,34	15,57	14,76	16,00
	Львівська	24,65	25,32	21,31	27,79	24,11	20,44	28,00	26,31	27,27	20,18
	Чернівецька	21,95	22,18	13,49	19,42	25,67	31,62	16,69	28,73	22,20	27,85
	Закарпатська	30,38	28,38	35,40	25,51	25,48	43,20	24,94	34,28	36,81	25,11
	Івано- Франківська	36,53	35,92	27,91	42,86	36,99	32,16	40,33	42,65	38,30	36,26

Джерело: розраховано на основі даних додатку Д і додатку Ж

Розраховані інтегральні коефіцієнти соціального й екологічного середовища якості життя на основі теорії чутливості дозволили з найменшою похибкою встановити рівні стандартів життя населення соціальної сфери та природно-ресурсного сектора з максимальною точністю (табл. 2.7). Примітно, що соціальне середовище якості життя з-поміж областей Карпатського регіону України в 2019 р. було найвище у Закарпатській і Івано-Франківській областях (по 0,530), а у 2014 р. – у Львівській (0,540) і Чернівецькій (0,585). У період відновлення економічного потенціалу (2018 р.) спостерігалось зростання показника соціального середовища якості життя у Львівській області до позначки 0,630 і Чернівецькій області (0,691). Найбільші значення інтегральних коефіцієнтів екологічного середовища якості життя населення Карпатського регіону України у 2019 р. спостерігалися у Івано-Франківській (0,574) і

Чернівецькій (0,391) областях. Однак, області Карпатського регіону диференційовані відносно середньодержавного значення по Україні.

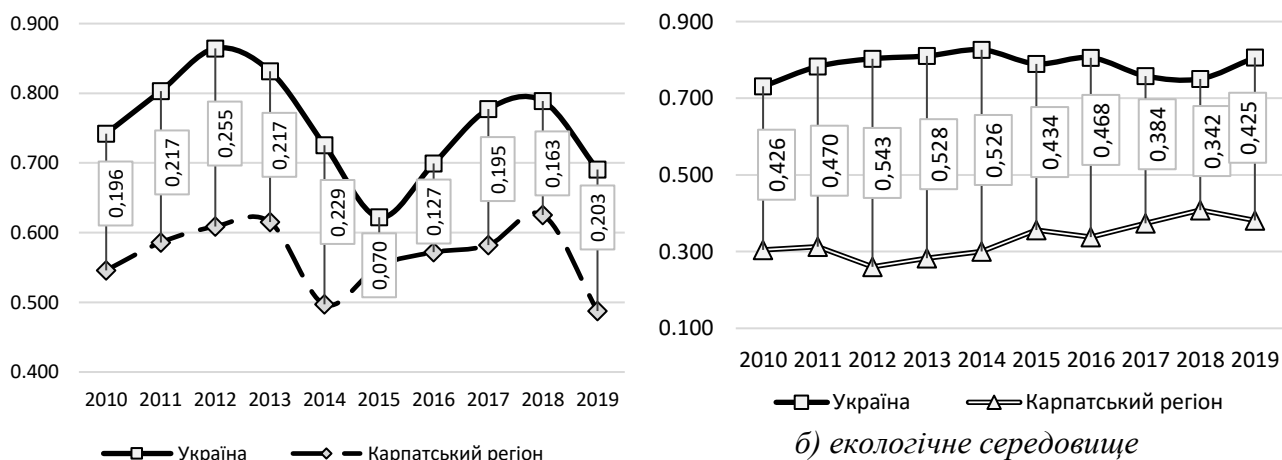
Таблиця 2.7

Інтегральні коефіцієнти соціального й екологічного середовища якості життя населення Карпатського регіону та України, 2010-2019 рр.

Середовище	Регіони	Роки									
		2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Соціальне	Україна	0,742	0,803	0,864	0,832	0,726	0,622	0,699	0,777	0,789	0,691
	Львівська	0,537	0,555	0,590	0,586	0,540	0,522	0,567	0,630	0,630	0,435
	Чернівецька	0,571	0,656	0,682	0,663	0,585	0,605	0,566	0,635	0,691	0,455
	Закарпатська	0,522	0,558	0,606	0,617	0,391	0,503	0,589	0,593	0,573	0,530
	Івано-Франківська	0,554	0,574	0,558	0,595	0,472	0,579	0,566	0,470	0,607	0,530
Екологічне	Україна	0,731	0,783	0,803	0,810	0,826	0,790	0,806	0,758	0,751	0,806
	Львівська	0,274	0,278	0,257	0,315	0,296	0,236	0,334	0,314	0,370	0,285
	Чернівецька	0,241	0,327	0,161	0,157	0,272	0,426	0,250	0,352	0,330	0,391
	Закарпатська	0,223	0,197	0,277	0,172	0,159	0,342	0,276	0,325	0,392	0,276
	Івано-Франківська	0,482	0,451	0,346	0,486	0,476	0,420	0,491	0,504	0,541	0,574

Джерело: авторські розрахунки

Диференціація значень інтегральних коефіцієнтів соціального середовища якості життя населення Карпатського регіону та України зростала у 2011-2013 рр. і у 2019 р., у періоди кризи розриви якості життя регіонів України зменшувалися (рис. 2.5). Натомість, для екологічного середовища якості життя диференційовані значення між Карпатським регіоном і Україною були значними протягом усього досліджуваного періоду, оскільки невисокі темпи сталого розвитку областей Карпатського регіону в умовах структурних реформ детерміновані низькою ефективністю використання природно-ресурсного потенціалу та незначними, порівняно з середньодержавними значеннями, обсягами інвестиційного забезпечення природокористування.

а) соціальне середовище

Рис. 2.5. «Варіативний розмах» середовища якості життя населення України та Карпатського регіону, 2010-2019 рр.

Джерело: побудовано на основі даних табл. 2.7

Особливої актуальності для Карпатського регіону набуває проблема диверсифікації джерел фінансово-інвестиційного забезпечення комплексного природокористування через внесення змін у міжбюджетні відносини стосовно розподілу рентної плати за спеціальне використання природних ресурсів, плати за землю, екологічного податку, що передбачає збільшення частки цих платежів до бюджетів місцевого самоврядування.

Зауважимо, що за 2010-2019 рр. дивергенція у значеннях соціального середовища якості життя населення Карпатського регіону в порівнянні з Україною суттєво зросла, зокрема для Закарпатської й Івано-Франківської областей. Так, середньорічний темп зростання коефіцієнта відхилення емпіричного показника середовища якості життя областей регіону від показника по Україні коливався у діапазоні від -1,29 % до -0,26 % (рис. 2.6а). Примітно, що лише Закарпатська область демонструвала позитивну динаміку скорочення рівня дивергенції соціального середовища якості життя населення з середньодержавними показниками. Дивергенція у значеннях екологічного середовища якості життя населення Карпатського регіону та України скоротилася за 2010-2019 рр. близько на 0,85 % за рік (рис. 2.6б). Натомість, значна конвергенція екологічного середовища якості життя населення спостерігалася для Чернівецької області.

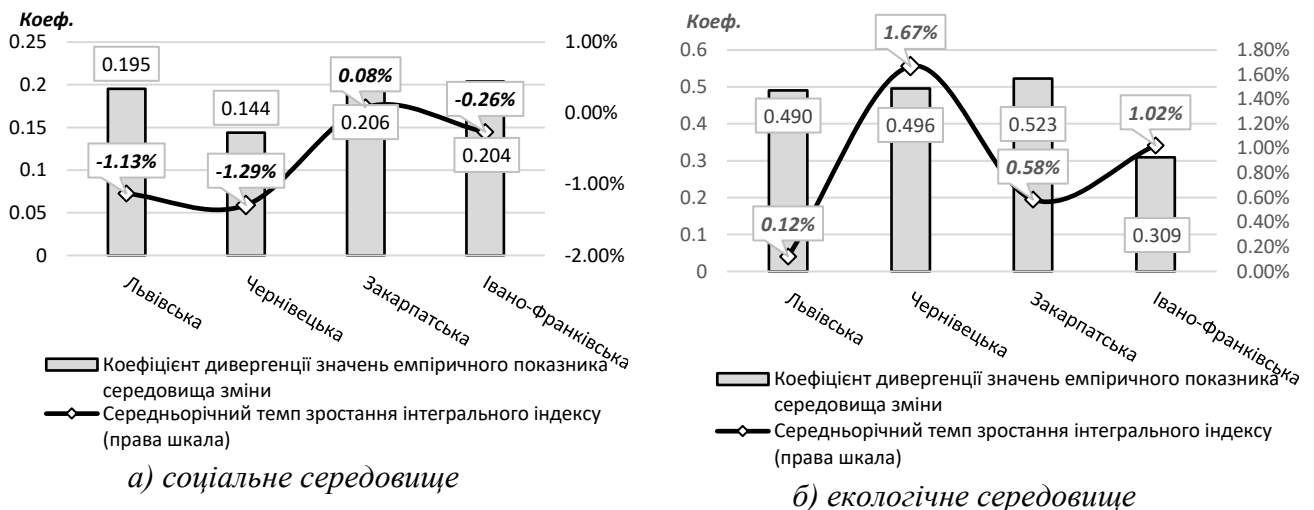

Рис. 2.6. Зміна середньорічних відхилень показника середовища якості життя Карпатського регіону від України, 2010-2019 рр.

Джерело: побудовано на основі даних табл. 2.7

Однією з основних передумов покращення екологічного середовища якості життя населення Карпатського регіону в умовах структурних деформацій економіки є підвищення результативності використання природно-ресурсного та економічного потенціалу. Особливо актуальною є проблема диверсифікації джерел фінансово-інвестиційного забезпечення природокористування. Задля нарощення обсягів залучення приватних інвестицій у проєкти з екологізації та охорони навколишнього природного середовища, особливо суб'єктами державної і комунальної власності, доцільно інституціоналізувати широкий

спектр форм та видів публічно-приватного партнерства, які забезпечать поєднання інвестиційного потенціалу приватного бізнесу та організаційно-майнові можливості держави та місцевого самоврядування. Карпатський регіон як прикордонна територія має бути активним учасником у реалізації транскордонних проектів соціо-екологічного спрямування, які фінансуються ЄС.

1.3. Зміна якості життя населення Карпатського регіону: диференційовані підходи до аналізу

У світовому та вітчизняному економічному дискурсі присутні численні підходи до оцінювання якості життя населення як на засадах подолання негативних тенденцій соціально-економічного розвитку окремих регіонів і забезпечення гідних умов проживання різних верств населення, так і на основі створення системи мотивації ефективної трудової діяльності, людського розвитку, задоволення потреб і інтересів індивідів. Відтак, методичним вакуумом дослідження якості життя населення є відсутність універсального, валідного та консолідованого емпіричного показника. Зважаючи на факт, що Україна обрала вектор інноваційного економічного зростання, а також реалізовує напрям інтенсивного нарощування економічного потенціалу, а Карпатський регіон як територія з дещо відмінними рисами соціально-економічного та екологічного розвитку, на якій присутні контраверсійні ознаки економічного зростання, у т.ч. інтенсифікація міграційної активності, зростання неформальної зайнятості, високий рівень рекреаційного розвитку, зумовило вибір декількох підходів до побудови емпіричного показника якості життя, а саме – ресурсного, витратного, інноваційного. Статистичною основою для розрахунку показників якості життя населення Карпатського регіону слугували дані регіональних управлінь статистики.

Емпіричний показник якості життя населення на основі *ресурсного підходу* розраховується як валовий регіональний продукт у розрахунку на одну особу (табл. 2.8). Зокрема, значний прогрес якості життя згідно ресурсного підходу серед областей Карпатського регіону відбувся у Львівській й Івано-Франківській областях, де ВРП зріс на 1389,7 євро і 778,01 євро відповідно за 2010-2019 рр. Порівняно незначне збільшення ВРП відбулося у Закарпатській області (на 521,9 євро).

Таблиця 2.8

**Емпіричні показники якості життя населення Карпатського регіону:
ресурсний підхід, 2010-2019 рр.**

Роки	ВРП у розрахунку на 1 особу, євро			
	Закарпатська	Івано-Франківська	Львівська	Чернівецька
2010	1165,6	1406,4	1552,6	1038,5
2011	1303,1	1747,8	1847,3	1192,7
2012	1663,8	2276,3	2374,4	1414,6
2013	1606,0	2263,6	2349,8	1427,9
2014	1219,8	1732,7	1828,2	1053,2
2015	949,1	1369,3	1541,4	839,6
2016	909,4	1315,6	1601,9	825,9
2017	1136,0	1537,5	1932,8	1046,3
2018	1297,5	1774,3	2183,0	1164,9
2019	1687,5	2184,4	2942,3	1593,6
2019-2010	521,85	778,01	1389,68	555,09
2019/2010	1,45	1,55	1,90	1,53

Джерело: розраховано на основі даних головних управлінь статистики в областях

Емпіричний показник якості життя населення регіону на основі витратного підходу розраховують як відношення сукупних ресурсів до сукупних витрат у середньому за місяць у розрахунку на одне домогосподарство в регіоні (формула 6).

$$QL_t^n = \frac{GR_t^n}{GV_t^n}, \quad (6)$$

де QL_t^n – якість життя населення n -ої області Карпатського регіону в t інтервалі часу; GR_t^n – обсяг сукупних ресурсів у середньому за місяць у розрахунку на одне домогосподарство n -ої області Карпатського регіону в t інтервалі часу; GV_t^n – обсяг сукупних витрат у середньому за місяць у розрахунку на одне домогосподарство n -ої області Карпатського регіону в t інтервалі часу.

Результати розрахунків якості життя населення у розрізі чотирьох областей Карпатського регіону на основі витратного підходу демонструють висхідну тенденцію покращення стандартів життя (табл. 2.9). Значне зростання емпіричних показників якості життя населення за 2010-2019 рр. відбулося у всіх областях Карпатського регіону, крім Чернівецької, що свідчить про зростання можливостей домогосподарств до заощаджень, а, відтак, і нарощування інвестиційного потенціалу як основи економічного зростання регіону.

Таблиця 2.9

**Емпіричні показники якості життя населення Карпатського регіону:
витратний підхід, 2010-2019 рр.**

Області	Роки										Відхилення	
	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2019- 2010, коэф.	2019/ 2010, %
Закарпатська	1,083	1,065	1,131	1,088	1,058	1,032	1,026	1,115	1,086	1,267	0,185	117,06
Івано- Франківська	1,054	1,061	1,089	1,105	1,097	1,078	1,057	1,146	1,180	1,233	0,179	116,97
Львівська	1,102	1,122	1,165	1,147	1,137	0,990	1,057	1,143	1,388	1,273	0,171	115,56
Чернівецька	1,106	1,083	1,111	1,118	1,086	1,019	1,016	1,018	1,058	1,060	-0,046	95,86

Джерело: розраховано на основі даних додатку 3

Для оцінювання якості життя населення на основі *інноваційного підходу* здійснено відбір індикаторів, які демонструють розвиток смарт-спеціалізації регіону:

- ✓ рівень впровадження нових технологічних процесів (кількість впроваджених нових технологічних процесів на промислових підприємствах), у *розрахунку на одне інноваційно активне промислове підприємство*;
- ✓ частка населення із доступом до послуг Інтернету, %;
- ✓ концентрація інноваційно активних промислових підприємств у регіонах, % до загальної кількості промислових підприємств;
- ✓ кількість працівників, задіяних у виконанні НДР, у *розрахунку на одне інноваційно активне промислове підприємство, особи*;
- ✓ коефіцієнт ефективності (співвідношення обсягів реалізованої інноваційної продукції і витрат на інноваційну діяльність) витрат на НДР промислових підприємств;
- ✓ частка обсягу реалізованої інноваційної продукції (товарів, послуг), %.

Побудова емпіричного показника якості життя населення Карпатського регіону передбачає використання мультиплікативного підходу на основі методу *Principal Components*. Запропонована авторська методика дозволяє виявити структуру взаємозв'язків між індикаторами та побудувати динамічний ряд інтегральних коефіцієнтів якості життя населення для кожної області регіону зокрема. Формування бази інформаційно-аналітичного забезпечення оцінювання і відбір показників здійснювався за принципами валідності, універсальності та компаративності.

Враховуючи результати нормування, визначено ваги індикаторів емпіричного показника якості життя на основі інноваційного підходу для кожної області Карпатського регіону (табл. 2.10). Встановлено, що найбільші рівні вагомості мають частка обсягу реалізованої інноваційної продукції для усіх областей регіону (Львівська – 20,29 %, Івано-Франківська – 21,32 %, Закарпатська – 23,56 %, Чернівецька – 21,32 %), а також рівень впровадження нових технологічних процесів у регіонах (23,80 %, 18,42 %, 22,66 %, 18,95 % відповідно). Найменшу вагову значущість для якості життя населення у

Львівській та Івано-Франківській областях мали індикатори концентрації інноваційно активних промислових підприємств (2,76 % і 6,77 % відповідно), Закарпатській області – кількість працівників, задіяних у виконанні НДР (5,45 %), і Чернівецькій області – коефіцієнт ефективності витрат на НДР промислових підприємств (6,91 %).

Таблиця 2.10

Коефіцієнти вагової значущості індикаторів емпіричного показника якості життя населення Карпатського регіону: інноваційний підхід, 2010-2019 рр.

Індикатори	Ваги, %			
	Львівська	Івано-Франківська	Закарпатська	Чернівецька
Рівень впровадження нових технологічних процесів у регіонах	23,80	18,42	22,66	18,95
Частка населення із доступом до послуг Інтернету за регіонами України	23,31	16,34	21,06	22,50
Концентрація інноваційно активних промислових підприємств	2,76	6,77	11,60	10,76
Кількість працівників, задіяних у виконанні НДР	21,24	21,91	5,45	19,56
Коефіцієнт ефективності витрат на НДР промислових підприємств	8,61	15,24	15,68	6,91
Частка обсягу реалізованої інноваційної продукції (товарів, послуг)	20,29	21,32	23,56	21,32

Джерело: розраховано на основі даних додатку К.

Примітка: розрахунки здійснено у програмному забезпеченні Statistica 7

Розраховані емпіричні показники якості життя населення за інноваційним підходом (рис. 2.7) слугували необхідними критеріями, на основі яких аргументовано тезу про умови поступу інноваційного середовища задля задоволення потреб населення і розвитку людського потенціалу. У 2019 р. найбільші значення показника якості життя населення мала Львівська область (0,681), прогрес якої за 2010-2019 рр. становив 2,0 рази. Натомість, найменші значення коефіцієнта мала Івано-Франківська область з показником 0,355.

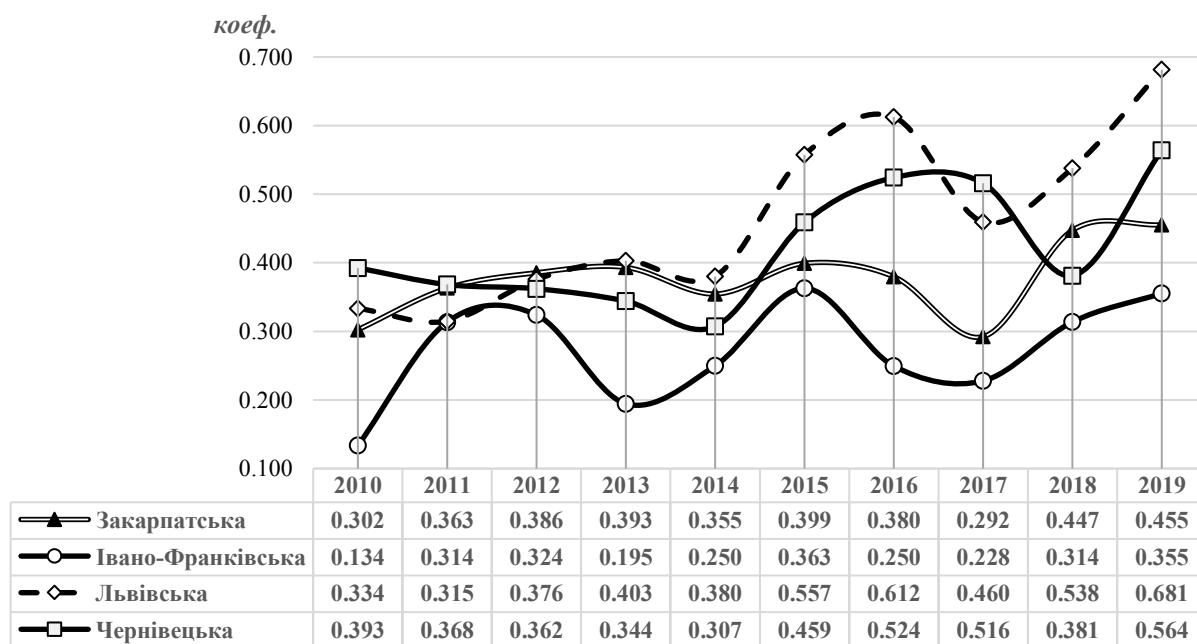

Рис. 2.7. Емпіричні показники якості життя населення Карпатського регіону: інноваційний підхід, 2010-2019 рр.

Джерело: розраховано на основі даних додатку К і табл. 2.10

Диференціація життєвого рівня областей Карпатського регіону є його характерною особливістю, а значні розриви в рівнях розвитку територій спричиняють їх соціально-економічну та екологічну дезінтеграцію. Проблема особливо значуща для прикордонних територій, однак, які при цьому мають більші можливості для реалізації інструментів покращення якості життя через трудову еміграцію.

1.4. Моделювання зв'язку та впливу соціальних і екологічних детермінант на якість життя населення у розрізі областей Карпатського регіону

Задля виявлення взаємозв'язку та міри спільної мінливості екологічних, соціальних детермінант і якості життя населення побудовано матриці кореляційно зв'язку та коваріаційного впливу для кожної області Карпатського регіону зокрема.

Серед соціальних детермінант групи «Зайнятість, доходи, умови проживання» у Чернівецькій і Закарпатській областях помірний зв'язок з якістю життя (інноваційний підхід) мають наявний дохід населення, індекс споживчих цін, частка сукупних витрат домогосподарства на продукти харчування, натомість, ці індикатори у Львівській й Івано-Франківській області мають слабкий зв'язок. Варто відзначити, що зайнятість і умови проживання мають сильний зв'язок з якістю життя (витратний і ресурсний підходи). Примітно, що

у всіх областях Карпатського регіону спостерігається дуже сильний зв'язок (за шкалою Чеддока) середньомісячної номінальної заробітної плати, рівня зайнятості населення у віці 15-70 років і наявного доходу населення з якістю життя (ресурсний підхід). Лише в Івано-Франківській області рівень зайнятості населення мав слабкий зв'язок, а рівень звільнення працівників не впливає на якість життя взагалі (табл. 2.11). Така ситуація пояснюється високим рівнем тіньового ринку праці та неформальної зайнятості в області. Якість життя населення (витратний підхід) детермінувалася такими індикаторами, як наявний дохід і частка сукупних витрат на продукти харчування у Чернівецькій області, рівень звільнення працівників і неформально зайнятого населення у Львівській області, середньомісячна заробітна плата у Закарпатській області. Натомість, в Івано-Франківській області не виявлено жодного індикатора у сфері зайнятості і доходів з дуже сильним зв'язком з якістю життя (витратний підхід).

Контраверсійною є ситуація впливу детермінант групи «Соціальне забезпечення» на якість життя населення (інноваційний підхід). Так, у Чернівецькій і Львівській областях присутній помірний зв'язок із середнім розміром державної соціальної допомоги малозабезпеченим сім'ям. Натомість, в Івано-Франківській області не спостерігається зв'язку індикаторів соціального забезпечення з якістю життя, а у Закарпатській області такий зв'язок слабкий, крім детермінанти «Видатки з державного бюджету на сферу освіти». Варто відзначити про дуже сильний і сильний зв'язок індикаторів соціального забезпечення і якості життя (ресурсний підхід), що закономірно з позиції високої залежності регіону від видатків з державного бюджету та дотацій.

Якість життя населення (витратний підхід) Чернівецької області залежить від середнього розміру допомоги малозабезпеченим сім'ям, пільг і субсидій на оплату послуг ЖКГ, що свідчить про високий рівень бідності в регіоні. Відтак, у Львівській, Закарпатській та Івано-франківській областях соціальне забезпечення слабо детермінує високі показники якості життя, що пояснюється значними обсягами міграційних трансфертів, отриманими домогосподарствами. Такі інвестиції формують сукупні ресурси домогосподарств, які спрямовані на споживання і задоволення потреб населення. Відповідно фінансова спроможність домогосподарств, членами яких є трудові мігранти, не корелює з обсягами та різними формами/видами соціальної допомоги. Однак, цікавою виявилася помірна залежність якості життя населення усіх областей Карпатського регіону від видатків на сферу освіти, що свідчить про високі потреби молоді регіону в отриманні якісних освітніх послуг як компоненти якості їхнього життя.

Таблиця 2.11

Сила зв'язку соціальних детермінант і якості життя населення Карпатського регіону, 2010-2019 рр.

Детермінанти	Емпіричний показник якості життя/Області											
	Чернівецька			Львівська			Закарпатська			Івано-Франківська		
	I	P	B	I	P	B	I	P	B	I	P	B
Зайнятість, доходи, умови проживання												
Рівень зайнятості населення у віці 15-70 років	+	+++	++	+	+++	+	+	++		+	+	++
Рівень прийому працівників	++		+	+	+	+	++	++	++	+	+	++
Рівень звільнення працівників	++	++	++	++	++	+++	+	+	+	++		++
Середньомісячна номінальна заробітна плата	+	+++	+	+	+++	++	++	+++	+++	+	+++	++
Нааявний дохід населення	++	+++	+++		+++	++	++	+++	+	+	+++	++
Індекс споживчих цін	++	++	++	+	++	+	+	++	++	+	++	+
Частка сукупних витрат домогосподарства на продукти харчування	++	++	+++	+	+	+	+		++	+	+	++
Децильний коефіцієнт диференціації загальних доходів населення	+	+	+	++	++	++		+	++	+	++	+
Ветхий житловий фонд	+		++	++	+	+	+	+		+		++
Охоплення населення послугами Інтернету	+		++	+++	++	++	+		+	+		++
Кількість фізичних осіб-підприємців	+	++	++	++	+	+	+	++	+	+	++	
Рівень неформально зайнятого населення	+	++	+	+	++	+++		+	++	+	+	+
Соціальне забезпечення												
Середній розмір державної соціальної допомоги малозабезпеченим сім'ям	++	++	+++	++	+		+	++	+		++	+
Видатки з державного бюджету на сферу освіти	+	+++	++		+++	++	++	+++	++	+	+++	++
Видатки з державного бюджету на сферу охорону здоров'я	++	+++	+++	+	++	+	+	+++	+		++	+
Видатки з державного бюджету на соціальний захист та соціальне забезпечення	+	+	+		+	+	++	++	+		+	+
Середній розмір пільг і субсидій (безготівкові) на оплату житлово-комунальних послуг, електроенергії, палива	+	+	++	+		+		+	+		+	+
Соціальна напруга												
Рівень безробіття усього населення у віці 15-70 років	+	+++	+	++	+++	++	++	++	+		+++	++
Сума заборгованості з виплати заробітної плати	+	++	+	++	+	+	+	+		+	++	++

<i>Детермінанти</i>	Емпіричний показник якості життя/Області											
	<i>Чернівецька</i>			<i>Львівська</i>			<i>Закарпатська</i>			<i>Івано-Франківська</i>		
	I	P	B	I	P	B	I	P	B	I	P	B
Кількість виявлених злочинів	++	++	+++	+++	+	+	+	+	+		+	+
Кількість пенсіонерів	+	++	+		++	++	++	++	++	+	+	++
Забезпеченість населення житлом	++	+	++	+++	++	++	+	+	++	+		++
Охоплення дітей закладами дошкільної освіти	+	+	++	++	++	++	+			+		+++
Чисельність населення із середньодушовими еквівалентними загальними доходами у місяць, нижчими фактичного прожиткового мінімуму	+++	++	+++	++	++	++	+	++	+	+	+	+
Захворюваність населення	++	+	++	++	+	++	+	+		+		++
Середня очікувана тривалості життя при народженні	+	++	++	++	+	+	+	+	+	+	+	++
<i>Забезпеченість соціальною інфраструктурою</i>												
Кількість лікарняних ліжок	+		++	+++	++	++	+		+	++	+	+++
Кількість місць у будинках-інтернатах для громадян похилого віку та осіб з інвалідністю	+	+	+	+					+	++	+	++
Кількість закладів загальної середньої освіти	+	+	+	++	++	++	+			+		+++
Кількість закладів вищої освіти	+		++	++	+		+	+		++	+	++
Житловий фонд	+		++	+++	++	++	+	+	++	+		+++

Примітка: I – інноваційний підхід; P – ресурсний підхід; B – витратний підхід.

Градація плюсів здійснена на основі проведеного кореляційного аналізу за шкалою Чеддока: «+++» – 0,80-0,99; «++» – 0,5-0,79; «+» – 0,1-0,49. Пусті клітинки означають відсутність зв'язку. Для аналізу характер впливу індикаторів не враховувався.

Джерело: побудовано на основі авторських розрахунків

Найбільш сильний зв'язок соціальних детермінант з якістю життя за трьома підходами виявлено у групі «Соціальна напруга», зокрема за ресурсним підходом, який описує умови забезпечення життя, отримання послуг і розвитку потенціалу. Так, у всіх областях Карпатського регіону сильна кореляція якості життя спостерігається із рівнем безробіття, а помірний зв'язок з такими детермінантами, як сума заборгованості з виплати заробітної плати, кількістю виявлених злочинів, кількістю пенсіонерів і чисельністю населення із середньодушовими еквівалентними загальними доходами у місяць, нижчими фактичного прожиткового мінімуму. Зростання значень цих індикаторів веде до посилення соціальної напруги в регіоні, а відтак, до зниження якості життя. Натомість, зростання значень окремих індикаторів – забезпеченість населення житлом, охоплення дітей закладами дошкільної освіти, середньої очікуваної тривалості життя – знижують соціальну напругу в усіх областях регіону, сприяють покращенню якості життя населення (витратний підхід). Примітно, що такі детермінанти, як заборгованість із виплати заробітної плати, захворюваність населення (Закарпатська область), кількість пенсіонерів (Львівська), забезпеченість житлом (Івано-Франківська), не мають зв'язку з якістю життя населення.

Необхідною умовою покращення якості життя населення є наявність розвиненої соціальної інфраструктури, ключовою метою функціонування якої є розвиток людини, її потенціалу шляхом створення комплексу життєвих благ, необхідних для розширеного відтворення робочої сили. За результатами аналізу встановлено значний зв'язок детермінант забезпеченості соціальною інфраструктурою з якістю життя населення (витратний підхід) у всіх областях Карпатського регіону. Спостерігається сильний зв'язок інфраструктури і якості життя населення Львівської області (інноваційний підхід), що свідчить про високу кореляцію стандартів життя з інноваційним розвитком регіону та поступом науково-освітньої сфери. Примітно, що у Закарпатській області не спостерігається зв'язку соціальної інфраструктури з якістю життя (ресурсний підхід) і помірний зв'язок за інноваційним і витратним підходами.

Задля виявлення міри спільної мінливості соціально-екологічних детермінант і якості життя населення областей Карпатського регіону здійснено коваріаційне дослідження масивів даних. Більші значення соціальних і екологічних детермінант відповідають вищим значенням емпіричного показника якості життя населення, і навпаки. Так, якщо коваріація є додатною, змінні демонструють подібну поведінку. І навпаки, якщо більші значення детермінант відповідають меншим значенням показника якості життя, то змінні демонструють реверсний вплив (коваріація є від'ємною).

У групі «Зайнятість, доходи, умови проживання» у Чернівецькій області позитивну тенденцію у лінійному взаємозв'язку між якістю життя (інноваційний підхід) демонструють такі детермінанти, як охоплення населення послугами Інтернету, кількість фізичних осіб-підприємців і рівень неформально зайнятого населення. Натомість, у Львівській області на якість життя населення позитивно впливає рівень зайнятості населення у віці 15-70 років, рівень приходу і

звільнення працівників, середньомісячна номінальна заробітна плата, децильний коефіцієнт диференціації загальних доходів населення, ветхий житловий фонд, охоплення населення послугами Інтернету та кількість фізичних осіб-підприємців (табл. 2.12). Цікавою є виявлена тенденція у Закарпатській області, зокрема якість життя населення знижується із збільшенням рівня неформально зайнятого населення, індексу споживчих цін і рівня прийому працівників. Івано-Франківська область демонструє прямолінійний взаємозв'язок у позитивній тенденції якості життя з номінальною заробітною платою, децильним коефіцієнтом диференціації загальних доходів і охоплення населення послугами інтернету. Варто відзначити, що у всіх областях Карпатського регіону спостерігається пряма залежність якості життя з індикаторами-стимуляторами покращення сфери зайнятості та збільшення доходів (витратний, ресурсний підходи).

У всіх областях Карпатського регіону середній розмір державної соціальної допомоги малозабезпеченим сім'ям, видатки з державного бюджету на сферу освіти й охорону здоров'я, а також на соціальний захист та соціальне забезпечення визначають позитивний вплив на якість життя (ресурсний підхід), натомість, ці ж індикатори мають реверсний вплив на якість життя у Чернівецькій області, оскільки основна частка сукупних ресурсів домогосподарств області – це заробітна плата, а сукупних витрат – це витрати на продукти харчування. У Львівській області, наприклад, значна частка сукупних витрат спрямована на заощадження, а у Закарпатській області сукупні ресурси домогосподарств – це міграційний капітал.

Екзистенційний з точки зору впливу на якість життя (ресурсний підхід) мають детермінанти групи «Соціальна напруга», зокрема рівень безробіття усього населення у віці 15-70 років, сума заборгованості з виплати заробітної плати, кількість виявлених злочинів і кількість пенсіонерів у всіх областях Карпатського регіону, що свідчить про низький рівень реалізації прогресивних інструментів розвитку соціальної сфери регіону. Наприклад, реверсний вплив захворюваності населення Львівської області на якість життя свідчить про несформованість програм розвитку сфери охорони здоров'я. Примітно, що середня очікувана тривалість життя при народженні мала позитивну динаміку з якістю життя населення за трьома підходами у всіх областях Карпатського регіону. Рівень безробіття як чинник-регресор якості життя мав реверсний вплив на якість життя у Львівській, Закарпатській і Івано-Франківській областях, однак, у Чернівецькій області така тенденція є протилежною.

<i>Детермінанти</i>	Емпіричний показник якості життя/Області											
	<i>Чернівецька</i>			<i>Львівська</i>			<i>Закарпатська</i>			<i>Івано-Франківська</i>		
	I	P	B	I	P	B	I	P	B	I	P	B
Сума заборгованості з виплати заробітної плати	↓	↓	↓	↑	↑	↓	↓	↑	↓	↑	↑	↑
Кількість виявлених злочинів	↑	↓	↑	↓	↓	↑	↑	↓	↑	↑	↓	↑
Кількість пенсіонерів	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓
Забезпеченість населення житлом	↑	↑	↑	↑	↑	↑	↑	↑	↑	↑	↑	↑
Охоплення дітей закладами дошкільної освіти	↑	↑	↑	↑	↑	↑	↑	↑	↑	↑	↑	↑
Чисельність населення із середньодушовими еквівалентними загальними доходами у місяць, нижчими фактичного прожиткового мінімуму	↑	↓	↑	↑	↓	↑	↓	↓	↓	↑	↓	↑
Захворюваність населення	↓	↑	↓	↓	↓	↓	↓	↑	↓	↓	↓	↓
Середня очікувана тривалості життя при народженні	↑	↑	↑	↑	↑	↑	↑	↑	↑	↑	↑	↑
<i>Забезпеченість соціальної інфраструктурою</i>												
Кількість лікарняних ліжок	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↑	↓	↓	↓	↓
Кількість місць у будинках-інтернатах для громадян похилого віку та осіб з інвалідністю	↑	↑	↑	↓	↓	↓	↑	↓	↑	↓	↑	↓
Кількість закладів загальної середньої освіти	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↑	↓	↓	↓	↓
Кількість закладів вищої освіти	↓	↑	↓	↓	↓	↓	↓	↑	↓	↓	↑	↓
Житловий фонд	↑	↑	↑	↑	↑	↑	↑	↑	↑	↑	↑	↑

Примітка: І – інноваційний підхід; Р – ресурсний підхід; В – витратний підхід. Інтерпретація характеру впливу здійснена за результатами коваріаційного аналізу: «↑» – прямий вплив; «↓» – реверсний вплив.

Джерело: побудовано на основі авторських розрахунків

У групі «Забезпеченість соціальною інфраструктурою» такі індикатори, як кількість лікарняних ліжок, кількість закладів загальної середньої і вищої освіти, демонстрували реверсний вплив на якість життя, що є свідченням слабого каузального зв'язку кількісних параметрів соціальної інфраструктури з якістю життя. Відповідно високі стандарти життя визначаються високою якістю отриманих медичних і освітніх послуг, наявністю конкурентних переваг закладами вищої освіти та наявністю сучасного технічного забезпечення освітнього процесу у закладах середньої освіти. В областях Карпатського регіону спостерігається прямий вплив на якість життя населення кількості місць у будинках-інтернатах для осіб похилого віку, оскільки є засобами задоволення їх потреб і умовами безпеки.

Серед значної кількості екологічних детермінант найсильніший зв'язок з якістю життя мали групи «Наявність водних ресурсів» і «Забезпеченість земельним фондом». Для детермінанти «Використання свіжої води» спостерігався дуже сильний зв'язок з якістю життя (інноваційний, витратний підходи) у Чернівецькій і Львівській областях. Натомість у Закарпатській, Івано-Франківській області такий зв'язок не спостерігається, що пояснюється відсутністю проблем у населення з питною водою у цих регіонах (табл. 2.13). Однак, в Івано-Франківській області відстежувався суттєвий зв'язок якості життя населення із скиданням забруднених зворотних вод у поверхневі водні об'єкти (інноваційний і витратний підходи) і потужністю очисних споруд (ресурсний і витратний підходи). Примітно, що Закарпатській області був притаманний сильний зв'язок якості життя з обсягами оборотної та повторно використаної води (ресурсний і витратний підходи) і загальним водовідведенням (витратний підхід). У Львівській області якість життя населення (інноваційний підхід) мала значний (за шкалою Чеддока) зв'язок з усіма детермінантами групи, крім скидання забруднених зворотних вод у поверхневі водні об'єкти. Чернівецька область у найбільшій мірі якість життя детермінує з наявністю водних ресурсів, що підтверджено результатами кореляційного аналізу. Лише за ресурсним підходом усі детермінанти мають слабкий зв'язок, за винятком індикатора «Обсяг оборотної і повторно використаної води».

Таблиця 2.13

Сила зв'язку екологічних детермінант і якості життя населення Карпатського регіону, 2010-2019 рр.

Детермінанти	Емпіричний показник якості життя/Області											
	Чернівецька			Львівська			Закарпатська			Івано-Франківська		
	І	Р	В	І	Р	В	І	Р	В	І	Р	В
Наявність водних ресурсів												
Забір води зі природних водних об'єктів	+++	+	+++	+++	+	+	+		+		++	+
Використання свіжої води	+++	+	+++	+++	+	+		+			++	+
Обсяг оборотної та повторно використаної води	++	++	+++	++	+	+	+	++	++	++	++	++
Загальне водовідведення	+++	+	+++	++	++	++	+	+	++	+	+	+
Скидання забруднених зворотних вод у поверхневі водні об'єкти	+	+	++	+	+	+	++	+		++	+	++
Потужність очисних споруд	++	+	++	+++			+	+	+		+	+
Забрудненість територій, якість атмосферного повітря												
Викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря від стаціонарних джерел забруднення	+	+	+	++			+		+	++		+
Утворення відходів I-III класу небезпеки	++	++	++	++	++	+	+	+	+	+	++	+
Утворення відходів IV класу небезпеки	+	+	+	++	+	+		+	+	++	+	++
Коефіцієнт утилізації відходів I-III класу небезпеки	+	+	+	+	+	+	+	+		+	+	
Коефіцієнт утилізації відходів IV класу небезпеки	++	+	++	++				++	+	++	+	++
Індекс накопичених відходів протягом експлуатації у спеціально відведених місцях чи об'єктах	+	+	+	+					+	+	+	+
Інвестиційне забезпечення природокористування												
Капітальні інвестиції на охорону навколишнього природного середовища	++	+	++	+	++	++	+	+	++	+	+	++
Поточні витрати на охорону навколишнього природного середовища	+	+	++	+++	+	++	+	+	++	++	+	+++
Частка поточних витрат на охорону навколишнього природного середовища у ВРП	++	+	++	++	++	+			++	+	+	+
Частка капітальних інвестицій на охорону навколишнього природного середовища у капітальних інвестиціях	++	+	++	+	+	+	+	++	++	+	+	+
Забезпеченість земельним фондом												
Частка забудованих земель	+	+	+	++	++	++			+	++		+++
Частка площі сільсько-господарських угідь		++	+	+	+	+	+	+	+++	++	++	+++
Частка земель природно-заповідного фонду	+	+	+	++	+	+	+	+	+++	++	++	++
Площа лісів та лісовкритих площ, та земель під водою		+	+	++	++	+	+	+	+++	++	++	++

Примітка: І – інноваційний підхід; Р – ресурсний підхід; В – витратний підхід. Градація плюсів здійснена на основі проведеного кореляційного аналізу за шкалою Чеддока: «+++» – 0,80-0,99; «++» – 0,5-0,79; «+» – 0,1-0,49. Пусті клітинки означають відсутність зв'язку. Для аналізу характер впливу індикаторів не враховувався. *Джерело:* побудовано на основі авторських розрахунків

Забрудненість території і якість атмосферного повітря є одними із головних компонент якості життя населення Карпатського регіону. Протягом 2010-2019 рр. відбулося значне збільшення викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря від стаціонарних джерел. Обсяги забруднюючих речовин, які надійшли в повітряний басейн у 2019 р. від стаціонарних джерел, за даними головних управлінь статистики, зменшилися у порівнянні з 2010 р. на 20,4 % у Львівській області і на 35,7 % у Чернівецькій області. Однак, накопичені відходи протягом експлуатації у спеціально відведених місцях чи об'єктах збільшувалися протягом 2010-2019 рр., наприклад, у 2019 р. у Чернівецькій області таке зростання становило 8,11 %, а у Івано-Франківській – 1,82 %. Окреслені тенденції комплементарно визначають силу зв'язку окремих екологічних детермінант забрудненості території з якістю життя. Так, у Чернівецькій області помірний зв'язок присутній між якістю життя та утворенням відходів I-III класу небезпеки, утилізацією відходів IV класу небезпеки. У Львівській області помірний зв'язок присутній з усіма детермінантами групи, крім викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря від стаціонарних джерел, утилізації відходів IV класу небезпеки та накопиченими відходами протягом експлуатації у спеціально відведених місцях чи об'єктах. У Закарпатській області спостерігається слабкий зв'язок або його відсутність якості життя з екологічними детермінантами групи «Забрудненість території, якість атмосферного повітря», оскільки головними причинами забруднення атмосферного повітря у регіоні є застаріле технічне обладнання, профілактичні ремонтні роботи на компресорних станціях, а також неефективна робота застарілого газоочисного обладнання на асфальтобетонних заводах. Івано-Франківська область мала помірний зв'язок якості життя населення з викидами забруднюючих речовин в атмосферне повітря від стаціонарних джерел забруднення, утворенням відходів IV класу небезпеки та утилізацією відходів IV класу небезпеки (інноваційний і витратний підходи), утворенням відходів III класу небезпеки (ресурсний підхід).

Капітальні інвестиції і частка поточних витрат на охорону навколишнього природного середовища у ВРП є найбільш значущими за силою зв'язку з якістю життя населення екологічними детермінантами групи «Інвестиційне забезпечення природокористування» для усіх областей Карпатського регіону. У регіоні поточні витрати на охорону навколишнього природного середовища мають помірний зв'язок з якістю життя (витратний підхід). У Чернівецькій і Закарпатській областях частка капітальних інвестицій на охорону навколишнього природного середовища у капітальних інвестиціях регіону мала суттєвий зв'язок з якістю життя. Натомість, у Львівській та Івано-Франківській областях такий зв'язок слабкий. Варто відзначити, що у Закарпатській області не спостерігається зв'язку частки поточних витрат на охорону навколишнього природного середовища у ВРП з якістю життя (інноваційний, ресурсний підходи).

У групі «Забезпеченість земельним фондом» Івано-Франківська область демонструє дуже сильний зв'язок з якістю життя, зокрема з такими

детермінантами, як частка забудованих земель і площі сільсько-господарських угідь (витратний підхід), і помірний зв'язок з часткою земель природно-заповідного фонду та площею лісів і лісовкритих площ, земель під водою. Натомість, у Закарпатській області дуже сильний зв'язок присутній з усіма детермінантами, крім частки забудованих земель (витратний підхід), і слабкий зв'язок з екологічними компонентами (інноваційний, ресурсний підходи). У Львівській області детермінанти забезпеченості земельним фондом мають помірний зв'язок з якістю життя населення, крім частки площі сільсько-господарських угідь, оскільки Львівська область є центром притягання внутрішніх трудових і освітніх мігрантів, якість життя яких в основному визначається житловою площею, а відтак, часткою забудованих територій у регіоні. У Чернівецькій області спостерігається слабкий зв'язок з екологічними детермінантами цієї групи, і відсутність зв'язку з індикаторами «Частка площі сільсько-господарських угідь» і «Площа лісів і лісовкритих площ, земель під водою» з якістю життя (інноваційний підхід).

Характер спільної мінливості екологічних детермінант і якості життя населення Карпатського регіону є неоднозначний у різних групах. Так, у Чернівецькій області на покращення якості життя населення впливає забір води зі природних водних об'єктів, використання свіжої води, загальне водовідведення і потужність очисних споруд (ресурсний підхід); натомість, зростання усіх детермінант, крім обсягів використання свіжої води, призводить до зниження якості життя (витратний підхід) (табл. 2.14). У Львівській області реверсний зв'язок з якістю життя мали усі детермінанти, крім обсягів оборотної та повторно використаної води та потужності очисних споруд (ресурсний підхід). В Івано-Франківській і Закарпатській областях позитивну динаміку усіх екологічних детермінант групи, крім скидання забруднених вод у поверхневі води, відтворює пряму динаміку з якістю життя (ресурсний підхід) і реверсну динаміку за інноваційним підходом.

Закономірно, що у групі «Забрудненість територій, якість атмосферного повітря» прямий вплив на якість життя мали такі детермінанти, як коефіцієнт утилізації відходів I-III класу небезпеки та коефіцієнт утилізації відходів IV класу небезпеки, у всіх областях Карпатського регіону. Відповідно індикатор «Викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря від стаціонарних джерел забруднення» – реверсний вплив. Індекс накопичених відходів протягом експлуатації у спеціально відведених місцях чи об'єктах у тих областях, у яких він зростає, мав реверсний вплив на якість життя населення і навпаки, що свідчить про взаємозалежність високих стандартів життя з можливостями утилізувати відходи за Європейськими стандартами.

Таблиця 2.14

Характер спільної мінливості екологічних детермінант і якості життя населення Карпатського регіону, 2010-2019 рр.

Детермінанти	Емпіричний показник якості життя/Області											
	Чернівецька			Львівська			Закарпатська			Івано-Франківська		
	І	Р	В	І	Р	В	І	Р	В	І	Р	В
Наявність водних ресурсів												
Забір води зі природних водних об'єктів	↓	↑	↓	↓	↓	↓	↓	↑	↓	↓	↑	↓
Використання свіжої води	↓	↑	↓	↓	↓	↓	↑	↑	↑	↓	↑	↓
Обсяг оборотної та повторно використаної води	↑	↓	↑	↑	↑	↑	↑	↑	↑	↑	↑	↑
Загальне водовідведення	↓	↑	↓	↓	↓	↓	↓	↑	↓	↓	↑	↓
Скидання забруднених зворотних вод у поверхневі водні об'єкти	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓
Потужність очисних споруд	↓	↑	↓	↓	↑	↓	↑	↓	↑	↓	↑	↓
Забрудненість територій, якість атмосферного повітря												
Викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря від стаціонарних джерел забруднення	↑	↓	↑	↓	↓	↓	↓	↑	↓	↑	↑	↑
Утворення відходів I-III класу небезпеки	↓	↑	↓	↑	↑	↑	↓	↑	↓	↑	↑	↑
Утворення відходів IV класу небезпеки	↑	↑	↑	↓	↓	↓	↓	↑	↓	↑	↑	↑
Коефіцієнт утилізації відходів I-III класу небезпеки	↑	↑	↑	↓	↓	↓	↑	↑	↑	↑	↓	↑
Коефіцієнт утилізації відходів IV класу небезпеки	↑	↑	↑	↑	↑	↑	↓	↓	↓	↓	↑	↓
Індекс накопичених відходів протягом експлуатації у спеціально відведених місцях чи об'єктах	↓	↑	↓	↓	↑	↓	↑	↑	↑	↑	↑	↑
Інвестиційне забезпечення природокористування												
Капітальні інвестиції на охорону навколишнього природного середовища	↑	↑	↑	↑	↑	↑	↑	↑	↑	↓	↓	↓
Поточні витрати на охорону навколишнього природного середовища	↑	↑	↑	↑	↑	↑	↑	↑	↑	↑	↑	↑
Частка поточних витрат на охорону навколишнього природного середовища у ВРП	↓	↑	↓	↓	↓	↓	↑	↓	↑	↑	↑	↑
Частка капітальних інвестицій на охорону навколишнього природного середовища у капітальних інвестиціях	↑	↓	↑	↓	↑	↓	↑	↑	↑	↓	↓	↓
Забезпеченість земельним фондом												
Частка забудованих земель	↑	↑	↑	↑	↑	↑	↑	↑	↑	↑	↑	↑
Частка площі сільсько-господарських угідь	↑	↑	↑	↑	↑	↑	↓	↓	↓	↓	↓	↓
Частка земель природно-заповідного фонду	↑	↑	↑	↑	↑	↑	↓	↓	↓	↑	↓	↑
Площа лісів та лісовкритих площ, та земель під водою	↑	↑	↑	↑	↑	↑	↑	↓	↑	↑	↓	↑

Примітка: І – інноваційний підхід; Р – ресурсний підхід; В – витратний підхід. Інтерпретація характеру впливу здійснена за результатами коваріаційного аналізу: «↑» – прямий вплив; «↓» – реверсний вплив. Джерело: побудовано на основі авторських розрахунків

У всіх областях Карпатського регіону капітальні інвестиції та поточні витрати на охорону навколишнього природного середовища мали прямий вплив на якість життя (крім Івано-Франківської області). Натомість, для частки поточних витрат на охорону навколишнього природного середовища у ВРП спостерігався реверсний вплив на якість життя населення для Чернівецької і Львівської областей. Закономірно, що якість життя у Івано-Франківській і Закарпатській областях як рекреаційно-туристичних зон корелювала з іноземними та внутрішніми інвестиціями у сферу природно-заповідного фонду.

Найбільш виражений прямий вплив екологічних детермінант на якість життя населення Карпатського регіону мала група «Забезпеченість земельним фондом». Лише у Закарпатській та Івано-Франківській областях спостерігається реверсний вплив частки площі сільсько-господарських угідь з якістю життя населення. Варто відзначити, що Івано-Франківська область демонструвала обернену динаміку якості життя населення (ресурсний підхід) з усіма екологічними детермінантами групи, крім частки забудованих земель.

Екологічна ситуація у Карпатському регіоні, яка формувалась впродовж тривалого часу через нехтування об'єктивними законами розвитку і відтворення природних геосистем, відзначається надмірним техно- і антропогенним навантаженням на природне середовище та високим ступенем його забруднення. Відтак, якість життя населення Карпатського регіону залежить від стану та темпів розвитку сфери охорони довкілля, покращення екологічної ситуації та підвищення рівня екологічної безпеки в областях, досягнення безпечного для здоров'я людини стану навколишнього природного середовища, припинення втрат біологічного та ландшафтного різноманіття, підвищення рівня суспільної екологічної свідомості населення.

1.5. Стратегічне забезпечення екологічної та соціальної компонент якості життя населення регіону

Реалізація можливостей регіонів з урахуванням їх специфіки потребує дієвих інституціональних механізмів та інструментів, що дозволяють регулювати компоненти якості життя населення, забезпечуючи реалізацію не лише регіональних інтересів, а й загальнонаціональних стратегічних цілей. У цьому руслі соціо-екологічний розвиток Карпатського регіону України визначається співпрацею представників органів влади державного та регіонального рівня з чітким розмежуванням повноважень, налагодженням діалогу між різними секторами і сферами господарювання, а також соціальною відповідальністю усіх зацікавлених сторін. Очевидно, що для втілення моделі сталого регіонального розвитку традиційних методів і підходів видається недостатньо, тому мають залучатися нові партнери (заклади освіти, екосвідомі групи, активні учасники громади) та використовуватись нові візії стратегічних рішень. Важливу роль у стратегуванні регіонального розвитку відіграє також бізнес-середовище та його орієнтованість на забезпечення збалансованого розвитку територіальних систем.

Таким чином, в умовах переходу від централізованого управління до «політики на місцях», система стратегічних інструментів регулювання якості життя населення набуває особливої актуальності, а комплементарність цих інструментів на різних організаційних рівнях (на рівні держави, регіону, громади) стає одним із критеріїв ефективності управління. У цьому контексті інституціональна комплементарність передбачає включення до загальнодержавних і регіональних стратегій розвитку України завдань, пов'язаних із соціалізацією та екологізацією економіки, побудовою екосвідомого суспільства, утвердженням високих стандартів життя. Стратегічною платформою, на якій базується відповідна державна політика в Україні, є глобальні Цілі сталого розвитку до 2030 р. (ООН). Окремі вектори соціальних та екологічних реформ в Україні є безпосередньою адаптацією тих трендів та ідей, які популяризуються сьогодні в ЄС. Серед них – курс на соціальну орієнтацію та екологізацію, що став невід'ємною частиною сучасної європейської суспільної моделі.

Готовність регіонів України до імплементації нових векторів екологічного та соціального розвитку відображається у розробленості цих напрямів у відповідних регіональних стратегіях (табл. 3.1). Так, зокрема, в областях Карпатського регіону України цим питанням відводиться належна увага, адже регіону притаманні вагомі соціальні проблеми, а також загрози екологічній безпеці. Перш за все, існує проблематика забезпечення соціальної стабільності в Карпатському регіоні через специфіку його областей, а саме через:

✓ високу міграційну активність у зв'язку з наближеністю до кордонів ЄС та «вимивання» людського потенціалу, що призводить до послаблення його соціокультурної компоненти – втрату поколінь, розриви зв'язків «батьки-діти», знецінення інституту сім'ї, звуження демографічного розвитку унаслідок структурних деформацій у відтворенні населення;

✓ нижчий соціально-економічний розвиток окремих територій Закарпатської та Івано-Франківської областей порівняно з промислово розвинутими територіями України;

✓ наявність значної частини гірських регіонів Українських Карпат, які мають об'єктивно нижчий рівень соціальної інфраструктури і безпекоспроможності.

Таблиця 3.1

**Орієнтованість чинних регіональних стратегій розвитку областей
Карпатського регіону України на покращення соціальної та екологічної
компонент якості життя**

Назви регіональних стратегій	Стратегічні цілі (СЦ)	
	соціальна компонента	екологічна компонента
<i>Регіональна Стратегія розвитку Закарпатської області на період 2021-2027 рр. (рішення облради 20.12.2019 р. № 1630)</i>	СЦ 1. Збереження й розвиток людського та соціального капіталу	СЦ 4. Забезпечення охорони довкілля, екологічно збалансованого і раціонального природокористування та просторової гармонії
<i>Стратегія розвитку Івано-Франківської області на 2021-2027 рр. (рішення облради від 21.02.2020 р. № 1381-34/2020)</i>	СЦ 3. Створення комфортних та безпечних умов проживання на території області	СЦ 3. Створення комфортних та безпечних умов проживання на території області
<i>Стратегія розвитку Львівської області на період 2021-2027 рр. (рішення облради від 24.12.2019 р. № 948)</i>	СЦ 2. Якісне життя	СЦ 4. Чисте довкілля
<i>Стратегія розвитку Чернівецької області на період до 2027 року (рішення облради від 18.12.2019 р. № 4-21/VII)</i>	СЦ 4. Розвиток людського капіталу як основа соціально-економічного зростання	СЦ 3. Створення комфортних та безпечних умов проживання на території області

Джерело: систематизовано за результатами контент-аналізу регіональних стратегій розвитку [1]

Водночас, екологічна специфіка Карпатського регіону пов'язана, передусім, із проблемами знеліснення територій та деградації лісових екосистем, порушення гідрологічного режиму гірських рік, що часто призводить до повеней та інших небезпечних стихійних процесів, виснаження сільськогосподарських земель, забруднення регіону відходами різного ступеня небезпеки тощо.

Такі умови та чинники формують середовище соціально-екологічної вразливості регіону, визначають перспективи його економічного зростання і добробуту населення, а, отже, повинні враховуватись у стратегуванні регіонального розвитку.

¹ Регіональні стратегії розвитку на період до 2027 року / Міністерство розвитку громад та територій України.
URL: <https://www.minregion.gov.ua/napryamki-diyalnosti/derzhavna-rehional-na-polityka/strategichne-planuvannya-regionalnogo-rozvitku/strategichne-planuvannya-regionalnogo-rozvytku-na-period-do-2027-roku/regionalni-strategiyi-rozvytku-na-period-do-2027-roku/page/3/>

На основі аналізу положень регіональних стратегій розвитку областей Карпатського регіону з'ясовано, що пріоритети людського розвитку та екологічної безпеки визнані одними з ключових у більшості регіонах. Система напрацьованих цілей і завдань щодо забезпечення якості життя населення чотирьох областей та зростання його добробуту охоплює діяльність у різних соціально-економічних сферах, серед яких: забезпечення доступності та якості послуг охорони здоров'я, якісної освіти, соціальних послуг, популяризація здорового способу життя, підтримка спорту, розвиток регіонального ринку праці, зміцнення громадянської безпеки, формування безбар'єрних просторів для включення в активне суспільне життя осіб з інвалідністю. Водночас затверджені регіональні стратегії орієнтуються на умови розвитку, притаманні допандемійному періоду, що не віддзеркалює фактичного стану економіки та життя суспільства. Крім того, у стратегіях не зазначено механізму балансування та узгодження різних цілей, адже деклароване соціально-економічне зростання регіону часто супроводжується посиленням навантаження на екологічну систему. До прикладу, будівництво вітроенергетичних установок для виробництва електроенергії у Львівській області, розгортання великомасштабних туристичних об'єктів на Закарпатті, створення великих муніципальних об'єктів (комплексів) для переробки та утилізації твердих відходів у Чернівецькій та Львівській областях потребують додаткових процедур оцінки впливу на довкілля та умови життя місцевого населення, зокрема в частині: впливу на атмосферне повітря через викиди біогазу, забруднення ґрунтів та водних об'єктів, шумового навантаження, раціональності використання ресурсного потенціалу територій тощо.

Надмірна формалізація процедур, а також шаблонне слідування методики розробки регіональних стратегій, проведення моніторингу та оцінки результативності реалізації регіональних стратегій розвитку та планів заходів з їх реалізації [2] Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України хоч і спрощують бюрократичність процедур та пришвидшують процес затвердження регіональних стратегій, однак залишають поза увагою велику кількість вагомих проблем місцевого розвитку, не враховуючи специфіку тієї чи іншої території. Звідси і проблема декларативного характеру переважної більшості обласних стратегій і відповідно планів їх реалізації.

У цьому контексті варто використовувати підхід на основі *ієрархії пом'якшення*, що пропонується кращою міжнародною практикою і передбачає у першу чергу вжиття заходів з уникнення негативних екологічних або соціальних впливів або, якщо це не є можливим, додаткових заходів, спрямованих на мінімізацію, пом'якшення або компенсацію будь-яких потенційних залишкових

² Методика розроблення, проведення моніторингу та оцінки результативності реалізації регіональних стратегій розвитку та планів заходів з їх реалізації. Наказ Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України № 79 від 31.03.2016 р. (зі змінами від 27.12.2018 р. № 373). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0082-19#n13>

негативних впливів [3].

Таким чином, попри значні переваги і крайню необхідність регіональних стратегій розвитку, їх ключовими недоліками є:

- ✓ формалізованість процедур розроблення і затвердження стратегій;
- ✓ відсутність комплементарності цілей та завдань;
- ✓ декларативність і шаблонність ідей та положень, зумовлена впливом сучасних трендів у сфері соціогуманізації (інклюзії, рівності, зменшення вразливості) та екологізації (ресурсощадності, екосвідомості, розумного управління екосистемами) суспільного розвитку;
- ✓ неврахування впливу пандемії Covid-19 на стан та зміни соціально-економічних систем регіонів до 2027 р.;
- ✓ контрверсійність цілей щодо зміцнення соціальної і екологічної компонент якості життя в контексті ресурсних можливостей регіонів щодо їх реалізації.

Загальнорегіональні стратегічні орієнтири розвитку Карпат визначаються низкою важливих законодавчих і нормативно-правових актів, зокрема: указом Президента України від 22 липня 2019 р. № 543/2019 «Про розвиток регіону українських Карпат», розпорядженням Кабінету Міністрів України від 3 квітня 2019 р. № 232-р «Про схвалення Концепції розвитку гірських територій українських Карпат» та постановою Кабінету Міністрів України від 20 жовтня 2019 р. № 880 «Про затвердження Державної програми розвитку регіону українських Карпат на 2020-2022 роки». Окрім загальної правової бази і регіональних стратегій та концепцій, елементи політики соціоекологічної трансформації регіональної економіки відображені у профільних стратегічних документах щодо сталого і безпечного розвитку Карпатського регіону України та його областей, котрі конкретизують цілі, завдання й очікувані результати від реалізації зазначених стратегій та концепцій. Підкреслюється також необхідність ресурсної (фінансової, кадрової, технічної, організаційної) підтримки таких ініціатив, особливо в частині стимулювання відповідальності влади, бізнесу, громади за соціальну та екологічну сталість регіонів.

У цьому контексті важливою перспективою є удосконалення чинної програмно-стратегічної бази відповідної політики регіонів шляхом доповнення її інноваційними напрямками, цифровими рішеннями, «розумними» підходами і завданнями (табл. 3.2). Упродовж 2019-2021 рр. результатами активної соціальної та екологічної політики Закарпатської області на різних рівнях управління стала низка стратегічно важливих напрацювань: укладено міжмуніципальні договори «Про співробітництво територіальних громад у формі реалізації спільного проекту з будівництва та розміщення сміттесортувального заводу на території Полянської сільської ради» (між 16 громадами) та «Про співробітництво територіальних громад в частині делегування виконання завдань (у сфері первинної медичної допомоги)» (між 2 громадами); схвалено регіональні

³ Екологічна та соціальна політика ЄБРР (схвалена Радою директорів на засіданні 7 травня 2014 р.). URL: <https://www.ebrd.com/downloads/research/policies/esp-ukrainian.pdf>

програми «Молодь Закарпаття» на 2021-2025 роки, «Репродуктивне здоров'я населення Закарпатської області на період до 2025 року», «Турбота» щодо посилення соціального захисту громадян на 2019-2021 роки, Програму розвитку фізичної культури і спорту на 2021-2024 роки, Програму розвитку та підтримки комунальних закладів охорони здоров'я Закарпатської області на 2020-2021 роки, Програму розвитку освіти Закарпаття на 2013-2022 роки та ін.

Таблиця 3.2

Стратегічне забезпечення процесів соціальної орієнтації та екологізації суспільного розвитку Закарпатської області

Стратегічні документи	Задекларовані напрями та цілі	Нові напрями розвитку, не включені до обраних документів
Програма соціально-економічного розвитку Закарпатської області на 2022 рік (ріш. ЗОР № 28 від 17.12.2020 р.)	1. Природоохоронні заходи. 2. Розвиток освітньої галузі. 3. Підтримка сім'ї, дітей та молоді. 4. Розвиток охорони здоров'я. 5. Розвиток культури. 6. Розвиток ринку праці	1. Підвищення якості освіти на інноваційній основі. 2. Виявлення та облік нових об'єктів культурної спадщини. 3. Впровадження екологічної і природоохоронної складових у розробку і оновлення містобудівної документації. 4. Розвиток людських ресурсів у галузях смарт-спеціалізації
Програма охорони навколишнього природного середовища Закарпатської області на 2021-2023 роки (розп. ЗОДА № 730 від 14.12.2020 р.)	1. Охорона і раціональне використання земель. 2. Раціональне використання і зберігання відходів. 3. Ядерна та радіаційна безпека. 4. Наукова, освітня, екологічна інформація і пропаганда, моніторинг навколишнього природного середовища	1. Поетапне розв'язання техногенно-екологічної проблеми на території Солотвинського гірничопромислового району. 2. Інноваційні методи реконструкції очисних споруд, магістральних водоводів
Регіональна цільова програма розвитку водного господарства та екологічного оздоровлення басейну річки Тиса у Закарпатській області на 2013-2021 роки (ріш. ЗОДА № 847 від 27.12.2013 р.)	1. Сприяння захисту від підтоплення сільськогосподарських угідь. 2. Застосування сучасних методів спостереження та прогнозування паводків. 3. Будівництво, реконструкція та капітальний ремонт гідротехнічних споруд. 4. Ефективне використання меліорованих земель, поліпшення їх екостану. 5. Забезпечення виконання місцевих програм відродження річок і водойм. 6. Розвиток систем водопостачання та водовідведення	1. Застосування розумних технологій для зведення берегоукріплень та проведення протиерозійних заходів. 2. Утворення центрів трансферу технологій, центрів промислового інжинірингу з водопостачання та водовідведення і т.ін.
Стратегія управління відходами у Закарпатській області до 2030 року (ріш. ЗОДА від 08.01.2020 р.)	1. Зменшення обсягів утворення відходів та збільшення обсягу їх переробки/повторного використання. 2. Розробка основ муніципальної системи збору та утилізації твердих побутових відходів	Створення та розбудова системи управління відходами у регіоні на зразок європейської моделі

На рівні Івано-Франківської області найбільш актуальні стратегічні і програмно-цільові документи, що стосуються соціальної та екологічної

компонент якості життя, представлені у табл. 3.3. Їх контент-аналіз дозволив з'ясувати ключові цілі і завдання за цими сферами якості життя та виявити нові перспективи соціоекологічного розвитку регіону.

Таблиця 3.3

**Стратегічне забезпечення соціальної та екологічної компонент якості
життя населення Івано-Франківської області**

Стратегічні документи	Задекларовані напрями та цілі	Нові напрями розвитку, не включені до обраних документів
Програма охорони навколишнього природного середовища Івано-Франківської області до 2025 року (<i>ріш. ІОР № 285-10/2021 від 12.11.2021</i>)	1. Охорона і раціональне використання: водних ресурсів, повітря, земель, природних рослинних ресурсів і ресурсів тваринного світу. 2. Раціональне використання і зберігання відходів. 3. Збереження природно-заповідного фонду. 4. Стратегічна екологічна оцінка, організація праці, забезпечення участі у діяльності міжнародних природоохоронних організацій	1. Створення регіональної інформаційно-аналітичної системи моніторингу стану довкілля. 2. Поетапне розв'язання техногенно-екологічної проблеми на території Калуського гірничопромислового району. 3. Розроблення дієвого економічного та адміністративного стимулювання охорони земель з відповідним нормативно-правовим супроводом на місцевому рівні
Регіональна цільова програма охорони та збереження лісових ресурсів комунального лісового господарства Івано-Франківської області на 2021-2025 роки (<i>ріш. ІОР № 285-10/2021 від 12.11.2021</i>)	1. Запобігання виникненню та ліквідація лісових пожеж. 2. Охорона та збереження лісових ресурсів	1. Розвиток сучасних географічних інформаційних технологій у лісовпорядкуванні та лісовому господарстві. 2. Застосування нових технологій інвентаризації лісів, проведення постійного моніторингу стану лісів у регіоні
Регіональний план управління відходами у Івано-Франківській області до 2030 року (<i>проект</i>)	1. Визначення правил поводження з усіма видами відходів. 2. Планування розташування майбутніх полігонів, комплексів з переробки, перевантажувальних станцій. 3. Фінансова модель розбудови ефективної регіональної системи управління відходами	1. Запровадження постійного моніторингу стану звалищ твердих побутових відходів в області. 2. Підвищення місцевої спроможності контролювати викиди, проводити й аналізувати випробування на викиди аерозолів та інших забруднюючих речовин
Програма соціально-економічного та культурного розвитку області на	1. Імплементация медичної реформи. 2. Підвищення якості освіти, її переорієнтація на потреби ринку	1. Удосконалення форм і методів обслуговування інституціями соціальної інфраструктури

Стратегічні документи	Задекларовані напрями та цілі	Нові напрями розвитку, не включені до обраних документів
2021 рік (ріш. ІОР № 181-7/2021 від 09.07.2021)	праці. 3. Збереження культурної спадщини Прикарпаття. 4. Модернізація та розбудова спортивної інфраструктури області. 5. Зменшення забруднення довкілля. 6. Збереження біорізноманіття	використанням новітніх технологій. 2. <i>Запровадження екологічно-дружніх технологій</i> перероблення відходів і рекультиватії територій регіону, порушених внаслідок розміщення відходів
Комплексна програма “Здоров’я населення Прикарпаття на 2021-2025 роки” (ріш. ІОР №33-2/2020 від 23.12.2020)	1. Збереження та зміцнення здоров’я населення. 2. Підвищення якості та ефективності надання медичної допомоги. 3. Зниження рівня інвалідизації і смертності населення	1. <i>Організація ІКТ-навчання для медичних працівників</i> для формування у них цифрових навиків. 2. <i>Розвиток нових біомедичних технологій та механізмів захисту від небезпечних біорозробок</i>

На розв’язання проблем соціальної сфери Івано-Франківської області, а також на реалізацію пріоритетів регіональної екологічної політики спрямована низка інших актуальних цільових програм та планів, серед яких, зокрема: Програма державного моніторингу у галузі охорони атмосферного повітря зони «Івано-Франківська» на 2021-2025 роки; Регіональна цільова програма «Питна вода» на 2021-2025 роки; Програма розвитку Дністровського регіонального ландшафтного парку на 2021-2025 роки; Програма удосконалення системи соціального захисту населення в Івано-Франківській області на 2021 рік; Регіональна цільова програма попередження дитячої бездоглядності та безпритульності серед дітей, соціального захисту і підтримки дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, захисту їх житлових прав на 2021-2025 роки; Програма розвитку освіти Івано-Франківщини на 2016-2023 роки; Обласна цільова соціальна програма національно-патріотичного виховання дітей та молоді на 2021-2025 роки; «Молодь Прикарпаття» на 2021-2025 роки; Обласна програма «Розвиток паліативної допомоги на Прикарпатті на 2018-2022 роки»; Регіональна цільова програма паспортизації пам’яток містобудування та архітектури Івано-Франківської області на 2021-2025 роки; Обласна програма поліпшення стану безпеки, гігієни праці та виробничого середовища на 2019-2023 роки; Регіональна цільова програма соціального захисту працівників, зайнятих на роботах із шкідливими і важкими умовами праці, на 2020-2024 роки.

Проактивну позицію в напрямку розвитку соціально-екологічної складової якості життя демонструє також Львівська область. У регіоні реалізуються заходи щодо соціальної підтримки вразливих категорій населення (у тому числі на гірських територіях), побудови сучасних освітніх просторів та організації гнучких форм навчання, інформатизації соціальної сфери, покращення функціонування регіонального ринку праці, захисту довкілля і розвитку різних екосистем. Аналіз цих компонент у конкретних галузевих програмах наведений

у табл. 3.4.

Таблиця 3.4

Відображення соціальної та екологічної складових якості життя населення у стратегічних і програмних документах Львівської області

Стратегічні документи	Задекларовані напрями та цілі	Нові напрями розвитку, не включені до обраних документів
Програма соціально-економічного та культурного розвитку Львівської області на 2021-2023 роки (проект)	1. Покращення соціальної інфраструктури, якості, інклюзивності соціальних послуг. 2. Популяризація фізичної культури та масового спорту серед населення. 3. Зниження рівня бідності для соціально вразливих категорій. 4. Підвищення конкурентоспроможності громадян на ринку праці. 5. Запобігання забрудненню води і повітря. 6. Формування екологічної свідомості. 7. Збереження біорізноманіття	1. <i>Посилення інтелектуалізації та цифровізації праці</i> (системи електронного найму, оцінювання, навчання, управління персоналом). 2. <i>Розроблення регіональної інформаційно-аналітичної системи моніторингу стану довкілля</i> (екоплатформа)
Стратегія розвитку освіти Львівщини на період до 2027 року (ріш. ЛОП № 63 від 18.02.2021 р.)	1. Сприяння трансформації змісту освіти та формування новітніх компетентностей. 2. Створення інклюзивного, демократичного, національно орієнтованого, мотивуючого освітнього середовища. 3. Забезпечення ефективного професійного розвитку педпрацівників. 4. Впровадження розумного урядування та фінансової, академічної, кадрової й організаційної автономії закладів освіти	1. <i>Запровадження нових форм електронної освіти</i> (на базі хмарних технологій, соціальних мереж). 2. <i>Посилення розвитку «м'яких» соціальних навиків та креативно-інноваційного мислення</i>
Програма розвитку освіти Львівської області на 2021-2025 роки (ріш. ЛОП № 64 від 18.02.2021 р.)		
Комплексна програма соціальної підтримки окремих категорій громадян Львівської області на 2021-2025 роки (ріш. ЛОП № 54 від 23.02.2021 р.)	1. Надання та виплата допомог і компенсацій. 2. Фінансова підтримка громадських і благодійних організацій. 3. Соціальне обслуговування та підтримка осіб з особливими потребами. 4. Заходи соціального спрямування. 5. Компенсація пільгового перевезення окремих категорій громадян транспортом загального користування та залізничним транспортом	<i>Апробація інтегрованої моделі надання соціальних послуг і деяких видів державної соціальної допомоги, які надаються залежно від сукупного доходу сім'ї (долучення громад області до реалізації експериментального проекту, за підтримки МБРР, з організації в громадах соціальної роботи із сім'ями та дітьми, які належать до вразливих груп та/або перебувають у складних обставинах [4])</i>

⁴ Деякі питання реалізації експериментального проекту з організації в територіальних громадах соціальної роботи із сім'ями та дітьми, які належать до вразливих груп населення та/або перебувають у складних життєвих

Стратегічні документи	Задекларовані напрями та цілі	Нові напрями розвитку, не включені до обраних документів
Програма охорони навколишнього природного середовища Львівської області на 2021-2025 роки (ріш. ЛОР № 72 від 18.02.2021 р.)	1. Розвиток природно-заповідного фонду, збереження біорізноманіття. 2. Формування екологічної свідомості. 3. Організація моніторингу довкілля. 4. Поліпшення екостану поверхневих вод басейнів рік Дністер, Західний Буг, Сян, Дніпро. 5. Вирішення проблем відходів. 6. Охорона і раціональне використання земель, охорона атмосферного повітря. 7. Поглиблення міжнародної співпраці. 8. Забезпечення діяльності регіональних ландшафтних парків	1. <i>Поетапне розв'язання техногенно-екологічної проблеми на території Червоноградського і Стебницького гірничопромислових районів.</i> 2. <i>Розбудова інженерної інфраструктури для організації технологічних виробництв, започаткування гнучких моделей партнерства у сфері поводження з відходами</i>
Програми розвитку лісового господарства Львівської області на 2017-2021 роки (ріш. ЛОР № 363 від 14.02.2017 р.)	1. Поліпшення якісного складу лісів. 2. Створення умов для досягнення оптимальних показників лісистості. 3. Посилення охорони лісів. 4. Відтворення, охорона і раціональне використання мисливської фауни. 5. Підвищення екологічної свідомості	1. <i>Запровадження нових природозберігаючих технологій проведення лісозаготівель.</i> 2. <i>Ведення моніторингу санітарного стану лісів на основі комплексних спостережень та досліджень</i>

Покращення соціальної та екологічної сталості у регіоні є завданням багатьох програмних документів, котрі декларують амбітні цілі, пов'язані з утвердженням високих стандартів життя у Львівській області. Найбільш релевантними є регіональні програми щодо: підтримки галузі охорони здоров'я Львівської області на 2021-2025 роки; розвитку культури Львівщини на 2021-2025 роки; охорони, збереження і популяризації історико-культурної спадщини у Львівській області на 2021-2025 роки; «Молодь Львівщини» на 2021-2025 роки; розвитку фізичної культури та спорту Львівщини на 2021-2025 роки; соціальної підтримки у Львівській області учасників АТО (ООС) та їхніх родин, бійців-добровольців АТО, а також родин Героїв Небесної Сотні на 2021-2025 роки; забезпечення житлом дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування, та осіб з їх числа у Львівській області на 2021-2025 роки; «Безпечна Львівщина» на 2021-2025 роки тощо.

Стратегічна база розвитку соціально-екологічних компонент якості життя населення Чернівецької області також представлена широким спектром програмних документів (тільки за 2021 рік – 9 програм), реалізація яких запланована на найближчі 3-5 років (табл. 3.5).

Таблиця 3.5

**Стратегічне забезпечення соціальної та екологічної компонент якості
життя населення Чернівецької області**

Стратегічні документи	Заявлені напрями та цілі	Нові напрями розвитку, не включені до обраних документів
Комплексна програма охорони навколишнього природного середовища «Екологія» у Чернівецькій області на 2019-2021 роки (ріш. ЧОР № 42-30/19 від 27.03.2019)	1. Продовження будівництва та реконструкції очисних споруд області. 2. Збільшення площі природно-заповідного фонду області. 3. Вироблення системи роздільного збирання, транспортування, сортування, переробки та утилізації відходів. 4. Продовження впровадження заходів із екологічної освіти та науки у сфері поводження з відходами	1. Стимулювання впровадження інноваційних технологій (смарт-інфраструктури) у сфері поводження з побутовими і промисловими відходами. 2. Підтримка передових дослідницьких проєктів із забезпечення екологічної безпеки та збереження біорізноманіття
Комплексна програма розвитку освітньої галузі Чернівецької області на 2018-2022 роки (ріш. ЧОР № 9-21/18 від 27.03.2018 р.)	1. Розвиток дошкільної, загальної середньої, професійно-технічної та позашкільної освіти. 2. Підтримка обдарованої молоді. 3. Розвиток інклюзивної освіти для дітей з особливими потребами. 4. Забезпечення якості освітньої діяльності	1. Створення і поширення інституту наглядових рад при закладах професійно-технічної освіти як спеціального органу контролю якості освіти. 2. Розроблення механізмів матеріального стимулювання обдарованої учнівської молоді
Регіональна програма розвитку культури на 2020-2022 роки (ріш. ЧОР № 226-35/19 від 18.12.2019)	1. Створення умов для функціонування базової мережі закладів культури і мистецтва. 2. Створення умов для розвитку народної творчості, підтримка мистецьких закладів освіти. 3. Промоція культурного потенціалу Буковини	1. Розширення інструментів фінансової підтримки креативних індустрій 2. Долучення до програми Європейського Союзу «Креативна Європа» через регіональні проєкти у сфері культури, медіа, міжкультурного діалогу
Регіональна програма молодіжної політики у Чернівецькій області на 2021-2025 роки (ріш. ЧОР № 20-2/21 від 30.03.2021 р.)	1. Забезпечення виховання молодих людей на засадах патріотизму, духовності. 2. Створення умов для культурного і фізичного розвитку молоді. 3. Підтримка молодіжного волонтерського руху як засобу вторинної зайнятості молоді	1. Розширення інноваційно-інформаційного простору для забезпечення розвитку молоді. 2. Посилення роботи з розвитку міжнародного молодіжного співробітництва і проєктів (Креативна Європа, Еразмус+, EU4Youth)
Регіональна програма підтримки обласних комунальних закладів охорони здоров'я на 2020-2022 роки (ріш. ЧОР № 22-2/21 від 30.03.2021 р.)	1. Підвищення ефективності, якості та доступності медичного обслуговування. 2. Співфінансування забезпечення обласних закладів охорони здоров'я лікарськими засобами, дороговартісними витратними матеріалами. 3. Покращення матеріально-технічної бази медичних закладів, проведення капітальних та ремонтних робіт. 4. Подолання гострої респіраторної хвороби COVID-19	1. Розвиток цифрових трансформацій в системі охорони здоров'я. 2. Долучення закладів охорони здоров'я регіону до ініціатив, пов'язаних із запровадженням нових електронних сервісів для протидії поширенню COVID-19

Регіональна соціальна та екологічна політика у Чернівецькій області ґрунтується на багатьох інших стратегіях і програмах, які стосуються, зокрема: запобігання дитячій бездоглядності та розвитку сімейних форм виховання на 2017-2021 роки; соціальної підтримки сімей, дітей та молоді в Чернівецькій області на 2017-2021 роки; підвищення якості національно-патріотичного виховання дітей та молоді Чернівецької області на 2017-2021 роки; забезпечення молоді житлом на 2018-2022 роки; розвитку фізичної культури і спорту Чернівецької області на 2018-2021 роки; охорони та збереження об'єктів культурної спадщини Чернівецької області на 2018-2022 роки; соціальної підтримки окремих категорій громадян «Турбота» на 2019-2021 роки; соціальної підтримки учасників АТО/ООС та членів їх сімей на 2020-2022 роки; забезпечення житлом учасників бойових дій та членів сімей загиблих, які потребують поліпшення житлових умов на 2021-2022 роки; створення безперешкодного життєвого середовища для осіб з інвалідністю на 2021-2023 роки; «Власний дім» на 2021-2025 роки; запобігання та протидії домашньому насильству і насильству за ознакою статі, забезпечення гендерної рівності, протидії торгівлі людьми на 2021-2023 роки у Чернівецькій області; розвитку мережі закладів професійної (професійно-технічної) освіти Чернівецької області до 2027 року (стратегія).

За результатами проведеного контент-аналізу стратегічного забезпечення екологічної та соціальної компонент якості життя у Карпатському регіоні України можна відзначити його проактивну позицію у регулюванні цих питань. Включеність регіону у сучасні процеси екологізації та гуманізації суспільного розвитку, його орієнтованість на загальноєвропейські та світові тренди при формуванні соціальної та екологічної політики підтверджують наміри щодо утвердження високих стандартів життя населення Карпатського регіону. Попри деяку шаблонність і декларативність стратегій та програм щодо розвитку екологічної і соціальної компонент якості життя населення Карпатського регіону України, виявлено низку переваг та перспектив для удосконалення чинної стратегічної бази (табл. 3.6).

Таблиця 3.6

Ключові переваги і недоліки стратегічного забезпечення екологічної та соціальної компонент якості життя у Карпатському регіоні України

Критерії оцінювання	Переваги	Недоліки (резервні можливості для удосконалення)
<i>Процедура створення та оцінки результатів регіональних стратегій</i>	Спрощена та уніфікована процедура відповідно до затверджених методичних рекомендацій Міністерства пришвидшує та полегшує процеси розроблення і прийняття стратегій	Надмірна формалізація і шаблонне слідування методиці залишають поза увагою велику кількість вагомих проблем місцевого розвитку, не враховуючи специфіку тієї чи іншої території
<i>Узгодженість соціальних та екологічних</i>	Екологічна експертиза регіональних планів заходів щодо соціально-економічного розвитку,	Відсутність комплексних оцінок екологічних та соціальних впливів і комплементарності

Критерії оцінювання	Переваги	Недоліки (резервні можливості для удосконалення)
<i>пріоритетів сталого розвитку, врахування їх імплікацій</i>	захисту довкілля, раціонального природокористування та інших питань є обов'язковою	чинних програм, планів і стратегій; недостатність додаткових заходів, спрямованих на мінімізацію або компенсацію потенційних залишкових негативних наслідків
<i>Практичність стратегічних цілей і завдань</i>	-	Проблема декларативного характеру переважної більшості обласних стратегій, цільових програм і відповідно планів їх реалізації
<i>Реальність виконання стратегій, програм і планів</i>	Присутній прогрес і позитивна практика за деякими стратегічними ініціативами, де спостерігається посилення державний і громадський контроль	Контroversійність обраних цілей щодо зміцнення соціальної та екологічної компонент якості життя в контексті ресурсних можливостей областей
<i>Галузеві пріоритети соціально-екологічної політики</i>	Чітка галузева спрямованість відповідної політики за областями: зміцнення екологічної безпеки і збереження біологічного різноманіття (Закарпатська обл.), соціальна підтримка вразливих категорій (Івано-Франківська обл.), розвиток освіти та зменшення забруднення довкілля (Львівська обл.), молодіжна політика (Чернівецька обл.)	Недопрацьованість інших важливих проблем та потреб місцевого розвитку

Загалом, для імплементації ініціатив у сфері екологізації та соціального поступу, а також розширення співпраці областей Карпатського регіону з міжнародною спільнотою потрібно нарощувати власний інноваційний та «цифровий» потенціал, підвищувати регіональну конкурентоспроможність, покращувати інституціональну складову політики забезпечення соціоекологічної сталості регіону.

РОЗДІЛ 2. ПРІОРИТЕТИ ТА ЗАСОБИ ПОКРАЩЕННЯ СЕРЕДОВИЩА ЯКОСТІ ЖИТТЯ НАСЕЛЕННЯ КАРПАТСЬКОГО РЕГІОНУ УКРАЇНИ: ЕКОЛОГІЧНІ ТА СОЦІАЛЬНІ ДЕТЕРМІНАНТИ

2.1. Стратегічні пріоритети покращення екологічного та соціального середовища якості життя населення

Якість життя населення регіону визначає гамма різноманітних аспектів з усіх сфер людського життя, зокрема його економічного, природного, суспільно-політичного, соціального середовища. Комплекс умов та чинників, причому не лише існуючих, але й таких, що розвиваються, формують у зримій перспективі, обумовлює потребу в застосуванні системно-стратегічного підходу до планування та реалізації політики зростання якості життя населення Карпатського регіону України. Аспект системності – в ідентифікації повноцінного складу елементів, взаємодія між якими забезпечує керований перебіг процесів у відповідності до реалізації завдань та генеральної мети регіональної політики водночас узгодженої зі суспільно-особистісними запитамі населення; стратегічності – у наперед чітко визначених стратегічних орієнтирах (завдання), баченні динамічно змінної, втім кінцевої (хоча закономірно перманентної з огляду на подальший розвиток середовища якості життя) точки (ситуації) досягнення екологічної рівноваги та соціальної стабільності як прямих передумов гарантування бажаної якості життя, налаштованості на єдність заради кінцевого результату всього спектру інституційного забезпечення, механізмів, інструментів, засобів як прямого, так і опосередкованого впливу.

Нині в областях Карпатського регіону України реалізується комплекс заходів, орієнтованих на збереження навколишнього природного середовища, посилення параметрів екологічної рівноваги тощо, з одного боку, та створення умов соціальної підтримки, захисту, допомоги, – з іншого. Актуальною є й низка довго і коротко строків ініціатив суспільно-політичного та економічного характеру, результати впровадження яких сприяють покращенню середовища проживання і господарювання людини, соціуму. Однак, визріла актуальність запровадження більш прогресивного і проактивного підходу до випереджального досягнення цілей і завдань сталого розвитку, вирішення екологічних і соціальних проблем територій. Його принциповими положеннями є довгострокова соціо-природна рівновага при вирішенні проблем у екологічній та соціальній сферах на основі потенціалу і можливостей економічного та суспільно-політичного секторів; цілеорієнтованість; етапність; стратегічний характер; випереджальність, гнучкість за орієнтації на нові виникаючі потреби і запити населення у відповідності до еволюції запитів і потреб, у т. ч. відносно умов середовища проживання; побудова нової моделі випереджального

узгодження екологічних та соціальних інтересів в системі якості життя населення регіону на протигагу політиці некерованого споживання ресурсів та пошуку шляхів подолання екологічних і соціальних проблем, які розвиваються.

Новий підхід потребує уточнення (визначення нових) цільових орієнтирів політики підвищення якості життя населення регіону, у відповідності до досягнення яких формується інструментарій механізмів, заходів та засобів регіональної політики. При цьому не відкидається й блок базисних (таких, що в більшій мірі націлені на захист і збереження існуючого потенціалу (природного, демографічного, культурного, гуманітарного тощо), але додається блок стратегічних (реалізація яких, власне, й забезпечує перехід до засад нової моделі політики забезпечення якості життя в регіоні) орієнтирів.

Потреба у поділі орієнтирів на блоки «збереження» й «розвиток» обумовлена наступним. Спершу потрібно утримати, а в ідеалі – відновити та розвинути, потенціал існуючої екосистеми, ліквідувати причини і наслідки структурних проблем у сфері економічного розвитку, функціонування соціальної інфраструктури й ринку праці, соціальної дестабілізації, негативного впливу антропогенних чинників на довкілля, руйнівні наслідки природокористування, які роками накопичувалися у регіоні. Однак, одночасно слід реалізувати політику поступу, побудови нової системи екологічної рівноваги та соціальної стійкості і стабільності. Таким чином, мінімізуються ризики й загрози фази переходу до нової моделі якості життя в регіоні.

Інший засадничий аспект полягає в тому, що формування цільових орієнтирів політики відбувається під дією комплексу чинників та умов зовнішнього і внутрішнього середовища. Відповідно, розвиток має бути адаптивним до них, а пріоритети поступу – націленими на реалізацію власних соціально-гуманітарних й інших інтересів в узгодженні з глобальними, національними й регіональними тенденціями еволюції інституційних систем якості життя. Відповідно, зовнішні інституційні пріоритети (глобальні цілі та поточні ініціативи ООН, ОЕСР, Європейської Комісії, Світового банку та ін. міжнародних організацій, урядів країн, економічних і політичних союзів), а також стратегічне бачення формування й реалізації внутрішнього ресурсного потенціалу соціально-економічного розвитку територій Карпатського регіону України в більшій мірі визначають характер стратегічних цільових орієнтирів політики якості життя. Тоді як параметри розвитку цих територій у руслі загальнодержавної політики, чинних регіональних стратегій областей Карпатського регіону – базисних.

Важливо зауважити на тому, що на сучасному етапі розвитку Україна взяла курс на всеосяжну євроінтеграцію, що підтримується більшістю населення, особливо західної України. Позаяк, середовище країн ЄС слугує таким сучасним орієнтиром високої якості життя для українців, які проживають на території Карпат. Це дає підстави для двох висновків. По-перше, інструментарій державного регулювання має орієнтуватися на формування середовища аналогічних характеристик якості життя, передусім у контексті соціо-природного, еколого-економічних, суспільно-політичних та інших чинників.

По-друге, важливо не лише прагнути до конвергенції з актуальними характеристиками, але взяти курс на імплементацію визначальних тенденційних характеристик розвитку середовища якості життя у країнах ЄС та в межах регіональної політики союзу на загал (йдеться про сучасні практики політики розвитку зеленої економіки й безпосередньо енергетики, смарторієнтованого регіонального розвитку, біотехнологій, культурних та креативних індустрій, цифрової медицини, транспорту й мобільності, інформаційних технологій управління шумом, викидами шкідливих речовин тощо).

Йдеться про зміну стратегічного підходу на смарт-орієнтований, запровадження сучасних рішень з інформаційно-комунікаційного управління функціонуванням та розвитком міст і конгломерацій, заміщення сировинних галузей розвитком зеленої економіки, реалізацію інструментів соціальної згуртованості та задіяння всіх чинників, включно з культурними, задля розвитку екологічної грамотності, раціонального та безпечного споживання (рис. 4.1).

Ці та інші стратегічні пріоритети, а також реперні точки регіональної політики покращення якості життя населення задіянням екологічних та соціальних детермінант мають бути належним чином інституціонально закріпленими, що актуалізує декомпонування Державної програми розвитку регіону українських Карпат, посилення її спеціалізації, фокусування на найбільш критичній проблематиці та одночасно пріоритетних сферах підтримки і стимулювання соціально-економічного й суспільного поступу територій Карпатського регіону України. Пілотним має стати найбільш відповідальний проєкт – Комплексна програма покращення якості життя населення зі зосередженням ключової уваги навколо екологічної та соціальної проблематики сталого розвитку й відповідальності. Регіональним органам влади Карпатського регіону потрібно ініціювати перед Кабінетом Міністрів України прийняття відповідного документа з конкретизацією специфіки, чітких напрямів, інструментарію регулювання, критеріїв контролю й оцінювання ефективності, організаційного і фінансово-ресурсного забезпечення. Прийняття такого рішення на рівні центральних органів влади дозволить привернути належну увагу до цієї проблематики, сформуванню інституційно-правову та організаційну спроможність, розширити джерела ресурсного забезпечення реалізації заходів політики включно з фондами міжнародної технічної фінансової допомоги. Подальший розвиток системи програмування політики покращення якості життя населення регіону має знайти своє продовження у межах внутрішніх обласних програм соціально-економічного та культурного розвитку, стратегічних і операційних рішень територіальних громад.

Прикладна місія програми – виступ інституційно-координуючою площадкою, де генеруються та ініціюються заходи за пріоритетними напрямками покращення середовища життя населення головню за векторами збереження природного навколишнього середовища і удосконалення соціальних аспектів захищеності людини, які, втім, не розрізнені, а тісно пов'язані між собою створюючи ефекти синергії у вигляді соціо-екологічної рівноваги й стабільності в регіоні.

Рис. 4.1. Стратегічні пріоритетні сфери реалізації еколого-соціальних детермінант покращення якості життя населення Карпатського регіону України

Джерело: авторська розробка

Характеристики підпрограм.

1. Смартпросторовий розвиток.

Одним з пріоритетних напрямів, впровадження якого дозволяє поєднати соціальні та екологічні чинники підвищення якості життя населення регіону та одночасно відповідає сучасним тенденціям пріоритезації регіонального розвитку в країнах ЄС⁵, є становлення та розвиток проєктів смартміст, конгломерацій та територій як цілісних схем взаємозв'язків інформаційно-комунікаційних технологій з Інтернет речей (*IoT*), що сприяє значній ефективізації управління процесами функціонування комунальних господарств та переходу на принципово нову концепцію якості життя громадян. Побудова смартміст на

⁵ Довідково. У 2020 р. в Німеччині оголошено про початок фінансування 32 проєктів розумних міст (*Smart City Model Project*), орієнтованих на модернізацію управління в муніципалітетах шляхом розробки інтегрованих стратегій розумного міста і їх практичної реалізації. У 2014-2020 рр. в Італії реалізувалася програма удосконалення системи міських послуг, в основі якої – інноваційний підхід до впровадження інформаційних технологій і 2цифрових послуг як інструментів підвищення рівня якості життя населення. У Великій Британії продовжується реалізація глобального проєкту зі створення розумних міст у межах єдиної Стратегії цифровізації країни (2017 р.), яких вже налічується понад 20. Розумні міста передбачають мережеві транспортні системи, цифрові платформи для розрахунків та отримання адміністративних послуг, смарттехнології енергозбереження, смартсервіси з посилення міської безпеки, ін.

даному етапі розвитку людства – безальтернативна перспектива становлення нової якості життя за одночасно оптимального й найбільш раціонального використання бюджетно-ресурсного забезпечення громад, оптимізації всіх процесів управління розвитком міст і прилеглих територій, усунення неефективних технологічних ланок засобами отримування, зчитування та опрацювання даних у безперервному режимі. Такі системи управління дозволяють удосконалити (причому в межах єдиної злагоджено функціонуючої господарської системи) функціонування всіх елементів як загальної, так і безпосередньо соціальної інфраструктури (освіти, охорони здоров'я, житлово-комунального господарства, пасажирського транспорту і зв'язку, культури, побутового обслуговування тощо).

Потрібно зауважити, що побудова, розвиток і ефективне функціонування, поширення практики смартміст безпосередньо залежить від повноцінного становлення в країні та регіоні цифрової економіки і суспільства. Враховуючи, що на нині міське населення Карпатського регіону у превалюючій більшості має доступ до Інтернет, для повноцінної інклюзії суб'єктів у системі еволюції смартміст важливо вести мову про подальший розвиток й істотне удосконалення елементів інфраструктури цифрової трансформації економіки й суспільства. Йдеться про формування повноцінної м'якої та твердої інфраструктури цифровізації, її техніко-технологічне забезпечення, запровадження технологічних інновацій, формування сучасної e-infrastructure, обслуговування цифрових комунікацій суб'єктів цифрової економіки, цифровізацію об'єктів соціальної інфраструктури, розвиток е-урядування, перехід на Індустрію-4,0, повномасштабну діджиталізацію, створення хай-тек кластерів, стимулювання міжсекторної і міжгалузевої інформаційно-комунікаційної взаємодії та створення галузевих цифрових платформ.

Необхідне використання та реалізація потенціалу суб'єктів сектору ІКТ, які набули активного розвитку у великих містах регіону, особливо у м. Львові; ІТ-кластери на сьогодні створені та реалізують власні проекти, в тому числі з покращення міської та приміської інфраструктури, розвитку смартсистем надання повного спектру послуг населенню та суб'єктам господарювання, у кожному з обласних центрів регіону – у містах Івано-Франківську, Львові, Ужгороді, Чернівцях.

Перспективними напрямками становлення й розвитку смартміст мають стати системи:

- (1) смартфінансів;
- (2) технологій розумної інфраструктури;
- (3) «розумного» населення;
- (4) управління відходами та захистом навколишнього природного середовища;
- (5) транспортних смарттехнологій;
- (6) містобудівного планування та проектування забудови для залучення, збереження й ефективного використання альтернативної енергії заради повноцінного обслуговування всіх підсистем комунального господарства.

2. Зелена економіка.

Метою політики активного стимулювання розвитку галузей зеленої економіки є повноцінне узгодження та посилення дії екологічних й соціальних чинників забезпечення і соціо-еколого-економічного розвитку регіону, збереження природної екосистеми, біологічного різноманіття та мінімізація ризиків інтенсивного, часто нерационального використання природних ресурсів, антропогенного впливу на навколишнє природне середовище, підвищення добробуту людей та забезпечення соціальної справедливості за одночасного покращення ситуації зі зайнятістю й доходами місцевого населення, розвитком приватного екологічно чистого і соціально відповідального бізнесу.

Під час реалізації програми розвитку галузей зеленої економіки важливо досягти завдань мінімізації та розподілу навантаження на природні екосистеми, захисту, збереження та відновлення навколишнього природного середовища, сталого використання екосистемних послуг, запровадження обліку ресурсів екосистем задля планування процесів подальшого сталого розвитку територій регіону, формування екологічної культури населення та дбайливого ставлення до біологічних видів⁶.

Напрямами реалізації заходів підпрограми розвитку галузей зеленої економіки мають стати:

- зелена енергетика (економічне стимулювання, організаційна та інша підтримка проєктів з розвитку відновлювальних джерел енергії, передусім сонячної та вітрової; підтримка проєктів соціально відповідального бізнесу, які запроваджують заходи з енергоефективності, закуповують електроенергію з відновлюваних джерел або виробляють її самостійно, відмовляються від використання викопного палива, електрифікують виробничі процеси й транспорт; здійснення інформаційних кампаній зі підвищення поінформованості населення, надання фінансових стимулів для переходу на енергозбереження й залучення енергії з відновлювальних джерел);

- зелене сільське господарство, а також міжгалузеві кластери (здебільшого в трикутнику: енергетика – сільське господарство – промисловість) на основі спільного створення, використання та зберігання енергії з альтернативних джерел (підтримка та стимулювання розвитку ресурсозберігального, органічного і кліматостійкого землеробства у взаємодії зі заходами посилення контролю за потраплянням шкідливих речовин з сільськогосподарських та фермерських господарств у водний та повітряний басейни регіону; розвиток внутрішнього ринку продукції органічного сільськогосподарства; надання пільг та субсидій суб'єктам господарювання у сфері

⁶ *Довідково.* Сучасним трендом країн ЄС стала розбудова смартінфраструктури в містах. Проєкти орієнтовані на інтеграцію цифрових технологій заради самоконтролю і точності під час ухвалення рішень; ефективізації та економії витрат; надійності, безпеки, захисту і стійкості; взаємодії і розширення можливостей користувачів; збору та аналізу даних, проектування адаптивності; кращої спроможності, а ніж фізична інфраструктура. Критеріями ефективності проєктів смартрозвитку є: (1) позитивний вплив на довкілля, (2) розумне використання водних ресурсів, (3) розумне управління відходами, (4) розумне енергоспоживання, (5) розумна мобільність, (6) розумне врядування, ін.

зеленого сільського господарства);

- зелена промисловість (організаційна та інша підтримка при створенні еко-промислових парків; розвиток інфраструктури підтримки зеленої промисловості (у т. ч. консалтингової з функціями поширення інформації, проведення тренінгів, налагодження технологічної співпраці, оцінювання проєктів та надання рекомендацій) та надання фінансово-кредитного забезпечення реалізації проєктів і програм у цій сфері; бюджетно-грантова підтримка стартапів малого й середнього бізнесу у сфері зеленої промисловості, АПК);

- екологічно чистий транспорт (залучення зовнішнього фінансово-інвестиційного ресурсу для закупівлі парку електричного автотранспорту міського та міжміського сполучення);

- стійкий туризм (посилення екологічного нагляду за станом туристичного освоєння територій, неконтрольованим використанням автотранспорту, енергії, питної води тощо; паритетний розподіл благ та відповідальності від розвитку туризму між суб'єктами господарювання і суспільством, урахуванням інтересів сталого розвитку територій та добробуту місцевого населення; ретельне планування та контроль розвитку туристичного бізнесу в регіоні на засадах принципів раціонального природокористування, органічного поєднання розвитку туристичної діяльності та інфраструктури в системі історично сформованого середовища, збереження унікальної своєрідності місцевості українських Карпат; маркетингова підтримка проєктів з розвитку стійкого туризму, у т. ч. засобами зонування, брендування територій, зростання потенціалу та розвитку малої інфраструктури);

- управління комунальними відходами (скорочення обсягів утворення, розвиток елементів сектора їх переробки, утилізації та знешкодження), розвиток зелених міст (які проєктуються з урахуванням впливу на довкілля, оптимально-мінімізованого споживання енергії, води та продуктів харчування, недопущення нерозумного вивільнення теплової енергії, забруднення атмосферного повітря і води).

3. Безпека споживання.

Політика безпеки споживання як напрям посилення впливу екологічних й соціальних детермінант покращення якості життя населення таргетована на імплементацію сучасних прогресивних практик європейського підходу до сталого розвитку⁷. Це парадигма вертикально (рівні відносин: особа – домогосподарства – суб'єкти господарювання – громади – регіони – країна) і горизонтально (стадії суспільного відтворення: виробництво – розподіл – обмін – споживання) пронизуючої субсистеми задоволення потреб у самовідтворенні

⁷ *Довідково.* Система захисту прав споживачів у європейських країнах посідає одне із провідних місць у процесі формування економічної та соціальної політики. Обізнані, поінформовані і наділені реальними правами споживачі є двигуном економічних змін, їх вибір стимулює впровадження інновацій та розвиток економіки. Метою реалізації споживчої політики ЄС визначено стабільний розвиток внутрішнього ринку та поточний вплив на повсякденне життя громадян, який здійснюється шляхом забезпечення пріоритетності потреб споживачів. Під час розроблення та прийняття законодавчих актів враховуються такі міжнародні документи з питань захисту прав споживачів, як Керівні принципи ООН для захисту прав споживачів, Хартія основних прав Європейського Союзу, директиви ЄС з актуальних проблем захисту прав споживачів.

(нанорівень) головно через збереження здоров'я, надання благ суспільного характеру, як от – зайнятість, доходи, соціальні гарантії, відповідальна поведінка (мікрорівень), захист довкілля та внесок у соціально-економічний поступ, раціональне використання людського, природно-ресурсного та ін. потенціалу територій (мезорівень), забезпечення гармонійного й безпечного розвитку суспільства, економіки та довкілля (макрорівень) як імперативу сталого розвитку.

Актуальність реалізації заходів за цим напрямом регіональної політики підсилюється фактом того, що наявна на нині структура споживання на всіх рівнях системної ієрархії управління, як в економіці України на загал, так і у Карпатському регіоні зокрема, не відповідає сучасним прогресивним практикам ЄС. Йдеться про дефіцит ресурсів та недосконалість споживчого кошика; домінування споживчих (особливо товарів першої необхідності) витрат у загальній структурі споживання домогосподарств; дуалізм ефекту збільшення видатків населення на охорону здоров'я, освіти та культуру; обсяги відходів утворюваних домогосподарствами й суб'єктами господарювання; використання бізнесом матеріально-технічної та техніко-технологічної бази здебільшого орієнтованої на максимізацію прибутків на противагу довгостроковому раціональному ресурсо ощадному та безпечному для навколишнього природного середовища господарюванню; нераціональний розподіл фінансово-ресурсного, інвестиційного та іншого забезпечення заходів обласних програм соціально-економічного, з одного боку, та збалансованого соціо-еколо-економічного, іншого боку, розвитку регіонів та країни.

Інструментарій регіональної політики забезпечення належного рівня безпеки споживання доцільно узгодити з імплементацією європейських практик забезпечення безпеки споживання, соціально відповідального ставлення до планування діяльності на рівні т. зв. центрів формування споживання – особи, домогосподарств, суб'єктів господарської діяльності, територіальних громад, регіонів, країни загалом, а також ухваленням компромісних рішень на користь довгострокових цілей сталого розвитку суспільства, регіону й країни на загал.

Таким чином, необхідна реалізація заходів економічного, інституційного, організаційного, інформаційно-психологічного та іншого характеру, орієнтованих на досягнення наступних змін:

- на рівні особи, домогосподарств – розвиток культури та перехід до ціннісно-розумного споживання у руслі формування і реалізації людського капіталу (інвестиції в освіту, здоров'я, мобільність, досвід, мотивацію), обмеження непродуктивного та шкідливого споживання, забезпечення екології споживання (при обранні товарів, послуг та їх утилізації);

- на рівні суб'єктів господарювання – досягнення планомірного збалансованого зростання на засадах нарощування та ефективного використання інтелектуально-кадрового капіталу, ведення «чесного» бізнесу, забезпечення ресурсо ефективного та чистого виробництва, дотримання технічних стандартів і регламентів, внеску в розвиток регіональної економіки та захист довкілля, покращення якості життя населення, розвитку внутрішнього ринку та підтримки

здорової конкуренції;

- на рівні громад – забезпечення оптимального балансу між бюджетною стійкістю та стабільністю (як критерію фінансово-бюджетної спроможності підтримувати соціально-економічний поступ і безпеку розвитку територій), з одного боку, та інвестиціями (суттєво проактивніша політика) в охорону здоров'я, якісне харчування та систему споживчих послуг, житло і умови проживання, комунікації та зв'язок, доступ до цифрової інфраструктури та систем цифрової економіки й комунікацій, дозвілля і відпочинок, модернізацію ринку праці та створення нових конкурентоспроможних робочих місць, – з іншого;

- на рівні регіону – вирівнювання диспропорцій фінансово-ресурсного забезпечення програм і проєктів екологічної рівноваги й соціальної стійкості в системі політики зростання якості життя за територіями регіону; введення параметрів та індикаторів безпеки споживання до критеріїв оцінювання якості та ефективності заходів регіонального розвитку, у т. ч. за функціональними сферами та напрямками регулювання;

- на центральному рівні – покращення інституційного забезпечення (нормативно-правові акти й директиви, інституції) державної політики регулювання безпеки споживання шляхом створення відповідного органу (делегування відповідних функцій і завдань), а також запровадження процедур, пов'язаних з безпекою споживання, належних механізмів оцінювання й контролю, становлення положень спадковості державної політики в цій сфері задля формування моделі сталого споживання суспільства, створення умов для модернізації підприємницького сектора національної й регіональних економік відносно безпеки у сфері матеріально-технічного та техніко-технологічного забезпечення й сталого виробництва.

4. *Резистентна охорона здоров'я*

Ефективність функціонування медичної системи безпосереднім чином позначається на якості життя населення, оскільки має пряме відношення до здоров'я – головної детермінанти задоволення людини життям. Системні проблеми функціонування вітчизняної системи охорони здоров'я не дають підстав стверджувати про її виступ чинником позитивного впливу на якість життя населення, у т. ч. в Карпатському регіоні країни. Позаяк, у сьогоdnішній ситуації глобальних трендів техногенного, пандемічного та ін. характеру, особливо COVID-19, виклики функціонування вітчизняної системи охорони здоров'я лише посилилися. Йдеться про високий рівень захворюваності медичного персоналу, значні навантаження на медичну систему, обмеження можливостей надання допомоги населенню з іншими хворобами, проведення планових операцій та вакцинації від інших вірусних інфекцій. Під час карантину почастішали випадки домашнього насилля, психічних розладів та різного роду залежностей. Карантинні обмеження стали однією з причин загальної економічної стагнації.

Пандемія COVID-19 призвела до послаблення безпеки соціальної сфери, відтворення населення та трудового потенціалу (зростання навантаження на

систему соціального захисту населення, ускладнення навчального та освітнього процесів, погіршення якості та обмеження доступності до низки послуг соціальної інфраструктури, ускладнення мобільності населення), ринку праці та зайнятості населення (розвинулися практики вимушеної неповної зайнятості та безробіття, втрати значної частини доходів працюючих, закриття підприємств, зменшення обсягів господарської діяльності та скорочення у зв'язку з цим робочих місць, ускладнення соціально-трудоких відносин між роботодавцями та найманими працівниками), міграційної сфери (ускладнилися переміщення населення в системі зовнішньої трудової міграції, що призвело до втрати доходів й інвестицій, зниження рівня платоспроможного попиту).

Вказане актуалізує завдання включення до системи пріоритетних векторів регіональної політики забезпечення якості населення регіону такого напрямку, як формування резистентної системи охорони здоров'я. Йдеться про її функціонування на засадах принципів сучасності й ефективності, своєчасності й оперативності, здатності швидко адаптуватися відносно протидії новим захворюванням, у т. ч. в умовах активізації пандемій, іншої глобальної нестабільності, загроз техногенного характеру⁸.

У європейській практиці такий підхід набув поширення у вигляді когнітивних технологій мереж управління здоров'ям, в основі яких – платформи цифрової комунікації, де сходиться й опрацьовується інформація зі застосуванням технологій Big Data, штучного інтелекту, приймаються персоніфіковані рішення відносно симптоматики, діагнозу та методів лікування.

Такі методи вже зараз мають радикальний якісно позитивний вплив на способи взаємодії людей з елементами системи охорони здоров'я, технологіями в галузі автоматизації, машинного навчання та інформаційних зв'язків і комунікацій, підміняючи собою перший етап технологічного процесу лікування хворих, особливо на сучасні захворювання – COVID-19, серця, гіпертензії, інсульту, ожиріння, раку, діабету тощо, забезпечуючи суттєве зниження смертності, а також посилення резилентності й ефективності регіональних систем охорони здоров'я в умовах сучасних пандемій та глобальної нестабільності.

Відповідно, необхідно активізувати заходи організаційного і інвестиційно-економічного характеру, спрямовані на реалізацію інформаційно-технологічних стартапів у сфері медицини та охорони здоров'я, кінцевим продуктом яких стануть нові інноваційні системи створення та розвитку когнітивних мереж управління здоров'ям населення регіону.

5. Солідарна соціальна відповідальність.

Соціальна відповідальність бізнесу та розвиток соціально-відповідального підприємництва не новий інструмент в системі політики згуртованості

⁸ *Довідково.* У країнах ЄС система розумного управління медичним обслуговуванням (через застосування смарттехнологій) дозволяє перетворити дані про здоров'я населення на клінічну інформацію (електронна реєстрація пацієнта, дистанційна діагностика, спостереження, лікування тощо), покращує доступність системи медичних послуг для всіх верст і категорій населення, сприяє соціальній інклюзії, зростанню рівня якості медичної допомоги, а також своєчасності її надання у різні пікові періоди (ситуації), зокрема в пандемічні

суспільства заради сталого розвитку. Однак, на нині він потребує модернізації й нового підходу до впровадження як об'єднавчої платформи активізації екологічних і соціальних детермінант покращення якості життя населення регіону. Відповідно, метою діяльності в цьому напрямі є одночасне досягнення таких змін: (1) створення нових суб'єктів господарювання та розширення обсягів діяльності діючих з метою покращення зайнятості та збільшення доходів населення, (2) покращення екологічної ситуації в регіоні за рахунок спеціалізації все більшої чисельності суб'єктів господарювання на екологічно чистих видах господарювання, а також виробництві та збуті екологічно чистої продукції, (3) концентрація зусиль (організаційних, фінансових, матеріально-технічних, інформаційних та ін.) представників суспільства навколо вирішення проблем розвитку територій – фінансування соціально-орієнтованих заходів, політики соціальної згуртованості та інклюзії, розвитку трудових ресурсів потенціалу, повноцінного соціокультурного розвитку та захисту навколишнього природного середовища.

З-поміж всього спектру завдань соціальної відповідальності бізнесу, актуальність розвитку яких також беззаперечна, пріоритетними у контексті підсилення еколого-соціальних детермінант якості життя населення Карпатського регіону видаються: поширення процесів цифровізації⁹; посилення соціальної відповідальності підприємництва перед суспільством; покращення відносин представників підприємництва та споживчого сектора; збільшення ролі представників бізнесу у захисті довкілля. Важливо аби політика в цьому руслі реалізувалася з дотриманням принципів соціального партнерства й прозорості взаємодії бізнесу, громади та держави; добровільності, ініціативи з боку бізнесу, системності підходу, розподілу та делегування функцій, непрямого, однак зовнішнього й внутрішнього, стимулюючого характеру, націленості на зниження рівня існуючої соціально-економічної нестабільності, достатності інституціонального забезпечення.

При цьому важливо переорієнтувати бізнес на ресурсо ефективне і чисте виробництво, для застосування у виробничих процесах превентивних екологічних стратегій, у т. ч. як чинника зростання економічної ефективності господарювання, зниження загроз для населення, майбутніх поколінь і послаблення навантаження на навколишнє природне середовище. Ресурсо ефективне виробництво передбачає скорочення споживання сировини, матеріалів, води та енергетичних ресурсів, відмову від використання токсичних матеріалів, а також скорочення обсягів викидів і відходів виробництва у всіх галузях реального сектору економіки, забезпечення балансу між впливом на екологію та фінансовою стабільністю бізнесу.

Активізація процесів поширення соціально-екологічної відповідальності підприємництва має реалізуватися зі застосуванням повноцінного

⁹ *Довідково*. Інститутами сприяння поширенню процесів цифровізації в ЄС, які найбільш активно розвиваються, стали: фабрики майбутнього (*Factories of the Future*), цифрові інноваційні центри (*Digital Innovation Hubs*), технологічні центри ключових додаткових технологій (*Key Enabling Technologies Technology Centres*), Європейський технологічний інститут (*European Institute of Technology*), Об'єднаний науково-дослідний центр ЄК (*Joint Research Centre*).

інструментарію фіскальних преференцій, інформаційно-промоційних кампаній, науково-дослідницької й навчально-методичної підтримки, держаних закупівель, сприяння розвитку систем менеджменту соціальної відповідальності, запровадження соціального та екологічного маркування, імплементації кодексів бізнес-поведінки, стимулювання соціально відповідального інвестування.

Потрібно вести мову й про те, що соціально відповідальне підприємництво набуває свого поширення за умови загальної бізнес-активізації в регіоні. При цьому, якщо стан розвитку МСП в обласних центрах та на економічно розвинених територіях регіону достатньо високий (у порівнянні з середньо державним), то в гірських районах істотно відстає й далеко не реалізується його потенціал із урахуванням специфіки й можливостей гірських територій як, до прикладу, на територіях Карпат сусідніх країн. З огляду на це в межах регіональної політики слід передбачити низку заходів, орієнтованих на:

(1) удосконалення нормативно-правового регулювання розвитку малого підприємництва (включення до обласних стратегій і програм заходів з підтримки розвитку малого підприємництва гірських районів, запровадження елементів стратегічного планування і програмування розвитку малого бізнесу на гірських територіях шляхом переходу до проектно-грантових форм фінансування, стимулювання розвитку стратегічно перспективних видів економічної діяльності (оброблення деревини, виробництво меблів, виробництво харчових продуктів, туризм, рекреація, готельно-ресторанний бізнес, енергетика, альтернативні види сільського та лісового господарства, тваринництво, заготівлі, ін., формування конкурентоспроможних кластерів);

(2) покращення фінансово-ресурсного забезпечення (створення публічно-приватних венчурних фондів та фондів фінансово-кредитної підтримки бізнес-проектів представників малого бізнесу, залучення й реалізація грантових програм ЄС як джерела фінансування розвитку малого бізнесу, підтримка фінансових та лізингових програм модернізації матеріально-технічної і техніко-технологічної бази суб'єктів підприємництва);

(3) удосконалення бізнес-середовища (формування економічних стимулів для створення локальних інтегрованих виробничих систем, проведення горизонтальної та вертикальної кооперації суб'єктів бізнесу, реалізація заходів з покращення інвестиційного клімату, підвищення рівня прозорості і ефективності дозвільної системи, надання інформаційно-консультаційної підтримки населенню).

6. Збалансування ринку праці й зайнятості.

Вагоме місце в системі регіональної політики зростання якості життя населення займає якість трудового життя як окрема підсистема покликана задовольняти цілий спектр соціально-трудова потреб громадян, як от – зайнятість, створення суспільних благ та послуг, саморозвиток людини, формування особистості, збільшення доходів, соціалізація особи і т. ін. На нині ринок праці та сфера зайнятості в областях Карпатського регіону України функціонують не задовільно (посилення деструктивних змін у сфері зайнятості та дисбалансу ринків праці, зниження рівня соціальної захищеності працівників

(низький рівень оплати праці, поширення тіньових схем зайнятості), невідповідність обсягів і напрямів професійного навчання потребам ринку, недостатня якість професійної підготовки фахівців, неналежний рівень розвитку ринку праці та посилення структурних диспропорцій сфери зайнятості у сільській місцевості, відсутність інституційно-організаційного забезпечення функціонування нестандартної і віртуальної зайнятості), що слугує як безпосереднім чинником погіршення якості життя, так і призводить до активізації цілого комплексу інших детермінант дестабілізації соціальної, а через неї економічної й інших сфер, системи якості життя населення регіону.

Існуючі умови, які підсилюються негативними наслідками активізації зовнішньої трудової міграції населення, особливо молоді, інтелектуальних кадрів, високоспеціалізованих фахівців тощо, потребують критичної зміни підходу до формування й реалізації політики збалансування ринку праці й зайнятості населення. Визріла актуальність розробки та реалізації загальнонаціональної стратегії створення високооплачуваних робочих місць, але й на регіональному рівні наявні всі можливості та підстави для активізації зайнятості молоді, мінімізації тіньової зайнятості і оплати праці, зменшення «прекаріату», а, відтак, послаблення негативних наслідків демографічної кризи, стримування зовнішньої міграції інтелектуально-кадрового капіталу.

Інструменти регіональної політики у визначеному контексті стосуються зокрема розвитку ринку новітніх форм зайнятості і фрілансу шляхом стимулювання ініціативності населення до створення суб'єктів малого та середнього підприємництва, забезпечення організаційно-економічних і нормативно-правових передумов розвитку молодіжного бізнесу.

В умовах глобалізації і діджиталізації економіки ринок праці та сфера зайнятості зазнає суттєвих змін, які породжують виклики та ризики, мінімізація яких дозволить інтегрувати сферу зайнятості регіону як в загально національну, так і міжнародну площину відповідно до високих стандартів якості та гідних умов праці, а також забезпечити конкурентні переваги внутрішнього ринку праці. Задля мінімізації дисбалансів регіонального та локальних ринків праці, підвищення рівня соціальної захищеності працівників, у т.ч. забезпечення належного рівня оплати праці, мінімізації використання тіньових схем зайнятості, інструментами удосконалення регіональної політики зайнятості мають стати:

- формування ринку (та нових доступних конкурентоспроможних робочих місць) віртуальної, креативної і неформальної зайнятості;
- підвищення конкурентоспроможності сфери нестандартної зайнятості;
- удосконалення системи зайнятості та створення конкурентоспроможних робочих місць у базових видах економічної діяльності;
- створення сприятливих умов для поживавлення малого та середнього підприємництва передусім у галузях зеленої економіки, туризмі, сільському та фермерському господарстві;
- реалізація технологічної модернізації регіональних економік, створення науково-виробничих кластерів і R&D-центрів, мостових організацій, центрів

трансферу інновацій;

- підвищення рівня комерціалізації наукових розробок, трансфер інновацій, розвиток високотехнологічних галузей економіки областей Карпатського регіону.

7. Чистий та безпечний життєвий простір.

Особисте життя як невід’ємна компонента якості життя населення регіону в безпосередній мірі визначається рівнем задоволення особою параметрами свого навколишнього простору. За умови його формування та розвитку на засадах екологічної безпеки досягаються ще більші ефекти, адже це приводить до підсилення дії соціо-екологічних детермінант якості життя як на нано-, так і на вищих рівнях системної ієрархії управління економікою.

Життєвий простір людини передусім складається з житла й житлових умов, місця проживання. Надалі його формують середовище придбання товарів, отримання необхідних послуг, соціалізації та спілкування, освіти, навчання і саморозвитку, суспільних відносин. Середовище життєдіяльності людини передусім визначають економічні, політичні, соціальні, духовні, територіальні та інші умови, які впливають на формування та розвиток особистості.

Інструментами регіональної політики реалізації заходів у керунку забезпечення чистого та безпечного життєвого простору населення Карпатського регіону України мають стати:

- стимулювання будівництва (квартирні помешкання), виробництва (автономні житлові будинки) та придбання на території регіону смарт-, екологічно чистого, безпечного житла з автономним ресурсним забезпеченням та максимальною енергоефективністю за рахунок співставлення використання енергії зі заповненістю простору, «пристосування» споживання електроенергії до її дефіциту в режимі реального часу тощо¹⁰;

- досягнення освітньої інклюзії – формування середовища доступності кожної людини не залежно від місця проживання, інших ознак, до системи освітніх послуг за допомогою використання засобів цифрових технологій з метою вироблення м’яких навичок задля максимальної адаптації до умов сучасного ринкового середовища засобами цифровізації освіти, адаптивного навчання та консультування, персоналізації та запровадження безперервності освіти й навчання¹¹;

- запровадження конкурентного ринку електричної енергії, реалізація пілотних проектів Smart Grid («розумних мереж»), які містять різноманітні оперативні та енергоощадні заходи, включаючи розумні лічильники, розумних споживачів, поновлювані джерела енергії та ресурси забезпечення

¹⁰ *Довідково.* У ЄС реалізується активна політика щодо розвитку розумного помешкання. Планується збільшення чисельності розумних будинків і квартир за 2016-2021 рр. у 10 раз, що дозволить наростити їх частку в загальній структурі житлових площ з 3,8 % до близько 40 %. Ключовими смартпроцесами у вказаному керунку є: управління електронними пристроями, моніторинг та безпека помешкання, контроль ландшафтних систем, моніторинг охорони здоров’я, максимальна енергоефективність, загальна безпека.

¹¹ *Довідково.* В ЄС у межах проектів з розбудови смартміст належна увага відводиться розвитку такого напрямку, як розумна освіта. Йдеться про цифровізацію системи освіти та освітніх послуг, адаптивне навчання і консультування, персоналізацію освіти, розвиток практик безперервної освіти.

енергоефективності¹²;

- розвиток смартсистем гарантування громадської безпеки у життєвому просторі людини шляхом фінансово-бюджетної підтримки проєктів з розвитку у населених пунктах регіону цифрових технологій безпеки, на кшталт, розумного вуличного освітлення, дронів для оцінювання ризиків й небезпек, Big Data запобігання злочинності, технологій сканування обличчя та номерних знаків, аварійних та акустичних датчиків ідентифікації аварійних та/чи небезпечних ситуацій, їх фіксування, поінформовування тощо;

- поширення та вдосконалення технологій розумної мобільності населення (дорожнього руху громадського й приватного транспорту, швидкості й безпеки руху, усунення заторів, раціонального використання та онлайн-бронювання паркувальних місць, мінімізації викидів у атмосферне повітря, впровадження зручних способів і форм оплати за використання громадського транспорту в залежності від тривалості та довжини маршруту).

2.2. Інструменти та засоби розвитку соціальної інфраструктури в контексті активізації соціо-екологічних чинників покращення якості життя населення

Зважаючи на виклики сьогодення, саме збереження належної якості життя, зокрема створення комфортних та безпечних умов проживання, є пріоритетом державної політики на всіх рівнях.

Якість життя населення охоплює різні аспекти соціально-економічного розвитку Карпатського регіону України, серед яких – забезпечення доступності та якості послуг охорони здоров'я, якісної освіти, популяризація здорового способу життя, розвиток регіонального ринку праці, розбудова соціальної інфраструктури, зміцнення безпеки та чисте довкілля. Саме розвиток соціальної інфраструктури та ефективне функціонування її елементів має визначний вплив на зростання якості життя, оскільки безпосереднє завдання соціальної інфраструктури – це створення середовища якісної життєдіяльності людей, що охоплює такі сфери, як освіта, охорона здоров'я, культура, транспорт, житлове і комунальне господарство.

Карпатський регіон України географічно представлений територією українських Карпат, Закарпаттям та Прикарпаттям, його області мають свої особливості у формуванні соціальної інфраструктури. Передусім це розташування значної частини населених пунктів на гірській території. Тому специфікою розвитку соціальної інфраструктури тут є віддаленість частини населених пунктів від адміністративних й економічних центрів, проблеми доступності до низки послуг соціального і економічного характеру для

¹² *Довідково.* Електронне керування параметрами електроенергії, керування її виробництвом і розподілом є важливими аспектами розумної енергосистеми у межах Політика розумної енергосистеми у Європі, організованої Європейською технологічною платформою розумних енергосистем

комфортної життєдіяльності. Особливості розвитку соціальної інфраструктури Карпатського регіону та їх вплив на якість життя населення безпосередньо залежать також від клімату, зокрема погодних умов та природних явищ.

З іншого боку, прикордонне розташування Карпатського регіону України має свої переваги, такі як сусідство із країнами Європейського Союзу, збережені національні, релігійні, культурні традиції та автентичні звичаї і промисли. Вони відкривають перспективи економічної та транскордонної співпраці, обміну та залучення знань, досвіду, нових технологій, інвестицій, а також сприяють розвитку туризму й рекреації, створенню додаткових робочих місць на регіональному ринку праці, розвитку споживчих ринків та підприємницької діяльності, відповідно, слугують чинниками покращення якості життя.

Використання цих та інших переваг потребує реалізації дієвих інструментів регіональної політики, зокрема в межах угод щодо регіонального розвитку, які дадуть змогу узгоджувати пріоритети розвитку областей з державними пріоритетами, концентрувати регіональні та місцеві ресурси для їх виконання; державних цільових програм розвитку окремих територій та сфер соціально-економічної та екологічної діяльності, які будуть спрямовані на цільове розв'язання системних проблем; галузевих цільових програм, регіональних комплексних програм спрямованих на вирішення комплексу проблем в конкретно визначених сферах сталого розвитку.

Стабільний соціально-економічний розвиток регіону залежить також і від екологічних факторів та збереження екосистеми Карпатського регіону України. Соціальна інфраструктура при цьому має розбудовуватися із врахуванням додаткових екологічних загроз та специфічних природних умов, екологічних пріоритетів розвитку територій, не спричиняючи надмірного впливу на довкілля, з використанням новітніх ресурсоощадних технологій.

Модернізація соціальної інфраструктури в руслі активізації соціальних й екологічних детермінант покращення якості життя населення Карпатського регіону України потребує реалізації інструментів регіональної політики за напрямками: покращення доступу населення гірських та віддалених територій до соціальної інфраструктури; ефективне використання оздоровчо-рекреаційного потенціалу українських Карпат; розвиток транскордонного співробітництва у сфері покращення соціальної інфраструктури та захисту довкілля; модернізація системи освітніх послуг регіону; перехід до smart-орієнтованого розвитку житлово-комунального господарства; покращення транзитного потенціалу територій Карпатського регіону; збереження та покращення культурного середовища (рис. 4.2).

Напрями	Інструменти	Очікувані результати
<i>Покращення доступу населення гірських та віддалених територій до соціальної інфраструктури</i>	- сприяння створенню та відновленню об'єктів соціальної інфраструктури у відділених населених пунктах українських Карпат у відповідності до стандартів сусідніх країн ЄС; - використання альтернативних засобів доступності; - розвиток ринків споживчих товарів та об'єктів надання соціальних послуг, побутового обслуговування населення	✓ зниження рівня соціальної вразливості населення гірських і віддалених районів;
<i>Ефективне використання оздоровчо-рекреаційного потенціалу українських Карпат</i>	- модернізація мережі об'єктів санаторно-курортної галузі; - стимулювання розвитку та нарощування обсягів діяльності суб'єктів туристичного бізнесу; - стимулювання та популяризації нових і маловідомих населених пунктів з рекреаційно-оздоровчими можливостями	✓ покращення забезпеченості населення регіону ресурсами рекреаційного потенціалу;
<i>Розвиток транскордонного співробітництва у сфері соціальної стабільності та захисту довкілля</i>	- розвиток співпраці та реалізація нових спільних проєктів, програм з учасниками транскордонного співробітництва у сфері покращення соціальної інфраструктури та захисту довкілля; - створення веб-порталів транскордонних територій у сфері покращення соціальної інфраструктури та захисту довкілля	✓ залучення ресурсів транскордонної співпраці у проєкти охорони навколишнього природного середовища та сталого розвитку;
<i>Модернізація системи освітніх послуг</i>	- активізація міжнародних освітніх програм між вітчизняними та навчальними закладами країн ЄС з метою започаткування і розвитку спільних освітніх проєктів для навчання молоді на теренах Карпатського регіону України; - моніторинг якості освітніх послуг навчальних закладів сусідніх країн ЄС та імплементація досвіду з покращення якості освіти у регіональних ЗВО та ЗПТО; - запровадження освітніх програм сталого розвитку та розвиток інклюзивної освіти	✓ конвергенція якості системи освітніх послуг регіону до рівня країн ЄС; ✓ формування розумних, ефективних, ресурсо-ощадних систем управління господаркою населених пунктів;
<i>Перехід до smart-орієнтованого розвитку житлово-комунального господарства</i>	- стимулювання залучення бізнесу та населення до участі в енергоощадних проєктах інфраструктури населених пунктів; - грантова підтримка стартапів з впровадження ІКТ у функціонування елементів вулично-дорожнього господарства, енергетики, інженерних мереж; - впровадження smart-технологій у організацію житлово-комунального господарства, зокрема у водопостачання, опалення, освітлення	✓ модернізація транспортної системи регіону засобами використання його транзитного потенціалу;
<i>Покращення транзитного потенціалу територій Карпатського регіону</i>	- покращення співпраці з ЄС щодо розвитку транспортної системи, зокрема залізничного сполучення; - розвиток системи та інфраструктури автотранспортних перевезень пасажирів (локальний рівень); - розвиток та розбудова внутрішньо регіональної мережі електротранспорту	✓ покращення соціально-економічної привабливості регіону через популяризацію культурної спадщини
<i>Збереження та покращення культурного середовища</i>	- збереження культурної спадщини етнічних груп українських Карпат; - підтримка та заохочення проведення нових культурно-масових заходів, проєктів; - створення креативних просторів та центрів молодіжної діяльності для культурно-мистецьких заходів, розвитку інститутів здорового способу життя	

Рис. 4.2. Напрями та інструменти розвитку соціальної інфраструктури в контексті активізації соціо-екологічних чинників покращення якості життя населення Карпатського регіону України

Джерело: авторська розробка

Політика у руслі покращення доступу населення гірських та віддалених територій до соціальної інфраструктури передбачає реалізацію комплексу пов'язаних між собою заходів спрямованих на створення нових елементів інфраструктури, а також наближення існуючих в регіоні до населення, яке проживає на віддалених територіях і об'єктивно позбавлене можливостей користування всіма необхідними елементами соціального забезпечення.

Завдяки створенню та відновленню об'єктів соціальної інфраструктури у відділених населених пунктах українських Карпат у відповідності до стандартів сусідніх країн ЄС передбачається забезпечення належного доступу до отримання якісних європейського зразка соціальних послуг шляхом розширення, модернізації мережі та створення нових об'єктів соціальної інфраструктури.

Для цього органам регіональної та місцевої влади необхідно здійснити ряд заходів, а саме: модернізація існуючих закладів освіти (загальної і дошкільної) за рахунок залучення інвестиційних коштів; відновлення та створення центрів культури, дозвілля та мистецтв з метою проведення гуртків, майстер-класів для всебічного розвитку населення; створення інформаційних телепередач на місцевому телебаченні для поінформування населення та надання консультацій щодо отримання соціальних послуг; модернізація існуючих та створення нових закладів медичного обслуговування та соціальної опіки по догляду за особами з відповідними потребами (інвалідами, важко хворими, похилого віку).

За допомогою використання альтернативних засобів доступності до об'єктів соціальної інфраструктури у мешканців гірських та віддалених територій з'явиться можливість сповістити про життєву необхідність та отримати потрібні соціальні послуги перебуваючи у своїх помешканнях. Насамперед це забезпечення доступу до своєчасної, якісної та ефективної медичної допомоги.

Для реалізації цього напрямку необхідно шляхом залучення коштів в результаті співпраці регіональних та державних органів влади з міжнародними організаціями здійснити ряд заходів, а саме: створення аварійно-інформаційного радіоканалу і гарячої лінії щодо отримання соціальної підтримки та надання невідкладної допомоги населенню гірських, віддалених територій; стимулювання розвитку інформаційно-комунікаційних smart-технологій шляхом закупівлі та використання дронів, за допомогою яких можна здійснювати періодичний моніторинг стану та отримувати інформацію про умови проживання, вплив та наслідки кліматичних умов, потреби населення та екстрену допомогу на основі зображення, фото та відео; запровадження новітньої диспетчерської служби екстреного реагування швидкої медичної допомоги зі використанням спеціалізованих транспортних (зокрема авіа) засобів, оснащених всім необхідним для надання першої медичної допомоги та транспортування важкохворих осіб.

Для розвитку ринків споживчих товарів та об'єктів надання соціальних послуг, побутового обслуговування населення, покращення його доступу до системи споживчих послуг, продовольчих товарів, товарів побутового обслуговування органам регіональної та місцевої влади необхідно здійснити ряд

заходів, зокрема спрямованих на: створення нових споживчих та оптово-роздрібних ринків у обласних та районних центрах; систематичне проведення (один раз на місяць чи декілька тижнів) місцевих ярмарків на спеціально відведених та обладнаних території; стимулювання місцевого населення до підприємництва в сферах задоволення базових потреб – харчування, торгівлі, сфери споживчих послуг тощо; створення можливостей Інтернет-купівлі з організацією кур'єрської доставки, доставки служб поштового зв'язку; розвиток та створення нових міні-підприємств з переробки сільськогосподарської продукції, а також сільськогосподарських кооперативів з заготівлі та вирощування сільськогосподарської, тваринницької та лісопродукції; організацію навчальних курсів, тренінгів, семінарів з питань ведення бізнесу, фермерства, підготовки та подання мікропроектів, грантів; відновлення традицій створення сільськогосподарських кооперативів з метою об'єднання фермерів, домогосподарств, які вирощують сільськогосподарську продукцію, займаються тваринництвом та суміжними видами діяльності; реалізацію обласних і місцевих програм залучення коштів мігрантів у проекти бізнесу, у тому числі за участі членів їхньої сім'ї (якщо мігрант продовжує перебувати за кордоном); реалізацію обласних і місцевих програм підтримки проектів бізнесу та соціального підприємництва молоді для забезпечення її повернення після навчання в рідний населений пункт та ефективне використання її потенціалу; забезпечення якісного покриття мережі Інтернет та мобільного зв'язку з метою підтримки Інтернет-бізнесу та створення додаткових можливостей для існуючого бізнесу.

Напрямок «Ефективне використання оздоровчо-рекреаційного потенціалу українських Карпат» передбачає реалізацію інструментів з модернізації мережі об'єктів санаторно-курортної галузі, стимулювання розвитку та нарощування обсягів діяльності суб'єктів туристичного бізнесу, популяризації нових і маловідомих рекреаційно-оздоровчих центрів, територій.

Модернізація мережі об'єктів санаторно-курортної галузі є необхідною умовою для підвищення ефективності використання оздоровчо-рекреаційного потенціалу українських Карпат та дозволить відновити діяльність об'єктів, які на нині не функціонують у повному обсязі.

Реалізація цього інструменту потребує таких заходів з боку органів влади: залучення коштів вітчизняних та зарубіжних інвесторів для модернізації об'єктів та створення мережі нових лікувально-відпочинкових комплексів шляхом розміщення інформації на інвестиційних порталах та форумах; впровадження нових технологій для покращення якості відпочинково-оздоровчих послуг шляхом стимулювання співпраці суб'єктів туристичного і санаторно-курортного бізнесу, створення кластерів, кооперацій; підтримка бізнес-проектів місцевих громад щодо модернізації об'єктів санаторно-курортної галузі та довколишньої території шляхом спільної участі з органами державної влади у конкурсах, грантах міжнародних організацій (зокрема програмах секторальної підтримки ЄС за участі Міністерства розвитку громад та територій України).

Інструмент стимулювання розвитку та нарощування обсягів діяльності суб'єктів туристичного бізнесу спрямований на досягнення збільшення обсягу туристичного потоку на теренах Карпатського регіону України задля подальшого підвищення інвестиційної привабливості територій у т.ч. оздоровчо-рекреаційних об'єктів.

Для цього органам регіональної та місцевої влади необхідно здійснити заходи з підтримки бізнес та громадських проєктів зі створення сприятливих умов для туристичного бізнесу; налагодження роботи туристичних інформаційних центрів з метою надання інформації (наявність місць в готелях, популярні екскурсії, заклади харчування, розклади руху транспорту); підтримки бізнес-проєктів для креативних і тематичних напрямів (оздоровчих, релігійних, спортивних, екологічних) туристичної діяльності відповідно до особливостей конкретної території; підтримки та популяризації веб-порталів щодо туристичного, історико-культурного, природного потенціалу територій та послуг суб'єктів туристичного бізнесу

Інструмент стимулювання та популяризації нових і маловідомих населених пунктів з рекреаційно-оздоровчими можливостями має на меті їх популяризацію та включення до загальної системи оздоровчо-рекреаційного потенціалу Карпатського регіону України.

Вирішення цього завдання потребує здійснення заходів за напрямками: розкриття туристичного (природного, рекреаційного, історико-культурного) потенціалу маловідомих населених пунктів шляхом проведення фестивалів, комунікативних заходів, розміщення інформації у соціальних мережах; відновлення туристичних (пішохідних, вело-, еко-) маршрутів у віддалених місцях та покращення їх інфраструктурного забезпечення (маркування маршрутів, об'єкти харчування і тимчасового перебування); розробка та розміщення в інформаційних системах дорожніх онлайн карт територіального розміщення та можливостей транспортної доступності до малонаселених пунктів.

Реалізація заходів за напрямом «Збереження та покращення культурного середовища» спрямована на задіяння культурних, етнічних та інших чинників для зміцнення соціальної згуртованості населення та розвитку соціо-екологічної культури.

Збереження культурної спадщини (звичаїв та традицій) етнічних груп українських Карпат (горян – бойків, гуцулів, лемків, ополан, русинів та ін.) є питанням збереження національної ідентичності, відповідальності за відновлення етнічних особливостей населення Карпатського регіону. Відтак, для задіяння цього важливого інструменту необхідні заходи, орієнтовані на заохочення наукових досліджень щодо звичаїв і традицій етнічних груп українських Карпат, народних ремесел; підтримку громадських організацій у заходах з розбудови інфраструктури культури (музеї, скансени, етносадиби, етноколиби), що дозволить зберігати, відновлювати та популяризувати звичаї і традиції етнічних груп; застосування інструментів державно-приватного партнерства та міжнародної співпраці для збереження звичаїв і традицій лемків,

бойків, інших етнічних груп українців, які проживають як в Україні, так і на території Польщі, Словаччини, Румунії, Молдови.

Збереженню культурної спадщини сприятиме й реалізація інструменту підтримки та заохочення культурних проєктів (фестивалів, ярмарків, виставок, конкурсів), особливо тих, що розкривають історико-етнічний колорит українських Карпат. Для цього можуть бути започатковані нові етнофестивалі та посилено етнокультурну складову діючих фестивалів («Славське Фанк», «Карпати Talent Fest» (Яремче), «Карпати Фест» (Мукачево), Гуцульський фестиваль (Вижниця)); підтримані діючі («Лемківська ватра», «Лудине» (Косів)) етнофестивалі та тематичні фестивалі (середньовічної культури «Ту Стань!», «Срібний Татош» (Чинадієво)), фести фалі здорового способу життя (йоги «Carpathian Yoga Fest» (Ізки), байк-фесту «Дикий вогонь» (Яремче)), ковальського мистецтва та народних промислів («Гамора» (Іршава) щодо вина, пивоваріння, сиру, меду). Необхідно сприяти проведенню ярмарків, в тому числі виставок і конкурсів, для популяризації культури та етнічного колориту українських Карпат, зокрема шляхом їх внесення до переліку обов'язкових заходів на рівні регіональних органів влади за наявності достатніх місцевих ініціатив.

У доповнення слід реалізувати інструмент створення креативних просторів та центрів молодіжної діяльності, що попри проведення культурно-мистецьких заходів сприятиме самореалізації, зниженню еміграції населення, зокрема молоді та масштабів та негативних наслідків активізації зовнішньої трудової міграції населення Карпатського регіону України.

У цьому контексті важливо підтримувати та сприяти в залученні фінансування соціальних проєктів з утворенням на їх базі креативних молодіжних просторів (хабів), особливо на базі старих кінотеатрів, закладів культури і спорту; підтримувати ініціативи креативних молодіжних просторів щодо проведення різних заходів – майстер-класів, навчань, зустрічей, культурно-мистецьких і спортивних подій та організації і проведення спортивних заходів, марафонів здорового способу життя; сприяти волонтерським рухам учасників креативних молодіжних просторів щодо благодійництва, догляду за потребуючими особами; популяризувати проєкти, на кшталт, віртуального еко-культурного маршруту «Тарутинський степ» та «Освітньо-ігрової VR платформи «Артефакти фортеці Тустань», що можуть реалізуватися за підтримки Українського культурного фонду та Державного фонду регіонального розвитку; проводити всеукраїнські і регіональні табори, зleti, вишколи, ін. заходи молодіжних (патріотичних, релігійних) громадських організацій у населених пунктах Карпат з залученням місцевої молоді.

Очікуваними результатами реалізації визначених інструментів буде позиціонування громад українських Карпат на культурній мапі України як унікальних з своїми звичаями і традиціями, що сформувались внаслідок специфічних умов проживання, історичних подій.

Карпатський регіон України має також значний потенціал для задіяння соціо-екологічних чинників якості життя у частині використання

транскордонного співробітництва, зокрема щодо покращення соціальної інфраструктури та захисту довкілля.

Для його використання, по перше, необхідний розвиток співпраці у межах нових спільних проєктів, програм та заходів з учасниками транскордонного співробітництва зарубіжних країн. Відтак, органам влади доцільно реалізовувати заходи з покращення соціальної інфраструктури та захисту довкілля; розвитку мережі організацій, які спеціалізуються на реалізації проєктів транскордонної співпраці безпосередньо у сферах покращення соціальної інфраструктури та захисту довкілля; підтримки на регіональному рівні проєктів, програм та заходів, у т.ч. програм «Дім Європи», «Креативна Європа», «Польща – Білорусь – Україна», за рахунок фінансових інструментів ЄС (Європейський інструмент сусідства) та фінансових установ ЄС (Європейський інвестиційний банк, Європейський банк реконструкції та розвитку); реалізації програм прикордонного співробітництва Interreg NEXT на зовнішніх кордонах ЄС щодо навколишнього середовища, охорони здоров'я та культури, економічного та туристичного співробітництва з партнерами сусідніх країн за сприяння фінансування – Інструменту розвитку сусідства та міжнародного співробітництва (NDICI) та Європейського фонду регіонального розвитку (ERDF).

По-друге, важливо створювати спільні веб-портали транскордонних суб'єктів для координації реалізації спільних проєктів у сфері покращення соціальної інфраструктури та захисту довкілля. Це дозволить досягти кращої комунікації учасників транскордонної співпраці, обміну даними щодо діючих проєктів та програм, можливостями, переліком заходів та досвідом.

У цьому керунку необхідно використати можливості об'єднань єврорегіонального співробітництва (Асамблеї українських прикордонних регіонів та єврорегіонів, Консультативно-дорадчої ради з питань транскордонного співробітництва) для надання інформаційно-консультаційної підтримки.

Результатом ефективного використання можливостей транскордонного співробітництва може стати не лише залучення істотного додаткового фінансового, організаційного та інноваційного ресурсу, але й включення територій Карпатського регіону України у європейську систему заходів з модернізації соціальної інфраструктури, забезпечення екологічної рівноваги, сталого розвитку та високої якості життя населення загалом.

Як продовження політики у визначеному руслі можуть слугувати заходи у сфері використання транзитного потенціалу територій Карпатського регіону. Йдеться як про внутрірегіональне, внутрідержавне, так і транскордонне транспортне сполучення.

В частині розвитку системи та інфраструктури автотранспортних перевезень пасажирів на локальному рівні важливо забезпечити: покращення організації та логістики транспортної системи на внутрішньо регіональному та місцевому рівнях; ініціювання перед Міністерством інфраструктури України реалізації проєктів щодо покращення інфраструктури транспортної системи

віддалених населених пунктів гірських територій; розвиток електронних інформаційно-комунікаційних систем руху в системі транспортних перевезень пасажирів.

Важливо розбудувати й внутрішню регіональну мережу електротранспорту за рахунок залучення зовнішніх інвестицій, кредитів у модернізацію автотранспортних парків, їх перетворення на електропарки, покращення умов перевезення пасажирів, на кшталт реалізації Фінансової угоди (Проект «Міський громадський транспорт України» між Україною та Європейським інвестиційним банком); розвитку міського електричного транспорту з метою поліпшення якості надання послуг громадянам у містах та між населеними пунктами шляхом оновлення парку трамваїв, тролейбусів, формування відповідної інфраструктури, зокрема створення мережі швидкісних електрозарядних станцій.

У керунку покращення транзитного потенціалу Карпатського регіону України органи влади можуть використати й можливості співпраці з ЄС щодо розвитку транспортної системи регіону. Особливо це стосується залізничного сполучення. Це дасть можливість оновити міжрегіональну та національну транспортну систему відповідно до стандартів якості ЄС, покращити якість послуг перевезень населення.

Для цього органам регіональної та місцевої влади необхідно здійснити ряд заходів, а саме: ініціювання про започаткування нових швидкісних залізничних маршрутів між Україною та країнами ЄС; розвиток та впровадження високошвидкісних магістралей 5-го покоління (HSR), Maglev та Hyperloop за сприяння Міжнародного союзу залізниць; облаштування нових швидкісних поїздів смарттехнологіями, зокрема у забезпеченні автоматичного керування (безпілотники) та комфортного проїзду для пасажирів; розроблення та впровадження геоінформаційної системи розподілу пропускної спроможності залізничної інфраструктури (GIS).

Області Карпатського регіону України можуть використовувати свої переваги відносно сусідства з ЄС й у напрямі модернізації системи освітніх послуг регіону. Першим кроком на шляху до цього є активізація міжнародних освітніх програм між вітчизняними та навчальними закладами країн ЄС з метою започаткування і розвитку спільних освітніх програм і проєктів для навчання молоді на теренах України. Це потребує створення єдиного освітнього простору для покращення якості надання освітніх послуг та посилення співпраці між вітчизняними та навчальними закладами країн ЄС, а також розвитку мережі молодіжних центрів європейського зразка, стимулювання наукової діяльності молоді шляхом переходу до грантового фінансування, підтримки творчих проєктів.

Модернізації системи освітніх послуг регіону сприятиме й запровадження моніторингу якості освітніх послуг навчальних закладів сусідніх країн ЄС та імплементація досвіду з покращення якості освіти у регіональних ЗВО та ЗПТО. Для цього необхідно сформувати базу даних про навчальні заклади сусідніх країн ЄС, особливості вступу і навчання, якості освітніх послуг; розширювати

мережі креативних освітніх та бізнес-просторів при ЗВО регіону, створювати платформи співробітництва між навчальними закладами, а також обміну інформацією з агенціями з питань працевлаштування; розвивати дуальну освіту у вітчизняних ЗПТО, особливо на базі використання досвіду навчальних закладів країн ЄС.

У руслі модернізації освітньої системи Карпатського регіону України вагомим інструментом є запровадження освітніх програм сталого розвитку та розвитку інклюзивної освіти, реалізація якого забезпечує формування якісного інклюзивного середовища для комфортного навчання дітей усіх суспільних прошарків. Відповідно, необхідно впроваджувати в навчальних закладах освітні програми, спрямовані на залучення всіх учасників навчально-виховного процесу до активної діяльності (гуртки, семінари, методичні курси і об'єднання), у т.ч. які передбачають участь у заходах екологічного виховання, виховання толерантності, проти булінгу; реалізувати заходи з модернізації та перепланування приміщень з урахуванням потреб осіб з обмеженими можливостями; створювати інклюзивно-ресурсні центри для врахування особливих освітніх потреб дитини, консультування батьків щодо навчальних закладів з інклюзивними потребами.

Одним з ключових аспектів якості життя населення є стан та якість функціонування системи житлово-комунального господарства. Сучасні тренди її розвитку передбачають перехід до smart-орієнтованого розвитку, за рахунок якого забезпечується розумні: мобільність населення, використання ресурсів, управління відходами, енергоощадність, доступна освіта й медичне забезпечення, будівлі й житло, безпека.

Впровадження smart-орієнтованого підходу до функціонування систем житлово-комунального господарства в областях Карпатського регіону України потребує, по-перше, стимулювання залучення бізнесу та населення до участі в енергоощадних проєктах інфраструктури населених пунктів шляхом створення креативних індустрій та платформ координації креативного потенціалу регіону через хаби, акселератори, бізнес-інкубатори, творчі простори і творчі платформи, громадські простори, освітні і креативні кластери; залучення інвестицій та організації заходів з просування видів економічної діяльності, в яких застосовуються смарттехнології; підтримки проєктів з акумуляції енергії та балансування електромереж завдяки впровадженню розумних технологій; по-друге, грантової підтримки стартапів з впровадження інформаційних технологій у функціонування елементів вулично-дорожнього господарства, енергетики, інженерних мереж за рахунок сприяння впровадження проєктів зі створення та інтеграції технології «розумних мереж» у єдиних енергетичних та інженерних системах; підтримки реалізації проєктів інноваційних стартапів на базі Tech StartUp School, допомоги в залученні інвестицій та комерціалізації результатів впровадження інформаційних технологій; створення креативних просторів та центрів молодіжної діяльності із започаткування стартапів у функціонуванні вулично-дорожнього господарства; по-третє, впровадження smart-технологій у систему житлово-комунального господарства, зокрема у водопостачання та

опалення, освітлення та керування побутовими приладами через підтримку впровадження населенням технологій «розумних будинків», зокрема здійснення контролю водопостачання та опалення, освітлення та керування побутовими приладами; створення житлово-комунальних кластерів, організованих для спільного фінансування та обміну досвідом в сфері використання інновацій та розумних технологій; формування інтерактивної карти розбудови smart-інфраструктури в населених пунктах областей Карпатського регіону України.

2.2. Екологічна компонента якості життя населення Карпатського регіону України: проблеми та шляхи їх вирішення

Для покращення параметрів екологічної компоненти якості життя населення Карпатського регіону України необхідно реалізувати заходи політики, об'єднані у межах такої стратегічної ініціативи, як «Карпатський Еко-шлях» – шлях виходу з екологічної кризи та відновлення природи. Реалізація цієї стратегії передбачає досягнення таких основних взаємопов'язаних і взаємозалежних цілей: збереження і відновлення природного капіталу Карпатського регіону, забезпечення чистоти повітря, води і території, перехід до зеленої економіки та формування моделі екологічно доцільної поведінки суб'єктів господарювання, мешканців і гостей регіону (рис. 4.3).

Ціль 1. Збереження природного капіталу Карпат. Досягнення цієї цілі першочергово передбачає розробку та реалізацію заходів щодо захисту і відновлення лісів, парків та інших зелених насаджень. Загалом важливо усвідомлювати, що ліс – це не лише важливий ресурс економіки, а й частина природи, де живе 80 % наземних тварин і рослин. Людство також не змогло б вижити без дерев та лісів, оскільки вони забезпечують його киснем, їжею, деревиною та іншими ресурсами, а також поглинають вуглець. Загалом, у світі близько 1 мільярда людей певною мірою залежать від лісових продуктів (дику м'ясо, їстівні комахи, рослинні продукти, гриби та риба) [13]. Ліси також корисні для фізичного та психічного здоров'я. Численні дослідження підтверджують позитивний вплив прогулянок у лісі на серцево-судинну та дихальну систему, покращення імунітету та зниження стресу. Тому, цілком обґрунтованим є слоган багатьох програм та ініціатив останнього десятиліття: «Здорові ліси – це здорові люди» [14].

¹³ Food and Agriculture Organization of the United Nations and UN Environment Programme, *The State of the World's Forests 2020. Forests, Biodiversity and People* (Rome, 2020), pp. xix, 62. Available at <http://www.fao.org/documents/card/en/c/ca8642en>

¹⁴ Suzuki D. Healthy forests mean healthy people. <https://davidssuzuki.org/story/healthy-forests-mean-healthy-people/>

Рис. 4.3. Елементи та напрями Стратегії покращення екологічної компоненти якості життя населення Карпатського регіону України

Джерело: авторська розробка

Проблема збереження та відновлення лісів є надзвичайно актуальною для Карпатського регіону України, що знаходиться у небезпеці й потребує особливої уваги і захисту з боку держави. Адже тут росте більше 2000 унікальних видів рослин. Зокрема, збереглися їх реліктові породи і ендеміки, а букові ліси є частиною Всесвітньої природної спадщини ЮНЕСКО. Попри те, з 2001 р. лісозаготівля на гірських вершинах Карпат зросла втричі. За оцінками експертів, третина такої заготівлі є протиправною [15]. Зокрема, у 2020 році незаконна вирубка лісу у Карпатському регіоні завдала збитків державі у розмірі 18,3 млн грн, а у першому півріччі 2021 р. – 7,1 млн грн [16].

Отже, на сьогоднішній день гостро постає проблема протидії незаконній вирубці лісів у Карпатському регіоні й в Україні загалом. Для вирішення цієї проблеми на загальнодержавному рівні вже здійснено певні заходи, ключовим з яких є створення єдиної державної системи електронного обліку деревини

¹⁵ Bezpiatchuk Z. Ukrainian floods: Why climate change and logging are blamed. BBC News. 2 July 2020. <https://www.bbc.com/news/world-europe-53233387>

¹⁶ Марчук В. Продертися крізь «ліс», або Чи реально припинити злісну вирубку Карпат. Укрінформ. 14.08.2021 р. <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3297727-prodratisa-kriz-lis-abo-ci-realno-pripiniti-zlisnu-virubku-karpat.html>

(розпорядження Кабінету Міністрів України № 1090-р від 16.09.2009 р.) [17]. Реалізація цього проєкту тривала роками, лише у 2019 р. Державне агентство лісових ресурсів України проінформувало про повне запровадження цієї системи на державних підприємствах, що входять до сфери його управління (73 % лісового фонду України) та окремих комунальних підприємствах.

У 2018 р. було прийнято Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо збереження українських лісів та запобігання незаконному вивезенню необроблених лісоматеріалів» (Документ 2531-VIII від 06.09.2018 р.). Законом обмежено внутрішнє споживання необроблених лісоматеріалів, посилення відповідальності за незаконне вирубування лісу та подальший його експорт поза митним контролем [18]. Постановою № 1224 від 09.12.2020 р. Кабінет Міністрів України змінив правила призначення рубок [19], що певною мірою зменшило загальний їх обсяг.

Важливою інформаційною базою для прийняття ефективних управлінських рішень у лісовій галузі є національна інвентаризація лісів. Така практика з циклом у 5 років вже десятиліттями існує у більшості країн Європи. Однак, в Україні вона лише почала запроваджуватися у 2021 р. з прийняттям відповідної постанови Кабінету Міністрів України [20].

Попри певні кроки з боку держави ситуація з незаконною вирубкою лісу залишається майже незмінною. Через прогалини у законодавстві, дублювання контролюючих функцій Державного лісового агентства та Державної екологічної інспекції, недосконалість судової системи та високий рівень корупції у лісовій галузі Карпатський регіон і Україна загалом продовжує втрачати ліс – один із своїх найцінніших ресурсів. Міжнародні експертні комісії зазначають, що важливою проблемою та джерелом корупції є неправильна побудова системи управління у цій галузі [21]. Це уможливлює існування різноманітних схем, наприклад, під прикриттям санітарних вирубок знищують здорову деревину і, оформляючи її як дрова чи пиломатеріали, експортують. Ще одним поширеним способом порушення законодавства є вирубування дерев поза межами відведеної для цього ділянки так, що фактичні площі вирубок іноді удвічі перевищують ті, які зазначено у документації. Крім того, продовжують знищувати дерева у межах заповідного фонду та транспортувати деревину без необхідних на те документів.

Збереження лісів Карпатського регіону потребує комплексного підходу і вирішення низки проблем відразу у кількох напрямках і на всіх рівнях. На

¹⁷ Концепція створення єдиної державної системи електронного обліку деревини. Урядовий портал. <https://www.kmu.gov.ua/npas/242335754>

¹⁸ Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо збереження українських лісів та запобігання незаконному вивезенню необроблених лісоматеріалів» (Документ 2531-VIII від 06.09.2018 р.) <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2531-19#Text>

¹⁹ Постанова Кабінету Міністрів України «Про внесення змін до деяких постанов Кабінету міністрів України» (Документ 1224-2020-п від 09.12.2020 р.) <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1224-2020-%D0%BF#Text>

²⁰ Постанова кабінету міністрів України «Про затвердження Порядку проведення національної інвентаризації лісів та внесення зміни у додаток до Положення про набори даних, які підлягають оприлюдненню у формі відкритих даних» (Документ 392-2021-п від 21.04.2021 р.) <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/392-2021-%D0%BF#Text>

²¹ Український кризовий медіа-центр. Вирішити проблеми у лісовій галузі неможливо без системної реформи – експерти. 26.02.2020 р. <https://uacrisis.org/uk/75047-how-to-reform-forest-management>

державному рівні перш за все необхідно удосконалити систему управління у лісовій галузі. Зокрема, слід чітко розмежувати господарську, регулюючу та контролюючу функції між відповідними державними органами. Важливою є координація їх діяльності та посилення взаємодії різних відомств для розв'язання покладених на них завдань, адекватного реагування на основні екологічні та соціальні виклики.

На сьогоднішній день потребує реформування система екологічного контролю. Зокрема, необхідно розширити повноваження Державної екологічної інспекції (напр., дозволити їй негайно призупиняти розробку лісосік, а не у судовому порядку), забезпечити оперативність її реагування на правопорушення та надати можливість позапланових перевірок, розширити коло осіб, які можуть їх ініціювати, підвищити розмір штрафів за перешкоджання роботі інспекторів. Крім того, необхідно спростити процедуру доведення правоохоронним органам факту порушень при здійсненні рубок. Посилити систему екологічного контролю у лісовій галузі Карпатського регіону допоможе створення на місцевому рівні наглядових рад, які б відстежували заготівлю, транспортування та продаж деревини. Для скорочення тіньових ринків важливо, щоб вони співпрацювали з лісозаводами та широко залучали громадськість до своєї діяльності. Ефективності такої співпраці сприятиме створення спеціальних мобільних додатків, що дозволить оперативно верифікувати та повідомляти про незаконне вирубування. Наприклад, у Румунії впроваджено додаток «Inspectorul Padurii» [22], що дозволяє користувачам вводити реєстраційний номер лісозаготівельної машини. Якщо в базі даних номера не знайдено, то такий автомобіль не має офіційного дозволу на перевезення деревини і про це слід повідомити в поліцію. Крім того, зменшенню незаконного вирубування дерев сприятиме посилення відповідальності. Йдеться не лише про суттєве збільшення розмірів штрафів для обох сторін (заготівельників та споживачів), а й про необхідність запровадження кримінальної відповідальності за закупівлю незаконно заготовленої деревини.

Важливо зауважити, що знищення лісів на території Карпатського регіону призвело до зміни клімату та зсуву ґрунтів, а через це – до частих масштабних повеней. Наприклад, лише у червні 2020 р. від повені постраждало 300 міст і сіл, пошкоджено 500 км доріг [23]. У зв'язку з цим необхідно зменшити обсяги суцільних рубок та перейти на невиснажливі методи заготівлі деревини (вибіркових рубок). Оскільки ліс є важливим для накопичення вологи на гірських схилах, то у нормативах вирубування слід враховувати необхідність збереження ґрунту.

Генеральна Асамблея ООН проголосила 2021-2030 рр. десятиліттям з відновлення екосистеми [24]. Це дає можливість активізувати підтримку

²² Popescu S. 15 strategies how to reduce and prevent deforestation. <https://greentumble.com/15-strategies-to-reduce-deforestation/#raise-awareness>

²³ Братюк. Ю. Через повені на Заході України підтоплено понад 11 тис. будинків. *ZAHID.NET*, 25 червня 2020 р. https://zaxid.net/cherez_poveni_na_zahodi_ukrayini_pidtopleno_mayzhe_10_tis_budinkiv_n1504139

²⁴ About the UN Decade. <https://www.decadeonrestoration.org/about-un-decade>

відновлення деградованих лісових ландшафтів у масових масштабах, підвищуючи тим самим екологічну стійкість і продуктивність, а також сприяючи досягненню багатьох Цілей сталого розвитку (ЦСР). Окремі країни вже взяли на себе зобов'язання в рамках Боннського виклику, метою якого є відновлення 350 мільйонів гектарів деградованих та знелісених ландшафтів до 2030 р., та цілі 15.3 ЦСР, яка вимагає нейтральності щодо деградації земель до 2030 р. Існують також регіональні заходи, такі як Велика зелена стіна (проект Африканського союзу, спрямований на боротьбу з опустелюванням земель на південь), Ініціатива відновлення африканських лісових ландшафтів (AFR100), Ініціатива 20×20 в Латинській Америці та ЕССА30 в Європі, на Кавказі й в Центральній Азії [25].

У листопаді 2021 р. на головному кліматичному саміті COP26 у Глазго 110 країн, що сумарно володіють 85 % лісів планети, підписали Декларацію про збереження та відновлення лісів [26]. Україна, яка приєдналася до цієї декларації, теж взяла на себе зобов'язання до 2030 р. зупинити процеси знеліснення та активізувати відновлення лісового покриву.

На захист природи та довкілля спрямовано низку указів Президента України. Наприклад, Указ Президента України № 381/2017 «Про додаткові заходи щодо розвитку лісового господарства, раціонального природокористування та збереження об'єктів природно-заповідного фонду»; Указ Президента України № 511/2019 «Про деякі заходи щодо збереження лісів та раціонального використання лісових ресурсів». У червні 2020 року в Україні розпочато проект «Зелена країна», що ставить мету значно збільшити площі лісів. У рамках цієї ініціативи було видано Указ Президента України «Про деякі заходи щодо збереження та відтворення лісів» (№228/2021 від 7 червня 2021 р.) [27], що започаткував екологічний проект «Масштабне заліснення України». Його реалізація передбачає висадження 1 млрд. нових дерев за 3 роки. Станом на кінець листопада 2021 року вже висаджено майже 38 млн дерев, з яких лише 5 млн – у Карпатському регіоні [28].

Водночас, важливо пам'ятати, що відновлення лісу – це більше, ніж просто посадка дерев. Йдеться про відновлення балансу екологічних, соціальних та економічних переваг лісів і дерев у ширшому плані використання землі. У деяких випадках це найкраще досягається шляхом сприяння природному відновленню місцевих видів рослин, а в інших — висадка дерев та іншої рослинності сприяє прискоренню процесу відновлення здоров'я та продуктивності деградованих ландшафтів [29]. Велика зелена стіна є прикладом останнього.

Слід зауважити, що незаконне і масове вирубування лісів – не єдина проблема, яка має негативний вплив на кардинальні кліматичні зміни та

²⁵ United Nations. Forest Restoration: a path to recovery and well-being. <https://www.un.org/en/un-chronicle/forest-restoration-path-recovery-and-well-being-0>

²⁶ Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України. Україна приєдналася до декларації про збереження та відновлення лісів. 4 листопада 2021 р. <https://mepr.gov.ua/news/38348.html>

²⁷ Указ Президента України № 228/2021 «Про деякі заходи щодо збереження та відтворення лісів». <https://www.president.gov.ua/documents/2282021-39089>

²⁸ Зелена країна. Створюємо ліси разом. <https://zelenakraina.gov.ua/>

²⁹ Wilkie M. Forest Restoration: A Path to Recovery and Well-Being. <https://www.un.org/en/un-chronicle/forest-restoration-path-recovery-and-well-being-0>

погіршення якості життя населення. Природі шкодить також незаконний вилов риби, браконьєрство на великих м'ясоїдних тварин і вбивство диких птахів. Наприклад, за даними екологів, щороку незаконно вбивають 40-50 бурих ведмедів у регіоні. Це при тому, що на всі Карпати їх налічується не більше 200 особин [30]. Від повного зникнення їх рятує популяція з Румунії. Тому, необхідно зміцнити систему охорони тваринного середовища у напрямку посилення відповідальності порушників закону та використання сучасних технологій (дронів стеження, мобільних додатків для фіксування порушень та повідомлення про них), а також широке залучення громадськості. Унікальним природним ресурсом Карпатського регіону є його мінеральні та термальні води. З метою їх збереження необхідно посилити захист санітарних зон навколо відомих родовищ та запровадити раціональний видобуток лікувальних вод, заборонити їх понаднормове викачування, що призводить до забруднення і виснаження джерел.

Реалізація цілі 2 «чистий» регіон спрямована на зменшення забруднення повітря, води і засмічення території. Насиченість річками Карпатського регіону є найбільшою в Україні, що у 4-7 разів перевищує показники інших регіонів. Однак, через потрапляння у водойми значної кількості агрохімікатів, стічних каналізаційних вод та відходів промислових підприємств, тут постає проблема питної якісної води. Для її вирішення необхідно: раціоналізувати використання прісної води; створити водоохоронні зони та прибережні захисні смуги водних об'єктів; здійснити реконструкцію існуючих, а за необхідності створити нові системи централізованого водопостачання і водовідведення; модернізувати існуючі й поставити нові водоочисні споруди та каналізаційні мережі. З метою зменшення промислових забруднень води важливо посилити контроль за дотриманням законодавства і нормативів суб'єктами господарювання та збільшити відповідальність за порушення.

В областях регіону рівень викидів забруднюючих речовин в атмосферу стаціонарними джерелами не є однаковим. Тут «проблемними» є Івано-Франківська та Львівська області. Лише на Івано-Франківську область припадає 11 % загальнодержавних обсягів викидів діоксиду вуглецю [31]. Основним забруднювачем є підприємства з виробництва і розподілу електроенергії, газу і води та добувної промисловості. Наприклад, в Івано-Франківській області ВП «Бурштинська ТЕС» АТ «ДТЕК Західенерго» продукує 83 % викидів шкідливих речовин від загального обсягу в області. На таких підприємствах необхідно модернізувати очисні фільтри, а загалом актуальним є перехід на використання відновлювальних джерел енергії. Зокрема, у рамках проєкту «Енергетичні можливості для закарпатських громад» у Закарпатській області діятимуть три пілотні моделі автономного забезпечення місцевих громад енергією

³⁰ Мальований А. Як зупинити браконьєрство? *Українська правда*. 5 жовтня 2020 р. <https://www.pravda.com.ua/columns/2020/10/5/7268861/>

³¹ Стратегія розвитку Івано-Франківської області на 2021-2027 роки. (затверджено рішенням обласної ради від 21.02.2020 р 1381-34/2020). <https://www.if.gov.ua/storage/app/sites/24/documentu-2021/10-06-2021-strategiya-rozvitku-ivano-frankivskoi-oblasti-na-2021-2027-roki.pdf> –С.38.

відновлювальних джерел (створення власних мікро-мереж у гірських районах) [32].

Важливим інструментом у вирішенні проблеми значного накопичення промислових та побутових відходів, пакувальної тари є підтримання міжнародної ініціативи 3R [33]: «Reduce» – зменшення обсягів продукування відходів, «Reuse» – повторне їх використання та «Recycle» – переробка. У зв'язку з цим необхідно налагодити систему роздільного збирання, сортування побутових відходів і пакувальної тари, утилізацію і переоблення промислових та побутових відходів; підвищити рівень екологічної культури населення регіону.

Ціль 3. Регіональна зелена економіка. Модель зеленої економіки передбачає економічне зростання при одночасному забезпеченні екологічної стійкості. За визначенням експертів ООН з охорони навколишнього середовища, така економіка сприяє підвищенню рівня добробуту людей, скороченню соціальної нерівності, зменшуючи екологічні ризики та запобігає виснаженню ресурсів³⁴. У деклараціях самітів східного партнерства Україна заявила про готовність дотримуватись принципів зеленої економіки. Це передбачає докорінну трансформацію системи природокористування, промисловості та свідомості людей. Агропромисловий сектор вважають найбільш перспективним в контексті переходу до моделі зеленої економіки, оскільки він впливає на різні сфери життя, пов'язані зі сталим розвитком.

Очевидно, що подолання екологічної кризи залежить від діяльності людини, рівня її свідомості і культури. Тому, необхідне формування такої моделі поведінки, яка приводить до позитивних наслідків для середовища. Під *екологічно доцільною поведінкою* розуміється система дій і вчинків людини, що спрямована на збереження довкілля та покращення його стану (рис. 4.4).

З одного боку, така поведінка повинна формуватися за рахунок екологізації виховного та навчального процесу людей різного віку, активного поширення інформації у суспільстві про природне середовище та роль антропогенного впливу (напр., про негативні наслідки незаконного вирубування лісу як для природи так і для людини). А з іншого боку, у суспільстві має діяти суворе екологічне законодавство та дієві механізми притягнення до юридичної відповідальності за його порушення. При цьому, важливо застосовувати усі види покарань (адміністративне, дисциплінарне, кримінальне), як для суб'єктів господарювання, так і для споживачів. Це потребує реформування судової системи та боротьби з корупцією на всіх рівнях. Залежно від ціннісно-потребової структури особистості і на основі екологічної обізнаності, а також усвідомлення карності екологічних правопорушень формується екологічна дисципліна (дотримання екологічних законів, норм і порядку, своєчасне виконання зобов'язань), що слугує основою екологічної свідомості та культури.

³² Енергетичні можливості для закарпатських громад. Проекти. <https://ekosphera.org/energetychni-mozhlyvosti-dlya-zakarpatskyh-gromad/>

³³ Japanese Ministry of the Environment. 3R Initiative. <http://www.env.go.jp/recycle/3r/initiative/en/index.html>

³⁴ Greening Economies in the EU Eastern Neighbourhood. From Commitment to Results. EaP Green. Partnership for Environment and growth. 2017. 36 p. P.9. http://www.green-economies-eap.org/resources/EaPGREEN_BR_UPDATE_2017_FINAL_WEB.pdf

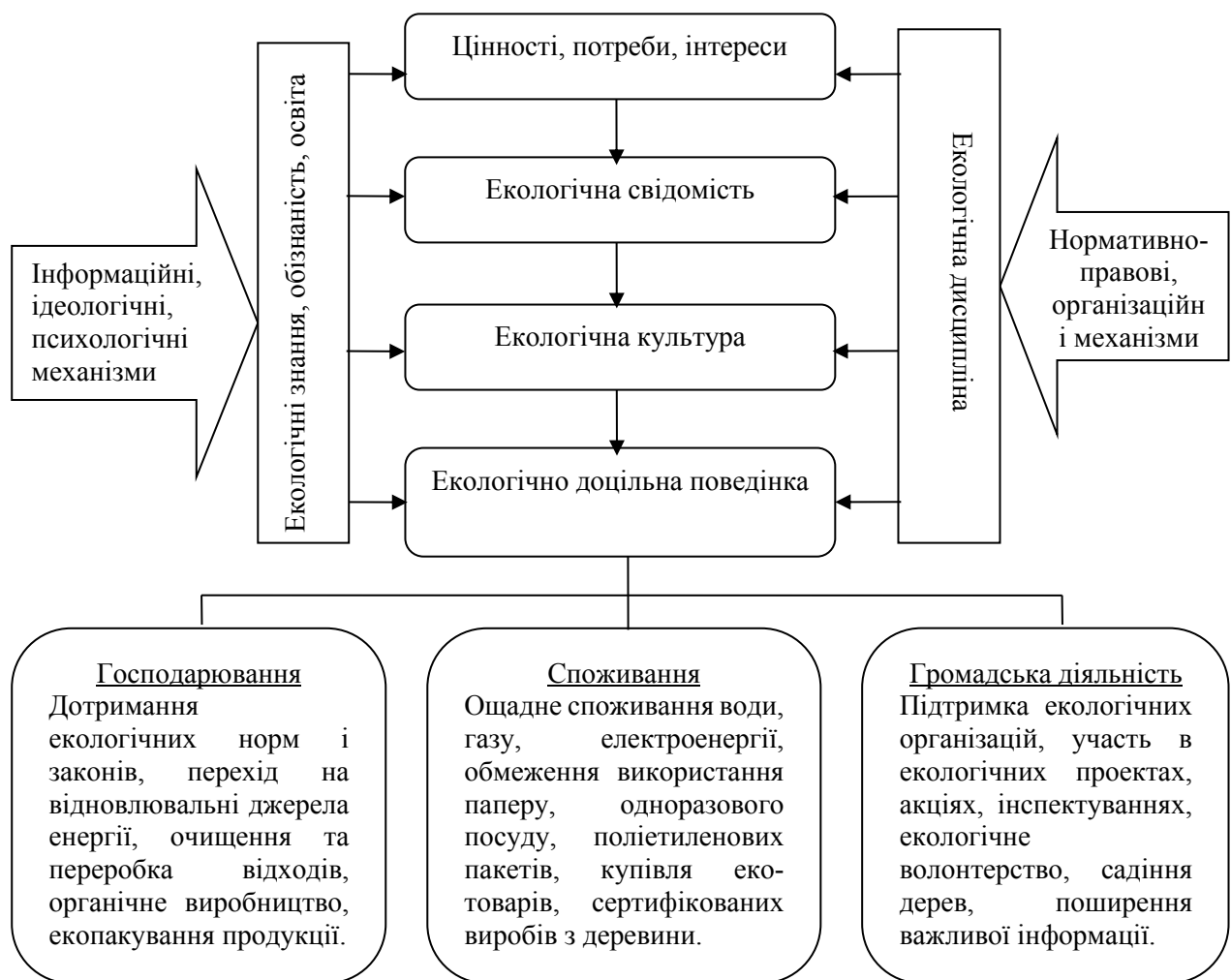

Рис. 4.4. **Модель формування екологічно доцільної поведінки людини**
Джерело: авторська розробка

Екологічна свідомість виражає аксіологічну позицію, ставлення суб'єкта до природного середовища, що ґрунтується на екологічній обізнаності, усвідомленні власної відповідальності за його стан, необхідності збереження природи та розумінні способів вирішення екологічних проблем. На основі екологічних знань та свідомості формується екологічна культура як нова парадигма людського мислення, норм поведінки екоцентричного спрямування, що ґрунтується не на протиставленні, а гармонійності, єдності природного середовища і людини.

У суспільстві індивід одночасно виконує багато різних ролей, тому його поведінку можна поділити на три групи і визначити основну активність, характерну для кожної з них. Як суб'єкт господарювання особа повинна дотримуватися екологічних норм і законів, здійснювати перехід на відновлювальні джерела енергії, дбати про очищення та переробку відходів, запроваджувати органічне виробництво, екопакування продукції та ін.

Споживачі з екологічно доцільною поведінкою – це важлива частина вирішення екологічних проблем, оскільки їм притаманне ощадне споживання

води, газу, електроенергії, обмеження використання паперу, одноразового посуду, поліетиленових пакетів, купівля еко-товарів, сертифікованих виробів з деревини та ін.

На наш погляд, формування екологічно доцільної поведінки можливе лише у симбіозі інформаційного та нормативно-правового механізмів, результативність яких залежить, окрім іншого, від особливостей самої людини. Так, взаємодія цих механізмів може призвести до екологічно нейтральної чи виправданої поведінки людей. Екологічно доцільна поведінка ґрунтується не лише на екологічній обізнаності й дисципліні, а й на внутрішній мотивації й активній позиції людини. Вона характеризується фінансовою, технічною підтримкою громадських організацій, діяльність яких спрямована на охорону навколишнього середовища, участю в екологічних ініціативах. Важливим напрямом є екологічне волонтерство, що зосереджується здебільшого на прибиранні територій чи автомобільних доріг, узбіч. Для Карпатського регіону важливою є організація місцевого інспектування незаконного вирубування дерев, забруднення води, повітря ґрунту, боротьба зі стихійними сміттєзвалищами.

2.4.Зарубіжний досвід регулювання екологічних і соціальних детермінант якості життя населення через призму адаптації в регіонах України

У розвинутих державах акумулювався значний досвід забезпечення якості життя населення, який слід враховувати при обґрунтуванні пріоритетів для регіонів України. За результатами ознайомлення з міжнародними практиками регулювання екологічних і соціальних детермінант якості життя населення, доречно виокремити наступні з погляду необхідності адаптації в Україні:

1. Моніторинг якості життя на рівні регіонів і поселень.

В основу прийняття управлінських рішень беруться результати глибинного аналізу якості життя населення. Така практика особливо розвинута в країнах ЄС.

Моніторинг якості життя на рівні держав і регіонів здійснюється з врахуванням матеріальних умов життя, продуктивної зайнятості, здоров'я, освіти, безпеки (економічної, фізичної), управління на основі права. Серед індикаторів виділяються соціальні взаємодії, зокрема згуртованість, а також природне та життєве середовище, зокрема забруднення і забудова середовища [35]. Система показників формується з різних статистичних джерел і опитувань, однак концептуально підтверджує необхідність врахування ступеня задоволення потреб населення в умовах розвитку інклюзивного та екологічно безпечного суспільства.

³⁵ Quality of life : Eurostat. URL: <https://ec.europa.eu/eurostat/web/quality-of-life/data/database>.

Оскільки потужним трендом розвинутих країн є урбанізація, моніторинг якості життя проводиться на рівні міст. У країнах ЄС якість життя в містах оцінюють через з'ясування задоволеності населення: послугами та зручностями; якістю навколишнього середовища; економічним добробутом; громадським транспортом; інклюзивним містом; місцевим державним управлінням; безпекою і рівнем злочинності [36].

Визначені складові підтверджують силу екологічних і соціальних імперативів якості життя в країнах ЄС. Соціальна складова орієнтує на задоволення потреб людини через надання якісних послуг, створення безпечного середовища проживання та сприятливого середовища забезпечення добробуту. Акцент на інклюзивність підтверджують соціальні цільові орієнтири регулювання якості життя населення.

2. *Стимулювання розвитку зеленої економіки як низьковуглецевої, ресурсоефективної та соціально-інклюзивної.*

Ідея зеленої економіки є провідною в управлінських і побутових практиках розвинутих держав. Така економіка позиціонується як низьковуглецева, ресурсоефективна та соціально-інклюзивна, підкреслюючи взаємозв'язок екологічних і соціальних детермінант якості життя населення [37]. Концепція зеленого зростання ставиться у протиріччя «коричневому» зростанню (brown growth), яке веде до перевищення критичних екологічних порогів з безповоротним порушенням екосистем [38] (рис. 4.5).

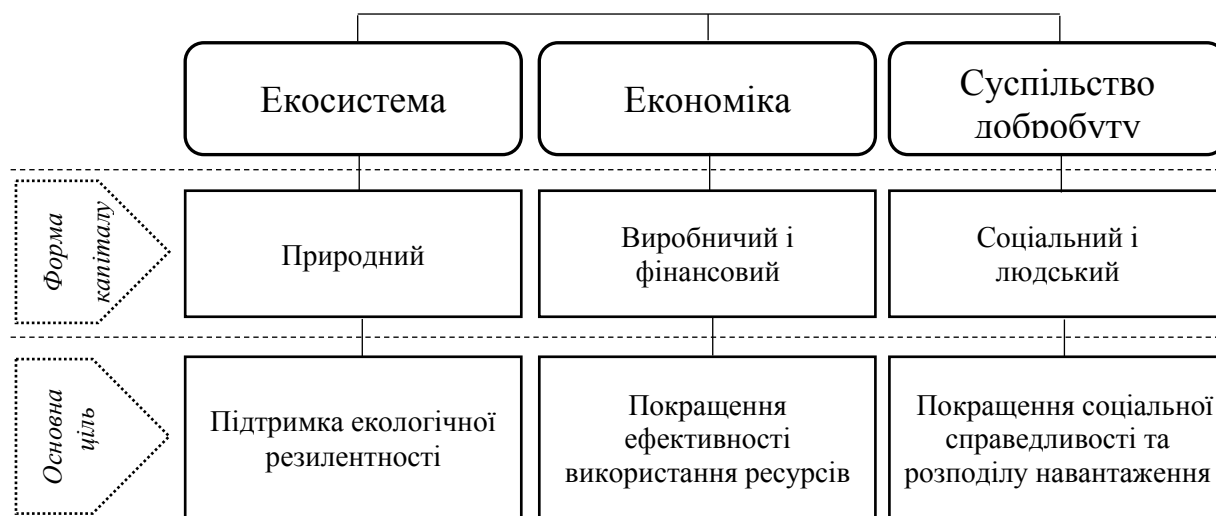

Рис. 4.5. Цілі розвитку зеленої економіки

Джерело: розроблено на основі даних [39]

Стимулювання зеленої економіки у міжнародній практиці здійснюють через:

³⁶ Quality of life in European cities : European Commission. URL: https://ec.europa.eu/regional_policy/en/information/maps/quality_of_life/

³⁷ Green Economy : UN Environment Programme. URL: <https://www.unep.org/regions/asia-and-pacific/regional-initiatives/supporting-resource-efficiency/green-economy>.

³⁸ Green Economy : European Environment Agency. URL: <https://www.eea.europa.eu/themes/economy/intro>.

³⁹ Green Economy : European Environment Agency. URL: <https://www.eea.europa.eu/themes/economy/intro>.

- концептуалізацію і стратегування принципів зеленої економіки на макро- і регіональному рівнях, що посилює екологічний імператив економічного зростання, інвестиційної діяльності, формування капіталу, розвитку інфраструктури, зайнятості, способу життя населення;

- бюджетне фінансування та залучення приватних інвестицій (зелені фінанси, зелені тарифи та інвестиції);

- податкові механізми (зелені податки);

- підтримку зелених технологій та інновацій;

- партнерство держави з бізнесом і громадськістю;

- популяризацію принципів зеленої економіки серед населення.

3. Підтримка екологічних і соціально-інклюзивних проєктів.

Попри загальне стимулювання зеленої економіки в регулюванні екологічних і соціальних детермінант якості життя населення розвинуті держави практикують різні способи підтримки відповідних проєктів регіонального розвитку. За наявності значних бюджетних ресурсів і стабільності середовища регіональні органи влади беруть активну участь у додатковому фінансуванні та залученні інших фінансових ресурсів в проєкти, які, як правило, мають екологічне чи соціально-інклюзивне значення (табл. 4.1).

Таблиця 4.1

Видова різноманітність проєктів регіонального розвитку: екологічні та соціально-інклюзивні акценти

Критерій	Види проєктів	
Тип проєктів	- Бізнес-проєкти (комерційні) - Інвестиційні проєкти	- Соціальні проєкти (некомерційні) - Науково-дослідні проєкти
Цільова орієнтованість	Зелена економіка	Інклюзивне суспільство
Сфери реалізації	Екологічні проєкти	Соціально-інклюзивні проєкти
Об'єкти розвитку	- Інфраструктура - Інформаційно-аналітичні системи - Програмне забезпечення систем контролю, автоматизації - Підготовка кадрів - Виховання	- Інновації, технології - Знання, інформація
Виконавці	- Суб'єкти бізнесу - Освітні заклади - Органи державної і регіональної влади, місцевого самоврядування - Міжнародні організації	- Науково-дослідні установи - Громадські об'єднання
Основні механізми підтримки	- Бюджетне фінансування - Зелені кредити - Проектна (організаційна) підтримка	- Цільове програмування - Зелені облігації
Рівні реалізації	- Рівень регіонального і територіального (на рівні громад) розвитку - Рівень міжрегіонального співробітництва - Рівень міжнародного співробітництва	

Джерело: авторська розробка

У практиці розвинутих держав поширеною є реалізація проєктів з поєднанням різних рівнів залучення коштів. Для прикладу, для інвестиційних проєктів у країнах ЄС поєднується фінансування:

- громад – інтегровані територіальні інвестиції і політика територіального розвитку (така практика можлива в умовах глибокої децентралізації) [40];
- регіонів – інвестиції в межах програм секторальної підтримки;
- держави – інвестиції «top-down» (зверху вниз), коли беруться до уваги макрофактори інвестиційної діяльності.

Поєднання фінансування різних рівнів обумовлено високою вартістю проєктів, додатковими ризиками їх реалізації у зв'язку з переважаючим інноваційним характером.

Головними сферами реалізації проєктів у контексті проблеми дослідження виділено зелену економіку та інклюзивне суспільство. Залежно від сфери реалізації проєкти можна розділити на екологічні і соціально-інклюзивні, хоча в реальності вони можуть поєднувати дані ознаки.

Екологічні проєкти можуть бути технологічні (екологічно чисті, ресурсощадні, ресурсозамінні, особливо в частині розвитку альтернативної енергетики, переробки (відходи і вторинна сировина), інфраструктурні (утеплення, смарт-технології), просторово-планувальні (озеленення, природоохоронні, рекультиваційні, функціональне зонування з виділенням екологічно-безпечних територій), виховні (навчальні, просвітницькі, експонатні).

Екологічні проєкти набувають ще більшої підтримки з боку міжнародних організацій (зокрема ОЕСР та країн партнерів) після пандемії COVID-19 та прийняття пакету екологічних, регуляторних та фіскальних реформ «Green recovery» [41].

Соціально-інклюзивні проєкти, що спрямовані на розвиток інклюзивного суспільства, передбачають забезпечення якості життя усіх категорій населення незалежно від віку, статі, расової чи етнічної приналежності, стану здоров'я та інших особливостей. Мета соціально-інклюзивних проєктів є дуже широкою, адже інклюзивність у сучасному світі розглядається за напрямками [42]:

- просторової інклюзії – задоволення потреб у житлі, водопостачанні, водовідведенні (відсутність доступу до необхідної інфраструктури та послуг залишається проблемою для багатьох домогосподарств);
- соціальної інтеграції – рівність прав та участь усіх, у тому числі найбільш маргіналізованих осіб (для нівелювання соціальних потрясінь є необхідною додаткова підтримка соціально вразливих категорій населення);
- економічної інклюзії – створення робочих місць та можливостей користуватися перевагами економічного зростання (економічні результати мають трансформуватись у якість життя всього населення).

4. Інноваційні технології у функціонуванні критичної і соціальної інфраструктури.

⁴⁰ Integrated territorial investment. Cohesion policy 2014-2020 : European Commission. URL: https://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docgener/informat/2014/iti_en.pdf.

⁴¹ Focus on green recovery : OECD. URL: <https://www.oecd.org/coronavirus/en/themes/green-recovery>.

⁴² Inclusive Cities : The World Bank. URL: <https://www.worldbank.org/en/topic/inclusive-cities#1>.

Даний напрям тісно переплітається з попереднім, однак його вагомість потребує окремої уваги.

Інноваційні технології у функціонуванні інфраструктури поєднують екологічні та соціальні цілі, оскільки, з одного боку, оптимізують використання природних ресурсів і наслідки впливу на довкілля та, з іншого боку, сприяють покращенню якості послуг для населення.

У міжнародній практиці інновації в інфраструктурі соціально-екологічного характеру, як правило, стосуються:

- у благоустрої житла – будівництво еко- (розумних) будинків, використання альтернативних джерел енергії для тепло- й електропостачання, енергозбереження (утеплення), технологій сортування і переробки відходів як вторинної сировини;

- у благоустрої поселень – використання альтернативних джерел енергії для освітлення, роботи систем безпеки, розумного функціонального зонування з виділенням екопросторів, зокрема екоферм у міських поселеннях (практика Скандинавських країн);

- сфері транспорту – розбудова інфраструктури для велотранспорту, використання електромобілів для приватних, бізнес-цілей, а також надання послуг громадського транспорту, використання екотранспорту для сполучень на довгі відстані, зокрема залізничного;

- у сфері обслуговування роботи об'єктів соціальної інфраструктури – автоматизація сервісів транспортного, комунального (оплата комунальних послуг), медичного (дистанційні сервіси) обслуговування;

- у сфері торгівлі – практика знижок у кінці дня для зменшення відходів з зіпсованих продуктів;

- у сфері побутового обслуговування – підтримка об'єктів, що надають послуги ремонту, оренди, зокрема речей побутового значення з метою зниження рівня їх утилізації та популяризації принципів «reduce» (зменшення викидів сміття) і «repair» (ремонт речей);

- у сфері рекреації і відпочинку – діяльність об'єктів з екорекреаційною спеціалізацією, які отримали туристичний сертифікат сталого розвитку, пропонують туристичні продукти «Green Travel» [43];

- у сфері культури – діяльність об'єктів з інноваційними технологіями для екологічного виховання населення.

5. Екологічне і природоохоронне оподаткування.

Оподаткування є потужним інструментом розвитку регіонів в умовах децентралізації. У розвинутих державах, зокрема європейських, нинішній результат високого рівня розвитку зеленої економіки вдалось здобути шляхом високих ставок вуглецевих податків, які мотивували бізнес до зниження показників забруднення.

⁴³ Орехова О. Скандинавська мрія. Вражаючі екозвички шведів та норвежців, які варто запозичити українцям (3.12.2021) : РБК Україна. URL: <https://travel.rbc.ua/ukr/show/skandinavskaya-mechta-vpechatlyayushchie-1638455542.html>.

В Україні 30 листопада 2021 року після тривалих дискусій внесені зміни до Податкового кодексу України з підвищенням ставки екологічного податку на викиди вуглекислого газу у 3 рази, однак усе одно це найнижча ставка податку серед європейських держав [44]. Окрім того, якщо в розвинутих державах екологічний податок в основній своїй частині надходить до місцевих бюджетів, то в Україні лише розпочались ініціативи щодо збільшення зарахування екологічного податку в бюджети громад з 25 % до 30 % з оптимальним рівнем 50 % [45]. Екологічний податок важливо спрямовувати у місцевий розвиток. Це забезпечить справедливий перерозподіл податкових надходжень.

У цілому екологічний і природоохоронний податковий інструментарій є доволі гнучким способом реагування на ситуацію та потребує максимальної регіоналізації з врахуванням інтересів місцевого населення.

6. Міждержавне співробітництво, секторальна підтримка регіонального розвитку.

Екологічні і соціальні детермінанти якості життя населення в регулюванні часто є складними за походженням і наслідками, відтак потребують консолідації зусиль різних територій та суб'єктів різних секторів. Секторальна підтримка є ефективною в контексті поєднання екологічних і соціальних цілей регулювання якості життя населення. Міжнародна практика доводить результативність такої співпраці. Розвинуті держави, зокрема ЄС, практикують потужну проєктну підтримку для країн-партнерів, у тому числі України. Накопичений певний досвід щодо реалізації та розробки нових екологічних проєктів секторальної підтримки ЄС (для прикладу, з 2021 року у Львівській області почав реалізовуватись проєкт «Розвиток біоекономіки Західного регіону України: виробництво екотари з біодеградабельних полімерів», спрямований на запровадження технологій виробництва екотари на противагу використання екологічно небезпечного пластику) [46].

Ефективність міждержавного співробітництва і секторальної підтримки регіонального розвитку в країнах ЄС підтверджує розвинуте інституційне середовище. Функціонують численні грантові, інвестиційні та інші структури, що підтримують реалізацію проєктів, в яких домінують екологічні і соціальні цілі якості життя населення. Приклад такої структури – Німецьке товариство міжнародного співробітництва (Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit), яке активно співпрацює з Україною і серед пріоритетних

⁴⁴ Прийнято Закон «Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законодавчих актів України щодо забезпечення збалансованості бюджетних надходжень» (30.11.2021) : Інформаційне управління Апарату Верховної Ради України. URL: <https://www.rada.gov.ua/news/Novyny/217099.html>.

⁴⁵ До бюджетів громад потрібно зараховувати 50% екологічного податку - АМУ (15.03.2021) : Місцеві фінанси. URL: <https://www.auc.org.ua/novyna/do-byudzhetiv-gromad-potribno-zarahovuvaty-50-ekologichnogo-podatku-amu>.

⁴⁶ Розвиток біоекономіки Західного регіону України: виробництво екотари з біодеградабельних полімерів (№ 13106-20) : Програма підтримки секторальної політики – Підтримка регіональної політики України : Міністерство розвитку громад та територій України. URL: <https://sectoral.minregion.gov.ua/sectorals/a76f5760-1fac-11eb-ba4a-b356ee544eea>.

напрямів німецько-української співпраці виділяє енергоефективність, клімат, сталий економічний розвиток [47].

7. Громадянська активність та екологічний контроль.

Це доволі потужний напрям, ефективність якого забезпечують тривалі традиції демократії, децентралізації, високої політичної культури. Населення громад і регіонів у розвинутих державах є оперативними реагентами на екологічні і соціальні зміни. В Україні важелі впливу населення на бізнес і владу лише формуються. Приклади суспільного спротиву проти заходів негативного впливу на довкілля повинні популяризуватись та супроводжуватись інформуванням населення щодо можливих наслідків будівництва нових об'єктів (як от ситуація 2021 року в Калуському районі Івано-Франківської області щодо будівництва відділення з підготовки смоли «Свісс Кроно», проти якого активно виступає місцеве населення [48])

8. Реалізація регіональної політики соціальної і територіальної згуртованості.

Ідея соціальної і територіальної згуртованості є важливою для посилення екологічного контролю з боку населення. Сильні традиції згуртованості сформовані в країнах ЄС, які завдяки цьому нині впроваджують «підхід, орієнтований на місцевість». Він передбачає прийняття управлінських рішень з повним розумінням територіальної специфіки [49]. За наявності згуртованої громади і суспільства (як мешканців регіону) та володіння інформацією про екологічні впливи на якість життя населення формується синергія влади й населення у збереженні екосистем та збалансованому задоволенні потреб суспільства.

Соціальна і територіальна згуртованість є тривалим процесом, якому передуює розвиток громадянського суспільства в умовах децентралізації та усталенні форм суспільного контролю – через діяльність громадських організацій, громадських рад при органах влади, впровадження принципів електронного врядування з публічністю послуг державного управління.

Так як проблематика регулювання екологічних і соціальних детермінант якості життя населення на рівні регіону є доволі широкою, то й заходи можуть бути дуже різними. Рис. 4.6 узагальнює міжнародні практики в регулюванні екологічних і соціальних детермінант якості життя населення, які актуально впроваджувати в регіонах України, зокрема областях Карпатського регіону зі специфічними природними і соціально-демографічними умовами.

⁴⁷ Україна. GIZ в Україні. URL: <https://www.giz.de/en/worldwide/32413.html>.

⁴⁸ Тисячі мешканців Калушини підписали звернення проти нового будівництва «Свісс Кроно» (18.11.2021) : Вікна. URL: <https://vikna.if.ua/news/category/articles/2021/11/18/128039/view>.

⁴⁹ Territorial Agenda 2020 put in practice - Enhancing the efficiency and effectiveness of Cohesion Policy by a place-based approach : European Commission. URL: https://ec.europa.eu/regional_policy/en/information/publications/studies/2015/territorial-agenda-2020-put-in-practice-enhancing-the-efficiency-and-effectiveness-of-cohesion-policy-by-a-place-based-approach.

Рис. 4.6. Міжнародні практики регулювання екологічних і соціальних детермінант якості життя населення, актуальні для адаптації у регіонах України

Джерело: авторська розробка

Виокремлені практики у випадку ефективного впровадження мають потужні наслідкові ефекти. Для українських реалій адаптація досвіду розвинутих держав потребує вирішення *ключових проблем у реалізації регіональної політики:*

- проблеми концептуальної невизначеності у забезпеченні якості життя населення;
- проблеми відсутності чіткого розподілу владних повноважень центрального, регіонального і місцевого рівнів;
- проблеми відсутності практики стратегування адаптації до глобальних змін – кліматичних, споживчих, соціально-інклюзивних;
- проблеми слабкої міжрегіональної (транскордонної) співпраці в сфері забезпечення якості життя населення, зокрема екологічних детермінант;
- проблеми низького рівня соціальної і територіальної згуртованості.

Незважаючи на виявлені труднощі, в Україні ефективно впроваджується реформа децентралізації, що супроводжується посиленням активності територіальних громад. Саме через громадську активність можна забезпечити ефективізацію державно-управлінських рішень на шляху розвитку інклюзивного та екологічно безпечного суспільства.

ВИСНОВКИ

Ключові параметри екологічного та соціального середовища областей Карпатського регіону України на загал відповідають середньодержавним значенням, маючи при цьому певну специфіку, яка проявляється у порівняно менших обсягах використання свіжої води та нижчому рівні загального водовідведення, високому рівні забруднення атмосферного повітря (особливо у Івано-Франківській та Львівській областях), проблемах поводження з відходами I-III класів небезпеки (зокрема екологічно безпечного зберігання та утилізації відходів нафтопереробки), накопиченні малонебезпечних відходів та низькому рівні їх утилізації, недостатніх обсягах інвестицій в охорону навколишнього природного середовища, високому рівні соціальної вразливості та обмеженій доступності населення (зокрема гірських, старопромислових, віддалених від обласних центрів територій) до об'єктів соціальної інфраструктури, зростаючій зовнішній міграційній активності, невисоких офіційних доходах та витратах населення та має наслідком погіршення якості життя в регіоні.

Із використанням авторської методики здійснено аналіз екологічного та соціального середовища якості життя населення Карпатського регіону України. Розрахунки коефіцієнтів соціального й екологічного середовища якості життя показали значну соціо-екологічну дивергенцію між областями цього регіону та середніми показниками в Україні. Побудовані темпоральні ряди інтегральних індексів на основі теорії чутливості (динамічні показники вагової значущості) дозволили встановити рівні соціального й екологічного середовища якості життя населення областей регіону за 2010-2019 рр. Найвищі значення соціального середовища якості життя у 2019 р. були в Закарпатській та Івано-Франківській областях (по 0,530 (за шкалою від 0 до 1)), а у 2014 р. – у Львівській (0,540) і Чернівецькій (0,585) областях. Івано-Франківська область мала найвищі значення інтегральних коефіцієнтів екологічного середовища якості життя населення протягом усього досліджуваного періоду.

Здійснено комплексне оцінювання якості життя населення на основі ресурсного, витратного та інноваційного підходів. Згідно ресурсного підходу простежується значне підвищення якості життя населення за 2010-2019 рр. у Львівській та Івано-Франківській областях (обсяги ВРП у розрахунку на одну особу зросли на 1389,7 і 778,01 євро відповідно). За витратним підходом засвідчено висхідну тенденцію покращення стандартів життя і зростання обсягів сукупних ресурсів домогосподарств у всіх областях регіону. На основі застосування інноваційного підходу встановлено, що найвищою є якість життя у Львівській області (у 2019 р. інтегральний індекс інноваційного середовища, розрахований мультиплікативним методом, становив 0,681 та за 2010-2019 рр. збільшився у 2,0 рази).

Для комплексного кількісного аналізу впливу соціо-екологічних детермінант на якість життя населення Карпатського регіону розроблено і

апробовано методичний підхід до виявлення їх взаємозв'язку та міри спільної мінливості. За допомогою методу побудови кореляційних і коваріаційних матриць встановлено, що для всіх областей Карпатського регіону на якість життя населення найбільший вплив мали детермінанти груп: «Зайнятість, доходи, умови життя» і «Наявність водних ресурсів» (за ресурсним підходом); «Соціальне забезпечення», «Соціальна напруга» і «Забезпеченість земельним фондом» (за витратним підходом); «Зайнятість, доходи, умови проживання», «Забезпеченість соціальною інфраструктурою», «Інвестиційне забезпечення природокористування» (за інноваційним підходом).

Виявлені у ході аналізу особливості екологічного і соціального середовища спонукали до вивчення управлінських практик щодо якості життя населення регіону. В областях Карпатського регіону України політика покращення якості життя населення реалізується у межах регіональних стратегій розвитку та цільових програм у базових сферах суспільного життя, галузях матеріального виробництва (соціально-гуманітарної, природоохоронної, лісового господарства, водного господарства тощо), де цільовими орієнтирами головно визначені: забезпечення охорони довкілля, екологічно збалансованого, безпечного і раціонального природокористування та просторової гармонії (екологічна компонента); досягнення гармонійного соціального розвитку на засадах соціальної інклюзії, рівності, сталості і захищеності. Однак, аналіз реальної ситуації довів, що значного поступу у реалізації цих та інших завдань не досягнуто. Встановлено, що ключовими причинами цього стала відсутність комплексних оцінок екологічних і соціальних впливів та взаємоузгодженості положень чинних стратегічних документів, їх сфокусованості на досягненні спільної мети, контрверсійність цілей щодо зміцнення соціальної і екологічної компонент якості життя в контексті ресурсних можливостей з їх реалізації.

Комплекс умов та чинників, причому не лише існуючих, але й таких, що розвиваються, формуються у зримій перспективі, обумовлює потребу в застосуванні програмно-системного підходу до планування та реалізації політики покращення якості життя Карпатського регіону України. Метою регіональної політики за такого підходу має стати конвергенція стандартів якості та рівня життя населення Карпатського регіону та сусідніх країн ЄС, тоді як стратегічними пріоритетами – смартпросторовий розвиток, зростання ролі секторів зеленої економіки, дотримання принципів безпеки споживання та соціальної відповідальності, посилення резистентності системи охорони здоров'я, збалансування ринку праці й зайнятості населення, формування чистого та безпечного життєвого простору.

Різносторонній та системний характер у контексті впливу на покращення якості життя населення має функціонування соціальної інфраструктури, що охоплює такі сфери, як освіта, охорона здоров'я, культура, транспорт, житлове і комунальне господарство, ін. Особливості проблематики соціального та екологічного середовища, а також його наявного потенціалу дають підстави до виокремлення таких напрямів регіональної політики модернізації соціальної інфраструктури Карпатського регіону України, як: покращення доступу

населення гірських та віддалених територій до об'єктів соціальної сфери, ефективне використання оздоровчо-рекреаційного потенціалу українських Карпат, активізація транскордонної співпраці у сфері розвитку комплексу послуг соціального обслуговування населення та захисту довкілля, модернізація системи освіти регіону, перехід до смарторієнтованого розвитку житлово-комунального господарства, реалізація транспортно-транзитного потенціалу, збереження та покращення культурного середовища регіону.

Вирішення завдань щодо подолання комплексу екологічних проблем, характерних для Карпатського регіону України, забезпечення збереження навколишнього природного середовища та перехід до політики сталого розвитку також мають реалізуватися на засадах програмно-системного підходу. Однією з альтернатив тут може стати стратегія «Карпатський еко-шлях», метою якої є подолання екологічної кризи та покращення параметрів екологічної компоненти якості життя населення, а цільовими орієнтирами – збереження і відновлення природного капіталу краю; забезпечення чистоти повітря, води і території; перехід до зеленої економіки; формування моделі екологічно доцільної поведінки суб'єктів господарювання, мешканців і гостей регіону. При цьому базисною умовою успішності досягнення перших трьох цілей є екологічно доцільна поведінка населення, яку визначено як систему дій і вчинків людини, що спрямована на збереження довкілля та покращення його стану. Модель її формування передбачає взаємодію зовнішніх стосовно людини механізмів (нормативно-правового й інформаційного) та її індивідуальних соціально-психологічних особливостей.

Ефективність регіональної політики покращення якості життя населення Карпатського регіону України можна суттєво підвищити за умови її формування й реалізації з урахуванням зарубіжного досвіду. Ідентифіковано, що концептуальними елементами такої політики є: імперативи (екологічний і соціальний); передумови, фактори й наслідки, виражені в якості життя населення; принципи (узгодження інтересів «людина – суспільство – держава – довкілля», «регіон – держава – інші регіони – громади»), концепційні положення (екологізація й соціалізація економіки, екологізація суспільства, регіоналізація розвитку і регулювання). Ці базисні елементи визначають мету, цільові орієнтири та механізми регулювання екологічних і соціальних детермінант якості життя. Вивчення міжнародних практик покращення якості життя населення на регіональному рівні дозволяє виокремити найбільш актуальні для впровадження в Карпатському регіоні України інструментальні напрями: моніторинг якості життя на рівні регіонів і територіальних громад; стимулювання розвитку зеленої економіки як ресурсно ефективної та соціально-інклюзивної; упровадження інноваційних технологій у функціонуванні критичної і соціальної інфраструктури; підтримка екологічних і соціально-інклюзивних проектів; міждержавна співпраця та секторальна підтримка; екологічне і природоохоронне оподаткування; реалізація політики соціальної згуртованості; громадська активність та екологічний контроль.

ДОДАТКИ

ДОДАТОК А

Таблиця 1

Порівняльна характеристика (відхилення від середніх значень) параметрів соціального розвитку областей Карпатського регіону України, 2010-2019 рр., %

Показ- ники	Області	Відхиле- ння від	Роки									
			2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Доходи на 1 особу населення	Закарпатська	Україна	-33,3	-30,7	-33,9	-31,7	-35,7	-31,2	-29,8	-27,3	-30,1	-29,7
		Західний регіон	-13,4	-11,4	-13,3	-9,9	-14,0	-13,4	-12,7	-11,8	-12,8	-11,1
	Івано-Франківська	Україна	-19,7	-18,9	-20,9	-20,2	-23,8	-17,7	-16,0	-14,2	-16,4	-17,8
		Західний регіон	4,4	3,7	3,7	5,1	1,9	3,6	4,4	4,1	4,3	3,9
	Львівська	Україна	-9,3	-9,4	-11,3	-13,7	-12,6	-7,4	-5,3	-3,5	-4,2	-2,7
		Західний регіон	17,9	15,8	16,3	13,7	16,9	16,5	17,7	17,0	19,5	22,9
	Чернівецька	Україна	-27,9	-26,4	-30,1	-28,6	-31,8	-24,4	-24,7	-22,7	-25,9	-28,5
		Західний регіон	-6,3	-5,9	-8,4	-5,9	-8,7	-4,9	-6,4	-6,3	-7,6	-9,7
Витрати на 1 особу населення	Закарпатська	Україна	-26,2	-28,1	-29,0	-30,3	-28,2	-22,7	-23,2	-21,9	-19,9	-20,7
		Західний регіон	-5,3	-9,1	-9,4	-8,7	-11,5	-10,1	-10,6	-10,4	-5,0	-6,8
	Івано-Франківська	Україна	-20,9	-20,9	-19,9	-20,9	-10,9	-7,4	-8,7	-7,2	-17,7	-18,8
		Західний регіон	1,6	0,1	2,2	3,7	9,7	7,7	6,4	6,5	-2,4	-4,6
	Львівська	Україна	-11,7	-11,2	-12,9	-13,0	-13,9	-7,6	-1,5	-1,9	2,8	4,6
		Західний регіон	13,5	12,6	11,2	13,9	6,0	7,4	14,7	12,5	21,9	22,9
	Чернівецька	Україна	-24,8	-21,7	-22,7	-28,7	-22,3	-18,9	-19,6	-18,5	-12,3	-6,9
		Західний регіон	-3,4	-0,9	-1,3	-6,5	-4,2	-5,8	-6,4	-6,5	4,1	9,4
Середня заробітна плата	Закарпатська	Україна	-17,6	-21,4	-22,3	-21,8	-21,2	-19,4	-17,1	-10,5	-8,9	-12,3
		Західний регіон	0,9	-0,7	-2,6	-2,3	-1,2	1,4	3,8	6,3	7,9	5,2
	Івано-Франківська	Україна	-13,9	-15,9	-16,1	-17,9	-17,4	-18,9	-18,9	-14,5	-14,8	-16,0
		Західний регіон	5,4	6,2	5,2	2,5	3,5	2,0	1,5	1,6	0,9	0,8
	Львівська	Україна	-13,3	-14,8	-14,8	-14,6	-14,9	-13,1	-12,0	-10,0	-9,8	-11,7
		Західний регіон	6,2	7,7	6,8	6,8	6,6	9,4	10,1	6,9	6,9	5,9
	Чернівецька	Україна	-20,9	-24,6	-23,0	-23,9	-25,9	-27,3	-26,1	-20,9	-21,1	-23,2
		Західний регіон	-3,1	-4,7	-3,5	-4,9	-7,2	-8,5	-7,6	-6,0	-6,6	-7,8
Рівень безробіття	Закарпатська	Україна	0,6	1,7	1,2	0,6	-0,1	0,1	0,7	1,0	1,2	1,0
		Західний регіон	-0,39	0,56	0,16	-0,21	-0,33	-0,31	0,17	0,37	0,84	0,4
	Івано-Франківська	Україна	0,1	0,8	0,4	-	-1,2	-0,7	-0,5	-1,0	-1,0	-1,0
		Західний регіон	-0,89	-0,34	-0,64	-0,81	-1,43	-1,11	-1,03	-1,63	-1,36	-1,6
	Львівська	Україна	-0,3	-0,2	-	-0,1	-0,7	-0,9	-1,6	-2,0	-1,9	-2,0

Показники	Області	Відхилення від	Роки									
			2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
		Західний регіон	-1,29	-1,34	-1,04	-0,91	-0,93	-1,31	-2,13	-2,63	-2,26	-2,6
		Україна	0,4	0,3	0,5	0,2	-0,3	0,2	-0,6	-1,1	-0,9	-1,1
	Чернівецька	Західний регіон	-0,59	-0,84	-0,54	-0,61	-0,53	-0,21	-1,13	-1,73	-1,26	-1,7
		Україна	-0,6	-1,6	-1,0	-0,8	0,8	0,7	-0,7	0,2	2,4	0,2
Індекс споживчих цін	Закарпатська	Західний регіон	-0,01	-0,36	-0,2	-0,01	0,1	0,01	0,1	0,2	2,34	-
		Україна	-0,8	-1,7	-0,5	-0,5	0,1	0,1	-1,5	-	-0,7	0,4
	Івано-Франківська	Західний регіон	-0,21	-0,46	0,3	0,29	-0,6	-0,59	-0,7	-	-0,76	0,2
		Україна	0,6	0,3	-0,5	-0,3	1,8	1,9	-0,5	-0,7	0,3	0,1
	Львівська	Західний регіон	1,19	1,54	0,3	0,49	1,1	1,21	0,3	-0,7	0,24	-0,1
		Україна	-0,9	-2,2	-1,0	-0,6	-1,4	-1,3	-1,4	-1,3	-1,1	-0,3
	Чернівецька	Західний регіон	-0,31	-0,96	-0,2	0,19	-2,1	-1,99	-0,6	-1,3	-1,16	-0,5
		Україна	-0,9	-2,2	-1,0	-0,6	-1,4	-1,3	-1,4	-1,3	-1,1	-0,3

Джерело: складено автором за даними [50]

Таблиця 2

**Показники водних ресурсів Карпатського регіону України,
2010, 2015-2019 рр.**

Показники	Області	Роки						2019/2010	
		2010	2015	2016	2017	2018	2019	+/-	%
Забір води зі природних водних об'єктів, м³ на 1 особу	Закарпатська	33,7	28,6	30,2	35,8	37,4	31,9	-1,8	94,7
	Івано-Франківська	70,3	65,8	61,6	64,6	69,9	69,4	-0,9	98,7
	Львівська	98,2	71,8	70,2	69,6	68,2	67,3	-30,9	68,5
	Чернівецька	87,4	64,8	72,7	72,8	74,0	71,0	-16,4	81,2
	Україна	324,3	226,8	232,6	217,6	268,0	265,2	-59,1	81,8
Використання свіжої води, м³ на 1 особу	Закарпатська	26,5	23,8	23,0	17,5	19,1	23,9	-2,6	90,2
	Івано-Франківська	62,3	56,4	53,6	54,4	60,4	59,9	-2,4	96,1
	Львівська	68,8	47,4	47,0	48,6	49,6	48,6	-20,2	70,6
	Чернівецька	75,2	53,9	57,3	55,1	56,4	54,3	-20,9	72,2
	Україна	214,4	166,6	168,3	161,7	174,7	174,6	-39,8	81,4
Обсяг оборотної та повторно використаної води, м³ на 1 особу	Закарпатська	0,0	6,4	7,1	7,9	8,0	8,0	8,0	-
	Івано-Франківська	1028,4	1296,3	1176,9	1290,0	1493,5	1380,7	352,3	134,3
	Львівська	122,2	164,5	169,3	195,7	180,0	156,4	34,2	128,0
	Чернівецька	6,6	3832,3	3959,9	3856,8	24,3	26,6	20,0	4,0 р.
	Україна	942,3	942,6	930,4	913,4	815,4	813,2	-129,1	86,3
Загальне водовідведення, м³ на 1 особу	Закарпатська	34,5	25,4	27,8	29,4	29,4	31,9	-2,6	92,5
	Івано-Франківська	66,7	42,0	42,8	43,6	45,9	44,6	-22,1	66,9
	Львівська	94,3	86,8	85,6	70,4	69,4	66,9	-27,4	70,9
	Чернівецька	58,6	46,2	46,3	45,2	47,5	46,6	-12,0	79,5
	Україна	177,8	130,5	131,8	116,1	128,4	133,0	-44,8	74,8
Скидання забруднених зворотних вод у	Закарпатська	6,4	1,6	3,2	3,2	3,2	2,4	-4,0	37,5
	Івано-Франківська	10,9	0,7	0,7	0,7	0,7	0,7	-10,2	6,4

⁵⁰ Статистичний збірник «Регіони України» 2019. Частина 1. Державна служба статистики України. 2020. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2020/zb/12/Reg_UI.pdf

Показники	Області	Роки						2019/2010	
		2010	2015	2016	2017	2018	2019	+/-	%
поверхневі водні об'єкти, м³ на 1 особу	Львівська	23,2	17,8	18,2	28,1	16,7	17,9	-5,3	77,2
	Чернівецька	7,7	2,2	2,2	2,2	2,2	1,1	-6,6	14,3
	Україна	38,1	20,5	16,4	23,5	22,6	17,6	-20,5	46,2
	Закарпатська	33,7	34,9	39,7	39,7	39,8	39,9	6,2	118,4
Потужність очисних споруд, м³ на 1 особу	Івано-Франківська	95,7	94,0	79,7	80,6	90,3	82,6	-13,1	86,3
	Львівська	129,7	106,1	106,6	109,9	110,6	112,3	-17,4	86,6
	Чернівецька	69,7	76,9	77,1	77,2	72,9	72,1	2,4	103,4
	Україна	162,2	135,7	133,6	127,8	127,6	132,4	-29,8	81,6

Джерело: складено автором за даними [51]

Таблиця 3

**Показники повітряного басейну Карпатського регіону України,
2010, 2015-2019 рр.**

Показники	Області	Роки						2019/2010	
		2010	2015	2016	2017	2018	2019	+/-	%
Викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря від стаціонарних джерел забруднення, т на 1 тис. осіб, у т.ч.:	Закарпатська	13,9	3,5	3,9	2,5	3,2	3,0	-10,9	21,6
	Івано-Франківська	122,6	162,0	142,5	144,0	161,2	149,8	27,2	122,2
	Львівська	44,5	40,4	40,7	43,1	42,3	35,4	-9,1	79,6
	Чернівецька	4,2	3,5	3,3	3,6	3,0	2,7	-1,5	64,3
	Україна	90,3	66,8	72,3	61,0	59,5	58,7	-31,6	65,0
оксиду вуглецю, т на 1 тис. осіб	Закарпатська	0,9	0,6	0,9	0,7	0,8	1,0	0,1	111,1
	Івано-Франківська	2,1	2,2	2,1	2,3	2,6	3,0	0,9	142,9
	Львівська	2,2	3,2	2,6	2,1	2,1	1,8	-0,4	81,8
	Чернівецька	0,7	1,0	0,9	1,0	0,7	0,6	-0,1	85,7
	Україна	23,2	17,9	18,9	17,2	17,7	17,9	-5,3	77,2
метану, т на 1 тис. осіб	Закарпатська	11,7	1,9	2,1	0,6	1,2	0,6	-11,1	5,1
	Івано-Франківська	8,8	5,6	4,8	5,8	5,8	5,9	-2,9	67,0
	Львівська	21,4	18,2	17,0	17,1	19,2	17,6	-3,8	82,2
	Чернівецька	0,9	0,2	0,2	0,3	0,3	0,3	-0,6	33,3
	Україна	18,5	12,0	11,0	11,8	10,7	10,5	-8,0	56,8
діоксиду азоту, т на 1 тис. осіб	Закарпатська	0,8	0,5	0,5	0,5	0,6	0,7	-0,1	87,5
	Івано-Франківська	7,8	10,8	9,6	10,5	12,0	11,1	3,3	142,3
	Львівська	2,3	2,4	2,5	2,7	2,6	2,3	-	100,0
	Чернівецька	0,3	0,2	0,3	0,3	0,3	0,3	-	100,0
	Україна	6,8	5,5	5,6	5,1	5,1	4,9	-1,9	72,1
оксиду азоту, т на 1 тис. осіб	Івано-Франківська	0,4	0,1	0,2	0,4	0,5	0,6	0,2	150,0
	Україна	0,1	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,1	2,0 р.
сажі, т на 1 тис. осіб	Закарпатська	0,1	0,1	0,1	0,2	0,2	0,1	-	100,0
	Львівська	0,0	0,1	0,1	0,1	0,1	0,2	0,2	-
	Чернівецька	0,1	0,3	0,2	0,3	0,2	0,1	-	100,0
	Україна	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	-	100,0
діоксиду сірки, т на 1 тис. осіб	Закарпатська	0,0	0,1	0,0	0,2	0,2	0,2	0,2	-
	Івано-Франківська	88,3	115,8	99,8	94,1	105,6	99,5	11,2	112,7
	Львівська	12,4	12,8	14,5	15,7	13,8	10,1	-2,3	81,5
	Чернівецька	0,7	0,5	0,4	0,4	0,4	0,2	-0,5	28,6
	Україна	26,4	19,4	25,3	17,1	16,6	16,1	-10,3	61,0
неметанових легких органічних сполук, т на 1 тис. осіб	Закарпатська	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	-	100,0
	Івано-Франківська	2,1	3,0	2,7	3,4	3,8	3,7	1,6	176,2
	Львівська	1,4	0,9	1,0	1,1	1,0	0,9	-0,5	64,3
	Чернівецька	0,8	0,5	0,6	0,4	0,4	0,6	-0,2	75,0

⁵¹ Статистичний збірник «Регіони України» 2019. Частина 1. Державна служба статистики України. 2020. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2020/zb/12/Reg_UI.pdf

Показники	Області	Роки						2019/2010	
		2010	2015	2016	2017	2018	2019	+/-	%
Викиди діоксиду вуглецю, т на 1 тис. осіб	Україна	1,4	1,1	1,2	1,3	1,0	1,0	-0,4	71,4
	Закарпатська	0,2	0,1	0,1	0,2	0,2	0,2	-	100,0
	Івано-Франківська	5,2	8,4	8,2	8,7	10,0	9,4	4,2	180,8
	Львівська	0,9	1,3	1,4	1,5	1,5	1,4	0,5	155,6
	Чернівецька	0,2	0,2	0,1	0,1	0,2	0,1	-0,1	50,0
	Україна	3,6	3,2	3,5	2,9	3,0	2,9	-0,7	80,6

Джерело: складено автором за даними [52]

Таблиця 4

Показники відходів у Карпатському регіоні України, 2010, 2015-2019 рр.

Показники	Області	Роки						2019/2010	
		2010	2015	2016	2017	2018	2019	+/-	%
Утворення відходів I-III класу небезпеки на одиницю площі, тонн	Закарпатська	0,6	0,2	0,1	0,1	0	0,1	-0,5	16,7
	Івано-Франківська	0,2	0,2	0,2	0,5	0,3	0,4	0,2	2,0 р.
	Львівська	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,2	0,1	2,0 р.
	Україна	2,8	1	1,1	1	1,1	1	-1,8	35,7
Утворення відходів IV класу небезпеки на одиницю площі, тонн	Закарпатська	14,2	10,3	12	13,5	14,6	11,9	-2,3	83,8
	Івано-Франківська	91,6	152,6	139	139,4	141,2	214,4	122,8	2,3 р.
	Львівська	119	135,4	127,1	113,6	97,9	93,6	-25,4	78,7
	Чернівецька	31	49,1	48	45,6	38	39,4	8,4	127,1
	Україна	703	540,6	512,1	633,8	610	764,8	61,8	108,8
Утворення відходів I-III класу небезпеки, на 1 особу, кг	Закарпатська	6,5	2	1,1	1	0,5	0,5	-6,0	7,7
	Івано-Франківська	2,4	2,4	2	5	2,7	4,3	1,9	179,2
	Львівська	0,8	0,6	0,8	1	1,1	1,6	0,8	2,0 р.
	Чернівецька	0,2	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	-0,1	50,0
	Україна	36,2	13,7	14,6	14,2	14,8	13,2	-23,0	36,5
Утворення відходів IV класу небезпеки на 1 особу, кг	Закарпатська	145	104,2	122,5	136,8	147,7	121,4	-23,6	83,7
	Івано-Франківська	923,9	1534,6	1399,3	1408,6	1429,4	2178,4	1254,5	2,4 р.
	Львівська	1019,9	1164	1093,8	979,7	845,9	811,7	-208,2	79,6
	Чернівецька	277,5	437,4	427,3	406,6	340	352,8	75,3	127,1
	Україна	9248,9	7274,6	6919	8601,7	8320,5	10492,2	1243,3	113,4
Коефіцієнт утилізації відходів I-III класу небезпеки	Закарпатська	0,03	0,00	0,07	0,08	0	0	-	-
	Івано-Франківська	0,50	1,03	1,18	0,39	0,97	0,62	0,1	124,0
	Львівська	0,35	0,00	0,10	0,12	0,15	0,05	-0,3	14,3
	Чернівецька	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,0	-
	Україна	0,39	0,54	0,54	0,50	0,44	0,46	0,1	117,9
Коефіцієнт утилізації відходів IV класу небезпеки	Закарпатська	0,07	0,01	0,00	0,00	0,00	0,00	-0,1	-
	Івано-Франківська	0,47	0,27	0,35	0,33	0,28	0,29	-0,2	61,7
	Львівська	0,02	0,11	0,17	0,24	0,17	0,16	0,1	8,0 р.
	Чернівецька	0,13	0,17	0,31	0,30	0,30	0,37	0,2	2,8 р.
	Україна	0,34	0,30	0,29	0,27	0,29	0,24	-0,1	70,6
Обсяг відходів, накопичених протягом експлуатації, у спеціально відведених місцях	Закарпатська	0,7	1,5	1,6	1,8	1,9	1,8	1,1	2,6 р.
	Івано-Франківська	25,8	30,8	31,6	32,5	33,0	33,6	7,8	130,2
	Львівська	68,6	90,8	91,5	92,0	91,0	88,6	20,0	129,2
	Чернівецька	1,9	3,0	3,3	3,5	3,7	4,0	2,1	2,1 р.
	Україна	289,8	292,5	291,0	293,5	307,7	367,5	77,7	126,8

⁵² Статистичний збірник «Регіони України» 2019. Частина 1. Державна служба статистики України. 2020. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2020/zb/12/Reg_UI.pdf

Показники	Області	Роки						2019/2010	
		2010	2015	2016	2017	2018	2019	+/-	%
чи об'єктах, т/1 особу									

Джерело: складено автором за даними [⁵³]

Таблиця 5

Економічні показники природокористування у Карпатському регіоні України, 2010, 2015-2019 рр.

Показники	Області	Роки						2019/2010	
		2010	2015	2016	2017	2018	2019	+/-	%
Капітальні інвестиції на охорону навколишнього природного середовища на 1 тис. осіб, тис. грн	Закарпатська	7,9	6,2	4,7	11,0	36,5	11,2	3,3	141,8
	Івано-Франківська	99,2	65,5	86,7	268,9	213,9	181,6	82,4	183,1
	Львівська	34,4	23,8	41,0	95,4	112,8	88,1	53,7	2,6 р.
	Чернівецька	9,4	20,6	15,2	26,2	23,7	33,4	24,0	3,5 р.
	Україна	60,3	179,5	314,4	260,1	239,0	387,9	327,6	6,4 р.
Поточні витрати на охорону навколишнього природного середовища на 1 тис. осіб, тис. грн	Закарпатська	36,9	70,5	102,6	130,5	180,0	214,1	177,2	5,8 р.
	Івано-Франківська	107,6	169,3	183,1	229,5	400,1	463,1	355,5	4,3 р.
	Львівська	60,2	134,8	151,3	176,5	233,6	207,3	147,1	3,4 р.
	Чернівецька	47,0	75,6	77,3	95,8	112,1	135,4	88,4	2,9 р.
	Україна	226,5	395,6	448,5	482,9	576,9	655,8	429,3	2,9 р.
Частка поточних витрат на охорону навколишнього природного середовища до ВРП, %	Закарпатська	0,30	0,31	0,40	0,38	0,43	0,51	0,2	х
	Івано-Франківська	0,73	0,51	0,49	0,49	0,70	0,73	-	х
	Львівська	0,37	0,36	0,33	0,30	0,33	0,24	-0,1	х
	Чернівецька	0,43	0,37	0,33	0,30	0,30	0,36	-0,1	х
	Україна	0,96	0,85	0,80	0,69	0,68	0,74	-0,2	х
Частка капітальних інвестицій на охорону навколишнього природного середовища у капітальних інвестиціях, %	Закарпатська	0,45	0,21	0,13	0,25	0,61	0,15	-0,3	х
	Івано-Франківська	3,13	0,94	1,51	3,82	3,13	2,67	-0,5	х
	Львівська	0,99	0,45	0,56	1,00	0,98	0,71	-0,3	х
	Чернівецька	0,50	0,67	0,52	0,80	0,58	0,73	0,2	х
	Україна	1,46	2,81	3,73	2,46	1,74	2,61	1,2	х

Джерело: складено автором за даними [⁵⁴]

⁵³ Статистичний збірник «Регіони України» 2019. Частина 1. Державна служба статистики України. 2020. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2020/zb/12/Reg_UI.pdf

⁵⁴ Статистичний збірник «Регіони України» 2019. Частина 1. Державна служба статистики України. 2020. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2020/zb/12/Reg_UI.pdf

ДОДАТОК Б

Таблиця 1

Значення індикаторів соціального середовища якості життя населення України, 2010-2019 рр.

Індикатори	Роки									
	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Зайнятість, доходи, умови проживання										
Рівень зайнятості населення у віці 15-70 років, у % до всього населення відповідного віку	58.4	59.1	59.6	60.2	56.6	56.7	56.3	56.1	57.1	58.2
Рівень прийому працівників, % до середньооблікової кількості штатних працівників	25.30	28.27	26.09	26.57	22.81	24.00	26.10	30.50	29.20	28.20
Рівень звільнення працівників, % до середньооблікової кількості штатних працівників	28.10	30.46	29.89	30.31	30.30	30.20	29.20	31.80	31.60	32.70
Середньомісячна номінальна заробітна плата, у середньому на одного штатного працівника, євро	192.80	238.26	286.71	294.95	227.79	144.64	153.42	241.58	294.35	359.52
Найвищий дохід населення, у розрахунку на одну особу, євро	1591.81	1946.93	2376.52	2401.27	1753.04	1096.55	1097.60	1607.46	1940.47	2312.67
Індекс споживчих цін, % до попереднього року	109.10	104.60	99.80	100.50	124.90	143.30	112.40	113.70	109.80	104.10
Частка сукупних витрат домогосподарства на продукти харчування, у розрахунку на одне домогосподарство за місяць, %	51.60	51.30	50.10	50.10	51.90	53.10	49.80	47.90	47.70	46.60
Децильний коефіцієнт диференціації загальних доходів населення	3.70	3.00	2.90	2.90	2.80	2.80	2.80	3.00	3.30	3.50
Ветхий житловий фонд, загальна площа житлових приміщень, м2	93.23	91.52	81.95	77.86	76.50	76.50	77.41	76.47	77.71	78.95
Охоплення населення послугами Інтернету, % до усього населення	16.10	28.20	38.10	41.00	45.60	51.80	64.50	62.50	71.70	77.90
Кількість фізичних осіб-підприємців, у розрахунку на 1 тис. населення	41.55	30.68	28.70	30.86	37.21	38.32	36.86	34.75	35.05	39.90
Рівень неформально зайнятого населення, у % до зайнятого населення	22.90	23.10	22.90	23.60	25.10	26.20	24.30	22.90	21.60	22.50
Соціальне забезпечення										
Середній розмір державної соціальної допомоги малозабезпеченим сім'ям, євро	77.47	95.93	141.89	160.38	122.32	85.98	78.59	85.06	86.96	97.67
Видатки з державного бюджету на сферу освіти, у розрахунку на одну особу, євро	101.45	112.13	146.12	148.98	100.92	77.97	75.26	102.20	121.96	153.78
Видатки з державного бюджету на сферу охорону здоров'я, у розрахунку на одну особу, євро	73.68	79.72	97.13	100.52	67.92	47.83	43.44	56.83	61.10	62.31

<i>Індикатори</i>	<i>Роки</i>									
	<i>2010</i>	<i>2011</i>	<i>2012</i>	<i>2013</i>	<i>2014</i>	<i>2015</i>	<i>2016</i>	<i>2017</i>	<i>2018</i>	<i>2019</i>
Видатки з державного бюджету на соціальний захист та соціальне забезпечення, у розрахунку на одну особу, євро	70.05	83.06	99.67	113.59	81.24	56.71	71.98	93.79	95.34	71.57
Середній розмір пільг і субсидій (безготівкові) на оплату житлово-комунальних послуг, електроенергії, палива, у розрахунку на одне домогосподарство, євро	1.98	2.08	2.42	1.69	1.16	2.81	10.36	12.79	8.63	2.93
<i>Соціальна напруга</i>										
Рівень безробіття усього населення у віці 15-70 років, % населення відповідного віку	8.10	7.90	7.50	7.20	9.30	9.10	9.30	9.50	8.80	8.20
Сума заборгованості з виплати заробітної плати, у розрахунку на одного штатного працівника, євро	10.54	8.18	7.98	7.30	6.35	5.19	5.01	5.89	6.79	9.25
Кількість виявлених злочинів, у розрахунку на 1 тис. населення, од.	10.32	10.58	9.10	11.80	11.80	13.05	13.85	12.30	11.50	10.55
Кількість пенсіонерів, у розрахунку на 1 тис. зайнятого населення	680.97	683.04	672.90	665.73	672.11	747.82	734.55	725.74	701.09	683.71
Забезпеченість населення житлом, у розрахунку на одну особу, м ²	23.70	23.95	24.17	24.28	22.47	22.73	22.92	23.18	23.50	24.06
Охоплення дітей закладами дошкільної освіти, у % до кількості дітей відповідного віку	53.00	55.00	57.00	60.00	55.00	55.00	57.00	59.00	61.00	58.00
Чисельність населення із середньодушовими еквівалентними загальними доходами у місяць, нижчими фактичного прожиткового мінімуму, у % до загальної чисельності населення	15.60	13.70	14.10	11.10	16.70	51.90	51.10	49.00	38.60	29.90
Захворюваність населення, кількість уперше зареєстрованих випадків захворювань на 1 тис. населення	724.01	711.27	686.19	684.73	627.59	627.75	643.75	628.95	645.12	713.45
Середня очікувана тривалості життя при народженні, роки	70.44	71.02	71.15	71.37	71.37	71.38	71.68	71.98	71.76	72.01
<i>Забезпеченість соціальною інфраструктурою</i>										
Кількість лікарняних ліжок, у розрахунку на 1 тис. населення, од.	9.85	9.50	9.35	9.23	7.81	7.76	7.38	7.27	7.13	7.02
Кількість місць у будинках-інтернатах для громадян похилого віку та осіб з інвалідністю, у розрахунку на 100 тис. населення, од.	134.06	134.65	134.43	135.44	118.75	116.89	116.84	116.48	116.44	117.07
Кількість закладів загальної середньої освіти, у розрахунку на 100 тис. осіб, од.	46.64	45.83	45.49	44.73	40.94	40.46	39.51	38.08	36.72	36.15
Кількість закладів вищої освіти, у розрахунку на 100 тис. населення, од.	1.96	1.95	1.9	1.86	1.54	1.54	1.54	1.56	1.54	1.47

<i>Індикатори</i>	<i>Роки</i>									
	<i>2010</i>	<i>2011</i>	<i>2012</i>	<i>2013</i>	<i>2014</i>	<i>2015</i>	<i>2016</i>	<i>2017</i>	<i>2018</i>	<i>2019</i>
Житловий фонд, у розрахунку на одну особу, м2 загальної площі	24.8	25.01	25.3	25.42	22.47	22.73	22.92	23.18	23.5	24.06

Таблиця 2

Значення індикаторів соціального середовища якості життя населення Чернівецької області, 2010-2019 рр.

<i>Індикатори</i>	<i>Роки</i>									
	<i>2010</i>	<i>2011</i>	<i>2012</i>	<i>2013</i>	<i>2014</i>	<i>2015</i>	<i>2016</i>	<i>2017</i>	<i>2018</i>	<i>2019</i>
<i>Зайнятість, доходи, умови проживання</i>										
Рівень зайнятості населення у віці 15-70 років, у % до всього населення відповідного віку	57.4	57.7	57.9	58.7	55.5	54.9	56.2	56.6	57.2	59.0
Рівень прийому працівників, % до середньооблікової кількості штатних працівників	34.00	38.00	30.00	36.00	30.00	27.00	29.00	36.00	31.00	29.00
Рівень звільнення працівників, % до середньооблікової кількості штатних працівників	38.00	42.00	36.00	39.00	34.00	32.00	32.00	35.00	34.00	36.00
Середньомісячна номінальна заробітна плата, у середньому на одного штатного працівника, євро	168.23	178.96	226.76	234.07	164.04	125.88	135.30	187.34	217.50	278.62
Наявний дохід населення, у розрахунку на одну особу, євро	1663.38	1957.94	2089.84	2339.55	1590.02	1075.78	1048.87	1335.20	1577.21	2031.36
Індекс споживчих цін, % до попереднього року	108.20	102.40	98.80	99.90	123.50	142.00	111.00	112.40	108.70	103.80
Частка сукупних витрат домогосподарства на продукти харчування, у розрахунку на одне домогосподарство за місяць, %	40.70	41.90	39.00	39.70	38.90	42.10	55.40	46.30	48.10	47.40
Децильний коефіцієнт диференціації загальних доходів населення	2.40	2.60	2.70	2.40	2.30	2.70	2.30	2.80	2.80	2.90
Ветхий житловий фонд, загальна площа житлових приміщень, м2	52.53	33.38	31.34	22.91	18.37	16.05	16.50	16.53	14.14	13.07
Охоплення населення послугами Інтернету, % до усього населення	19.80	24.00	30.00	38.60	47.60	45.70	61.00	67.60	64.30	72.20
Кількість фізичних осіб-підприємців, у розрахунку на 1 тис. населення	50.76	30.84	31.23	34.15	46.96	48.14	45.54	43.64	43.62	44.85
Рівень неформально зайнятого населення, у % до зайнятого населення	54.80	51.60	50.20	30.50	51.00	49.80	49.90	49.80	43.70	44.80
<i>Соціальне забезпечення</i>										

<i>Індикатори</i>	<i>Роки</i>									
	<i>2010</i>	<i>2011</i>	<i>2012</i>	<i>2013</i>	<i>2014</i>	<i>2015</i>	<i>2016</i>	<i>2017</i>	<i>2018</i>	<i>2019</i>
Середній розмір державної соціальної допомоги малозабезпеченим сім'ям, <i>євро</i>	139.50	149.61	214.74	211.06	158.50	140.12	99.29	97.83	135.31	165.12
Видатки з державного бюджету на сферу освіти, у <i>розрахунку на одну особу, євро</i>	109.05	119.49	154.05	159.25	111.55	86.98	82.58	109.58	131.92	171.49
Видатки з державного бюджету на сферу охорону здоров'я, у <i>розрахунку на одну особу, євро</i>	69.41	69.52	89.56	90.98	64.31	51.72	47.78	62.73	62.45	70.20
Видатки з державного бюджету на соціальний захист та соціальне забезпечення, у <i>розрахунку на одну особу, євро</i>	75.15	89.17	117.40	133.99	99.93	78.62	99.34	128.54	121.99	99.03
Середній розмір пільг і субсидій (безготівкові) на оплату житлово-комунальних послуг, електроенергії, палива, у <i>розрахунку на одне домогосподарство, євро</i>	1.30	1.69	1.65	1.25	0.96	3.27	14.47	19.41	9.77	2.06
<i>Соціальна напруга</i>										
Рівень безробіття усього населення у віці 15-70 років, % <i>населення відповідного віку</i>	8.50	8.20	8.00	7.40	9.00	9.30	8.70	8.40	7.90	6.90
Сума заборгованості з виплати заробітної плати, у <i>розрахунку на одного штатного працівника, євро</i>	2.10	0.13	0.07	0.07	1.49	0.39	0.57	0.53	0.03	0.03
Кількість виявлених злочинів, у <i>розрахунку на 1 тис. населення, од.</i>	7.30	6.64	5.37	7.89	8.90	10.10	9.27	10.15	8.53	8.08
Кількість пенсіонерів, у <i>розрахунку на 1 тис. зайнятого населення</i>	628.43	628.35	617.31	604.49	636.76	634.43	611.48	599.59	586.52	558.53
Забезпеченість населення житлом, у <i>розрахунку на одну особу, м2</i>	22.61	23.02	23.41	23.73	23.98	24.33	24.57	24.74	25.06	25.49
Охоплення дітей закладами дошкільної освіти, у % до <i>кількості дітей відповідного віку</i>	53.00	55.00	56.00	58.00	58.00	57.00	58.00	60.00	62.00	58.00
Чисельність населення із середньодушовими еквівалентними загальними доходами у місяць, нижчими фактичного прожиткового мінімуму, у % до <i>загальної чисельності населення</i>	18.50	19.30	19.50	18.90	14.60	53.60	43.30	57.10	37.90	38.20
Захворюваність населення, <i>кількість уперше зареєстрованих випадків захворювань на 1 тис. населення</i>	712.13	695.20	677.54	654.30	633.50	628.62	641.36	630.36	628.74	635.12
Середня очікувана тривалості життя при народженні, <i>роки</i>	72.64	72.98	73.05	73.22	73.18	72.96	73.34	73.71	73.83	74.08
<i>Забезпеченість соціальною інфраструктурою</i>										
Кількість лікарняних ліжок, у <i>розрахунку на 1 тис. населення, од</i>	8.92	8.27	8.24	7.97	7.89	7.89	7.48	7.29	7.14	7.27

<i>Індикатори</i>	<i>Роки</i>									
	<i>2010</i>	<i>2011</i>	<i>2012</i>	<i>2013</i>	<i>2014</i>	<i>2015</i>	<i>2016</i>	<i>2017</i>	<i>2018</i>	<i>2019</i>
Кількість місць у будинках-інтернатах для громадян похилого віку та осіб з інвалідністю, у розрахунку на 100 тис. населення, од.	126.06	126.00	125.80	125.57	126.15	125.83	126.51	126.73	127.00	127.35
Кількість закладів загальної середньої освіти, у розрахунку на 100 тис. осіб, од.	49.43	48.63	48.11	48.03	47.95	47.48	47.08	46.51	44.84	44.63
Кількість закладів вищої освіти, у розрахунку на 100 тис. населення, од.	1.88	1.88	1.88	1.87	1.87	1.87	1.76	1.76	1.77	1.77
Житловий фонд, у розрахунку на одну особу, м2 загальної площі	22.61	23.05	23.41	23.73	23.98	24.33	24.57	24.74	25.06	25.49

Таблиця 3

Значення індикаторів соціального середовища якості життя населення Івано-Франківської області, 2010-2019 рр.

<i>Індикатори</i>	<i>Роки</i>									
	<i>2010</i>	<i>2011</i>	<i>2012</i>	<i>2013</i>	<i>2014</i>	<i>2015</i>	<i>2016</i>	<i>2017</i>	<i>2018</i>	<i>2019</i>
<i>Зайнятість, доходи, умови проживання</i>										
Рівень зайнятості населення у віці 15-70 років, у % до всього населення відповідного віку	52.3	52.2	54.1	55.4	53.9	54.8	54.7	55	55.6	56.6
Рівень прийому працівників, % до середньооблікової кількості штатних працівників	17.4	21.4	18.3	17.4	18.2	19.6	22.5	25.9	25.1	23
Рівень звільнення працівників, % до середньооблікової кількості штатних працівників	19.70	22.73	21.46	19.72	21.05	23.70	23.80	27.20	27.40	27.30
Середньомісячна номінальна заробітна плата, у середньому на одного штатного працівника, євро	182.95	199.52	247.21	252.45	182.94	140.41	148.52	202.44	234.92	304.56
Наявний дохід населення, у розрахунку на одну особу, євро	1852.40	2158.75	2365.15	2614.79	1775.10	1171.91	1170.19	1482.29	1779.41	1918.38
Індекс споживчих цін, % до попереднього року	108.30	102.90	99.30	100.00	125.00	143.40	110.90	113.70	109.10	104.50
Частка сукупних витрат домогосподарства на продукти харчування, у розрахунку на одне домогосподарство за місяць, %	39.80	40.90	37.40	38.80	40.80	42.80	48.90	51.80	51.80	54.50
Децильний коефіцієнт диференціації загальних доходів населення	2.30	2.20	2.70	2.10	1.90	2.00	1.80	2.40	2.50	2.40
Ветхий житловий фонд, загальна площа житлових приміщень, м2	42.60	42.97	43.74	44.50	45.21	45.35	36.42	36.41	36.06	35.09
Охоплення населення послугами Інтернету, % до усього населення	11.90	19.00	27.10	37.00	51.40	52.20	54.90	64.70	67.40	76.40

<i>Індикатори</i>	<i>Роки</i>									
	<i>2010</i>	<i>2011</i>	<i>2012</i>	<i>2013</i>	<i>2014</i>	<i>2015</i>	<i>2016</i>	<i>2017</i>	<i>2018</i>	<i>2019</i>
Кількість фізичних осіб-підприємців, у розрахунку на 1 тис. населення	39.27	26.67	23.97	24.10	33.93	34.43	31.71	30.61	32.21	32.25
Рівень неформально зайнятого населення, у % до зайнятого населення	30.90	32.10	40.00	44.00	52.40	53.80	53.20	49.30	43.60	44.50
<i>Соціальне забезпечення</i>										
Середній розмір державної соціальної допомоги малозабезпеченим сім'ям, євро	105.00	148.22	198.53	173.95	139.16	97.05	78.39	80.67	82.20	88.45
Видатки з державного бюджету на сферу освіти, у розрахунку на одну особу, євро	107.50	113.84	149.91	151.87	104.62	84.64	79.17	106.76	130.63	164.44
Видатки з державного бюджету на сферу охорону здоров'я, у розрахунку на одну особу, євро	59.07	54.77	76.65	74.44	54.08	51.31	47.03	58.50	56.18	63.07
Видатки з державного бюджету на соціальний захист та соціальне забезпечення, у розрахунку на одну особу, євро	61.75	65.92	97.20	105.71	79.34	77.61	106.16	125.38	114.98	91.20
Середній розмір пільг і субсидій (безготівкові) на оплату житлово-комунальних послуг, електроенергії, палива, у розрахунку на одне домогосподарство, євро	2.26	2.33	1.91	1.60	0.90	3.42	22.81	17.78	11.20	6.36
<i>Соціальна напруга</i>										
Рівень безробіття усього населення у віці 15-70 років, % населення відповідного віку	8.20	8.70	7.90	7.20	8.10	8.40	8.80	8.50	7.80	7.20
Сума заборгованості з виплати заробітної плати, у розрахунку на одного штатного працівника, євро	3.38	3.32	3.96	3.67	2.95	0.87	0.99	3.40	3.76	6.82
Кількість виявлених злочинів, у розрахунку на 1 тис. населення, од.	4.12	4.22	3.61	5.71	5.49	6.16	7.16	5.98	5.37	5.67
Кількість пенсіонерів, у розрахунку на 1 тис. зайнятого населення	701.84	708.89	676.28	655.33	673.39	655.18	651.09	644.26	630.09	609.21
Забезпеченість населення житлом, у розрахунку на одну особу, м2	23.66	24.18	24.67	24.90	25.28	25.62	26.24	26.86	27.29	28.13
Охоплення дітей закладами дошкільної освіти, у % до кількості дітей відповідного віку	34.00	35.00	37.00	38.00	39.00	40.00	42.00	44.00	47.00	47.00
Чисельність населення із середньодушовими еквівалентними загальними доходами у місяць, нижчими фактичного прожиткового мінімуму, у % до загальної чисельності населення	23.30	21.90	23.90	19.20	13.70	43.90	40.40	42.70	41.50	33.80
Захворюваність населення, кількість уперше зареєстрованих випадків захворювань на 1 тис. населення	880.79	871.05	870.05	866.53	869.55	859.27	862.99	845.43	823.45	846.32
Середня очікувана тривалості життя при народженні, роки	72.52	73.11	73.38	73.15	73.08	73.18	73.72	73.78	73.67	73.59

<i>Індикатори</i>	<i>Роки</i>									
	<i>2010</i>	<i>2011</i>	<i>2012</i>	<i>2013</i>	<i>2014</i>	<i>2015</i>	<i>2016</i>	<i>2017</i>	<i>2018</i>	<i>2019</i>
<i>Забезпеченість соціальною інфраструктурою</i>										
Кількість лікарняних ліжок, у розрахунку на 1 тис. населення, од.	9.04	8.67	8.48	8.24	8.21	8.14	8.12	7.64	7.43	7.25
Кількість місць у будинках-інтернатах для громадян похилого віку та осіб з інвалідністю, у розрахунку на 100 тис. населення, од.	104.33	104.35	93.27	104.20	90.86	91.50	92.32	88.13	88.63	91.49
Кількість закладів загальної середньої освіти, у розрахунку на 100 тис. осіб, од.	55.14	54.93	54.67	53.91	53.82	53.53	52.64	52.15	51.26	50.27
Кількість закладів вищої освіти, у розрахунку на 100 тис. населення, од.	2.03	1.96	1.67	1.59	1.23	1.16	1.16	1.16	1.16	1.09
Житловий фонд, у розрахунку на одну особу, м2 загальної площ	23.66	24.54	24.67	24.90	25.28	25.62	26.24	26.86	27.29	28.13

Таблиця 4

Значення індикаторів соціального середовища якості життя населення Львівської області, 2010-2019 рр.

<i>Індикатори</i>	<i>Роки</i>									
	<i>2010</i>	<i>2011</i>	<i>2012</i>	<i>2013</i>	<i>2014</i>	<i>2015</i>	<i>2016</i>	<i>2017</i>	<i>2018</i>	<i>2019</i>
<i>Зайнятість, доходи, умови проживання</i>										
Рівень зайнятості населення у віці 15-70 років, у % до всього населення відповідного віку	58	58.3	58.4	58.8	55.3	55.5	55.9	56.2	56.8	67.0
Рівень прийому працівників, % до середньооблікової кількості штатних працівників	19.1	22	19	20	17	20.1	22.6	30.1	26.9	25.4
Рівень звільнення працівників, % до середньооблікової кількості штатних працівників	22	21.5	23.1	22.8	22.5	21.8	24.4	25.4	30.5	29.5
Середньомісячна номінальна заробітна плата, у середньому на одного штатного працівника, євро	184.33	202.28	251.00	262.81	188.41	150.50	161.12	213.00	248.91	320.24
Нааявний дохід населення, у розрахунку на одну особу, євро	1567.85	1731.37	2141.26	2180.32	1501.35	1219.30	1248.59	1499.16	1760.64	2326.53
Індекс споживчих цін, % до попереднього року	109.70	104.90	99.30	100.20	126.70	145.20	111.90	113.00	110.10	104.20
Частка сукупних витрат домогосподарства на продукти харчування, у розрахунку на одне домогосподарство за місяць, %	56.1	56.9	55.6	52.9	55.5	57.2	52.7	56.7	56.4	55.7
Децильний коефіцієнт диференціації загальних доходів населення	3.10	2.90	2.50	2.70	2.50	2.30	2.50	2.60	2.80	4.40

<i>Індикатори</i>	<i>Роки</i>									
	<i>2010</i>	<i>2011</i>	<i>2012</i>	<i>2013</i>	<i>2014</i>	<i>2015</i>	<i>2016</i>	<i>2017</i>	<i>2018</i>	<i>2019</i>
Ветхий житловий фонд, загальна площа житлових приміщень, м2	35.96	35.28	33.14	33.71	31.76	36.32	35.16	35.27	36.07	35.68
Охоплення населення послугами Інтернету, % до усього населення	16.40	22.90	33.50	39.10	42.80	44.60	53.70	56.20	58.40	70.20
Кількість фізичних осіб-підприємців, у розрахунку на 1 тис. населення	32.66	22.49	22.47	25.16	39.08	40.14	39.11	36.73	38.13	41.28
Рівень неформально зайнятого населення, у % до зайнятого населення	22.00	21.70	19.20	19.00	19.40	21.50	23.60	19.50	14.20	15.60
<i>Соціальне забезпечення</i>										
Середній розмір державної соціальної допомоги малозабезпеченим сім'ям, євро	132.94	167.30	189.09	220.19	172.46	96.26	88.42	99.32	105.83	124.99
Видатки з державного бюджету на сферу освіти, у розрахунку на одну особу, євро	107.39	109.51	141.77	146.62	101.26	83.04	75.85	105.32	124.68	158.68
Видатки з державного бюджету на сферу охорону здоров'я, у розрахунку на одну особу, євро	67.32	70.12	91.05	93.88	67.53	55.40	49.51	66.28	69.72	72.77
Видатки з державного бюджету на соціальний захист та соціальне забезпечення, у розрахунку на одну особу, євро	72.79	82.99	105.74	121.89	90.84	76.51	100.48	126.73	120.30	88.39
Середній розмір пільг і субсидій (безготівкові) на оплату житлово-комунальних послуг, електроенергії, палива, у розрахунку на одне домогосподарство, євро	1.68	1.51	1.95	1.39	1.12	2.36	8.30	14.48	9.79	3.65
<i>Соціальна напруга</i>										
Рівень безробіття усього населення у віці 15-70 років, % населення відповідного віку	7.80	7.70	7.50	7.10	8.60	8.20	7.70	7.50	6.90	6.50
Сума заборгованості з виплати заробітної плати, у розрахунку на одного штатного працівника, євро	10.97	9.41	10.59	8.71	9.75	7.93	6.99	5.91	4.96	9.83
Кількість виявлених злочинів, у розрахунку на 1 тис. населення, од.	6.73	6.41	6.25	8.13	8.53	13.09	14.56	10.87	10.20	10.36
Кількість пенсіонерів, у розрахунку на 1 тис. зайнятого населення	649.73	653.62	649.15	644.42	686.50	678.07	669.01	661.64	651.96	636.48
Забезпеченість населення житлом, у розрахунку на одну особу, м2	21.30	21.65	21.98	22.15	22.58	22.64	22.95	23.38	23.83	24.65
Охоплення дітей закладами дошкільної освіти, у % до кількості дітей відповідного віку	41.00	43.00	45.00	47.00	49.00	49.00	50.00	52.00	54.00	52.00
Чисельність населення із середньодушовими еквівалентними загальними доходами у місяць, нижчими	19.50	18.20	15.40	15.00	15.80	60.20	47.30	45.90	30.90	17.30

<i>Індикатори</i>	<i>Роки</i>									
	<i>2010</i>	<i>2011</i>	<i>2012</i>	<i>2013</i>	<i>2014</i>	<i>2015</i>	<i>2016</i>	<i>2017</i>	<i>2018</i>	<i>2019</i>
фактичного прожиткового мінімуму, у % до загальної чисельності населення										
Захворюваність населення, кількість уперше зареєстрованих випадків захворювань на 1 тис. населення	836.22	827.42	818.63	812.34	794.29	787.07	791.21	763.88	761.85	778.45
Середня очікувана тривалості життя при народженні, роки	72.57	72.88	73.16	73.28	73.08	73.33	73.55	73.49	73.36	73.45
<i>Забезпеченість соціальною інфраструктурою</i>										
Кількість лікарняних ліжок, у розрахунку на 1 тис. населення, од	9.71	9.56	9.53	9.28	9.22	8.94	8.56	8.23	7.78	7.53
Кількість місць у будинках-інтернатах для громадян похилого віку та осіб з інвалідністю, у розрахунку на 100 тис. населення, од.	70.98	71.69	72.02	72.22	72.14	69.28	73.04	73.39	70.59	70.64
Кількість закладів загальної середньої освіти, у розрахунку на 100 тис. осіб, од.	56.53	56.16	55.85	55.52	55.12	54.65	53.79	49.85	47.83	47.44
Кількість закладів вищої освіти, у розрахунку на 100 тис. населення, од.	1.81	1.73	1.73	1.73	1.69	1.66	1.66	1.70	1.70	1.67
Житловий фонд, у розрахунку на одну особу, м2 загальної площ	21.3	21.63	21.98	22.15	22.58	22.64	22.95	23.38	23.83	24.65

Таблиця 5

Значення індикаторів соціального середовища якості життя населення Закарпатської області, 2010-2019 рр.

<i>Індикатори</i>	<i>Індикатори</i>									
	<i>2010</i>	<i>2011</i>	<i>2012</i>	<i>2013</i>	<i>2014</i>	<i>2015</i>	<i>2016</i>	<i>2017</i>	<i>2018</i>	<i>2019</i>
<i>Зайнятість, доходи, умови проживання</i>										
Рівень зайнятості населення у віці 15-70 років, у % до всього населення відповідного віку	57.70	56.60	57.50	58.60	56.40	56.20	54.80	53.80	54.50	55.40
Рівень прийому працівників, % до середньооблікової кількості штатних працівників	44.00	42.00	36.00	39.00	32.00	36.00	41.00	42.00	39.00	33.00
Рівень звільнення працівників, % до середньооблікової кількості штатних працівників	47.00	46.00	45.00	45.00	36.00	43.00	47.00	47.00	47.00	42.00
Середньомісячна номінальна заробітна плата, у середньому на одного штатного працівника, євро	175.26	186.53	228.91	240.57	174.60	139.55	151.92	211.80	251.07	317.84
Наявний дохід населення, у розрахунку на одну особу, євро	1537.37	1844.98	1977.22	2239.46	1497.48	979.64	978.42	1255.99	1488.97	1640.59
Індекс споживчих цін, % до попереднього року	108.50	103.00	98.80	99.70	125.70	144.00	111.70	113.90	112.20	104.30

<i>Індикатори</i>	<i>Індикатори</i>									
	<i>2010</i>	<i>2011</i>	<i>2012</i>	<i>2013</i>	<i>2014</i>	<i>2015</i>	<i>2016</i>	<i>2017</i>	<i>2018</i>	<i>2019</i>
Частка сукупних витрат домогосподарства на продукти харчування, у розрахунку на одне домогосподарство за місяць, %	42.90	42.80	40.20	41.8	39.80	40.70	52.40	55.90	52.70	54.50
Децильний коефіцієнт диференціації загальних доходів населення	3.30	2.80	2.90	3.00	2.50	2.80	2.90	3.10	3.00	3.20
Ветхий житловий фонд, загальна площа житлових приміщень, м2	80.65	72.45	64.19	56.23	22.97	23.58	23.91	23.68	23.78	24.22
Охоплення населення послугами Інтернету, % до усього населення	16.10	28.20	38.10	41.00	45.60	51.80	64.50	62.50	71.70	77.90
Кількість фізичних осіб-підприємців, у розрахунку на 1 тис. населення	37.32	27.46	25.71	26.36	40.85	42.64	36.70	35.60	35.15	34.49
Рівень неформально зайнятого населення, у % до зайнятого населення	36.70	33.10	39.20	44.30	49.90	47.30	35.90	27.20	24.70	25.40
<i>Соціальне забезпечення</i>										
Середній розмір державної соціальної допомоги малозабезпеченим сім'ям, євро	153.86	173.45	266.42	308.39	220.50	131.30	121.10	117.00	124.51	180.17
Видатки з державного бюджету на сферу освіти, у розрахунку на одну особу, євро	122.42	126.81	164.09	168.91	118.75	95.53	88.32	117.10	143.15	182.95
Видатки з державного бюджету на сферу охорону здоров'я, у розрахунку на одну особу, євро	67.39	64.36	83.80	86.83	62.53	51.73	45.64	61.39	61.92	68.52
Видатки з державного бюджету на соціальний захист та соціальне забезпечення, у розрахунку на одну особу, євро	81.86	93.80	122.35	140.62	103.59	80.09	93.89	105.50	107.56	95.45
Середній розмір пільг і субсидій (безготівкові) на оплату житлово-комунальних послуг, електроенергії, палива, у розрахунку на одне домогосподарство, євро	0.71	1.20	1.41	1.45	0.37	0.90	4.24	7.90	6.77	2.79
<i>Соціальна напруга</i>										
Рівень безробіття усього населення у віці 15-70 років, % населення відповідного віку	8.70	9.60	8.70	7.80	9.20	9.20	10.00	10.50	10.00	9.10
Сума заборгованості з виплати заробітної плати, у розрахунку на одного штатного працівника, євро	6.14	6.24	5.43	4.27	1.46	1.44	0.63	0.48	0.61	0.89
Кількість виявлених злочинів, у розрахунку на 1 тис. населення, од.	5.40	5.76	4.57	8.25	8.62	9.03	7.53	8.89	8.75	9.37
Кількість пенсіонерів, у розрахунку на 1 тис. зайнятого населення	553.53	568.32	553.85	539.26	560.68	553.73	560.49	564.32	548.00	530.03
Забезпеченість населення житлом, у розрахунку на одну особу, м2	22.72	23.08	23.43	23.55	23.96	24.15	24.34	24.64	24.73	25.99

<i>Індикатори</i>	<i>Індикатори</i>									
	<i>2010</i>	<i>2011</i>	<i>2012</i>	<i>2013</i>	<i>2014</i>	<i>2015</i>	<i>2016</i>	<i>2017</i>	<i>2018</i>	<i>2019</i>
Охоплення дітей закладами дошкільної освіти, у % до кількості дітей відповідного віку	42.00	50.00	51.00	55.00	54.00	53.00	54.00	56.00	57.00	54.00
Чисельність населення із середньодушовими еквівалентними загальними доходами у місяць, нижчими фактичного прожиткового мінімуму, у % до загальної чисельності населення	26.50	27.70	22.30	19.10	15.20	49.00	47.10	51.60	48.50	29.40
Захворюваність населення, кількість уперше зареєстрованих випадків захворювань на 1 тис. населення	656.05	637.04	633.02	617.78	598.07	603.88	609.55	586.11	579.25	602.15
Середня очікувана тривалості життя при народженні, роки	70.23	70.87	71.03	71.02	71.16	70.66	70.92	71.31	70.99	71.04
<i>Забезпеченість соціальною інфраструктурою</i>										
Кількість лікарняних ліжок, у розрахунку на 1 тис. населення, од.	8.06	7.81	7.48	7.25	7.12	6.97	6.89	6.76	6.58	6.55
Кількість місць у будинках-інтернатах для громадян похилого віку та осіб з інвалідністю, у розрахунку на 100 тис. населення, од.	105.13	104.96	104.66	104.41	105.07	104.58	104.61	104.65	106.72	104.52
Кількість закладів загальної середньої освіти, у розрахунку на 100 тис. осіб, од.	55.61	54.36	53.89	53.36	53.25	53.12	52.98	53.08	52.88	53.06
Кількість закладів вищої освіти, у розрахунку на 100 тис. населення, од.	1.36	1.28	1.28	1.11	1.11	1.11	1.11	1.11	1.11	1.12
Житловий фонд, у розрахунку на одну особу, м ² загальної площі	22.72	23.14	23.43	23.55	23.96	24.15	24.34	24.64	24.73	25.99

ДОДАТОК В

Таблиця 1

Значення індикаторів екологічного середовища якості життя населення України, 2010-2019 рр.

Індикатори	Роки									
	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Наявність водних ресурсів										
Забір води зі природних водних об'єктів, у розрахунку на одну особу, м3	324.30	321.10	321.60	299.90	268.00	226.80	232.60	217.60	268.00	265.20
Використання свіжої води, у розрахунку на одну особу, м3	214.40	221.00	230.70	222.20	202.90	166.60	168.30	161.70	174.70	174.60
Обсяг оборотної та повторно використаної води, у розрахунку на одну особу, м3	942.30	990.70	1005.60	993.90	1002.80	942.60	930.40	913.40	815.40	813.20
Загальне водовідведення, у розрахунку на одну особу, м3	177.80	176.30	177.40	170.00	153.40	130.50	131.80	116.10	128.40	133.00
Скидання забруднених зворотних вод у поверхневі водні об'єкти, у розрахунку на одну особу, м3	38.10	35.30	33.40	37.80	21.50	20.50	16.40	23.50	22.60	17.60
Потужність очисних споруд, у розрахунку на одну особу, м3	162.20	168.50	166.30	167.10	167.50	135.70	133.60	127.80	127.60	132.40
Забрудненість територій, якість атмосферного повітря										
Викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря від стаціонарних джерел забруднення, у розрахунку на 1 тис. населення, тонн	90.30	95.90	95.20	94.60	74.30	66.80	72.30	61.00	59.50	58.70
Утворення відходів I-III класу небезпеки, у розрахунку на одиницю площі, тонн	2.80	2.40	2.30	1.50	1.20	1.00	1.10	1.00	1.10	1.00
Утворення відходів IV класу небезпеки, у розрахунку на одну особу, кг.	9248.90	9762.50	9855.80	9830.70	8235.00	7274.60	6919.00	8601.70	8320.50	10492.20
Коефіцієнт утилізації відходів I-III класу небезпеки	0.39	0.42	0.40	0.48	0.47	0.54	0.54	0.50	0.44	0.46
Коефіцієнт утилізації відходів IV класу небезпеки	0.34	0.35	0.31	0.32	0.31	0.30	0.29	0.27	0.29	0.24
Індекс накопичених відходів протягом експлуатації у спеціально відведених місцях чи об'єктах, у % до попереднього року	100.00	107.66	104.81	102.02	85.13	102.99	99.49	100.86	104.84	119.43
Інвестиційне забезпечення природокористування										
Капітальні інвестиції на охорону навколишнього природного середовища, у розрахунку на одну особу, євро	21.50	23.78	29.76	29.75	20.70	16.33	15.85	16.09	17.95	22.65
Поточні витрати на охорону навколишнього природного середовища, у розрахунку на одну особу, євро	21.50	23.78	29.76	29.75	20.70	16.33	15.85	16.09	17.95	22.65
Частка поточних витрат на охорону навколишнього природного середовища до ВРП, %	0.96	0.92	0.95	0.94	0.88	0.85	0.80	0.69	0.68	0.74

Індикатори	Роки									
	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Частка капітальних інвестицій на охорону навколишнього природного середовища у капітальних інвестиціях, %	1.46	2.48	2.24	2.26	3.63	2.81	3.73	2.46	1.74	2.61
Забезпеченість земельним фондом										
Частка забудованих земель, %	4.16	4.18	4.20	4.21	4.23	4.23	4.23	5.96	5.96	6.02
Частка площі сільсько-господарських угідь, %	70.90	70.88	70.84	70.82	70.80	70.79	70.79	68.74	68.74	68.98
Частка земель природно-заповідного фонду, %	2.17	2.29	2.59	2.61	2.80	2.93	2.93	3.31	3.31	3.45
Площа лісів та лісовкритих площ, та земель під водою, у розрахунку на 1 тис. осіб, тис. га	0.28	0.29	0.29	0.29	0.30	0.31	0.31	0.31	0.31	0.31

Таблиця 2

Значення індикаторів екологічного середовища якості життя населення Івано-Франківської області, 2010-2019 рр.

Індикатори	Роки									
	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Наявність водних ресурсів										
Забір води зі природних водних об'єктів, у розрахунку на одну особу, м3	70.30	78.30	77.40	76.70	77.40	65.80	61.60	64.60	69.90	69.40
Використання свіжої води, у розрахунку на одну особу, м3	62.30	69.60	68.00	67.30	66.50	56.40	53.60	54.40	60.40	59.90
Обсяг оборотної та повторно використаної води, у розрахунку на одну особу, м3	1028.40	1328.20	1377.20	1317.60	1322.90	1296.30	1176.90	1290.00	1493.50	1380.70
Загальне водовідведення, у розрахунку на одну особу, м3	66.70	62.30	57.90	55.00	53.50	42.00	42.80	43.60	45.90	44.60
Скидання забруднених зворотних вод у поверхневі водні об'єкти, у розрахунку на одну особу, м3	10.90	3.60	0.70	0.70	0.70	0.70	0.70	0.70	0.70	0.70
Потужність очисних споруд, у розрахунку на одну особу, м3	95.70	97.10	95.50	93.30	94.70	94.00	79.70	80.60	90.30	82.60
Забрудненість територій, якість атмосферного повітря										
Викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря від стаціонарних джерел забруднення, у розрахунку на 1 тис. населення, тонн	122.60	160.70	142.40	146.80	165.50	162.00	142.50	144.00	161.20	149.80
Утворення відходів I-III класу небезпеки, у розрахунку на одиницю площі, тонн	0.20	0.30	0.80	0.40	0.10	0.20	0.20	0.50	0.30	0.40
Утворення відходів IV класу небезпеки, у розрахунку на одну особу, кг.	923.90	1139.90	1283.10	1221.00	1311.60	1534.60	1399.30	1408.60	1429.40	2 178.40

Індикатори	Роки									
	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Коефіцієнт утилізації відходів I-III класу небезпеки	0.50	0.53	0.24	0.49	1.50	1.03	1.18	0.39	0.97	0.62
Коефіцієнт утилізації відходів IV класу небезпеки	0.47	0.45	0.42	0.40	0.38	0.27	0.35	0.33	0.28	0.29
Індекс накопичених відходів протягом експлуатації у спеціально відведених місцях чи об'єктах, у % до попереднього року	100.00	105.00	105.94	102.09	102.73	102.33	102.60	102.85	101.54	101.82
Інвестиційне забезпечення природокористування										
Капітальні інвестиції на охорону навколишнього природного середовища, у розрахунку на одну особу, євро	9.42	7.30	3.79	6.13	9.59	6.22	8.23	25.53	20.31	17.24
Поточні витрати на охорону навколишнього природного середовища, у розрахунку на одну особу, євро	10.22	15.48	15.41	14.00	12.82	16.07	17.38	21.79	37.99	43.97
Частка поточних витрат на охорону навколишнього природного середовища до ВРП, %	0.73	0.84	0.69	0.61	0.50	0.51	0.49	0.49	0.70	0.73
Частка капітальних інвестицій на охорону навколишнього природного середовища у капітальних інвестиціях, %	3.13	2.49	1.07	1.86	2.04	0.94	1.51	3.82	3.13	2.67
Забезпеченість земельним фондом										
Частка забудованих земель, %	4.47	4.49	4.52	4.53	4.56	4.53	4.53	5.56	5.56	5.29
Частка площі сільсько-господарських угідь, %	46.38	46.37	46.34	46.34	46.31	46.31	46.31	45.23	45.23	42.97
Частка земель природно-заповідного фонду, %	7.38	7.38	8.21	8.21	9.03	9.03	9.03	9.03	9.03	8.57
Площа лісів та лісовкритих площ, та земель під водою, у розрахунку на 1 тис. осіб, тис. га	0.48	0.48	0.48	0.48	0.48	0.48	0.48	0.48	0.48	0.45

Таблиця 3

Значення індикаторів екологічного середовища якості життя населення Закарпатської області, 2010-2019 рр.

Індикатори	Роки									
	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Наявність водних ресурсів										
Забір води зі природних водних об'єктів, у розрахунку на одну особу, м3	33.70	32.00	31.10	30.20	30.20	28.60	30.20	35.80	37.40	31.90
Використання свіжої води, у розрахунку на одну особу, м3	26.50	24.80	23.90	23.90	23.80	23.80	23.00	17.50	19.10	23.90
Обсяг оборотної та повторно використаної води, у розрахунку на одну особу, м3	7.80	7.20	7.20	8.80	7.10	6.40	7.10	7.90	8.00	8.00
Загальне водовідведення, у розрахунку на одну особу, м3	34.50	28.80	27.10	27.10	26.20	25.40	27.80	29.40	29.40	31.90

Індикатори	Роки									
	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Скидання забруднених зворотних вод у поверхневі водні об'єкти, у розрахунку на одну особу, м ³	6.40	2.40	1.60	1.60	1.60	1.60	3.20	3.20	3.20	2.40
Потужність очисних споруд, у розрахунку на одну особу, м ³	33.70	32.80	34.30	34.20	34.10	34.90	39.70	39.70	39.80	39.90
Забрудненість територій, якість атмосферного повітря										
Викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря від стаціонарних джерел забруднення, у розрахунку на 1 тис. населення, тонн	13.90	13.80	6.50	6.10	3.10	3.50	3.90	2.50	3.20	3.00
Утворення відходів I-III класу небезпеки, у розрахунку на одиницю площі, тонн	0.60	0.80	0.40	0.40	0.10	0.20	0.10	0.10	0.11	0.10
Утворення відходів IV класу небезпеки, у розрахунку на одну особу, кг.	145.00	103.90	444.80	94.60	74.80	104.20	122.50	136.80	147.70	121.40
Коефіцієнт утилізації відходів I-III класу небезпеки	0.03	0.05	0.08	0.11	0.05	0.08	0.07	0.08	0.04	0.06
Коефіцієнт утилізації відходів IV класу небезпеки	0.07	0.06	0.06	0.05	0.05	0.06	0.80	0.09	0.07	0.07
Індекс накопичених відходів протягом експлуатації у спеціально відведених місцях чи об'єктах, у % до попереднього року	100.00	140.00	132.65	115.38	80.00	125.00	106.67	112.50	105.56	94.74
Інвестиційне забезпечення природокористування										
Капітальні інвестиції на охорону навколишнього природного середовища, у розрахунку на одну особу, євро	0.75	0.64	0.90	0.60	0.41	0.59	0.45	1.04	3.47	3.06
Поточні витрати на охорону навколишнього природного середовища, у розрахунку на одну особу, євро	3.50	4.15	4.19	3.21	5.36	6.69	9.74	12.39	17.09	20.33
Частка поточних витрат на охорону навколишнього природного середовища до ВРП, %	0.30	0.30	0.26	0.20	0.30	0.31	0.40	0.38	0.43	0.51
Частка капітальних інвестицій на охорону навколишнього природного середовища у капітальних інвестиціях, %	0.45	0.28	0.43	0.30	0.20	0.21	0.13	0.25	0.61	0.55
Забезпеченість земельним фондом										
Частка забудованих земель, %	3.68	3.69	3.70	3.72	3.76	3.78	3.78	4.96	4.96	4.47
Частка площі сільсько-господарських угідь, %	36.86	36.87	36.87	36.83	36.80	36.79	36.79	35.39	35.39	31.85
Частка земель природно-заповідного фонду, %	10.95	11.47	11.47	11.47	11.45	11.45	11.45	11.45	11.45	10.30
Площа лісів та лісовкритих площ, та земель під водою, у розрахунку на 1 тис. осіб, тис. га	0.60	0.59	0.59	0.59	0.59	0.59	0.59	0.59	0.59	0.53

Таблиця 4

Значення індикаторів екологічного середовища якості життя населення Львівської області, 2010-2019 рр.

Індикатори	Роки									
	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Наявність водних ресурсів										
Забір води зі природних водних об'єктів, у розрахунку на одну особу, м ³	98.20	97.20	96.40	96.10	91.40	71.80	70.20	69.60	68.20	67.30
Використання свіжої води, у розрахунку на одну особу, м ³	68.80	68.50	62.20	61.80	59.50	47.40	47.00	48.60	49.60	48.60
Обсяг оборотної та повторно використаної води, у розрахунку на одну особу, м ³	122.20	137.70	173.20	152.90	143.40	164.50	169.30	195.70	180.00	156.40
Загальне водовідведення, у розрахунку на одну особу, м ³	94.30	92.90	92.10	89.40	88.30	86.80	85.60	70.40	69.40	66.90
Скидання забруднених зворотних вод у поверхневі водні об'єкти, у розрахунку на одну особу, м ³	23.20	20.90	17.30	18.10	17.70	17.80	18.20	28.10	16.70	17.90
Потужність очисних споруд, у розрахунку на одну особу, м ³	129.70	130.30	130.70	127.20	124.90	106.10	106.60	109.90	110.60	112.30
Забрудненість територій, якість атмосферного повітря										
Викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря від стаціонарних джерел забруднення, у розрахунку на 1 тис. населення, тонн	44.50	50.90	51.40	47.80	39.50	40.40	40.70	43.10	42.30	35.40
Утворення відходів I-III класу небезпеки, у розрахунку на одиницю площі, тонн	0.10	0.10	0.10	0.10	0.14	0.10	0.10	0.10	0.10	0.20
Утворення відходів IV класу небезпеки, у розрахунку на одну особу, кг.	1019.90	1360.80	1318.00	1043.70	1309.10	1164.00	1093.80	979.70	845.90	811.70
Коефіцієнт утилізації відходів I-III класу небезпеки	0.35	0.64	0.31	0.26	1.25	0.60	0.45	0.12	0.15	0.05
Коефіцієнт утилізації відходів IV класу небезпеки	0.02	0.02	0.02	0.02	0.02	0.11	0.17	0.24	0.17	0.16
Індекс накопичених відходів протягом експлуатації у спеціально відведених місцях чи об'єктах, у % до попереднього року	100.00	105.00	103.71	115.93	101.15	103.65	100.77	100.55	98.91	97.36
Інвестиційне забезпечення природокористування										
Капітальні інвестиції на охорону навколишнього природного середовища, у розрахунку на одну особу, євро	3.27	3.63	2.39	5.49	4.91	2.26	3.89	9.06	10.71	8.36
Поточні витрати на охорону навколишнього природного середовища, у розрахунку на одну особу, євро	5.72	6.86	8.29	8.64	9.71	12.80	14.36	16.76	22.18	19.68
Частка поточних витрат на охорону навколишнього природного середовища до ВРП, %	0.37	0.35	0.36	0.36	0.36	0.36	0.33	0.30	0.33	0.24
Частка капітальних інвестицій на охорону навколишнього природного середовища у капітальних інвестиціях, %	0.99	0.80	0.57	1.49	1.37	0.45	0.56	1.00	0.98	0.71

Індикатори	Роки									
	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Забезпеченість земельним фондом										
Частка забудованих земель, %	5.12	5.14	5.18	5.20	5.26	5.30	5.30	6.61	6.61	6.95
Частка площі сільсько-господарських угідь, %	59.28	59.26	59.21	59.18	59.12	59.09	59.09	57.75	57.75	60.64
Частка земель природно-заповідного фонду, %	2.03	2.03	2.75	2.75	2.77	2.77	2.77	2.77	2.77	2.91
Площа лісів та лісовкритих площ, та земель під водою, у розрахунку на 1 тис. осіб, тис. га	0.29	0.29	0.29	0.29	0.29	0.29	0.29	0.29	0.29	0.31

Таблиця 5

Значення індикаторів екологічного середовища якості життя населення Чернівецької області, 2010-2019 рр.

Індикатори	Роки									
	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Наявність водних ресурсів										
Забір води зі природних водних об'єктів, у розрахунку на одну особу, м3	87.40	89.50	91.50	92.50	98.90	64.80	72.70	72.80	74.00	71.00
Використання свіжої води, у розрахунку на одну особу, м3	75.20	77.30	79.40	80.40	87.90	53.90	57.30	55.10	56.40	54.30
Обсяг оборотної та повторно використаної води, у розрахунку на одну особу, м3	6.60	494.90	649.30	1 334.10	1 763.70	3 832.30	3 959.90	3 856.80	1 224.30	1 226.60
Загальне водовідведення, у розрахунку на одну особу, м3	58.60	59.60	61.70	60.50	70.30	46.20	46.30	45.20	47.50	46.60
Скидання забруднених зворотних вод у поверхневі водні об'єкти, у розрахунку на одну особу, м3	7.70	5.50	2.20	2.20	3.30	2.20	2.20	2.20	2.20	1.10
Потужність очисних споруд, у розрахунку на одну особу, м3	69.70	109.40	109.10	106.80	106.60	76.90	77.10	77.20	72.90	72.10
Забрудненість територій, якість атмосферного повітря										
Викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря від стаціонарних джерел забруднення, у розрахунку на 1 тис. населення, тонн	4.20	4.20	3.20	3.00	2.70	3.50	3.30	3.60	3.00	2.70
Утворення відходів I-III класу небезпеки, у розрахунку на одиницю площі, тонн	0.05	0.08	0.09	0.06	0.08	0.05	0.06	0.05	0.05	0.08
Утворення відходів IV класу небезпеки, у розрахунку на одну особу, кг.	277.50	248.70	607.50	458.00	427.60	437.40	427.30	406.60	340.00	352.80
Коефіцієнт утилізації відходів I-III класу небезпеки	0.07	0.05	0.09	0.06	0.05	0.08	0.06	0.05	0.07	0.08
Коефіцієнт утилізації відходів IV класу небезпеки	0.13	0.14	0.14	0.15	0.16	0.17	0.31	0.30	0.30	0.37

Індикатори	Роки									
	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Індекс накопичених відходів протягом експлуатації у спеціально відведених місцях чи об'єктах, у % до попереднього року	100.00	98.00	123.52	117.39	107.41	103.45	110.00	106.06	105.71	108.11
Інвестиційне забезпечення природокористування										
Капітальні інвестиції на охорону навколишнього природного середовища, у розрахунку на одну особу, євро	0.89	1.84	0.82	0.41	0.38	1.96	1.44	2.49	2.25	3.17
Поточні витрати на охорону навколишнього природного середовища, у розрахунку на одну особу, євро	4.46	4.93	5.41	5.85	6.27	7.18	7.34	9.10	10.64	12.85
Частка поточних витрат на охорону навколишнього природного середовища до ВРП, %	0.43	0.39	0.39	0.41	0.40	0.37	0.33	0.30	0.30	0.36
Частка капітальних інвестицій на охорону навколишнього природного середовища у капітальних інвестиціях, %	0.50	0.98	0.35	0.17	0.21	0.67	0.52	0.80	0.58	0.73
Забезпеченість земельним фондом										
Частка забудованих земель, %	4.87	4.89	4.90	4.93	4.95	4.97	4.97	7.36	7.36	7.73
Частка площі сільсько-господарських угідь, %	59.60	59.57	59.55	59.54	59.51	59.50	59.50	58.02	58.02	60.92
Частка земель природно-заповідного фонду, %	1.38	2.27	3.43	3.43	3.43	3.43	3.43	3.43	3.43	3.61
Площа лісів та лісовкритих площ, та земель під водою, у розрахунку на 1 тис. осіб, тис. га	0.31	0.31	0.31	0.30	0.30	0.30	0.30	0.30	0.30	0.31

ДОДАТОК Г

Таблиця 1

Коефіцієнти вагової значущості індикаторів соціального середовища якості життя населення України, 2010-2019 рр., %

Індикатори	Роки									
	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Зайнятість, доходи, умови проживання										
Рівень зайнятості населення у віці 15-70 років, у % до всього населення відповідного віку	7.91	8.37	8.23	7.89	7.68	7.06	8.49	8.51	8.14	8.10
Рівень прийому працівників, % до середньооблікової кількості штатних працівників	8.24	7.90	9.36	8.15	8.76	7.01	8.08	7.56	9.02	8.91
Рівень звільнення працівників, % до середньооблікової кількості штатних працівників	8.05	9.34	8.29	8.23	7.35	7.18	8.30	9.39	8.38	8.70
Середньомісячна номінальна заробітна плата, у середньому на одного штатного працівника, євро	10.14	8.78	8.84	9.93	11.99	14.28	10.19	6.90	8.72	8.67
Найвищий дохід населення, у розрахунку на одну особу, євро	9.14	8.00	7.85	9.12	11.43	13.07	9.73	6.69	7.93	8.01
Індекс споживчих цін, % до попереднього року	9.53	9.78	9.54	9.67	10.81	9.78	7.96	10.33	9.64	9.43
Частка сукупних витрат домогосподарства на продукти харчування, у розрахунку на одне домогосподарство за місяць, %	9.61	10.23	9.85	9.69	9.09	8.80	9.61	9.91	10.03	9.81
Децильний коефіцієнт диференціації загальних доходів населення	7.17	6.23	7.27	7.23	6.32	6.42	7.64	8.23	8.27	7.94
Ветхий житловий фонд, загальна площа житлових приміщень, м2	6.70	7.30	7.84	7.10	6.22	5.99	7.05	7.26	6.90	6.88
Охоплення населення послугами Інтернету, % до усього населення	7.59	4.64	5.89	7.11	6.23	5.98	6.50	8.39	6.93	7.29
Кількість фізичних осіб-підприємців, у розрахунку на 1 тис. населення	6.17	8.94	6.91	5.78	4.67	5.35	6.83	7.01	6.40	5.65
Рівень неформально зайнятого населення, у % до зайнятого населення	9.74	10.51	10.13	10.11	9.46	9.09	9.63	9.83	9.62	10.59
Соціальне забезпечення										
Середній розмір державної соціальної допомоги малозабезпеченим сім'ям, євро	22.34	20.43	19.21	19.65	20.60	25.55	27.14	25.74	21.50	15.44
Видатки з державного бюджету на сферу освіти, у розрахунку на одну особу, євро	20.32	20.82	19.84	19.81	21.10	21.14	23.38	18.66	16.75	12.51
Видатки з державного бюджету на сферу охорону здоров'я, у розрахунку на одну особу, євро	23.21	24.29	24.23	22.29	24.16	26.49	28.37	22.12	21.23	17.66

<i>Індикатори</i>	<i>Роки</i>									
	<i>2010</i>	<i>2011</i>	<i>2012</i>	<i>2013</i>	<i>2014</i>	<i>2015</i>	<i>2016</i>	<i>2017</i>	<i>2018</i>	<i>2019</i>
Видатки з державного бюджету на соціальний захист та соціальне забезпечення, у розрахунку на одну особу, євро	18.89	18.04	20.03	16.48	18.58	21.76	16.53	18.08	18.28	19.54
Середній розмір пільг і субсидій (безготівкові) на оплату житлово-комунальних послуг, електроенергії, палива, у розрахунку на одне домогосподарство, євро	15.24	16.42	16.70	21.77	15.56	5.07	4.59	15.40	22.23	34.85
<i>Соціальна напруга</i>										
Рівень безробіття усього населення у віці 15-70 років, % населення відповідного віку	12.38	12.69	12.13	12.02	14.73	9.68	12.63	12.66	11.78	11.41
Сума заборгованості з виплати заробітної плати, у розрахунку на одного штатного працівника, євро	12.55	10.24	12.64	11.61	10.05	8.20	12.11	14.78	14.85	16.92
Кількість виявлених злочинів, у розрахунку на 1 тис. населення, од.	11.76	12.67	10.45	15.43	10.83	10.40	12.46	10.46	11.30	10.68
Кількість пенсіонерів, у розрахунку на 1 тис. зайнятого населення	11.61	12.24	11.81	11.62	10.80	10.33	11.39	11.49	11.53	11.20
Забезпеченість населення житлом, у розрахунку на одну особу, м ²	11.85	12.33	12.12	11.93	11.80	9.37	11.73	11.73	12.01	11.45
Охоплення дітей закладами дошкільної освіти, у % до кількості дітей відповідного віку	5.77	5.85	5.75	5.55	5.80	4.61	5.56	5.58	5.74	6.01
Чисельність населення із середньодушовими еквівалентними загальними доходами у місяць, нижчими фактичного прожиткового мінімуму, у % до загальної чисельності населення	11.96	11.04	12.71	9.52	16.57	29.72	11.76	11.48	9.68	9.17
Захворюваність населення, кількість уперше зареєстрованих випадків захворювань на 1 тис. населення	12.43	12.83	12.38	12.54	10.49	9.94	12.72	12.16	13.10	13.60
Середня очікувана тривалості життя при народженні, роки	9.70	10.11	10.00	9.78	8.93	7.75	9.64	9.67	10.00	9.56
<i>Забезпеченість соціальною інфраструктурою</i>										
Кількість лікарняних ліжок, у розрахунку на 1 тис. населення, од	20.50	21.05	20.66	20.60	21.04	20.53	21.26	20.68	20.66	20.60
Кількість місць у будинках-інтернатах для громадян похилого віку та осіб з інвалідністю, у розрахунку на 100 тис. населення, од.	20.75	20.46	20.61	20.43	20.55	20.98	20.48	20.68	20.52	20.42
Кількість закладів загальної середньої освіти, у розрахунку на 100 тис. осіб, од.	19.74	19.90	19.72	19.92	18.73	19.88	19.94	20.35	20.24	19.84
Кількість закладів вищої освіти, у розрахунку на 100 тис. населення, од.	20.64	20.55	21.01	20.92	21.65	20.54	20.36	20.24	20.67	21.39

<i>Індикатори</i>	<i>Роки</i>									
	<i>2010</i>	<i>2011</i>	<i>2012</i>	<i>2013</i>	<i>2014</i>	<i>2015</i>	<i>2016</i>	<i>2017</i>	<i>2018</i>	<i>2019</i>
Житловий фонд, у розрахунку на одну особу, м2 загальної площі	18.36	18.04	18.00	18.13	18.04	18.07	17.96	18.04	17.91	17.75

Таблиця 2

Коефіцієнти вагової значущості індикаторів соціального середовища якості життя населення Чернівецької області, 2010-2019 рр., %

<i>Індикатори</i>	<i>Роки</i>									
	<i>2010</i>	<i>2011</i>	<i>2012</i>	<i>2013</i>	<i>2014</i>	<i>2015</i>	<i>2016</i>	<i>2017</i>	<i>2018</i>	<i>2019</i>
<i>Зайнятість, доходи, умови проживання</i>										
Рівень зайнятості населення у віці 15-70 років, у % до всього населення відповідного віку	9.83	9.19	10.20	10.16	9.11	8.86	9.96	10.35	9.84	9.94
Рівень прийому працівників, % до середньооблікової кількості штатних працівників	7.89	6.64	10.41	6.89	8.30	7.82	7.62	6.74	9.27	8.80
Рівень звільнення працівників, % до середньооблікової кількості штатних працівників	10.66	11.07	9.51	12.10	8.15	8.94	11.05	12.36	10.48	11.78
Середньомісячна номінальна заробітна плата, у середньому на одного штатного працівника, євро	8.79	7.77	7.23	8.93	11.00	10.22	8.48	6.74	7.66	7.16
Наявний дохід населення, у розрахунку на одну особу, євро	10.93	8.73	10.66	10.23	14.10	14.40	11.63	9.11	9.36	8.85
Індекс споживчих цін, % до попереднього року	9.59	8.54	9.64	10.17	10.40	9.84	7.78	10.31	9.39	9.56
Частка сукупних витрат домогосподарства на продукти харчування, у розрахунку на одне домогосподарство за місяць, %	6.48	6.27	6.28	6.91	5.57	6.25	8.84	5.74	6.81	6.66
Децильний коефіцієнт диференціації загальних доходів населення	4.79	4.88	5.19	4.47	4.03	5.02	4.24	6.19	4.85	5.18
Ветхий житловий фонд, загальна площа житлових приміщень, м2	7.71	11.41	8.56	11.06	8.43	7.87	7.78	8.17	9.12	8.71
Охоплення населення послугами Інтернету, % до усього населення	8.09	6.27	6.74	6.59	5.75	7.51	6.29	7.74	8.60	7.52
Кількість фізичних осіб-підприємців, у розрахунку на 1 тис. населення	8.67	13.41	8.92	8.31	5.53	7.54	9.51	9.60	8.78	8.80
Рівень неформально зайнятого населення, у % до зайнятого населення	6.57	5.82	6.66	4.18	9.63	5.72	6.83	6.96	5.83	7.03
<i>Соціальне забезпечення</i>										

<i>Індикатори</i>	<i>Роки</i>									
	<i>2010</i>	<i>2011</i>	<i>2012</i>	<i>2013</i>	<i>2014</i>	<i>2015</i>	<i>2016</i>	<i>2017</i>	<i>2018</i>	<i>2019</i>
Середній розмір державної соціальної допомоги малозабезпеченим сім'ям, <i>євро</i>	22.15	22.98	19.24	21.81	21.59	23.77	33.14	27.59	14.60	11.18
Видатки з державного бюджету на сферу освіти, у <i>розрахунку на одну особу, євро</i>	21.07	21.39	20.38	19.73	22.02	25.65	23.53	19.49	15.95	9.98
Видатки з державного бюджету на сферу охорону здоров'я, у <i>розрахунку на одну особу, євро</i>	22.32	24.79	21.60	21.26	23.11	26.33	25.61	20.86	20.43	12.23
Видатки з державного бюджету на соціальний захист та соціальне забезпечення, у <i>розрахунку на одну особу, євро</i>	15.77	14.79	14.94	13.38	15.48	19.02	13.23	14.96	15.15	11.97
Середній розмір пільг і субсидій (безготівкові) на оплату житлово-комунальних послуг, електроенергії, палива, у <i>розрахунку на одне домогосподарство, євро</i>	18.69	16.06	23.85	23.81	17.80	5.22	4.48	17.10	33.86	54.64
<i>Соціальна напруга</i>										
Рівень безробіття усього населення у віці 15-70 років, % <i>населення відповідного віку</i>	8.38	9.12	8.81	7.61	3.35	7.23	7.74	7.94	9.37	7.29
Сума заборгованості з виплати заробітної плати, у <i>розрахунку на одного штатного працівника, євро</i>	10.38	0.72	6.36	10.02	70.23	2.26	15.17	9.35	0.63	12.01
Кількість виявлених злочинів, у <i>розрахунку на 1 тис. населення, од.</i>	8.94	9.19	7.80	12.90	3.32	8.48	8.11	9.62	8.94	8.45
Кількість пенсіонерів, у <i>розрахунку на 1 тис. зайнятого населення</i>	12.10	13.66	12.82	11.64	4.19	10.07	11.52	11.66	14.08	11.49
Забезпеченість населення житлом, у <i>розрахунку на одну особу, м2</i>	13.63	15.12	14.46	13.21	4.44	11.22	13.34	13.30	16.01	13.36
Охоплення дітей закладами дошкільної освіти, у % до <i>кількості дітей відповідного віку</i>	11.97	13.02	12.67	11.35	3.94	10.17	11.62	11.36	13.78	12.76
Чисельність населення із середньодушовими еквівалентними загальними доходами у місяць, нижчими фактичного прожиткового мінімуму, у % до <i>загальної чисельності населення</i>	9.73	11.46	10.60	9.26	2.47	29.84	7.77	12.60	7.68	9.78
Захворюваність населення, <i>кількість уперше зареєстрованих випадків захворювань на 1 тис. населення</i>	11.30	12.45	11.87	10.71	3.60	9.36	11.39	10.90	13.40	11.38
Середня очікувана тривалості життя при народженні, <i>роки</i>	13.57	15.25	14.61	13.29	4.46	11.37	13.34	13.26	16.11	13.48
<i>Забезпеченість соціальною інфраструктурою</i>										
Кількість лікарняних ліжок, у <i>розрахунку на 1 тис. населення, од</i>	20.14	21.40	20.21	20.71	20.36	20.15	20.79	20.54	20.41	19.92

<i>Індикатори</i>	<i>Роки</i>									
	<i>2010</i>	<i>2011</i>	<i>2012</i>	<i>2013</i>	<i>2014</i>	<i>2015</i>	<i>2016</i>	<i>2017</i>	<i>2018</i>	<i>2019</i>
Кількість місць у будинках-інтернатах для громадян похилого віку та осіб з інвалідністю, у розрахунку на 100 тис. населення, од.	19.15	18.87	19.18	19.07	19.07	19.21	18.63	19.00	18.96	19.22
Кількість закладів загальної середньої освіти, у розрахунку на 100 тис. осіб, од.	20.51	20.53	20.73	20.42	20.55	20.72	20.23	20.63	21.11	20.74
Кількість закладів вищої освіти, у розрахунку на 100 тис. населення, од.	19.77	19.47	19.77	19.76	19.78	19.78	20.55	19.65	19.51	19.90
Житловий фонд, у розрахунку на одну особу, м2 загальної площі	20.43	19.74	20.12	20.04	20.23	20.15	19.79	20.17	20.02	20.22

Таблиця 3

Коефіцієнти вагової значущості індикаторів соціального середовища якості життя населення Івано-Франківської області, 2010-2019 рр., %

<i>Індикатори</i>	<i>Роки</i>									
	<i>2010</i>	<i>2011</i>	<i>2012</i>	<i>2013</i>	<i>2014</i>	<i>2015</i>	<i>2016</i>	<i>2017</i>	<i>2018</i>	<i>2019</i>
<i>Зайнятість, доходи, умови проживання</i>										
Рівень зайнятості населення у віці 15-70 років, у % до всього населення відповідного віку	9.38	8.96	9.57	9.01	9.65	10.10	8.15	8.94	9.33	9.53
Рівень прийому працівників, % до середньооблікової кількості штатних працівників	6.44	7.57	4.40	6.97	7.68	6.83	6.07	6.11	5.36	6.14
Рівень звільнення працівників, % до середньооблікової кількості штатних працівників	7.89	6.54	9.47	7.88	7.35	7.71	7.83	6.56	8.86	8.05
Середньомісячна номінальна заробітна плата, у середньому на одного штатного працівника, євро	10.65	11.12	11.89	8.54	8.19	11.63	12.99	12.98	8.97	12.00
Нааявний дохід населення, у розрахунку на одну особу, євро	11.07	12.34	10.22	10.86	7.36	11.09	14.81	13.28	10.37	10.02
Індекс споживчих цін, % до попереднього року	8.11	8.17	7.85	7.56	7.08	9.11	10.65	5.79	8.58	8.20
Частка сукупних витрат домогосподарства на продукти харчування, у розрахунку на одне домогосподарство за місяць, %	9.40	8.75	10.37	8.05	10.04	9.71	7.64	9.59	9.85	9.01
Децильний коефіцієнт диференціації загальних доходів населення	6.30	6.30	4.82	9.66	5.86	5.58	6.52	4.02	7.97	6.89
Ветхий житловий фонд, загальна площа житлових приміщень, м2	9.01	8.70	8.93	8.75	9.75	9.17	6.39	10.61	8.83	8.93

<i>Індикатори</i>	<i>Роки</i>									
	<i>2010</i>	<i>2011</i>	<i>2012</i>	<i>2013</i>	<i>2014</i>	<i>2015</i>	<i>2016</i>	<i>2017</i>	<i>2018</i>	<i>2019</i>
Охоплення населення послугами Інтернету, % до усього населення	6.51	9.95	5.71	6.06	7.18	4.91	5.97	6.90	5.69	7.15
Кількість фізичних осіб-підприємців, у розрахунку на 1 тис. населення	8.94	5.81	11.62	9.72	13.56	6.64	7.18	8.86	9.64	8.58
Рівень неформально зайнятого населення, у % до зайнятого населення	6.30	5.81	5.16	6.94	6.31	7.53	5.79	6.36	6.54	5.51
<i>Соціальне забезпечення</i>										
Середній розмір державної соціальної допомоги малозабезпеченим сім'ям, євро	21.05	16.06	18.81	22.60	18.21	30.45	30.47	21.79	18.58	17.34
Видатки з державного бюджету на сферу освіти, у розрахунку на одну особу, євро	19.59	19.92	17.80	18.19	19.68	24.43	24.48	15.47	14.40	13.80
Видатки з державного бюджету на сферу охорону здоров'я, у розрахунку на одну особу, євро	21.95	25.49	18.77	21.26	20.91	23.34	27.99	18.79	20.55	17.33
Видатки з державного бюджету на соціальний захист та соціальне забезпечення, у розрахунку на одну особу, євро	15.46	15.60	12.55	13.38	14.26	15.95	13.22	13.95	15.16	17.28
Середній розмір пільг і субсидій (безготівкові) на оплату житлово-комунальних послуг, електроенергії, палива, у розрахунку на одне домогосподарство, євро	21.94	22.94	32.07	24.57	26.94	5.84	3.85	29.99	31.31	34.25
<i>Соціальна напруга</i>										
Рівень безробіття усього населення у віці 15-70 років, % населення відповідного віку	6.93	7.42	6.41	6.20	8.11	6.01	7.20	5.99	6.56	6.25
Сума заборгованості з виплати заробітної плати, у розрахунку на одного штатного працівника, євро	5.96	5.91	7.23	5.42	4.98	1.46	6.75	18.28	6.79	10.54
Кількість виявлених злочинів, у розрахунку на 1 тис. населення, од.	10.46	10.79	9.11	16.19	10.47	9.80	12.05	7.81	9.68	10.78
Кількість пенсіонерів, у розрахунку на 1 тис. зайнятого населення	13.72	13.98	13.32	13.03	14.66	11.15	13.51	12.15	13.84	12.95
Забезпеченість населення житлом, у розрахунку на одну особу, м ²	13.77	13.59	13.73	13.37	14.11	11.35	13.31	12.04	13.97	13.04
Охоплення дітей закладами дошкільної освіти, у % до кількості дітей відповідного віку	13.87	13.59	13.35	13.24	14.06	11.30	13.09	11.85	13.39	13.54
Чисельність населення із середньодушовими еквівалентними загальними доходами у місяць, нижчими фактичного прожиткового мінімуму, у % до загальної чисельності населення	10.63	10.07	11.80	8.37	7.89	28.45	9.69	10.05	10.65	8.45

<i>Індикатори</i>	<i>Роки</i>									
	<i>2010</i>	<i>2011</i>	<i>2012</i>	<i>2013</i>	<i>2014</i>	<i>2015</i>	<i>2016</i>	<i>2017</i>	<i>2018</i>	<i>2019</i>
Захворюваність населення, кількість уперше зареєстрованих випадків захворювань на 1 тис. населення	12.74	12.71	12.95	12.44	13.30	10.52	12.68	11.17	12.80	12.79
Середня очікувана тривалості життя при народженні, роки	11.93	11.94	12.10	11.73	12.42	9.96	11.73	10.67	12.32	11.66
<i>Забезпеченість соціальною інфраструктурою</i>										
Кількість лікарняних ліжок, у розрахунку на 1 тис. населення, од.	20.67	21.35	19.91	21.32	19.14	20.62	20.77	21.56	21.14	20.97
Кількість місць у будинках-інтернатах для громадян похилого віку та осіб з інвалідністю, у розрахунку на 100 тис. населення, од.	18.35	18.18	19.35	16.47	19.43	18.03	18.24	18.87	18.16	17.60
Кількість закладів загальної середньої освіти, у розрахунку на 100 тис. осіб, од.	20.26	20.15	19.19	20.59	18.73	20.15	20.66	20.07	20.51	20.45
Кількість закладів вищої освіти, у розрахунку на 100 тис. населення, од.	20.00	20.52	22.12	21.05	23.86	20.98	20.05	19.63	19.90	21.07
Житловий фонд, у розрахунку на одну особу, м ² загальної площі	20.72	19.79	19.43	20.57	18.84	20.22	20.28	19.87	20.29	19.90

Таблиця 4

Коефіцієнти вагової значущості індикаторів соціального середовища якості життя населення Львівської області, 2010-2019 рр., %

<i>Індикатори</i>	<i>Роки</i>									
	<i>2010</i>	<i>2011</i>	<i>2012</i>	<i>2013</i>	<i>2014</i>	<i>2015</i>	<i>2016</i>	<i>2017</i>	<i>2018</i>	<i>2019</i>
<i>Зайнятість, доходи, умови проживання</i>										
Рівень зайнятості населення у віці 15-70 років, у % до всього населення відповідного віку	9.03	9.28	9.70	9.23	8.78	8.67	9.17	9.61	9.20	7.83
Рівень прийому працівників, % до середньооблікової кількості штатних працівників	7.86	7.05	9.79	7.68	8.45	6.41	7.15	6.32	9.06	8.51
Рівень звільнення працівників, % до середньооблікової кількості штатних працівників	10.19	10.28	11.77	10.34	9.19	9.51	11.66	11.35	12.59	10.07
Середньомісячна номінальна заробітна плата, у середньому на одного штатного працівника, євро	10.53	9.91	9.13	10.34	13.42	12.71	10.06	8.52	9.28	8.36
Наявний дохід населення, у розрахунку на одну особу, євро	9.55	8.94	8.31	9.65	12.68	11.34	9.54	8.52	8.38	7.39
Індекс споживчих цін, % до попереднього року	8.55	8.45	8.71	8.88	9.89	9.45	6.74	9.24	8.58	8.28

<i>Індикатори</i>	<i>Роки</i>									
	<i>2010</i>	<i>2011</i>	<i>2012</i>	<i>2013</i>	<i>2014</i>	<i>2015</i>	<i>2016</i>	<i>2017</i>	<i>2018</i>	<i>2019</i>
Частка сукупних витрат домогосподарства на продукти харчування, у розрахунку на одне домогосподарство за місяць, %	4.25	4.46	4.47	4.16	4.08	4.23	4.01	4.90	4.36	4.29
Децильний коефіцієнт диференціації загальних доходів населення	9.09	8.78	8.43	10.10	7.69	8.06	10.11	10.12	10.08	14.60
Ветхий житловий фонд, загальна площа житлових приміщень, м2	5.89	6.20	6.75	5.96	5.72	4.97	6.23	6.29	5.93	6.09
Охоплення населення послугами Інтернету, % до усього населення	8.36	6.19	6.15	7.37	6.99	7.74	7.11	8.55	8.29	7.11
Кількість фізичних осіб-підприємців, у розрахунку на 1 тис. населення	7.18	10.77	7.73	6.59	4.22	6.74	7.53	8.18	7.12	6.78
Рівень неформально зайнятого населення, у % до зайнятого населення	9.52	9.70	9.06	9.69	8.88	10.17	10.69	8.41	7.14	10.69
<i>Соціальне забезпечення</i>										
Середній розмір державної соціальної допомоги малозабезпеченим сім'ям, євро	21.39	17.98	23.71	18.17	20.36	32.14	26.22	25.51	19.19	13.94
Видатки з державного бюджету на сферу освіти, у розрахунку на одну особу, євро	19.68	20.42	19.05	18.82	21.24	20.12	24.26	18.99	15.89	11.90
Видатки з державного бюджету на сферу охорону здоров'я, у розрахунку на одну особу, євро	23.17	23.53	22.36	22.23	24.01	23.68	29.20	23.19	21.06	17.09
Видатки з державного бюджету на соціальний захист та соціальне забезпечення, у розрахунку на одну особу, євро	16.46	15.27	16.18	14.12	16.46	16.39	14.12	17.48	16.57	17.24
Середній розмір пільг і субсидій (безготівкові) на оплату житлово-комунальних послуг, електроенергії, палива, у розрахунку на одне домогосподарство, євро	19.31	22.80	18.70	26.66	17.92	7.67	6.19	14.83	27.29	39.83
<i>Соціальна напруга</i>										
Рівень безробіття усього населення у віці 15-70 років, % населення відповідного віку	8.52	8.75	8.44	8.05	9.95	6.13	8.26	8.89	8.47	7.55
Сума заборгованості з виплати заробітної плати, у розрахунку на одного штатного працівника, євро	11.03	9.86	12.62	9.06	11.91	6.76	10.04	9.98	9.99	20.59
Кількість виявлених злочинів, у розрахунку на 1 тис. населення, од.	12.34	12.23	12.26	16.01	12.49	14.29	14.17	9.87	12.51	11.80
Кількість пенсіонерів, у розрахунку на 1 тис. зайнятого населення	6.99	7.32	7.07	6.93	7.18	5.21	7.12	7.40	7.44	6.42
Забезпеченість населення житлом, у розрахунку на одну особу, м2	12.27	12.57	12.30	12.16	11.61	9.23	12.50	12.90	13.00	11.17

<i>Індикатори</i>	<i>Роки</i>									
	<i>2010</i>	<i>2011</i>	<i>2012</i>	<i>2013</i>	<i>2014</i>	<i>2015</i>	<i>2016</i>	<i>2017</i>	<i>2018</i>	<i>2019</i>
Охоплення дітей закладами дошкільної освіти, у % до кількості дітей відповідного віку	13.23	13.13	12.86	12.64	12.24	9.97	13.38	13.62	13.76	12.93
Чисельність населення із середньодушовими еквівалентними загальними доходами у місяць, нижчими фактичного прожиткового мінімуму, у % до загальної чисельності населення	10.23	9.94	8.81	9.95	10.40	29.40	8.30	10.63	7.44	5.39
Захворюваність населення, кількість уперше зареєстрованих випадків захворювань на 1 тис. населення	13.30	13.69	13.39	13.17	12.54	9.93	13.80	13.75	14.32	12.79
Середня очікувана тривалості життя при народженні, роки	12.08	12.52	12.25	12.04	11.68	9.08	12.43	12.95	13.07	11.36
<i>Забезпеченість соціальною інфраструктурою</i>										
Кількість лікарняних ліжок, у розрахунку на 1 тис. населення, од	24.36	24.51	24.49	24.87	24.44	24.72	25.27	24.87	25.19	25.04
Кількість місць у будинках-інтернатах для громадян похилого віку та осіб з інвалідністю, у розрахунку на 100 тис. населення, од.	9.06	8.89	9.04	8.99	9.05	9.29	8.54	8.86	9.21	9.01
Кількість закладів загальної середньої освіти, у розрахунку на 100 тис. осіб, од.	23.16	23.10	23.34	23.16	23.26	22.99	23.38	24.53	23.60	23.23
Кількість закладів вищої освіти, у розрахунку на 100 тис. населення, од.	18.75	19.43	18.79	18.64	19.13	18.78	18.63	17.97	18.33	18.99
Житловий фонд, у розрахунку на одну особу, м ² загальної площі	24.67	24.07	24.33	24.34	24.13	24.22	24.18	23.77	23.67	23.73

Таблиця 5

Коефіцієнти вагової значущості індикаторів соціального середовища якості життя населення Закарпатської області, 2010-2019 рр., %

<i>Індикатори</i>	<i>Індикатори</i>									
	<i>2010</i>	<i>2011</i>	<i>2012</i>	<i>2013</i>	<i>2014</i>	<i>2015</i>	<i>2016</i>	<i>2017</i>	<i>2018</i>	<i>2019</i>
<i>Зайнятість, доходи, умови проживання</i>										
Рівень зайнятості населення у віці 15-70 років, у % до всього населення відповідного віку	8.75	9.26	8.67	8.55	7.62	8.18	9.17	9.29	9.07	8.81
Рівень прийому працівників, % до середньооблікової кількості штатних працівників	6.82	7.42	8.01	6.28	6.97	5.65	6.13	6.95	7.72	8.26
Рівень звільнення працівників, % до середньооблікової кількості штатних працівників	7.19	7.31	7.09	7.17	4.83	8.01	8.04	7.51	7.56	6.58

<i>Індикатори</i>	<i>Індикатори</i>									
	<i>2010</i>	<i>2011</i>	<i>2012</i>	<i>2013</i>	<i>2014</i>	<i>2015</i>	<i>2016</i>	<i>2017</i>	<i>2018</i>	<i>2019</i>
Середньомісячна номінальна заробітна плата, у середньому на одного штатного працівника, євро	7.65	7.46	6.28	7.26	8.84	8.92	7.19	5.73	6.79	6.19
Наявний дохід населення, у розрахунку на одну особу, євро	8.30	7.18	7.80	7.31	10.41	11.83	8.50	6.75	7.36	7.72
Індекс споживчих цін, % до попереднього року	8.97	8.84	8.66	9.02	9.48	9.57	7.11	9.54	9.28	8.53
Частка сукупних витрат домогосподарства на продукти харчування, у розрахунку на одне домогосподарство за місяць, %	9.33	9.66	8.82	9.67	7.45	8.89	12.28	10.38	9.24	9.88
Децильний коефіцієнт диференціації загальних доходів населення	7.48	6.59	7.80	7.71	5.23	7.81	7.92	8.34	7.61	8.17
Ветхий житловий фонд, загальна площа житлових приміщень, м2	9.67	11.17	10.99	11.00	19.85	8.78	9.75	10.19	10.12	9.72
Охоплення населення послугами Інтернету, % до усього населення	8.86	5.25	6.61	8.21	6.68	7.27	7.28	9.54	8.12	8.35
Кількість фізичних осіб-підприємців, у розрахунку на 1 тис. населення	8.35	11.78	8.98	8.12	4.52	7.46	9.92	8.98	8.89	8.72
Рівень неформально зайнятого населення, у % до зайнятого населення	8.62	8.07	10.28	9.71	8.14	7.62	6.69	6.82	8.23	9.08
Соціальне забезпечення										
Середній розмір державної соціальної допомоги малозабезпеченим сім'ям, євро	23.96	23.60	20.78	22.39	19.64	32.31	27.66	30.27	23.34	15.55
Видатки з державного бюджету на сферу освіти, у розрахунку на одну особу, євро	19.78	21.20	20.37	20.78	16.49	19.74	22.78	18.21	16.78	14.53
Видатки з державного бюджету на сферу охорону здоров'я, у розрахунку на одну особу, євро	23.45	27.27	24.00	24.49	19.09	22.76	28.32	21.28	24.11	19.90
Видатки з державного бюджету на соціальний захист та соціальне забезпечення, у розрахунку на одну особу, євро	20.24	19.62	20.68	19.05	16.11	21.02	18.39	21.99	20.59	21.42
Середній розмір пільг і субсидій (безготівкові) на оплату житлово-комунальних послуг, електроенергії, палива, у розрахунку на одне домогосподарство, євро	12.56	8.32	14.17	13.29	28.68	4.16	2.84	8.24	15.19	28.59
Соціальна напруга										
Рівень безробіття усього населення у віці 15-70 років, % населення відповідного віку	10.94	12.07	10.72	9.55	14.05	9.18	13.06	11.57	10.23	9.68
Сума заборгованості з виплати заробітної плати, у розрахунку на одного штатного працівника, євро	13.33	13.55	12.54	10.21	4.95	11.05	6.38	10.38	16.60	18.70
Кількість виявлених злочинів, у розрахунку на 1 тис. населення, од.	11.61	12.39	9.96	20.41	13.22	10.20	10.63	13.81	11.23	12.09

<i>Індикатори</i>	<i>Індикатори</i>									
	<i>2010</i>	<i>2011</i>	<i>2012</i>	<i>2013</i>	<i>2014</i>	<i>2015</i>	<i>2016</i>	<i>2017</i>	<i>2018</i>	<i>2019</i>
Кількість пенсіонерів, у розрахунку на 1 тис. зайнятого населення	6.47	6.65	6.82	6.14	7.33	5.36	7.20	6.57	6.17	6.09
Забезпеченість населення житлом, у розрахунку на одну особу, м2	13.08	12.88	13.93	12.67	14.01	10.89	14.26	13.02	12.80	12.11
Охоплення дітей закладами дошкільної освіти, у % до кількості дітей відповідного віку	12.49	10.49	13.23	11.27	13.85	10.67	13.47	12.13	12.05	12.82
Чисельність населення із середньодушовими еквівалентними загальними доходами у місяць, нижчими фактичного прожиткового мінімуму, у % до загальної чисельності населення	8.35	8.73	7.27	6.96	7.24	22.57	8.82	9.21	7.71	4.92
Захворюваність населення, кількість уперше зареєстрованих випадків захворювань на 1 тис. населення	13.72	13.33	14.74	13.04	14.47	11.62	15.22	13.29	13.32	13.87
Середня очікувана тривалості життя при народженні, роки	10.01	9.92	10.80	9.75	10.88	8.46	10.96	10.03	9.88	9.73
<i>Забезпеченість соціальною інфраструктурою</i>										
Кількість лікарняних ліжок, у розрахунку на 1 тис. населення, од	24.64	24.85	25.46	24.36	25.07	25.06	24.88	25.07	25.18	25.02
Кількість місць у будинках-інтернатах для громадян похилого віку та осіб з інвалідністю, у розрахунку на 100 тис. населення, од.	7.80	7.64	7.75	7.50	7.75	7.81	7.79	7.79	7.61	8.05
Кількість закладів загальної середньої освіти, у розрахунку на 100 тис. осіб, од.	23.18	23.17	23.14	22.43	23.21	23.13	23.20	23.10	23.15	23.35
Кількість закладів вищої освіти, у розрахунку на 100 тис. населення, од.	22.54	23.40	22.31	24.91	22.53	22.44	22.50	22.51	22.42	22.58
Житловий фонд, у розрахунку на одну особу, м2 загальної площ	21.83	20.94	21.34	20.81	21.44	21.56	21.62	21.53	21.64	21.00

ДОДАТОК Д

Таблиця 1

Коефіцієнти вагової значущості індикаторів екологічного середовища якості життя населення України, 2010-2019 рр., %

Індикатори	Роки									
	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Наявність водних ресурсів										
Забір води зі природних водних об'єктів, у розрахунку на одну особу, м3	16.14	16.49	16.44	14.68	15.19	12.53	17.01	13.72	19.54	16.80
Використання свіжої води, у розрахунку на одну особу, м3	18.22	18.24	17.76	18.45	21.02	20.37	18.53	17.23	16.58	19.18
Обсяг оборотної та повторно використаної води, у розрахунку на одну особу, м3	13.83	13.57	13.86	13.65	14.44	13.50	14.40	12.80	15.23	14.59
Загальне водовідведення, у розрахунку на одну особу, м3	18.08	18.81	18.28	18.40	21.10	19.50	18.40	18.65	16.07	18.36
Скидання забруднених зворотних вод у поверхневі водні об'єкти, у розрахунку на одну особу, м3	15.89	15.18	15.29	17.53	9.52	13.90	13.06	20.68	15.02	13.01
Потужність очисних споруд, у розрахунку на одну особу, м3	17.83	17.71	18.37	17.30	18.73	20.19	18.61	16.93	17.55	18.07
Забрудненість територій, якість атмосферного повітря										
Викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря від стаціонарних джерел забруднення, у розрахунку на 1 тис. населення, тонн	18.53	20.04	18.02	20.67	16.40	17.82	19.47	15.34	17.60	17.19
Утворення відходів I-III класу небезпеки, у розрахунку на одиницю площі, тонн	19.97	17.44	18.75	14.62	18.01	17.80	21.33	17.82	21.40	17.08
Утворення відходів IV класу небезпеки, у розрахунку на одну особу, кг.	15.36	16.52	15.20	17.20	14.50	14.52	14.19	18.74	14.47	18.22
Коефіцієнт утилізації відходів I-III класу небезпеки	17.90	16.93	18.41	16.74	20.60	16.66	17.37	18.97	19.81	16.10
Коефіцієнт утилізації відходів IV класу небезпеки	17.65	17.46	19.52	19.19	20.53	19.50	17.72	18.60	16.00	20.06
Індекс накопичених відходів протягом експлуатації у спеціально відведених місцях чи об'єктах, у % до попереднього року	10.59	11.61	10.10	11.57	9.96	13.70	9.93	10.53	10.72	11.34
Інвестиційне забезпечення природокористування										
Капітальні інвестиції на охорону навколишнього природного середовища, у розрахунку на одну особу, євро	29.51	30.20	26.43	29.49	35.05	30.76	30.69	26.02	26.12	29.18
Поточні витрати на охорону навколишнього природного середовища, у розрахунку на одну особу, євро	29.51	30.20	26.43	29.49	35.05	30.76	30.69	26.02	26.12	29.18

Індикатори	Роки									
	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Частка поточних витрат на охорону навколишнього природного середовища до ВРП, %	23.92	28.25	25.97	24.14	21.12	20.36	25.66	24.82	23.96	27.44
Частка капітальних інвестицій на охорону навколишнього природного середовища у капітальних інвестиціях, %	17.05	11.36	21.17	16.88	8.78	18.11	12.97	23.14	23.80	14.19
Забезпеченість земельним фондом										
Частка забудованих земель, %	23.69	24.12	24.54	23.81	24.54	24.02	23.69	31.18	23.69	24.21
Частка площі сільсько-господарських угідь, %	23.43	23.77	24.17	23.48	24.20	23.74	23.43	22.53	23.43	23.63
Частка земель природно-заповідного фонду, %	26.20	25.17	23.86	26.07	25.25	25.33	26.20	21.67	26.20	25.43
Площа лісів та лісовкритих площ, та земель під водою, у розрахунку на 1 тис. осіб, тис. га	26.68	26.94	27.43	26.64	26.01	26.91	26.68	24.62	26.68	26.74

Таблиця 2

Коефіцієнти вагової значущості індикаторів екологічного середовища якості життя населення Івано-Франківської області, 2010-2019 рр., %

Індикатори	Роки									
	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Наявність водних ресурсів										
Забір води зі природних водних об'єктів, у розрахунку на одну особу, м ³	18.20	22.93	20.17	17.69	18.25	14.55	16.45	19.27	20.66	17.53
Використання свіжої води, у розрахунку на одну особу, м ³	18.55	18.78	21.29	18.38	18.66	20.57	18.84	18.45	17.53	18.15
Обсяг оборотної та повторно використаної води, у розрахунку на одну особу, м ³	11.14	9.76	12.05	11.42	11.03	10.69	11.84	10.26	10.10	11.69
Загальне водовідведення, у розрахунку на одну особу, м ³	19.70	23.86	23.77	20.34	20.13	23.60	18.66	19.52	19.63	19.67
Скидання забруднених зворотних вод у поверхневі водні об'єкти, у розрахунку на одну особу, м ³	15.42	5.76	3.36	15.12	15.32	14.50	14.88	15.57	16.18	14.96
Потужність очисних споруд, у розрахунку на одну особу, м ³	16.98	18.92	19.35	17.04	16.62	16.08	19.32	16.94	15.90	18.00
Забрудненість територій, якість атмосферного повітря										
Викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря від стаціонарних джерел забруднення, у розрахунку на 1 тис. населення, тонн	18.51	20.61	11.01	22.99	25.91	13.57	18.12	11.52	23.52	14.03
Утворення відходів I-III класу небезпеки, у розрахунку на одиницю площі, тонн	15.08	19.22	26.98	9.09	4.68	22.60	16.78	23.22	10.27	16.40

Індикатори	Роки									
	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Утворення відходів IV класу небезпеки, у розрахунку на одну особу, кг.	16.81	17.61	12.69	19.27	22.41	14.73	17.05	10.42	19.36	20.89
Коефіцієнт утилізації відходів I-III класу небезпеки	18.93	15.17	28.04	11.17	7.68	20.65	18.38	35.27	8.64	24.15
Коефіцієнт утилізації відходів IV класу небезпеки	17.66	15.79	12.47	22.39	23.07	18.75	15.15	11.53	23.62	13.90
Індекс накопичених відходів протягом експлуатації у спеціально відведених місцях чи об'єктах, у % до попереднього року	13.01	11.60	8.81	15.10	16.25	9.71	14.51	8.03	14.58	10.64
Інвестиційне забезпечення природокористування										
Капітальні інвестиції на охорону навколишнього природного середовища, у розрахунку на одну особу, євро	29.22	36.07	33.63	21.98	20.02	31.65	27.14	16.11	37.75	32.55
Поточні витрати на охорону навколишнього природного середовища, у розрахунку на одну особу, євро	25.54	16.13	15.33	34.23	29.89	14.31	29.04	34.84	15.06	20.88
Частка поточних витрат на охорону навколишнього природного середовища до ВРП, %	17.87	14.86	12.99	24.62	23.35	12.31	22.87	30.55	12.86	16.21
Частка капітальних інвестицій на охорону навколишнього природного середовища у капітальних інвестиціях, %	27.38	32.94	38.05	19.18	26.74	41.74	20.95	18.50	34.34	30.36
Забезпеченість земельним фондом										
Частка забудованих земель, %	32.95	33.09	33.83	32.98	33.76	32.81	32.95	37.42	32.95	30.72
Частка площі сільсько-господарських угідь, %	29.09	29.03	29.70	29.08	29.64	29.16	29.09	27.54	29.09	30.06
Частка земель природно-заповідного фонду, %	22.20	22.15	20.37	22.18	20.55	22.25	22.20	20.52	22.20	22.93
Площа лісів та лісовкритих площ, та земель під водою, у розрахунку на 1 тис. осіб, тис. га	15.76	15.73	16.11	15.76	16.06	15.79	15.76	14.52	15.76	16.29

Таблиця 3

Коефіцієнти вагової значущості індикаторів екологічного середовища якості життя населення Закарпатської області, 2010-2019 рр., %

Індикатори	Роки									
	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Наявність водних ресурсів										
Забір води зі природних водних об'єктів, у розрахунку на одну особу, м3	20.35	20.61	20.95	20.39	19.57	19.16	18.73	22.71	21.39	19.70
Використання свіжої води, у розрахунку на одну особу, м3	15.15	17.27	16.66	15.63	14.63	15.06	13.66	18.75	13.97	13.74
Обсяг оборотної та повторно використаної води, у розрахунку на одну особу, м3	13.79	15.93	14.61	11.64	16.44	15.21	10.83	11.67	13.70	15.65

Індикатори	Роки									
	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Загальне водовідведення, у розрахунку на одну особу, м ³	16.90	21.59	19.03	17.43	16.81	17.33	13.45	15.05	17.00	17.67
Скидання забруднених зворотних вод у поверхневі водні об'єкти, у розрахунку на одну особу, м ³	17.86	7.14	12.61	18.42	17.17	17.75	31.11	16.81	17.96	15.19
Потужність очисних споруд, у розрахунку на одну особу, м ³	15.94	17.46	16.15	16.49	15.37	15.48	12.21	15.01	15.99	18.04
Забрудненість територій, якість атмосферного повітря										
Викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря від стаціонарних джерел забруднення, у розрахунку на 1 тис. населення, тонн	19.51	17.89	7.71	22.02	12.42	16.29	26.58	6.90	20.34	20.57
Утворення відходів I-III класу небезпеки, у розрахунку на одиницю площі, тонн	22.62	27.86	9.49	27.21	7.08	33.46	13.83	12.48	20.27	23.12
Утворення відходів IV класу небезпеки, у розрахунку на одну особу, кг.	13.77	9.12	49.49	3.52	13.64	14.19	19.80	8.49	12.11	12.73
Коефіцієнт утилізації відходів I-III класу небезпеки	12.08	6.69	6.34	10.56	33.28	5.58	16.88	5.83	19.68	9.05
Коефіцієнт утилізації відходів IV класу небезпеки	11.03	11.32	10.29	14.74	15.35	6.24	1.01	54.10	11.55	13.36
Індекс накопичених відходів протягом експлуатації у спеціально відведених місцях чи об'єктах, у % до попереднього року	20.98	27.12	16.68	21.95	18.22	24.24	21.89	12.21	16.03	21.17
Інвестиційне забезпечення природокористування										
Капітальні інвестиції на охорону навколишнього природного середовища, у розрахунку на одну особу, євро	28.34	29.60	22.56	30.82	40.00	23.30	34.92	17.26	14.61	42.80
Поточні витрати на охорону навколишнього природного середовища, у розрахунку на одну особу, євро	26.22	19.62	29.34	24.68	15.11	24.92	16.83	29.39	32.53	10.22
Частка поточних витрат на охорону навколишнього природного середовища до ВРП, %	25.88	22.93	33.71	24.27	16.62	29.69	18.73	38.84	39.13	10.11
Частка капітальних інвестицій на охорону навколишнього природного середовища у капітальних інвестиціях, %	19.56	27.86	14.38	20.23	28.27	22.09	29.52	14.50	13.72	36.87
Забезпеченість земельним фондом										
Частка забудованих земель, %	31.79	32.11	31.81	31.91	31.99	31.88	31.79	37.59	31.79	27.41
Частка площі сільсько-господарських угідь, %	27.88	28.03	27.83	27.83	27.78	27.85	27.88	26.10	27.88	29.67
Частка земель природно-заповідного фонду, %	16.83	16.16	16.81	16.79	16.79	16.81	16.83	15.16	16.83	17.92
Площа лісів та лісовкритих площ, та земель під водою, у розрахунку на 1 тис. осіб, тис. га	23.50	23.70	23.55	23.48	23.44	23.46	23.50	21.15	23.50	25.01

Таблиця 4

**Коефіцієнти вагової значущості індикаторів екологічного середовища якості життя населення Львівської області,
2010-2019 рр., %**

Індикатори	Роки									
	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Наявність водних ресурсів										
Забір води зі природних водних об'єктів, у розрахунку на одну особу, м ³	20.12	20.40	20.44	19.36	18.88	15.40	19.76	19.28	20.06	19.19
Використання свіжої води, у розрахунку на одну особу, м ³	20.52	21.11	23.15	19.93	21.03	25.11	20.79	19.18	20.46	20.24
Обсяг оборотної та повторно використаної води, у розрахунку на одну особу, м ³	16.41	14.92	13.37	17.95	17.27	13.95	16.02	13.72	18.16	18.26
Загальне водовідведення, у розрахунку на одну особу, м ³	17.53	18.23	18.12	17.43	17.51	17.38	17.85	20.60	18.09	17.58
Скидання забруднених зворотних вод у поверхневі водні об'єкти, у розрахунку на одну особу, м ³	6.11	5.64	5.18	6.17	5.89	5.99	6.27	9.12	3.69	6.33
Потужність очисних споруд, у розрахунку на одну особу, м ³	19.32	19.70	19.73	19.16	19.41	22.17	19.31	18.11	19.53	18.39
Забрудненість територій, якість атмосферного повітря										
Викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря від стаціонарних джерел забруднення, у розрахунку на 1 тис. населення, тонн	18.55	20.53	16.50	17.04	15.74	20.25	19.34	15.12	17.97	11.27
Утворення відходів I-III класу небезпеки, у розрахунку на одиницю площі, тонн	14.44	13.97	12.72	14.26	20.76	11.01	14.95	11.12	14.26	20.98
Утворення відходів IV класу небезпеки, у розрахунку на одну особу, кг.	19.90	25.69	16.97	15.56	25.63	18.88	19.35	13.72	16.96	13.86
Коефіцієнт утилізації відходів I-III класу небезпеки	13.13	6.95	23.86	15.46	2.80	29.19	18.11	37.88	10.37	28.60
Коефіцієнт утилізації відходів IV класу небезпеки	17.64	16.26	15.74	19.64	20.42	2.79	11.81	9.62	24.59	13.61
Індекс накопичених відходів протягом експлуатації у спеціально відведених місцях чи об'єктах, у % до попереднього року	16.34	16.60	14.21	18.04	14.64	17.87	16.44	12.55	15.86	11.68
Інвестиційне забезпечення природокористування										
Капітальні інвестиції на охорону навколишнього природного середовища, у розрахунку на одну особу, євро	28.44	26.09	37.11	17.19	31.23	38.10	19.65	16.34	27.72	28.45
Поточні витрати на охорону навколишнього природного середовища, у розрахунку на одну особу, євро	27.84	23.62	19.85	37.04	24.33	13.03	29.52	31.90	24.24	24.51
Частка поточних витрат на охорону навколишнього природного середовища до ВРП, %	26.36	28.39	22.06	36.55	25.89	16.26	34.22	38.76	27.61	28.31

Індикатори	Роки									
	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Частка капітальних інвестицій на охорону навколишнього природного середовища у капітальних інвестиціях, %	17.37	21.90	20.98	9.21	18.55	32.61	16.61	13.00	20.42	18.73
Забезпеченість земельним фондом										
Частка забудованих земель, %	36.50	36.62	38.72	36.61	36.81	36.65	36.50	41.68	36.50	38.79
Частка площі сільсько-господарських угідь, %	15.10	15.09	15.90	15.08	15.07	15.08	15.10	14.12	15.10	14.55
Частка земель природно-заповідного фонду, %	20.33	20.30	15.83	20.30	20.13	20.29	20.33	18.58	20.33	19.59
Площа лісів та лісовкритих площ, та земель під водою, у розрахунку на 1 тис. осіб, тис. га	28.08	28.00	29.54	28.00	27.99	27.98	28.08	25.62	28.08	27.06

Таблиця 5

**Коефіцієнти вагової значущості індикаторів екологічного середовища якості життя населення
Чернівецької області, 2010-2019 рр., %**

Індикатори	Роки									
	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Наявність водних ресурсів										
Забір води зі природних водних об'єктів, у розрахунку на одну особу, м3	19.32	25.74	22.30	20.84	20.66	11.48	21.53	19.04	15.20	19.66
Використання свіжої води, у розрахунку на одну особу, м3	19.55	24.75	21.48	20.60	17.89	28.91	18.26	20.00	14.78	21.54
Обсяг оборотної та повторно використаної води, у розрахунку на одну особу, м3	13.62	0.24	11.72	7.08	10.31	5.69	13.10	13.76	33.22	14.43
Загальне водовідведення, у розрахунку на одну особу, м3	19.16	24.51	20.89	20.85	16.50	26.43	18.99	19.31	14.11	20.72
Скидання забруднених зворотних вод у поверхневі водні об'єкти, у розрахунку на одну особу, м3	12.48	11.60	5.64	13.32	18.73	7.55	12.40	12.28	9.66	6.62
Потужність очисних споруд, у розрахунку на одну особу, м3	15.87	13.16	17.97	17.31	15.91	19.95	15.73	15.60	13.01	17.03
Забрудненість територій, якість атмосферного повітря										
Викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря від стаціонарних джерел забруднення, у розрахунку на 1 тис. населення, тонн	20.25	18.29	12.41	20.11	17.93	27.76	18.74	21.90	18.86	17.58
Утворення відходів I-III класу небезпеки, у розрахунку на одиницю площі, тонн	13.92	20.11	12.60	9.83	18.26	9.20	16.40	11.50	15.56	21.47
Утворення відходів IV класу небезпеки, у розрахунку на одну особу, кг.	19.66	15.91	38.64	15.70	18.06	21.26	18.86	18.55	18.38	19.67
Коефіцієнт утилізації відходів I-III класу небезпеки	13.48	17.04	6.03	21.42	15.91	8.91	17.64	16.04	10.76	11.37

Індикатори	Роки									
	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Коефіцієнт утилізації відходів IV класу небезпеки	11.38	9.78	8.72	11.48	10.66	11.18	6.12	11.65	12.71	8.89
Індекс накопичених відходів протягом експлуатації у спеціально відведених місцях чи об'єктах, у % до попереднього року	21.31	18.86	21.61	21.45	19.18	21.70	22.24	20.36	23.73	21.01
Інвестиційне забезпечення природокористування										
Капітальні інвестиції на охорону навколишнього природного середовища, у розрахунку на одну особу, євро	28.76	18.71	37.32	38.55	31.90	9.24	32.74	21.43	29.47	25.90
Поточні витрати на охорону навколишнього природного середовища, у розрахунку на одну особу, євро	24.65	29.97	12.91	15.29	23.74	35.60	20.25	25.55	19.53	25.90
Частка поточних витрат на охорону навколишнього природного середовища до ВРП, %	24.42	36.14	14.05	15.57	25.83	43.67	23.00	34.50	22.64	25.83
Частка капітальних інвестицій на охорону навколишнього природного середовища у капітальних інвестиціях, %	22.18	15.19	35.72	30.60	18.53	11.50	24.00	18.52	28.36	22.37
Забезпеченість земельним фондом										
Частка забудованих земель, %	47.28	52.61	51.77	47.39	47.39	47.34	47.28	56.75	47.28	49.72
Частка площі сільсько-господарських угідь, %	11.99	13.28	13.10	11.96	11.96	11.98	11.99	9.95	11.99	11.43
Частка земель природно-заповідного фонду, %	25.38	17.10	18.35	25.31	25.31	25.35	25.38	20.55	25.38	24.21
Площа лісів та лісовкритих площ, та земель під водою, у розрахунку на 1 тис. осіб, тис. га	15.35	17.01	16.79	15.34	15.33	15.33	15.35	12.75	15.35	14.64

ДОДАТОК Е

Соціальне середовище якості життя населення України та Карпатського регіону:
зважені групові коефіцієнти, 2010-2019 рр.

Території	Роки									
	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
	<i>Зайнятість, доходи, умови проживання</i>									
Чернівецька	0.62366	0.59317	0.63304	0.65854	0.57524	0.53317	0.56477	0.60990	0.61635	0.63526
Львівська	0.59232	0.62214	0.66950	0.69794	0.63707	0.62278	0.64646	0.70126	0.71531	0.71950
Закарпатська	0.61898	0.67144	0.66219	0.65878	0.53910	0.54940	0.58018	0.61591	0.64229	0.65771
Івано-Франківська	0.63046	0.62733	0.68124	0.69133	0.65715	0.59089	0.60305	0.61989	0.66515	0.70110
Україна	0.75410	0.74423	0.77388	0.77641	0.79817	0.69513	0.78260	0.76511	0.79874	0.79642
	<i>Соціальне забезпечення</i>									
Чернівецька	0.37303	0.44163	0.46379	0.44297	0.38438	0.47367	0.44835	0.58168	0.56859	0.23031
Львівська	0.37764	0.37395	0.50773	0.41968	0.39247	0.39393	0.43250	0.57110	0.55685	0.36942
Закарпатська	0.41955	0.52677	0.60493	0.66887	0.23582	0.45267	0.47193	0.54027	0.55275	0.43625
Івано-Франківська	0.34393	0.37108	0.36825	0.40517	0.26664	0.41193	0.42616	0.57393	0.52057	0.44384
Україна	0.49926	0.55911	0.70744	0.63914	0.50921	0.48305	0.50477	0.67014	0.67320	0.46543
	<i>Соціальна напруга</i>									
Чернівецька	0.51605	0.80096	0.79446	0.74147	0.25616	0.53129	0.49315	0.53679	0.80452	0.79553
Львівська	0.38862	0.43299	0.37641	0.45278	0.38089	0.33114	0.37275	0.41028	0.44379	0.23724
Закарпатська	0.38347	0.37781	0.43741	0.46044	0.65472	0.40792	0.60673	0.52705	0.45284	0.41708
Івано-Франківська	0.56242	0.56994	0.54241	0.58562	0.62713	0.56208	0.55357	0.31157	0.54088	0.44102
Україна	0.72129	0.77572	0.79381	0.80797	0.74003	0.57979	0.74854	0.75678	0.79475	0.77897
	<i>Забезпеченість соціальною інфраструктурою</i>									
Чернівецька	0.89909	0.88558	0.88596	0.88059	0.88123	0.88183	0.86191	0.85725	0.85041	0.85739
Львівська	0.86666	0.86007	0.86154	0.85693	0.85382	0.83935	0.83723	0.82149	0.80139	0.79779
Закарпатська	0.81743	0.79711	0.79088	0.75101	0.75809	0.75486	0.75361	0.75199	0.74816	0.75570
Івано-Франківська	0.91186	0.90446	0.85015	0.85699	0.78146	0.78407	0.78910	0.77385	0.77106	0.75993
Україна	0.99336	0.98385	0.97569	0.96785	0.83970	0.83705	0.82497	0.82027	0.81050	0.80140

ДОДАТОК Ж

Екологічне середовище якості життя населення України та Карпатського регіону:
зважені групові коефіцієнти, 2010-2019 рр.

Території	Роки									
	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
	<i>Наявність водних ресурсів</i>									
Чернівецька	0.239061	0.496297	0.525438	0.543398	0.494471	0.534917	0.516985	0.516508	0.316093	0.492497
Львівська	0.338028	0.368529	0.399565	0.331533	0.337833	0.36974	0.341799	0.324344	0.347159	0.311059
Закарпатська	0.156361	0.160016	0.180171	0.219468	0.164429	0.173243	0.189921	0.184724	0.168343	0.171296
Івано-Франківська	0.397582	0.532185	0.571538	0.596677	0.593183	0.562246	0.545487	0.552645	0.57751	0.560984
<i>Україна</i>	<i>0.796552</i>	<i>0.825304</i>	<i>0.838785</i>	<i>0.809226</i>	<i>0.889521</i>	<i>0.806319</i>	<i>0.835909</i>	<i>0.760181</i>	<i>0.764883</i>	<i>0.799563</i>
	<i>Забрудненість територій, якість атмосферного повітря</i>									
Чернівецька	0.356916	0.309884	0.265198	0.271794	0.305718	0.383305	0.330453	0.329233	0.434638	0.412787
Львівська	0.131013	0.115669	0.127199	0.123593	0.108998	0.217102	0.201638	0.140613	0.187944	0.118268
Закарпатська	0.169282	0.169468	0.183461	0.215987	0.192709	0.368172	0.409809	0.216065	0.26404	0.397742
Івано-Франківська	0.185793	0.140354	0.114005	0.13827	0.13928	0.196024	0.188246	0.148818	0.127997	0.135419
<i>Україна</i>	<i>0.46335</i>	<i>0.485421</i>	<i>0.472309</i>	<i>0.458656</i>	<i>0.460488</i>	<i>0.417172</i>	<i>0.496118</i>	<i>0.480367</i>	<i>0.467233</i>	<i>0.405916</i>
	<i>Інвестиційне забезпечення природокористування</i>									
Чернівецька	0.117329	0.195628	0.080718	0.05148	0.079331	0.236764	0.135759	0.213022	0.171949	0.235089
Львівська	0.201219	0.214651	0.165989	0.282674	0.274747	0.146628	0.262259	0.349814	0.389628	0.305962
Закарпатська	0.095584	0.080461	0.116049	0.069533	0.050942	0.101857	0.060597	0.196396	0.328571	0.173538
Івано-Франківська	0.475342	0.46728	0.269245	0.397801	0.425978	0.290092	0.408861	0.664138	0.81853	0.771606
<i>Україна</i>	<i>0.703395</i>	<i>0.823765</i>	<i>0.895253</i>	<i>0.813952</i>	<i>0.759256</i>	<i>0.640507</i>	<i>0.648297</i>	<i>0.607604</i>	<i>0.589575</i>	<i>0.754682</i>
	<i>Забезпеченість земельним фондом</i>									
Чернівецька	0.461068	0.580814	0.615404	0.577156	0.575629	0.574779	0.574599	0.479249	0.473663	0.47496
Львівська	0.50729	0.506976	0.562264	0.536624	0.536021	0.534147	0.533794	0.49688	0.49071	0.498348
Закарпатська	0.862496	0.866978	0.866533	0.864151	0.860543	0.859137	0.859023	0.773467	0.779254	0.74544
Івано-Франківська	0.758915	0.757363	0.77476	0.772912	0.787583	0.789219	0.789267	0.727723	0.732957	0.721078
<i>Україна</i>	<i>0.764145</i>	<i>0.779845</i>	<i>0.810204</i>	<i>0.806885</i>	<i>0.838405</i>	<i>0.85007</i>	<i>0.848826</i>	<i>0.87787</i>	<i>0.899667</i>	<i>0.850866</i>